

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ: РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ТА ПАЛОМНИЦТВО

Житомир 2025

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 28 березня 2025)

Рецензенти:

Наталія ВАЛНКЕВИЧ, професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету.

Ольга ЛЮБИЦЕВА, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наталія КОВТУН, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

T19 Географія туризму: релігійний туризм та паломництво : підручник /
Укладачі: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський,
І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.

У підручнику розглянуто релігійний туризм як складову частину сучасної індустрії туризму, його різновиди, нормативно-правову та ресурсну базу України і Світу. Основою філософії цієї складової є право громадян на свободу світогляду та віросповідання. Архітектоніка підручника представлена двома розділами: теоретичним і паломницьким, що мають пізнавальну мету, посилену духовною функцією та духовну місію.

Структурна будова першого розділу представлена питаннями про світоглядно-методологічні основи наукового дискурсу релігії; релігійне знання в структурі сучасного наукового пізнання; феномен релігійної віри; наукову та релігійну картини світу, їх точки дотичності та суперечливості; культово-обрядовий комплекс релігії. Головний акцент зроблено на нових різновидах релігійного туризму – езотеричному та сакральному, які розширюють межі традиційного релігійного світосприйняття.

Самостійний розділ присвячений паломницькому туризму і паломництву, що має на меті духовну місію – служіння вірі та ідеї. Розглянуто культові центри та об'єкти відвідування паломників. Вся робота дуже добре проілюстрована.

Підручник має пізнавальну мету, допоможе розкрити ті можливості й надати підтримку, на які може розраховувати людина у своєму житті; дає діючий інструмент для зміни своєї реальності; акцентує увагу на тих потужних групах підтримки, які стоять за спиною кожної людини.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ I	
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ	6
Тема 1. Релігійний туризм як складова частина сучасної індустрії туризму	6
1.1. Релігійний туризм: поняття, ознаки, види.....	7
1.2. Релігійні центри і духовні навчальні заклади України	10
1.3. Ресурсна база релігійного туризму України	13
1.4. Нормативно-правове забезпечення діяльності в галузі релігійного туризму в Україні	15
Контрольні питання до теми 1.....	16
Тема 2. Науковий туризм релігійного світосприйняття.....	17
2.1. Світоглядно-методологічні основи наукового дискурсу релігії	17
2.2. Релігійне знання в структурі сучасного наукового пізнання	20
2.3. Еволюція наукової картини світу.....	22
2.4. Релігійна картина світу	27
Контрольні питання до теми 2.....	34
Тема 3. Туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості	35
3.1. Віра як релігійний феномен.....	35
3.2. Сакральний зміст культової споруди.....	38
3.3. Культово-обрядовий комплекс релігії.....	40
Контрольні питання до теми 3.....	50
Тема 4. Езотеричний туризм: розширення світосприйняття_і пошук секретів буття.....	51
4.1. Езотеричні системи у структурі релігійного туризму.....	51
4.2. Філософсько-релігієзнавчі аспекти езотеризму.....	55
4.3. Антропологічний та космологічний вимір езотеризму.....	60
4.4. Концепції реінкарнації та карми у буддистському світогляді	69
Контрольні питання до теми 4.....	75
Тема 5. Сакральний (священий) туризм як різновид релігійного туризму	76
5.1. Поняття про сакральне і сакральний туризм	76
5.2. Сакральні об'єкти, реліквії та святині туризму	77
5.3. Ресурсна база і сакральність певних місць.....	85
5.4. Матеріальні і духовні ресурси та дива сакрального туризму.....	88
Контрольні питання до теми 5.....	89
Тема 6. Методологічні основи езотеричного і сакрального туризму	90
6.1. Езотеричні інструменти і сакральні дії активізації Божественних енергій .	90
6.2. Езотеричні методології і техніки пізнання Світу	93
6.3. Сакральні образи таємничої присутності надприродного, Божественного .	97
Контрольні питання до теми 6.....	100

РОЗДІЛ II ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ І ПАЛОМНИЦТВА СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ	101
Тема 7. Паломництво як соціокультурний феномен сучасного людства.....	101
7.1. Паломницький туризм: сутність, основні поняття, види.....	102
7.2. Мета та мотиви здійснення паломництва.....	108
7.3. Основні регіони паломницького туризму Світу і України.....	110
Контрольні питання до теми 7.....	117
Тема 8. Релігійний туризм і паломництво в християнстві.....	118
8.1. Основи християнського віровчення.....	119
8.2. Головні догмати і таїнства християнства.....	122
8.3. Основні форми віровчення християнства.....	126
8.4. Іудаїзм і хасидизм в Україні.....	131
8.5. Православне паломництво.....	132
8.6. Свята Земля і християнські православні святині Світу.....	133
Контрольні питання до теми 8.....	142
Тема 9. Релігійний туризм в ісламі.....	144
9.1. Історія виникнення ісламу.....	144
9.2. Догмати ісламу, особливості віровчення і обрядність.....	145
9.3. Сунізм, шіїзм і суфізм.....	149
9.4. Мусульманські релігійні свята.....	150
9.5. Хадж в Мекку. Програма хаджу.....	152
9.6. Територія розповсюдження ісламу. Іслам в Україні.....	153
9.7. Релігійні об'єкти ісламу.....	154
Контрольні питання до теми 9.....	161
Тема 10. Релігійний туризм в буддизмі.....	162
10.1. Історія буддизму. Особливості паломництва в буддизмі.....	162
10.2. Основні положення віровчення буддизму.....	165
10.3. Напрямки і філософські школи буддизму.....	167
10.4. Святі місця та паломницькі центри буддизму.....	169
10.5. Географія Буддизму.....	171
10.6. Сакральні культові споруди буддизму.....	173
Контрольні питання до теми 10.....	175
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	176
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	179
ДОДАТКИ.....	182

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Релігійний туризм та паломництво» є важливою складовою підготовки фахівців у галузі туризму та рекреації. Ця навчальна дисципліна є обов'язковою освітньою компонентою для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти усіх форм навчання освітньо-професійної програми «Туризм». Обсяг навчальної дисципліни – 4 кредити. Лекції – 20 год. Практичні заняття – 30 год.

Предметом вивчення дисципліни є теоретичні та прикладні засади релігійного туризму, релігійні центри, релігійні сакральні об'єкти – діючі культові пам'ятники, музеї, монастирі, освітні заклади, адміністративні органи релігійних організацій.

Мета вивчення дисципліни: ознайомлення студентів з релігійно-духовною культурою народів Світу на основі традицій, форм і обрядів різних релігій; всебічна характеристика різних аспектів і видів релігійного туризму та релігієзнавчих мандрівок, що сприяють духовному зростанню і преображенню людини.

Підручник є одним з найважливіших складників методичного забезпечення дисципліни. Він призначений для самостійної роботи студентів і закріплення знань за темами підготовки до практичних занять и здійснення підсумкового контролю.

Релігійний туризм є складовою частиною сучасної індустрії туризму. Собори, мечеті, культові музеї і духовні центри – це туристичні об'єкти, які користуються все зростаючим попитом. Пам'ятники релігії, історії та культури представляють істотне мотивування відвідування того чи іншого регіону або міста. Кожній людині, щоб виконати своє призначення на землі необхідно, по-перше, пізнати щирого Бога й правильно вірувати в Нього, тобто мати щирю віру, і по-друге, жити по цій вірі – любити Бога й людей і творити добрі справи. Гігієна духовного життя – от, мабуть, головне, що треба людині. Адже існування людини на землі має глибокий сенс, велике призначення й високу мету.

Всесвіт нескінченний. А ще нескінченно мудрий та добрий стосовно людей – але людина не хоче визнати цього, не хоче чути сигналів про безцінну інформацію, що посилає людству інформаційне поле Всесвіту, щоб його життя було більш гармонічним. Щодня, кожна мить поруч із нами стоїть Ангел-Хоронитель, чиє покликання охороняти й оберігати нас від неправильних учинків, – але ми вперто не помічаємо його присутності.

Підручник складається з двох розділів.

Розділ I. «Теоретичні та прикладні засади релігійного туризму» – є теоретичним, розглядає питання про світоглядно-методологічні основи наукового дискурсу релігії; релігійне знання в структурі сучасного наукового пізнання; феномен релігійної віри; наукову та релігійну картини світу, їх точки дотичності та суперечливості; культово-обрядовий комплекс релігії. Головний акцент зроблено на нових різновидах релігійного туризму – езотеричному та сакральному, які розширюють межі традиційного релігійного світосприйняття.

Теми розділу:

Тема 1. Релігійний туризм як складова частина сучасної індустрії туризму.

Тема 2. Науковий туризм релігійного світосприйняття.

Тема 3. Туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості.

Тема 4. Езотеричний туризм: розширення світосприйняття і пошук секретів буття.

Тема 5. Сакральний (священий) туризм як різновид релігійного туризму.

Тема 6. Методологічні основи езотеричного і сакрального туризму.

Розділ II. «Географія туризму і паломництва світових релігій». Розділ присвячений розгляду видів світових релігій, туризму і паломництву в кожній з них, мотивів здійснення паломництва, основ і форм віровчення; територій розповсюдження, паломницьких центрів і культових споруд в християнстві, ісламі та буддизмі. Релігійний туризм має пізнавальну мету, посилену духовною функцією. А паломництво має на меті духовну місію.

Теми розділу:

Тема 7. Паломництво як соціокультурний феномен сучасного людства

Тема 8. Релігійний туризм і паломництво в християнстві

Тема 9. Релігійний туризм в ісламі

Тема 10. Релігійний туризм в буддизмі

Завдання підручнику:

- розглянути сутність і різновиди релігійного туризму та паломництва;
- визначити законодавчу базу, що регулює діяльність туристичних підприємств і релігійних організацій;
- ознайомиться з сучасним станом релігійного туризму та паломництва в Україні та Світі.

Методи дослідження – методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння); езотеричні і сакральні методи.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з туризму, реклами та законодавчі акти.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Тема 1. Релігійний туризм як складова частина сучасної індустрії туризму

- 1.1. Релігійний туризм: поняття, ознаки, види
- 1.2. Релігійні центри і духовні навчальні заклади України
- 1.3. Ресурсна база релігійного туризму України та Світу
- 1.4. Нормативно-правове забезпечення діяльності в галузі релігійного туризму в Україні

Релігія – це феномен духовного життя, світоглядна основа, що відбивається в ідеалах, уявленнях, морально-етичних нормах та інших формах. Тому роль релігійних уявлень у формуванні будь-якої національної культури є незаперечною. Люди всього світу все частіше обирають екскурсійні тури по релігійним центрам. В Україні цей вид туризму ще дуже молодий, але він стрімко набуває популярності серед прочан різних конфесій.

Релігійний туризм – це подорож мандрівника з метою не тільки побачити культовий об'єкт поклоніння, а й досягнути катарсис і таким чином здобути духовну цілісність. Згідно твердження А. Бабкіна, до різновидів релігійного туризму належать подорож та паломництво. Спочатку турист комунікує з об'єктом культу, а потім *споруда здійснює* комунікаційний вплив на мікро соціум туриста. Собори, мечеті, культові музеї і духовні центри – це туристичні об'єкти, які користуються все зростаючим попитом. Пам'ятники релігії, історії та культури представляють істотне мотивування відвідування того чи іншого регіону або міста.

Туристи, які практикували відвідання релігійних центрів, повинні були дотримуватись відповідних норм поведінки, щоб не ображати почуттів віруючих відвідувачів певного храму. Тобто поведінка, одяг туриста за встановленими нормами майже не відрізнялися від вигляду паломника.

Релігійний туризм є складовою частиною сучасної індустрії туризму. Згідно з історичними джерелами він виник у ХІХ ст., коли, крім об'єктів історико-культурної спадщини, туристи почали активно відвідувати і культові споруди різних релігій.

Бурхливого розвитку релігійне життя в Україні досягло після розпаду атеїстичної держави СРСР – у 90-х роках минулого століття. Унаслідок цього зросла кількість первинних релігійних громад, а разом із ними – зареєстрованих релігійних організацій багатьох конфесій, які діють в Україні. Позитивним явищем стала розбудова мережі культових закладів, зокрема, монастирів, що були завжди відомими релігійними центрами [49].

1.1. Релігійний туризм: поняття, ознаки, види

Під релігійним туризмом розуміють вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів, які знаходяться за межами звичайного для них середовища. Люди, що практикують такі подорожі, не обов'язково мають бути віруючими.

Релігійний туризм потрібен для пошуку сенсу життя; замолювання гріха; набуття благодаті; молитви за рідних; демонстрації відданості вірі; виразу подяки; прагнення до зцілення від недугів (душевних і фізичних). Його основна суть в тому, що це особливий вид туризму, який сприяє поглибленню розуміння та терпимості між різними релігіями.

Складовою частиною індустрії релігійного туризму є чотири сегменти:

- підприємства розміщення – сукупність спеціалізованих засобів розміщення (готелів, кемпінгів, гуртожитків, чернечих келій);
- підприємства харчування – сукупність спеціалізованих підприємств громадського харчування;
- транспортні підприємства;
- релігійні об'єкти показу:
- культові споруди (монастирі, святилища, храми, храмові комплекси, капели, каплиці);
- природні об'єкти культу (святі джерела, гаї, річки, озера, ставки тощо);
- об'єкти культу малих форм (придорожні хрести, вівтарі, капища і т. д.).

Основні поняття релігійного туризму

В індустрії релігійного туризму виділяють культові центри і релігійні центри [13].

Культовий центр – це місце, що має велике значення для представників певної конфесії, в якому проводяться культові та інші заходи. У таких місцях зазвичай є храм з чудотворною іконою, або раніше жив відомий святий, духовний вчитель, аскет, чи мали місце історичні релігійні події.

Релігійний центр – більш широке поняття, ніж культовий центр. Релігійний центр, крім об'єкта культу, включає освітні заклади та адміністративні органи релігійних організацій.

Турист, який подорожує з релігійною метою – це людина, що виїжджає за межі постійного місця проживання на строк не більше півроку для відвідування святих місць і центрів релігій.

Релігійні тури – це пізнавальні поїздки з ціллю знайомства з релігійними пам'ятками, історією релігії і релігійною культурою.

Різновиди релігійного туризму [6, 13].

За суб'єктом туристичної діяльності релігійний туризм поділяють на *звичайний релігійний туризм та паломництво*.

Причому у релігійному туризмі, розрізняють кілька напрямів подорожей з релігійною метою:

– *перший* напрям це, релігійний туризм, тобто подорож, пов'язана з відвіданням святинь певної релігії з пізнавальною метою (знайомство з релігійними пам'ятниками, історією, ритуалами та релігійною культурою);

– *другий* – власне, традиційне паломництво – відвідування святих місць з метою поклоніння церковним реліквіям, святиням і з ціллю відправлення релігійних обрядів;

– *третій* – наукові поїздки фахівців, що вивчають ті чи інші релігії.

У зв'язку з цим виділяють такі різновиди туризму: релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості, езотеричний, сакральний і паломницький туризм.

Релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості передбачає відвідання місць, пов'язаних з історією релігій, релігійних центрів, релігійних об'єктів (діючих культових пам'яток, музеїв), відвідати богослужіння, прийняти участь у хресних ходах, медитаціях та інших релігійних заходах. Цей вид туризму тісно взаємопов'язаний з науковим туризмом релігійної спрямованості.

Науковий туризм з релігієзнавчими цілями притаманний для наукової сфери, що досліджує особливості різних релігій. Науковці прямують до центрів не тільки монотеїстичних релігій, а й у місця з багатим політеїстичним минулим. Вчені відвідують центри існуючих релігій, країни і регіони з багатими релігійними традиціями. Їх цікавить релігійна спадщина – рукописи, різні культові предмети, архітектурні форми як сучасних, так і тих, що пішли в минуле релігій і багато іншого. Такі поїздки нечисленні, але вони розширюють географію туристських поїздок.

Езотеричний туризм – метою його є розширення традиційного релігійного світосприйняття і відповідно з цією метою ведеться філософський пошук в процесі подорожі. Місто миру, камені Єрусалима є образом людства в мініатюрі, де відбулася більшість подій біблійської історії і де згодом переплелася історія трьох світових релігій.

Сакральний туризм – різновид, де турист під час відвідування певних місць створює, відновлює або підкреслює зв'язок з уявним потайбичним. Сакральне в широкому сенсі – це все, що має відношення до Божественного, релігійного, небесного, потойбічного, ірраціонального, містичного, те, що відрізняється від повсякденних речей, понять, явищ. Сакральними (священними) в християнстві вважаються місця, пов'язані з діяннями святих, чудесами, подіями, які впливали на становлення релігії.

Паломницький туризм – це сукупність поїздок представників різних конфесій з паломницькими цілями, який притаманний людям глибоко віруючим, а не просто зацікавленим у спогляданні храмів та монастирів. Паломництво для християн – це відвідування релігійних святинь з метою молитовного спілкування, праці та збору пожертвувань на відновлення і розвиток монастиря чи храму. В основі паломництва лежить віра, любов та

пошана до святині. Тому справжнім паломником може бути лише віруюча людина.

Функції релігієзнавчого туризму. Релігієзнавчий туризм виконує ряд важливих функцій, серед яких пізнавальна, естетична, виховна. Пам'ятки церковної історії і культури є засобом утвердження національної свідомості і самосвідомості, відтворення історичної пам'яті, виховання патріотизму, розвитку естетичних і художніх смаків. Дуже важливою функцією у релігійному туризмі є *питання підготовки кадрів*. Підготовлені фахівці могли б не тільки показати архітектурні та історичні пам'ятки, *а розкрити туристам духовність релігійних цінностей*. Історико-культурні пам'ятки, що є об'єктами релігійного туризму в Україні, перетворюються на культурне надбання людства і є внеском України у скарбницю світової цивілізації.

Релігійний туризм має три: форми паломництво, екскурсійні тури релігійної тематики і спеціалізовані тури, у яких об'єднуються прочани і екскурсанти.

Паломницька поїздка повинна тривати не менше 10 днів і найчастіше припадає на релігійні свята. Відвідини храмів і богослужінь заспокоюють душу, збагачують внутрішній світ і відроджують сили людини. Це відмінний спосіб лікування душевних ран за допомогою цілющої сили молитви в храмах і чудотворних ікон.

Екскурсійні тури по релігійній тематиці проходять, як правило, за один день і представляють інтерес не тільки для дорослих туристів, але і для дітей.

Екскурсійно-пізнавальні тури, що здійснюються у межах релігійного туризму, відрізняються від паломницького терміном перебування і не обов'язковістю відвідування лише релігійних святинь. Релігійні об'єкти (собори, мечеті, культові музеї, духовні центри) - лише частина екскурсійних програм. Екскурсія для паломників має другорядне значення.

Спеціалізовані тури розраховані як мінімум на три дні з відвідуванням релігійних святинь та архітектурних пам'яток минулого. Іноді для організації таких турів необхідно дозвіл (благословення) настоятеля монастиря. При Українській Православній Церкві організована паломницька служба, яка відає питаннями паломництва в Святу Землю.

Для католиків Свята Земля – Ізраїль, католицькі святині розташовані також в Італії, Ватикані, Франції, Португалії та інших країнах Західної Європи.

В іудаїзмі Святі місця для відвідувань зосереджені в Ізраїлі, Румунії, Чехії, Німеччині, Іспанії і на Україні.

Для послідовників ісламу – сунітів священними містами вважаються Мекка та Медина в Саудівській Аравії.

Місцем паломництва шиїтів є в першу чергу міста Ен-Наджарф і Кербела в Іраку.

Основні святині буддистів розташовані в Індії, Китаї і на Тибеті.

Надзвичайно важлива роль у розвитку туристичної галузі країни належить внутрішньому туризму, який сьогодні ще не здатен забезпечити значних надходжень у державний бюджет, хоча прогноз на перспективу досить

оптимістичний: країна має всі необхідні умови і ресурси для його розвитку, серед яких – історико-культурна спадщина та архітектурні пам'ятки, більшість з яких являються *культовими спорудами*. Два таких архітектурних комплекси – Києво-Печерська лавра і Софія Київська – рішенням ЮНЕСКО включені до реєстру світової культурної спадщини, хоча в Україні ще багато історико-культурних об'єктів заслуговує на зарахування до цієї почесної категорії.

1.2. Релігійні центри і духовні навчальні заклади України

Собори, мечеті, культові музеї і духовні центри – це туристичні об'єкти, популярність яких постійно зростає. Найбільш важливими об'єктами при розробці туристично-екскурсійних маршрутів на території України є *численні храми і монастирі, де зберігаються моці святих та інші реліквії, чудотворні ікони*. Цінність цих об'єктів визначається не їх місцезнаходженням (столичні чи провінційні), а мистецьким рівнем. Це стосується як архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети, створених відомими художниками і невідомими майстрами. Важливими туристичними об'єктами можуть виступати також *поховання вищих ієрархів православної церкви* та духовні надбаня інших церков, конфесій, що існують в Україні. Важливе місце в культурі України належить *церковним пам'яткам національних меншин* багато з яких є архітектурними пам'ятками загальнонаціонального значення. Це сприяє формуванню культури міжконфесійних та міжнаціональних відносин.

До релігійних ресурсів крім матеріальних слід також віднести і духовні ресурси, такі як дива, які творяться в певних місцевостях, укріплюють вірян, а також благодать, яку відчувають віряни під час знаходження в святому місці.

Духовні навчальні заклади України. Кількість духовних навчальних закладів станом на 01.01.2024 р. складала всього – 201. З них вищі – 132 та середні – 69. У тому числі створено релігійними організаціями: православними – 45, католицькими – 27, протестантськими – 46, мусульманськими – 3, юдейськими – 7. В них навчалось за денною формою навчання – 8,2 тис. та за заочною – 11,7 тис. слухачів.

Найвідоміші Українські навчальні духовні заклади: Київська православна богословська академія, Українська євангельська теологічна семінарія, Львівська православна богословська академія, Біблійний коледж послуху Христу, Українська Теологічна Баптистка семінарія (УБТС) та ін.

Рис. 1.1. Духовні навчальні заклади України

Київська православна богословська академія провідний самоврядний заклад вищої духовної освіти Православної церкви України який здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Богослов'я» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти, а також за третім (освітньо- науковим) та науковим рівнями в аспірантурі та докторантурі, які можуть бути священнослужителями, працівниками синодальних та єпархіальних управлінь, місій, регентами церковних хорів, викладачами середніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, співробітниками наукових установ.

Українська євангельська теологічна семінарія – вищий міжденомінаційний богословський навчальний заклад з підготовки священнослужителів у сфері пасторології, лідерства, християнської психології та музичної творчості.

Львівська православна богословська академія – вищий богословський спеціалізований навчальний заклад Православної церкви України, який готує високоосвічених священнослужителів, церковнослужителів та інших церковних працівників для всіх областей України.

Біблійний коледж послуху Христу житомирського обласного об'єднання церков євангельських християн-баптистів (м. Коростень) – навчальний заклад дає освіту молодіжного служителя, вчителя недільної школи, місіонера.

Українська Теологічна Баптистка семінарія (УБТС) знаходиться у м. Львів. Один з найкращих духовних закладів ЄХБ в Україні. В закладі можна отримати знання в наступних галузях: пасторське служіння, євангелізм та організація нових церков, розвиток церковного служіння, менторство та жіноче служіння, міжнародна місія, поклоніння і музика, молодіжне служіння.

Релігійні центри в Україні

Пануючою релігією в Україні є християнство, представлене православними, протестантськими й католицькими конфесіями. У значно меншому ступені представлені юдаїзм й іслам.

Серед релігійних центрів України найпомітнішими є: Православна церква України (ПЦУ), Українська православна церква (УПЦ), Українська греко-католицька церква (УГКЦ), Римсько-католицька церква (РКЦ), євангельські християни-баптисти (ЄХБ), християни віри євангельської (ХВЕ), адвентисти сьомого дня (АСД), свідки Єгови, а також мусульманська, реформатська та іудаїстська церкви, що становлять 97,1% всієї релігійної мережі України.

Найчисельнішою по кількості релігійних організацій залишається **Українська православна церква (УПЦ)**, яка налічує 10919 релігійних організацій. До їх числа відноситься 51 центр/управління, 10586 громад, 214 монастирів, 34 братств, 17 місій, 17 духовних навчальних закладів. Найбільш питома вага громад знаходиться у Вінницькій (871), Донецькій (782), Хмельницькій (660), Закарпатській (659) та Дніпропетровській (652) областях.

Домінуючі позиції займає **Православна церква України (ПЦУ)**. Вищими органами церковної влади і управління є Помісний Собор, Архієрейський Собор, Священний Синод на чолі з Митрополитом Київським і всієї України. До складу ПЦУ входить 8295 релігійних організацій, серед яких 56 цетрів/управління, 8075 громад, 87 монастирів, 16 братств, 35 місій, 26 духовних навчальних закладів. Переважна більшість громад знаходиться у Львівській (965), Київській (759), Хмельницькій (661), Тернопільській (627) та Волинській (625) областях.

Особливе місце серед католицьких конфесій посідає **Українська Греко-католицька церква (УГКЦ)**. Вона зберігає православний обряд і стоїть на позиціях підтримки української державності. Загальна кількість релігійних організацій церкви становить 3681, серед яких 27 цетрів/управління, 3500 громад, 109 монастирів, 2 братства, 27 місій та 16 духовних навчальних закладів. Переважна більшість парафій знаходиться у Львівській (1664), Тернопільській (844), Івано-Франківській (716) та інших областях. Останнім часом помітне поширення греко-католицизму в інших регіонах України. Нині громади УГКЦ діють в Донецькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській областях.

Римсько-католицька церква представлена 1136 релігійними організаціями до яких відносяться 20 цетрів/управління, 935 громад, 120 монастирів, 8 братств, 43 місій, 10 духовних навчальних закладів. Найчисельніші громади церкви розміщені у Львівській (178), Хмельницькій (154), Житомирській (143), вінницькій (142) та Закарпатській (104) областях.

Досить широко представлені в Україні **церкви протестантського напрямку**. Протестантизм і неохристиянство в Україні представляють майже 50 конфесій і релігійних течій, серед яких домінуюче положення займають баптисти, п'ятидесятники, свідки Єгови та адвентисти. Кожна четверта релігійна організація в Україні належить протестантам і неохристиянам, але кількість віруючих протестантських і недохристиянських конфесій не є великою. Нехристияни в Україні також представляють інші конфесії і течії: **їудаїзм, неоязичництво** (зокрема Рідна Українська Національна Віра і рідновірство), **буддизм, неоіндуїзм** (зокрема Товариство Свідомості Крішні) та інші. Проте загалом Україна залишається християнською державою.

Іслам в Україні представлений у вигляді 211 релігійних організацій, серед яких 10 цетрів/управління, 197 громад та 4 духовних навчальних заклада.

В Україні налічується 327 **їудейських** релігійних організацій, з яких – 300 громади.

Нові релігійні течії і релігії – неохристиянські і неонехристиянські – мають найсильніші позиції у Донецькій і Запорізькій областях, АР Крим і м. Києві, найслабші – у західних областях України. Для великих міст усіх регіонів України, а найбільше для урбанізованих регіонів сходу України характерне поширення організацій із руху “Новий вік” (сюди належать: **езотеризм, саєнтологія, сатанізм** та ін. **квазірелігійні** течії). У них зберігаються моці святих, релігійні реліквії, чудотворні ікони, які приваблюють паломників. На сьогодні, як правило, відвідуються лише найбільш відомі монастирі (Києво-Печерська лавра, Фролівський, Покровський монастир у Києві, Почаївська лавра на Тернопільщині та ін.).

За даними Державної служби з етнополітики й свободи совісті, в Україні на 1 січня 2024 року було 36195 релігійних громад, 552 монастирі та 201 духовний навчальний заклад. Найбільше релігійних громад і монастирів – у Львівській області. Найбільше громад усе ще належать УПЦ – 29%, Православній церкві України належать 22% громад, на третьому місці – УГКЦ (майже 10% громад). За кількістю монастирів ПЦУ на четвертому місці після УПЦ, якій належать 39% монастирів, Римсько-католицької церкви (22% монастирів) та УГКЦ (20%).

1.3. Ресурсна база релігійного туризму України

Україна володіє величезною культурною та природньою спадщиною і має великий потенціал розвитку релігійного туризму, який ще залишається нереалізованим. Розміщення релігійних об’єктів на території України надано на карті (рис.1.2).

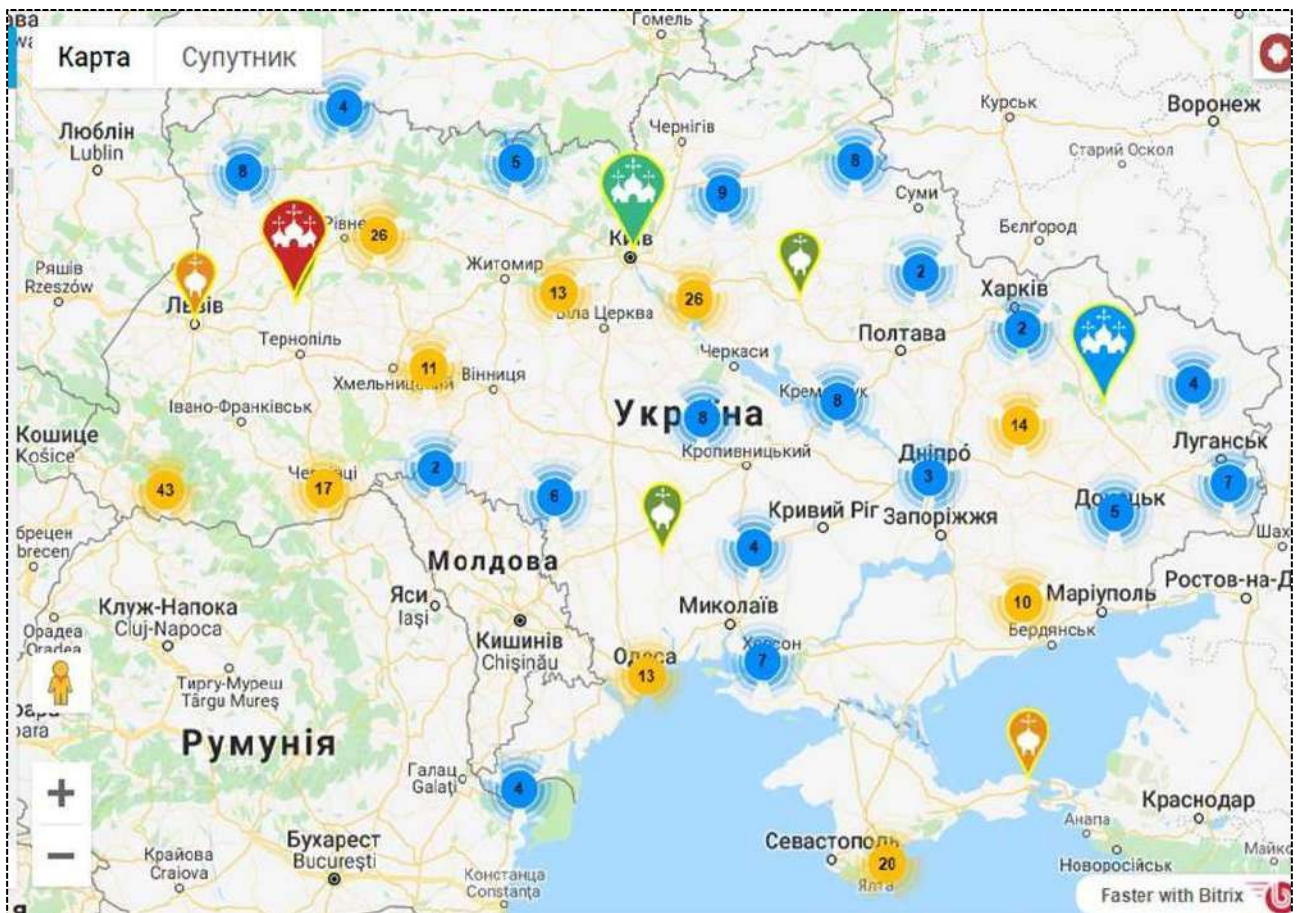

Рис. 1.2. Релігійні об'єкти на території України

Одну з найвизначніших ролей у розвитку релігійного туризму в Україні відіграє Свято-Успенська Києво-Печерська лавра, яка є національною святинею українського народу. Києво-Печерський монастир стає центром паломництва з кінця XI ст. Знаковими об'єктами для розвитку релігійного туризму України є: Почаївська Лавра та інші об'єкти – гора Божа, Свято-Духівський скит, джерело Святої Праведної Анни (купальня), храми Кременця та інші культові пам'ятки.

Популярні серед віруючих Михайлівський, Володимирський собори в Києві та ін. Основні православні релігійно-паломницькі центри України надано у табл. 1.1.

1.1. Православні релігійно-паломницькі центри України

№	Назва релігійно-паломницького центра	Місце розташування	Час заснування	Головні святині (об'єкти)
1.	Свято-Успенська Києво-Печерська лавра	м. Київ	XI ст.	чудотворні ікона Богородиці «Успіня», «Печерська», «Києво-Братська» та ін.; мощі св. преп. отців Києво-Печерських
2.	Свято-Успенська Почаївська лавра	м. Почаїв Тернопільська обл.	1240 р.	відбиток Стопи Богородиці з цілющим джерелом, Почаївська чудотворна ікона Богородиці, мощі св. пр. Іова та Амфілохія Почаївських
3.	Свято-Успенська Святогірська лавра	Святогірськ Донецька обл.	XIII ст.	Святогірська ікона Богородиці, мощі св. пр. Іоанна Свято горця та ін. пр. отців у горах Донця прославлених
	Свято-Успенська Унівська лавра	Львівщина	XIV ст.	Унівська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці
4.	Рождства Богородиці Глинська Пустинь	с. Сосновка Сумська обл.	1648 р.	Глинська ікона Рождства Богородиці, нетлінні мощі пр. Глинських старців
5.	Чернігівський Свято-Троїцький кафедральний собор	м. Чернігів	1695 р.	мощі свят. Феодосія, Філарета та пр. Лаврентія Чернігівських
6.	Харківський Благовіщенський кафедральний собор	м. Харків	1901 р.	мощі свят. Афанасія Лубенського, Олександра і Мелетія Харківських
7.	Храм св. Михаїла 1-го митрополита Київського (Афонське подвір'я)	м. Київ	XX ст.	частки мощей і древні чудотворні ікони багатьох святих

Першорядними об'єктами для паломницьких туристично-екскурсійних маршрутів стають насамперед численні монастирі, що протягом тривалого часу залишалися своєрідними осередками духовності на території України: Крехівський монастир (біля Львова), Гошівський монастир (Івано-Франківська область), Зарваниця (Тернопільщина) та ін. (див. дод. А, табл. 1).

Найбільш Відомими центрами релігійного туризму є:

міста Єрусалим, Віфлеєм, Назарет, Дамаск, Стамбул, Париж, Лурд, Фатіма, Барі, Рим, Ченстохово;

гори: Свята Гора Афон (Греція) та гора Синай (Єгипет);

річки: Йордан (Ізраїль) і Ганг (Індія).

1.4. Нормативно-правове забезпечення діяльності в галузі релігійного туризму в Україні

Нормативно-правова база туристичної діяльності регулюється як спеціальним, так і загальним законодавством. До норм загального законодавства належать:

- Конституція України, якою закріплені основні права і свободи людини, їх гарантії [1];
- Закони України:
 - ✓ Про свободу совісті та релігійні організації [3];

- ✓ Про захист прав споживачів, що є основою державного регулювання безпеки товарів і послуг з метою захисту людини, її майнового та природного середовища;
- ✓ Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України;
- ✓ Про державний кордон України;
- ✓ Про правовий статус іноземців;
- ✓ Про охорону культурної спадщини тощо.

Контрольні питання до теми 1

1. Релігійні тури: поняття, мета і види.
2. В чому полягає суть релігії?
3. Дати визначення релігійного туризму
4. Назвати види і різновиди та форми релігійного туризму
5. Розкажіть про класифікацію релігійного туризму.
6. В чому полягає суть езотеричного і сакрального туризму?
7. Назвіть найбільш відомі Монастирі УПЦ.
8. Які популярні православні центри Світу вам відомі?
9. Ресурсна база релігійного туризму України та Світу.
10. Ресурсна база релігійного туризму Житомирщини.
11. Назвати нормативно-правове забезпечення діяльності в галузі релігійного туризму в Україні.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-5.

Навчальна:

базова – 6, 9, 13, 14, 15;

допоміжна – 25-28.

Тема 2. Науковий туризм релігійного світосприйняття

- 2.1. Світоглядно-методологічні основи наукового дискурсу релігії
- 2.2. Релігійне знання в структурі сучасного наукового пізнання
- 2.3. Еволюція наукової картини світу
- 2.4. Релігійна картина світу

Науковий туризм з релігієзнавчими цілями притаманний для наукової сфери, що досліджує особливості різних релігій. Науковці прямують до центрів існуючих релігій, країни і регіони з багатими релігійними традиціями. Це насамперед Єгипет, а також Італія і Греція. На Заході і в Україні особливий науковий релігієзнавчий інтерес становить Схід: Індія, Китай, Японія. Відвідуються місця зниклих релігій – Єгипет, Месопотамія, Греція, Італія і Центральна Америка. Такі поїздки нечисленні, але вони розширюють географію туристських поїздок. Вчених цікавить релігійна спадщина – рукописи, різні культові предмети, архітектурні форми як сучасних, так і тих, що пішли в минуле релігій і багато іншого.

Україна – держава багатьох національностей, конфесій і релігійних течій. Послідовність і цілеспрямованість державно-церковної політики України, ґрунтування її на конституційних положеннях, що відповідають міжнародному праву і захищають свободу совісті, релігійні свободи та права громадян України, створюють сприятливі передумови та можливості для розвитку вітчизняного і міжнародного релігійного туризму.

2.1. Світоглядно-методологічні основи наукового дискурсу релігії

Науковий туризм у релігійній сфері зорієнтований на всебічне, достовірне вивчення об'єктивних закономірностей виникнення, становлення та функціонування релігій у світі та аналіз їх ідейної, смислової та культової наповненості, структурні особливості в аспектах ретроспективи та перспективи можливого розвитку. Основними аспектами науково-релігієзнавчого туризму є визначення ролі та місця релігії у духовному житті людини та її впливу на формування особливостей національних культур, дослідження багатогранності проявів в соціальній різноманітності світу. Це сприяє формуванню високого інтелектуального рівня знань дослідника пов'язане із збиранням даних, проведенням досліджень, додатковим навчанням, участю в наукових заходах (конференціях, семінарах, симпозіумах), здобуттям нових знань, підвищенням рівня наукової компетентності тощо.

Основний фокус наукового туризму релігійного світосприйняття спрямований на фундаментальні релігієзнавчі дослідження із застосуванням найсучасніших інформаційних баз та загальнонаукових і релігієзнавчих методів

дослідження й оцінки подій і процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві. Основними його **формами** є закордонні тури з метою: проведення експериментальних релігієзнавчих досліджень; збору матеріалів; відвідування науково значущих релігійних місць та сакральних об'єктів (природних пам'яток, музеїв, закладів, дослідницьких центрів, університетів,); обміну досвідом шляхом участі в наукових форумах (конференціях, симпозіумах, семінарах тощо); підвищення кваліфікації науковців через навчання в межах наукових програм, проектів, курсів, літніх та зимніх наукових шкіл, таборів тощо.

Головною **ознакою наукового туризму** у релігійній сфері є орієнтація на здобуття нових наукових знань про релігію як соціально-духовне явище. З метою осмислення феномену релігії у контексті наукового туризму визначимо сутність релігії (рис. . У науковому дискурсі **релігія** визначається як сталий стан масової релігійної свідомості і поведінки, що ґрунтується на поєднанні уявлень про священне як особливу реальність доступною лише завдяки релігійній вірі. Це також емоційні реакції, викликані релігійною вірою, діяльність і об'єднання віруючих з метою вшанування священного і встановленню зв'язків з ним. **Релігія** (поєднувати, відновлювати зв'язок) це сталий стан масової свідомості і поведінки, що ґрунтується на поєднанні:

- уявлень про священне як особливу реальність, доступну лише завдяки вірі;
- переживань і емоційних реакцій, викликаних актами релігійної віри;
- діяльності і об'єднань віруючих з метою вшанування і зв'язку зі священним.

Релігія завжди проявляється в формах конкретних віросповідань. Єдиного і придатного безумовно для всіх видів думки визначення релігії не існує. Однак прийнято виокремлювати найбільш поширені смисли, які вкладаються в поняття релігія і дають можливість відрізнити позначуване ним від науки, мистецтва, філософії, політики, права та ін. У **теїстичних системах** суть релігії з'ясовується як зв'язок людей з Богом, визнання реальності персоніфікованого трансцендентного першоначала. Воно постає як Творець. Саме тому людина зі всім оточуючим її світом є вторинною. Джерело релігії наділяється абсолютними якостями досконалості, тому земне життя сприймається віруючими в порівнянні з цим ідеалом як недосконале, гріховне. Зв'язок людини з цим першопочатком підносить її до рівня вищої досконалості. Пізнати безконечність Творця людина не здатна. Досягним способом зв'язку із Творцем постає лише релігійна віра, яка визначає сенс релігійного культу і релігійності. В **науковому контексті** поняття релігія використовується до широкого кола явищ духовного і соціального життя, що відрізняються між собою, але в сукупності мають спільні ознаки віру в надприродне, дихотомію сакрального і профанного. До фундаментальних складових різних релігійних комплексів відносяться **релігійна свідомість, релігійна діяльність та релігійні організації**.

Особливістю релігії є те, що в ній відображаються не зовнішні щодо людини сили, а її особистісний стан внутрішнього самовизначення у світі.

Релігійна система характеризується вірою у трансцендентне і система зв'язків з ним. З огляду на це, особливістю релігії є те, що вона виступає не у формі когнітивного, а в ролі засобу позалогічного освоєння людиною своєї причетності до процесів, що відбуваються у Всесвіті, знаходяться під впливом Вищих Сил і не піддаються логічному аналізу. Але головна суть релігії не в тому, що вона дає можливість людині усвідомити свою причетність до Всесвіту, а в тому, що служить саме засобом самовизначення її у світі на основі відчуття наявності в собі якогось надприродного начала і віри в можливість свого прилучення до Вищої Сутності не з допомогою рацію чи якоїсь обрядової дії, а через містичну інтуїцію.

У релігії людина усвідомлює своє ставлення до світу насамперед через відношення до граничних основ особистого буття. У ній природні й історичні об'єкти отримують роль знаків людських символів і ціннісних орієнтирів, а людина здобуває можливість відчутти свою причетність до всесвітніх процесів, що є продуктом дії якихось незбагнених, реально існуючих Вищих Сил. Релігійні символи, хоч вони й мають людське походження, завжди виходять за межі її буття і виконують у житті людини свої функції саме завдяки смислу, який вони несуть. Ці символи дають можливість людині через інтуїтивне прозріння відчутти реальну присутність у своєму особистому бутті всіх людей і всьому Всесвіті якогось Вищого Начала, Вищої Премудрості, Вселенського Розуму, що спрямовує і робить осмисленим як існування Всесвіту, так і її власне існування.

До *фундаментальних складових* різних релігійних комплексів відносяться:

– *віровчення*, яке передбачає визнання існування надприродного, насамперед Бога, проголошення норм моралі, що знаходить своє висвітлення в системі догматів;

– *культ* як сукупність обрядів чи магічних дій;

– *релігійні організації* як суспільний інститут, що поєднує вірян певної конфесії.

Саме *віровчення* є основною, необхідною і достатньою ознакою, що визначає поняття релігія. *Культова практика*, навіть у межах одного віровчення, може змінюватися у широкому діапазоні в залежності від географічних і етно-національних умов, державного устрою, мовних відмінностей й інших суб'єктивних елементів. Вона визначає лише спосіб відображення віровчення конкретною етно-конфесійною спільнотою і ніяк не може змінити віровчення.

Типи церковного вияву, що відносяться до одного віровчення, також можуть мати істотні відмінності, навіть у межах однієї країни, географічного регіону. А в різних країнах вони відрізняються практично завжди. Норми моральності, хоч і визначаються догматикою певного віровчення, постають скоріше як компроміс між догматами і місцевими етнографічн. особливостями і також не є визначальним фактором характеристики релігії.

Практично всі релігії узгоджуються між собою з наступних питань:

- життя людини не обмежене земним буттям;
- людині надається можливість вибору між різними моральними категоріями, які однакові за змістом, але виражені в контексті іншого віровчення;
- впливати на вищу надприродну сутність.

У науковому дискурсі релігія осмислюється як структурний елемент *культури*. У цьому контексті ми маємо говорити про співвідношення двох сторін всесвітньо-історичної діяльності людства. Культура в широкому її розумінні це динамічна сукупність досягнень людства в пізнанні, оволодінні і перетворенні світу. Вона включає спосіб людської соціальної організації в найрізноманітніших сферах людської практики від матеріального виробництва до витончених здобутків мистецтва, філософії і релігійних концепцій, відповідних знакових систем, вміння користуватися ними і використовувати їх.

Релігія є особливим типом *духовно-практичної діяльності*, в процесі якої пізнання і практичне освоєння світу здійснюється способом, що ґрунтується на уявленнях про вирішальний вплив потойбічних сил на повсякденне життя людей. Ряд здобутків людини в пізнанні і освоєнні світу на початках складалися і оформлялися в рамках саме релігії: морально-релігійні заповіді, езотеричні знання, передача від покоління до покоління в жорсткій релігійно-міфологічній (сакральній) формі досвіду роду і племені, система табу, що регулювали відносини людей первісного суспільства.

Деякі види і жанри архітектури і мистецтва в минулому також були тісно пов'язані з релігією. Цей зв'язок наявний і в наш час. У межах релігійного світорозуміння складалися і деякі філософські концепції Далекого Сходу. Все це дає підстави віднести процеси релігійного характеру до сфери культури. В тому випадку, коли релігійно-церковна регламентація культури домінувала в суспільстві, вона надавала культурі однобічний характер. Знання, навички і способи організації людей, що суперечили релігії, обмежувалися і пригнічувалися церковно-релігійними авторитетами. В історії наявні конфлікти між релігією, з одного боку, і філософією з іншого, між релігією і наукою. Консервативна сила релігійного догматизму часто негативно виявляла себе в різних сферах духовної культури.

2.2. Релігійне знання в структурі сучасного наукового пізнання

Осмислення наукової та релігійної картини світу, їх точки дотичності та суперечності, пов'язана з проблемою *знання та релігійної віри*. Послідовно порівнюючи релігію та науку за різними параметрами, ми бачимо, що:

1. Релігія є найширшою за обсягом світоглядною формою, у якій відображається не лише дійсність цілком, але й світ загалом як така гармонійно влаштована світобудова, у якій тісно взаємопов'язані різні його виміри: *темпоральні* (теперішнє, минуле, майбутнє, тимчасове і вічне), *просторові й позапросторові* (поцейбічне, потойбічне, іманентне, трансцендентне, природне й надприродне) таким чином, щоб це справді відповідало його назві було

домом буття людини. Натомість наука є специфічною діяльністю людини із продукування адекватних знань про дійсність.

2. Об'єктом відображення релігії є світ в його зосередженні для людини з урахуванням його трансцендентного, прихованого, сутнісного виміру, священної таїни буття, яка вкорінена в надприродному його джерелі. За допомогою останнього світ постає як гармонійно влаштована світобудова, його цілісна модель, сконцентрована довкола уявлень про надприродне і зв'язок людини з ним, нівелює різноякісні нестачі й недоліки людського буття: гносеологічну, етичну, екзистенційну; чим і оптимізує людські сподівання на їх подолання. Наука ж відображає об'єктивну дійсність, байдужу до очікувань і сподівань людини.

3. Предметом дослідження релігії, зокрема пізнавальної її галузі богослів'я, є надприродне та світ і людина, вкорінені в це надприродне. Буттєві, історичні, природничі факти та явища тут постають лише знаками, символами, проявами надприродної волі чи енергії, набувають другорядного значення у відношенні до їх істинного смислу. Не на них зосереджує увагу богослов, а на їхній правильній осмисленості релігійною свідомістю. Науковці ж натомість зосереджують свою пізнавальну увагу на конкретному сегменті дійсності, і, ретельно досліджуючи останній, втрачають з уваги цілісну картину людського світу.

4. Метою гносеологічного релігійного відношення людини до світу є його одуховнення за рахунок надприродного натхнення, завданням віднайти найефективніший шлях спасіння людини від конечної, недосконалої, мінливої і тимчасової дійсності, звільнити її від поневолення абсурдом та безвихіддю конкретної екзистенційної ситуації. Метою наукового пізнання світу є створення щонайретельнішого адекватного опису дійсності, в якій людина себе знаходить, завданням забезпечення людини найефективнішими засобами виживання у світі, зокрема й пристосування останнього для її потреб.

Суб'єкт релігійного осмислення світу, хоча й представлений у вигляді індивідуального носія релігійної свідомості, що спирається на особистий релігійний досвід, насправді є колективним. Більше того, усі його міркування виходять із конвенційно встановлених аксіом, при формулюванні яких враховувалась не лише загально узгоджена точка зору співвірців, але й ними ж визнана (змодельована) точка зору трансцендентного суб'єкта (Бога, надприродної реальності). Саме остання відіграє провідну роль у визначенні істинності певного судження, бо ж вона належить Творцеві (або самій Істині) світу, а не його дослідникові. Суб'єкт наукового осмислення категорично відмовляється в дослідженнях від опертя на точку зору Трансцендентного авторитету, бо така с (з наукової позиції) принципово неперевірюваною гіпотезою.

5. Методологія релігійного освоєння світу насправді є інтерпретативною програмою, в процесі реалізації якої будь-який факт чи явище дійсності витлумачується згідно із доктринально вивіреними нормами для логічного вписування його моделі в цілісну релігійну картину світу, відцентровану

уявленням про надприродну основу та трансцендентну перспективу. Головною вимогою тут є несуперечність образу такого факту чи явища цілій системі релігійних уявлень про світ загалом. Методологія наукового пізнання виходить із необхідності адекватного відображення дійсності як вона є, тож вона поступово формується залежно від якісних характеристик самого факту чи явища.

6. Наукові знання можна перевірити за допомогою методів, які у певному наближенні є об'єктивними, натомість перевірка одкровення взагалі практично неможлива. Релігійне одкровення – це результат духовного досвіду окремої людини, який передається іншим і сприймається лише завдяки довіри до нього, авторитету, а вже потім можливо отримати підтвердження у духовному досвіді. Пояснити ці феномени з позиції раціонального мислення не можна, адже вони перебувають поза межами наукового спостереження і поза межами закономірностей, а отже, і повторюваності у сфері безпосереднього споглядання трансцендентного, синтетичного сприйняття реальності. Усі ці феномени виключно духовні. Вони можуть не відповідати реальності, тобто бути помилковими, але завжди є проявами свободи особистості. Релігійні одкровення як духовні феномени обов'язково розглядаються з позиції синтетичного сприйняття цінності.

7. Системність є головною вимогою й первинною настановою релігійного освоєння світу. Світ, з релігійної точки зору, є гармонійною й цілісною системою, то ж і картина світу має бути такою ж гармонійною і цілісною (замкнутою) системою, кожен окремий елемент якої відіграє свою роль у функціонуванні цілої цієї системи, набуває свого значення завдяки присутності у цій системі. Наукове ж пізнання лише прагне до поступової систематизації набутого знання, та внаслідок галузевої, предметної та методологічної специфікації, забезпечує людський світогляд окремими сегментами відображення дійсності, фрагментує таку. Щодо релігієзнавчої науки, то ця тенденція спонукається прагненням доповнення наукових знань загальною релігійною (метафізичною) теорією з метою отримання цілісної світоглядної системи. Саєнтизація релігії зумовлюється потребою поєднати науковий опис світу та релігійні переконання. Остання характерна для ряду неорелігійних проектів, які сформувалися в добу постмодерну.

2.3. Еволюція наукової картини світу

Наука як спосіб пізнання світу ґрунтується на спостереженні та експерименті. Їх результати дослідник намагається раціонально обґрунтувати, створюючи систему понять про дійсність, тобто знання. Оскільки достовірність результатів спостереження та експерименту, а також і методів їх раціональної інтерпретації не абсолютна, наукові знання про світ ніколи не є повними.

У зв'язку з цим, *по-перше*, науковий пошук завжди супроводжується сумнівами, а *по-друге*, наукові знання завжди отримуються за допомогою здогадок, інтуїції, а також і віри, переконаності у їхній достовірності.

Результатом наукової діяльності є система знань, яка недоступна для досягнення однією особистістю. Більше того, окремі елементи цієї системи нерідко суперечать одне одному, що також викликає потребу у вірі, переконаності у достовірності одних знань та хибності інших. За своєю природою і віра, і переконаність – це духовні феномени, які, втім, є основою практичної діяльності. А оскільки знання й отримуються внаслідок духовної діяльності і як духовні феномени впливають на перетворення життєвого середовища, то вони – складник духовної культури суспільства і людства в цілому. Оскільки наука – це пізнавальна діяльність, наслідком якої є створення системи знань, які застосовуються у практичній діяльності, то є всі підстави виділити такі її основні функції, як: пізнавальна, культуротворча, світоглядна, функція безпосередньої продуктивної сили, прогностична.

Об'єкти наукових досліджень – це множина елементів об'єктивної реальності, яка значно ширше тієї реальності, з якою людина має справу у повсякденному досвіді. Але наука не може мати своїм предметом усю сукупність реальності. Їй недоступні трансцендентні глибини суб'єктивності, особливості прояву краси та потворності, добра і зла. І вже Абсолют, абсолютну повноту буття повністю пізнати, осмислити неможливо. Адже наука спроможна досліджувати лише закономірності буття об'єктивної реальності, а буття особистості характеризується ще й свободою. Саме тому у науці сформувались апостеріоні аргументи на користь релігійної віри. Оскільки вони засновані на спостереженнях за світом, їх прийнято називати **космологічними аргументами**.

Найповніше космологічні аргументи виклав **Тома Аквінський** (рис. 2.1). Він сформулював свої аргументи у формі п'яти тез, відомих як *quinque viae* (п'ять шляхів). Космологічні аргументи Томи Аквінського можна звести до однієї ключової тези: **якщо світ існує, він мусить мати свою першопричину, якою є Бог**.

Найактивніше космологічний аргумент критикували його опоненти в у XVIII-XIX століттях. У тогочасному **природознавстві** виникла гіпотеза, відповідно до якої світ безмежний у часі і просторі. Якщо світ вічний, то це означає, що він завжди існував і ніколи не

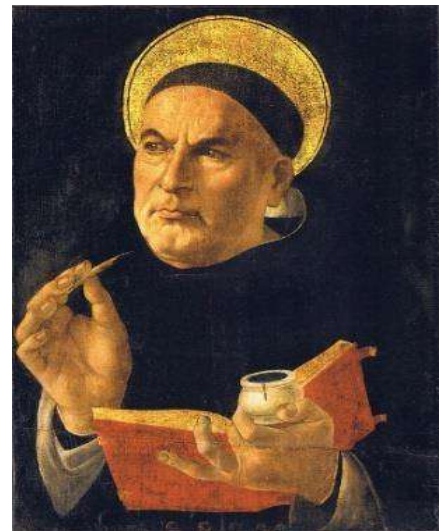

Рис.2.1. Тома Аквінський

виникав. Отже, світ не потребує ніякої причини. Тома основував космологічний доказ на тому, що світ випадковий, тобто він існував не завжди. Якщо був час, коли світу не було, то це означає, що він колись виник, а все, що виникало, має свою причину. Гіпотеза про вічний світ начебто вибивала фундамент з-під космологічного аргументу. А позаяк цю гіпотезу підтримали деякі природознавці, то атеїсти на її основі проголосили, що наука довела, що Бога немає.

Наукова дискусія, пов'язана з космологічним аргументом, перенеслася на площину природознавства: якщо світ вічний, тоді він справді не потребує першопричини; якщо ж був час, коли світу не було, тоді він мусить мати першопричину. Остаточну крапку в цій дискусії поставили дві домінантні сьогодні теорії фізики:

➤ **Теорія ентропії** – це теорія, яка ґрунтується на законах термодинаміки, і відповідно до якої тепло в закритому просторі за певний проміжок часу розподілиться рівномірно. Іншими словами, якщо в закритому просторі, тобто у просторі, який ніяким чином ні з чим не контактує, одні його частини мають вищу температуру, а інші нижчу,

то за певний проміжок часу тепліші частини віддадуть певну кількість тепла холоднішим, і в усіх точках встановиться однакова температура.

Ентропія – це точка часу (рис. 2.2), коли тепло рівномірно розподілиться по всьому просторі.

Світ є замкнутим простором, бо поряд зі світом немає нічого матеріального, з чим світ міг би контактувати. Відповідно до законів

термодинаміки, у світі діють процеси рівномірного розподілу тепла, однак досвід показує, що стану ентропії світ ще не досягнув, адже ж у світі існують більш теплі і менш теплі точки (напр., температура Сонця вища за температуру Землі). Якщо процес розподілення тепла у світі все ще триває, то це означає, що він колись розпочався. Він розпочався в момент виникнення світу. Отже, світ не існував вічно, а була така точка світу, коли світ виник. Якщо би світ був вічним, то процес рівномірного розподілу тепла розпочався би безконечно давно і безконечно давно закінчився б. Це доводить, що світ не є вічним, і має точку свого часового початку.

➤ **Теорія Великого вибуху** – це фізична теорія, яка пояснює виникнення світу. Ця теорія ґрунтується на Законі Леметра-Габбла. В 1927 році бельгійський католицький священник, астроном і президент Папської академії наук **Жорж Леметр** довів закон, відповідно до якого галактики постійно віддаляються одна від одної, і описав принципи, за якими це відбувається. В 1929 році такі самі відкриття здійснив американський астроном **Едвін Павелл Габбл**. Їхнє відкриття впродовж тривалого часу було прийнято Законом Габбла, але у 2018 році Міжнародний астрономічний союз постановив перейменувати його в Закон Леметра-Габбла, оскільки Леметр

описав його раніше за Габбла. Знаючи закономірності розлітання галактик, Леметр, Габбл та інші вчені спробували відмотати історію світу до його початку, і встановили, що світ виник внаслідок вибуху якоїсь мікрочастинки приблизно 13,8 млрд. років тому. Ця теорія й отримала назву теорії великого

вибуху

Рис.2.2. Теорія ентропії

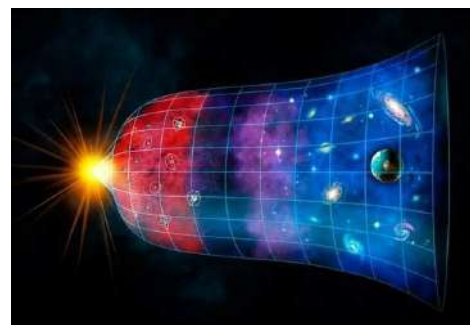

Рис.2.3. Теорія Великого вибуху

(рис. 2.3). Сьогодні вона є загальноприйнятою в астрономії. Теорія Великого вибуху доводить, що в минулому існувала така точка часу, коли світ з'явився. Отже, він не вічний. Фізика і астрономія не можуть пояснити, що було до Великого вибуху, ані описати ту мікрочастинку, з якої виник світ, оскільки до Великого вибуху світу не було, а якщо не було світу, то й не було предмету природознавчих досліджень. Однак, ця теорія переконливо доводить, що світ має свій початок у часі. Теорія ентропії і теорія Великого вибуху заперечили гіпотезу про вічність світу, і заново актуалізували проблему першопричини світу. Світ не існував вічно, а якщо він виник, то мусить мати свою першопричину. Ці теорії знову привернули увагу філософів до космологічних аргументів.

Окрім них, у науковому дискурсі виникли й інші аргументи, які доповнюють основні.

➤ **Науково-технічна революція** мала вплив на поглиблення та систематизацію наукових знань. Основним досягненням цього стрімкого розвитку науки було формування захоплення світом і його досконалістю. Чим далі вчені проникали в таємниці світу, тим складніші структури вони відкривали, і тим більшою було захоплення людства розумною і складною структурою світу. Розумність устрою світу переконував у тому, що цей настільки розумний проєкт повинен бути плодом розумного дизайнера. На основі цих міркувань виник «Design Argument», відповідно до якого світ є втіленням розумного дизайну, а це означає, що він не міг з'явитися без дизайнера, яким є Бог.

➤ Німецький філософ **Іммануїл Кант** сформулював *моральний аргумент* в користь релігії (рис. 2.4). Він багато уваги присвятив дослідженням проблем моральної філософії, і вважав, що принципи моралі мають вигляд категоричних імперативів, тобто чітких приписів, які необхідно виконувати. Люди повинні виконувати приписи моралі з обов'язку. Критерієм морального добра людського вчинку є його виконання виключно з обов'язку. Якщо людина щось робить в очікуванні винагороди або зі страху перед покаранням, тоді такий вчинок неможливо назвати морально добрим. Морально добрим є вчинок, який людина виконує тому, що вона його повинна виконати, тобто з обов'язку. Таке трактування етики вимагало обґрунтування. Якщо

Рис.2.4. Іммануїл Кант

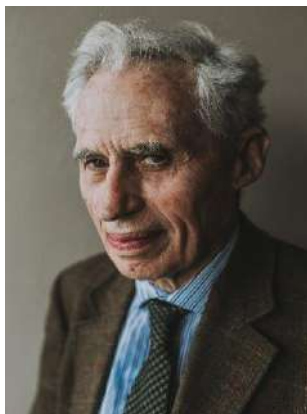

Рис.2.5. Річард Свінберн

основою моралі є обов'язок, то хто накладає моральний обов'язок на людину. Для Канта було очевидним, що без Бога мораль неможлива, бо якщо немає інстанції, яка би легітимізувала закон і простежила за його виконанням, то немає й закону. Без визнання існування Бога моральна доктрина неможлива. Так, Кант прийшов до обґрунтування релігії з моральної філософії.

➤ Особливо великої популярності в сучасній науковій дискусії відіграв кумулятивний аргумент, який сформулював професор Оксфордського університету **Річард Свінберн** (рис. 2.5). Він пропонує сприйняти тезу про існування Бога як наукову гіпотезу. Будь-яка наукова гіпотеза спершу з'являється в думках дослідника, і якщо її вірогідність низька, вона помирає, не вийшовши за межі ідеї. Якщо ж немає раціональних підстав відхилити цю гіпотезу, вчені її перевіряють і накопичують дані, які цю теорію або верифікують, або фальсифікують. Якщо гіпотеза існування Бога продовжує існувати впродовж усієї історії людства, і є переконливою для переважної більшості людей, то це означає, що її вихідна вірогідність висока. Свінберн звертався до теорії ймовірності. Кожен із можливих аргументів в користь релігійної віри посилює вірогідність гіпотези існування Бога.

➤ Ще один аргумент запропонував французький мислитель **Блез Паскаль**, який засновується на принципі суперечки. Кожна людина має можливість обирати між релігійністю і безрелігійністю. Існує чотири комбінації такого вибору:

1. Якщо людина обирає релігію, і якщо Бог насправді існує, то людина отримує «все та вічність», тобто від такого вибору вона виграє.

2. Якщо людина обирає релігію, а Бога немає, то людина нічого не виграє, але й нічого не програє.

3. Якщо людина не обирає релігію, а Бога немає, то людина також нічого не виграє, але й нічого не програє.

4. Якщо людина не обирає релігію, а Бог є, то вона втрачає «все та вічність», тобто від такого вибору вона програє.

З цього Паскаль робить висновок, що, якщо Бога немає, то байдуже який релігійний вибір зробить людина. Якщо ж Бог є, то людина може виграти все, коли його обере, або все програти, якщо його не обере. Тому Паскаль стверджував, що в будь-якому випадку, краще обирати релігію.

➤ Американський філософ **Алвін Карл Плантінга** (рис.2.6) є основоположником реформістської епістемології. Він перейняв ідеї, які стверджували, що базові знання людини не можуть бути доведеними. Вони впливають зі здорового глузду, а не з логічно-математичної необхідності, ані з досвіду. Такі знання шотландські філософи називали базовими переконаннями. Плантінга застосував це поняття до науки. Він вважав, що жоден аргумент не може бути достатнім доказом існування Бога, оскільки релігійна віра насправді виникає не на раціональній

Рис.2.6. Алвін Карл Плантінга

безумовності, ані на досвіді. Вона є базовим переконанням віруючих людей, і впливає зі здорового глузду.

2.4. Релігійна картина світу

Світогляд, як основа для свідомості модель систематизованих знань, уявлень та переконань людини щодо світу та її місця в ньому, спирається на певний шар фундаментальної інформації, традиційними носіями якої були філософія та різні теологічні системи. Саме тому кожна *світоглядна модель* містить в своїй основі певну історичну концепцію, яка виконує методологічно-систематизуючу функцію при витлумаченні як історії загалом, так і осмисленні й вписуванні історичних фактів. У *релігійних світоглядних моделях* історичний перебіг подій оцінюється із залученням сакрального виміру (земні події як знаки, що вказують на сакральні змісти, сакральні сенси – як символи, що поступово розкриваються в земному плінному контексті).

Світоглядна модель здатна до трансформацій за наявної історично-культурної потреби, адже вона є адаптативним ментальним механізмом і, як така, сама містить набір адаптативних методів принагідного оновлення.

Характерною особливістю *релігійного світогляду* є те, що систематизація інформації про світ та знання, уявлення і переконання людини тут спрямовується парадигмою боголюдсько-світових взаємин. Для релігійної світоглядної моделі фундаментальною складовою має бути:

- уявлення про Бога та його аксіоматичне конституювання;
- взаємовизначеність Бога та людини;
- на світ загалом та власну ситуацію у світі людина дивиться крізь призму цих двох фундаментальних параметрів.

У релігійних світоглядних моделях як критерії правдивого значення присутні параметри надприродних сенсів. Також *релігійний світогляд*, як засіб додаткової орієнтації людини у світі, пропонує інформацію (уявлення) про належний та бажаний стан речей у світі й людському житті (Задум Божий, мета Творіння, сенс життя, механізми налагодження таких стосунків, які співголосні Задуму Божому настанови для людини). Це пропозитивна інформація, яка вказує релігійній людині на те, як вона має діяти з метою реалізації Божих стандартів та у відповідності до Божого задуму, узгоджуючи свою людську волю і самовизначення із Божою волею та власним призначенням у системі Творіння.

Пропоновані релігійним світоглядом моделі належного (згідного із Божим задумом чи визначеного надприродним джерелом/законом буття) та бажаного (якого людина може досягти, якщо діятиме згідно із Божими настановами) співвідносяться із наявним станом речей та дають змогу людській свідомості скорегувати своє розуміння, оцінку, поведінку для вироблення найвдаліших механізмів виправлення ситуації з дієвими наслідками для персонального життя людини (як духовної істоти, суб'єкта, включеного в комунікативний зв'язок із надприродним джерелом буття), людських спільнот (регуляція міжособистісних та суспільних політичних, правових, економічних відносин), історичних перспектив людства.

Найхарактернішою особливістю релігійного світоглядного знання є його *подвоєність*, заглиблення у сакральне, недосяжність через поділ розуміння світу на природний та надприродний, поцейбічний та потойбічний, історичний та надісторичний, дійсний та належний. Прикладом такої моделі є християнський вимір у межах якого сформувалася небесна духовна ієрархія.

Про існування Небесного ангельського світу відомо зі Священного Писання, а також про те, що він створений Богом ще до створення видимого світу і людини. Відомо,

Рис. 2.7. Небесна духовна ієрархія

що число Ангелів незлічимо велике й що Премудрість Божа заснувала дивний порядок у цьому Небесному воїнстві, створивши ангельську ієрархію, розділивши всіх Ангелів на дев'ять чинів по трьох чинах в ієрархії, підкоривши нижчі чини вищим. Ангели відрізняються один від одного як освіченістю, так і різницею ступеня благодаті (рис. 2.7).

Вища ієрархія. Вищу ієрархію (вони безпосередньо близько знаходяться до Бога) становлять Ангели, що носять імена: Серафими, Херувими й Престоли (рис. 2.8). Класифікацію ангельських чинів див. дод. Б табл. 2.

Серафими

Херувими

Престоли

Рис. 2.8. Вища ієрархія

Серафими відповідно до свого ім'я мають серця, що полум'яніють любов'ю до Бога, та збуджують і інших полум'яно любити свого Творця. Серафим – значить «полум'яний».

Херувими мають повноту ведення й достаток премудрості. Вони осяяні рясними променями світла Божого. Їм дано знати все у тій мірі, в якій можуть пізнавати створені істоти.

Престоли – ці Ангели настільки піднесені й настільки осяяні благодаттю, що Господь живе в них і через них проявляє Своє правосуддя.

Ангельські чини вищої ієрархії. У Біблії до цієї ієрархії відносять Ангелів, що носять імена: Серафимів, Херувимів і Престоли (рис. 2.9).

ан. Серафими

ан. Херувими

Ангельський чин Престоли

Рис. 2.9. Ангельські чини вищої ієрархії

Серафими. Слово Серафими згадується два рази у книзі пророка Ісаї. «Серафими стояли зверху Його, по шість крил у кожного: двома закривав обличчя своє, двома закривав ноги свої, а двома літав. І прилетів до мене один з Серафимів, а в руці його вугіль розпалений, якого він узяв щипцями з-над жертовника». Невгасима просвітлювальна сила Серафимів проганяє та нищить будь-яке затьмарення. Шестикрилі серафими зображуються в іконографії, як правило, вогненным, червоним кольором.

Херувими в християнській міфології ангели-варти, охороняють древо життя після вигнання з раю Адама і Єви. Прийнято вважати іноді херувимів ангелами-дітьми. Душі померлих дітей, які й на небі залишаються маленькими діточками. В іконографії херувими зображуються, як правило, лазоревим кольором.

Престоли – третій клас першого ангельського чину, що знаходиться найближче до Бога. Вони тримають престол Божий. Ці Ангели настільки піднесені й настільки осяяні благодаттю, що Господь живе в них і через них проявляє Своє правосуддя.

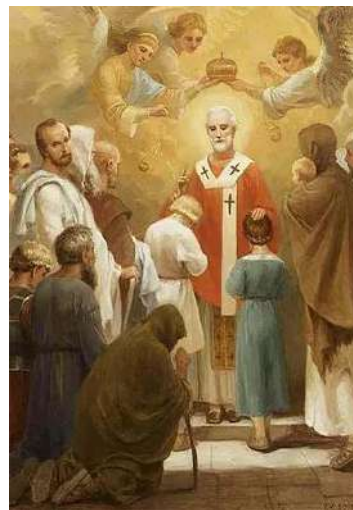
Друга, середня, ієрархія складається з Ангелів, що носять імена: Господства, Сили і Влади (рис. 2.10).

Господства

Сили

Влади

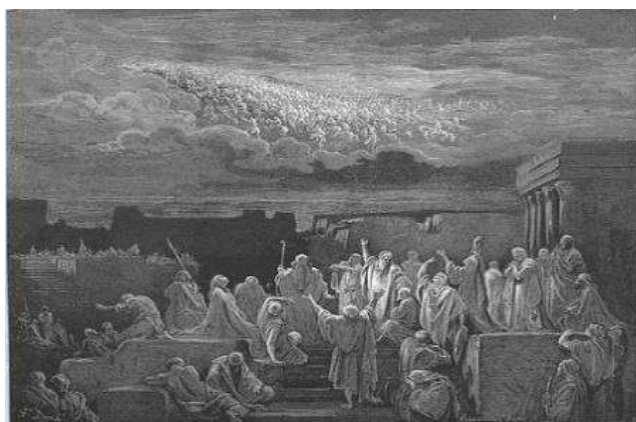
Рис. 2.10. Ангельські чини середньої ієрархії

Ангели Господства (панування) – вчать людей панувати над своєю волею, бути вище всякої спокуси, а також панують над тими злими духами, які запрягли погубити людину.

Ангели Сили – сповнені Божественної міцності. Це ті духи, через які Господь робить Свої чудеса. Їм дарована Богом здатність ніспосилати благодать чудотворення угодникам Божим, які при житті на землі творять чудеса.

Ангели Влади мають владу приборкувати владу бесівську, відбивати вражі спокуси. Крім того, вони зміцнюють добрих подвижників у їх духовних і тілесних подвигах.

Третя, нижча, ієрархія містить у собі теж три чини: Начала, Архангели і Ангели (рис. 2.11).

Начала

Архангели

Рис. 2.11. Ангельські чини нижчої ієрархії

Начала – чин Ангелів, яким доручено управляти всесвітом, охороняти окремі країни і народи та керувати ними. Це Ангели Народоправителі. Їхнє достоїнство вище, ніж Ангелів-Хранителів окремих людей.

Архангели. Архангели (начальники) – учителі небесні, благовісники. Їх основна місія – відкриття пророцтв, розуміння і пізнання волі Творця, що відкриває їм Господь волю свою про людину. Ці знання вони отримують від вищих чинів, щоб донести їх нижчим. В історії Християнства відомо 7 імен Архангелів подібно семи світильникам перед престолом Всевишнього: Михаїл, Гавриїл, Рафаїл, Уриїл, Селатїїл, Іегудїїл, Варахіїл та Ієреміїл. Число Ангелів безмірно, але Архангелів тільки сім (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Ангели і Архангели

Імена Архангелів, що упоминає православна церков див. дод. Б табл. 3. Кожен з Архангелів має свою місію (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Архангели

Архістратиг Михаїл ангел божий, господній воїн, переможець демонів, воєвода небесних сил, що володіє незвичайною духовною силою, перший з верховних ангелів, поборник слави божої. У перекладі його ім'я означає «хто як бог?» або «хто рівний богові». На іконах його зображають у грізному і войовничому вигляді для боротьби з джерелом зла і гордості ангелів, що повстали проти свого Творця.

Архістратиг Михаїл ангел божий, господній воїн, переможець демонів, воєвода небесних сил, що володіє незвичайною духовною силою, перший з верховних ангелів, поборник слави божої. У перекладі його ім'я означає «хто як бог?» або «хто рівний богові». На іконах його зображають у грізному і

войовничому вигляді для боротьби з джерелом зла і гордості ангелів, що повстали проти свого Творця.

Архангел Гавриїл (друге місце в ряді архангелів). Його ім'я це сила божа. У справі служіння порятунку людському він є провісником і служителем всемогутності Господньої. Церква називає його служителем чудес, тому він є особливий служитель і таємниць божих. Зображується він іноді з райською гілкою в руках, а іноді з ліхтарем і зерцалом.

Архангел Рафаїл (ім'я третього архангела) означає «милосердя», «допомога всім стражденним», допомога й зцілення боже. Святий Архангел Рафаїл, лікар недуг людських, на іконах тримає в лівій руці посудину з лікарськими засобами (ліками), а в правій – стручець, тобто обстрижене пташине перо для помазування ран.

Архангел Уриїл – (світло або вогонь божий). Він зображується з мечем в десниці, а в лівій руці з полум'ям, яке спускається донизу. Як ангел світла, він просвіщає розум людей одкровенням істини, для них же корисних; як ангел вогню божественного, він запалює серця любов'ю до Бога й винищує в них нечисті прихильності земні.

Архангел Салафіїл – верховний служитель молитви. Чиста й полум'яна молитва сама може служити замість херувиму для душі, охороняючи її від усяких ворожих сил. Оскільки наші молитви слабкі, короткі, нечасті, холодні, то Господь дарував нам цілий лик ангелів молитовних, з їхнім вождем Салафіїлом, щоб вони напоумляли нас про те, коли і як молитися. Коли побачите на іконі архангела, що стоїть в молитовному положенні, намагайтеся самі звертати серце до бога подібно йому.

Архангел Ісгудиїл (хвала божа) або Архангел божий тримає в правій руці золотий вінець, як нагороду від бога за корисну й благочестиву працю святим людям, а в лівій – бич із трьох мотузок із трьома кінцями, як покарання грішним за лінощі до благочестивої праці. Це тому, що його обов'язок заохочувати нагородою благ вічних і захищати ім'ям святої трійці людей, які трудяться в славу божу.

Архангел Варахіїл – архангел благословень божих на всяку добру справу, на всяке добре життєве заняття. Святий архангел Варахіїл зображується несучим на грудях своїх, на одязі білі троянди, що як би нагороджує по велінню божому за молитви, працю й моральне поведження людей і майбутнє блаженство й нескінченний мир у царстві небесному.

Ангели (янголи). Ангели (останній, дев'ятий, чин ієрархії) – світлі духовні істоти, які ближче за всіх перебувають до нас і мають про нас особливе піклування. Сім ангелів із золотими чашами, наповненими гнівом бога, сім ангелів із трубами будуть передвісниками страшного суду (рис. 2.14).

Рис. 2.14 Ангели

Ангели в християнській, мусульманській і іудейській релігіях є надприродними безгрішними істотами, посередниками між Богом і людьми, завжди виконують волю Бога. Їх називають синами неба або синами Бога, Біблія їх називає службовими духами. Саме слово «ангел» означає «вісник».

Ангели – духи безтілесні тому невидимі і безсмертні, як і наші душі; але їх Бог обдарив більш високими силами й здатностями, чим людину. Розум їх досконаліше нашого (рис. 2.15).

Добрі ангели служать Богові й людям (наприклад, ангел-охоронець), злі ангели (диявол, сатана), які збунтувалися проти Бога, схиляють людей до гріха. У християнстві вважається, що кожна людина має свого ангела-охоронця, а мета віруючого полягає в досягненні рівноянгольського стану – у звільненні від пристрастей, беззаконь й в усвідомленні шляхів Бога. Деякі богослови й конфесії вважають, що ангели здатні схрещуватися з людьми, породжуючи велетнів.

Ангели, Архангели і деякі Рознесені Майстри мають завдання – підтримувати й направляти людей. Для них є щира радість, коли люди починають пробуджуватися, бажають чути їх і звертаються до них із проханнями про допомогу й підтримку. Для них це виконання своєї місії, а наша щира вдячність – це краща плата, що вони можуть одержати. Любов і подяка – це високочастотна енергія, що є основою їхнього існування й розвитку. У Священному Писанні Ангели послані Богом вибраним людям, як правило являлися в образі прекрасних, світлозарних юнаків у білому одяганні. Для свята ангелам вибраний листопад тому, що він є дев'ятий від березня, що був колись початком року, а число дев'ять відповідає дев'яти чинам ангельським. Класифікація ангельських чинів наведена в дод. Б, табл. 1-2.

Ангели на іконах мають набір символів, які передають нам не зовнішній вигляд, а ідею ангелів як посланників Божих, тому що Ангели не мають матеріальної плоти:

Крила – символ швидкості й усе проникливості;

Посох – символ послання;

Зерцало (сфера в руці із зображенням хреста або аббревіатури ім'я Рятівника) – символ дарунка передбачення, яким наділив Ангелів Бог;

Рис. 2.15 безтілесний Дух

Тороки (що розвиваються золоті «стрічки» у волоссях) – символ особливого слухання Бога й слухняності волі його;
«Око» у чолі – символ все бачення;
Вигляд прекрасного юнака – символ досконалості.

Контрольні питання до теми 2

1. Визначення поняття релігія.
2. Структура релігії.
3. Чим відрізняється невидимий мир від видимого?
4. Проблема співвідношення наукового знання та релігійної віри.
5. Особливості наукової картини світу.
6. Релігійна картина світу.
7. Зміст теорії ентропії.
8. Що таке релігійний світогляд?
9. Небесна духовна ієрархія.
10. Як здійснюється зв'язок людини з Богом?

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 7, 10, 16;

допоміжна - 21-22, 54, 58.

Тема 3. Туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості

- 3.1. Віра як релігійний феномен
- 3.2. Сакральний зміст культової споруди
- 3.3. Культово-обрядовий комплекс релігії

Пізнавальний туризм про віру в Бога та духовність, про шлях людини до Бога та спілкування з Богом, про звичаї місцевого населення, про релігійні обряди, храми, ікони, молитви тощо.

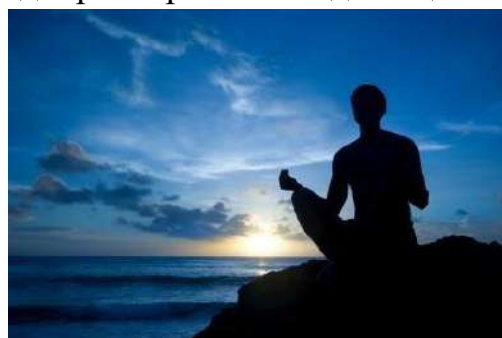
Вчення про небесну ієрархію багато фактами, дуже різноманітне, нерідко навіть суперечливе. Кожна із світових релігій, що визнають єдність Бога, по своєму трактує все, що стосується ангелів, архангелів – історію устрою їхнього співтовариства, обов'язку, – але все-таки ці трактування взаємозалежні.

3.1. Віра як релігійний феномен

Всі народи вірять у якусь силу, що управляє людиною. Різниця лише в тім, яке визначення той або інший народ дає божественному Началу. Релігійна віра – бездоказове вираження істинності релігійного вчення, таке ж визнання реального існування надприродних сил, зокрема Бога. Водночас вона є установкою свідомості і психологічної налаштованості людини до віри, об'єктом якої постають надприродні сили чи істоти. Для теїстичних релігій характерною є віра у Бога чи богів. Релігійна віра включає у сферу свідомості людини і в її «життєвий світ» Бога як потойбічного референта, що є для віруючого водночас джерелом залежності й співучасті. В цьому розумінні віра тотожна релігії як такій, бо ж саме вона забезпечує взаємозв'язок між природним і надприродним, поцейбічним і потойбічним.

Християнство витлумачує віру як зв'язок людини з Богом, запоруку розпізнання правди вищих цінностей буття, добротворення. Задля цього теологія, з одного боку, виокремлює значимість для людини пізнання та унаслідування у всьому Христа, життя котрого має стати і бути для будь-кого ключем для розкриття «таємниць» спасіння, здолання смерті, набуття винагород у потойбічному світі, вартих самих праведників. З іншого боку, віра розглядається православ'ям та католицизмом як влитість благодаті у людську спільноту. У Новому Завіті – це церква, що згуртовує тих, хто увірував у Христа, котрий навчає любові до Бога та ближнього, тобто задає людині смисложиттєвий орієнтир, дотриманню якого, власне, має скласти б для людини сутність її земного покликання.

Релігія обстоює право на монополію тлумачення категорії «віра», стверджує її зміст в статусі свого смислового ядра, морально-психологічної

установки та дороговказу життя людини. В силу цього знання і віра ототожнюються та витлумачуються як таке поєднання цінностей, завдяки якому людина прилучається до істин вищого ґатунку, добротворення та самозбереження. Це перетворює віру на інтелектуальний вимір життя християнина, джерело з якого він черпає впевненість у правоті власних переконань, доцільність власного образу життя та повсякденних зусиль. А для обраних віра стає подекуди й умовою творення чудес.

Релігійна віра у свій власний спосіб засвідчує соціокультурний розвиток людства. У груповому та індивідуальному переломленні релігійна віра заявляє про себе як релігійність або конфесійне утворення з тими чи іншими відгалуженнями. Саме тому віра є психологічним компонентом пізнавального процесу, спонукою людини до конкретних зусиль, а відтак наслідком емоційного прийняття норм життя, ідей, знань, тощо. Тому віра й заявляє про себе як переконання, слугує людині за додатковий аргумент її розуму, спонукою до зусиль без попередньої апробації їх на особистому досвіді. Істотну роль у вірі відіграє авторитет. В одному випадку, це може бути Святе Писання та Бог, у другому інші джерела інформації світоглядного спрямування.

Невід'ємним елементом релігійної віри є уявлення про **Абсолют** (безумовний повний, досконалий) – філософський термін для позначення незмінного, безкінечного, досконалого, незалежного від будь-яких предметів, відношень і умов суб'єкта, який є самодостатнім, містить все існуюче в собі й творить його. Абсолют це все те, що є в собі і завдяки собі і що не є залежним від чогось іншого. Все абсолютне приймається як існуюче, достатнє і виключає будь-яку залежність. В онтології Абсолют мислиться як принцип, протилежний всьому відносному і умовному; як

принцип, вільний від будь-яких визначень предметів і явищ матеріальн. світу. В гносеологічних концепціях поняття Абсолюту трактується як знання, істинність якого незалежна від часу, простору і від приватності думок.

У релігійному витлумаченнях Абсолют є **Бог**. Він верховна надприродна сутність, яка, згідно різних релігійних учень, будучи наділеною вищим розумом, абсолютною досконалістю і всемогутністю, є творцем світу і детермінантом всього, що в ньому відбувається. Якщо для первісних релігійних уявлень характерною була віра у багатьох богів, які с вищою силою щодо певних сфер світобудови, або ж виділення з них одного як головного, то в розвинених релігійних системах Бог є єдиним і персоніфікованим. Так, в іудаїзмі існує віра в Бога Ягве. Для християн Бог є один, але в трьох іпостасях Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Індуїсти вшановують Брагму, Вішну, та Шиву, зороастрійці – Ахурамазду, мусульмани – Аллага.

Згідно теології єднання Бог є диполлярною сутністю. Йому притаманний як первісний внутрішній характер, так і первісна зовнішня форма, як первісна чоловічість, так і первісна жіночість. Релігії, які визнають верховенство одного

Бога називаються монотеїстичними. Бог у них наділяється такими атрибутами як духовність, самобутність, незбагненність (непізнаваність), святість, всеблагість, вседосконалість, вічність, безмежність, всемогутність, всюдисутність, єдиність. Людина, яка вірить в буття Бога може вступити у зв'язок з ним шляхом виконання певних обрядових дійств.

Наближеність Бога до людини у поглядах конкретної релігії є важливою характеристикою як самої релігії, так і міри її гнучкості і пристосовництва до змінних умов. У давніх античних політеїстичних релігіях боги були максимально наближені до людини. Вони мали не лише аналогічний людському побут, але й постійно спілкувалися з людьми, вступали з ними в родинні відносини, торгували з ними тощо. У монотеїзмі відбувається якісний стрибок у розумінні Бога. Він переходить у напіваабстрактну сферу. Проте поступово із гуманізацією суспільства відбувається нове зближення людини з Богом на основі внутрішнього містичного досвіду.

Християнські теологи обґрунтовують принципову непізнаваність Бога людським розумом. У деяких східних релігіях його буття взагалі заперечується. У сучасних богословських вченнях домінуючою стає думка про Бога як духовну сутність, яку можна знати, вірити в неї, але не можна пізнати прийнятими в науці методами логічного осягнення. Відтак «вмирає» не Бог, а старі уявлення про Нього, в яких він персоніфікувався, розчинявся в реальному світі. Богослови вважають, що мати якесь класичне визначення Бога неможливо, як і з'ясувати суть поняття «Бог», оскільки у людей відсутнє знання істоти Бога. У них слово «**Бог**» визначає:

- нескінченну субстанцію і найбільш досконале Буття;
- того, від якого неможливо нічого більш досконалого уявити;
- того, хто просто Є.

Назва Бога засвідчує, що він існує винятково зі своєї ініціативи, не містить у собі нічого від зовні, існує у своїй власній сутності. Філософія не спроможна пізнати Бога, про нього сповіщає Об'явлення. Згідно богословського бачення ідея Бога зароджує:

- релігія, яка шукає пояснення доквілля, його існування;
- досвід поняття «Бог» з'являється від найґрунтовнішого досвіду, зокрема занурення у Буття і участь в ньому людини.

Релігія шукає і пізнає Бога, **філософія** – Абсолют, окремі риси якого дозволяють подеколи ототожнювати їх.

3.1. Чесноти християнські та гріхи проти Святого Духа

Чесноти	Гріхи	Чесноти	Гріхи
Покора	Гордість	Чистота, супружня вірність	Нечистота (перелюбство)
Стримання	Лакомство	Любов до ближнього	Заздрість
Поміркованість	Гнів	Всещення	Лицемерство
Трудолюбство	Лінивство		

3.2. Сакральний зміст культової споруди

Місцем особливої присутності Бога на землі – є **церква** (Храм) – особливий будинок, присвячений Богові «Будинок Божий», у якому відбуваються богослужіння. У храмі перебуває особлива благодать, або милість Бога, що подається нам через здійснююче богослужіння – священнослужителів (єпископів і священників).

Ієрархія церковних чинів. Сучасна православна церква складається з:

➤ Первісного осередку церкви – громади віруючих (*парафії*). *Парафія* очолюється верховним органом, який складається з мирян. Духовенство задовольняє релігійні потреби прихожан але не втручається в адміністративно-господарську діяльність парафії. Витрати на утримання храму та обслуговуючого персоналу плануються за рахунок добровільних пожертвувань віруючих, продажу свічок, предметів культу, доходів від треб (хрещень, похоронних відправ, вінчань).

➤ Парафії об'єднані в округи (благочиння).

➤ Благочиння складають єпархії, що територіально збігаються з областями. Єпархії очолюються архіереями які підпорядковані голові автокефальної церкви – патріарху.

В православ'ї існує три ступені священства: єпископи, пресвітери, диякони:

– *Єпископи* – це всі вищі ієрархи (архіреї): патріарх, митрополити, архієпископи, єпископи. Займати вищі посади можуть тільки представники чорного духовенства (ченці).

– *Пресвітери* – це священники (ієреї) (рис.3.2.).

– *Диякони* – помічники священника при богослужінні та відправленні обрядів. (біле духовенство – жонате).

Рис. 3.2. Чини священників

Зовнішній вигляд храмів. Православний храм – дім Божий, де Господь є присутнім у оточенні ангелів і святих. Зовнішній вид храму відрізняється від звичайного будинку тим, що над храмом піднімається купол, що зображує небо. Купол закінчується вгорі главою, на якій ставиться хрест, у славу глави Церкви – Ісуса Христа. Над входом у храм, звичайно, будується дзвіниця, тобто вежа, на якій висять дзвони. Дзвін уживається для того, щоб скликати віруючих на молитву – до богослужіння й сповіщати про найважливіші частини чиненої в храмі служби. При вході в храм зовні влаштовується паперть (площадка, ганок).

Будинки православного храму відображають лише самі загальні принципи храмовбудівництва, властиві багатьом храмовим будинкам. Але при всій розмаїтості храмових будов, самі будинки відразу пізнавані.

Хоч на зовні храми відрізняються поміж собою стилем, проте всі вони мають в основному той самий внутрішній устрій. Кожен храм в середині

влаштований так, щоб відповідати вимогам спільного богочитання та окремим вимогам того чи іншого обряду.

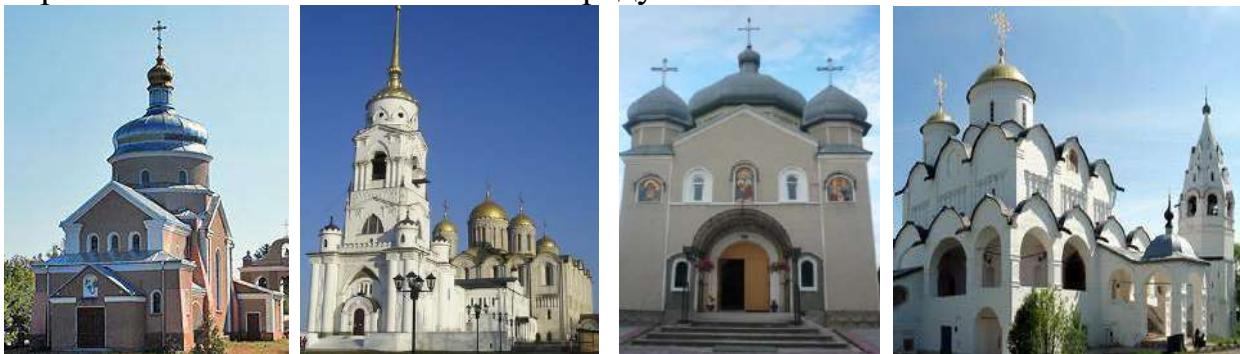

Рис. 3.3. Розмаїтість храмових будівель

Усередині храм розділяється на три частини: *притвор*; власне *храм*, або середня частина храму, де стоять люди, що моляться; *вівтар*, де відбуваються священнослужителями богослужіння й перебуває саме головне місце у всьому храмі – святий престол, що стоїть в центрі вівтаря, на якому відбувається таїнство святого причащення (рис. 3.4). На ньому перебуває кілька священних предметів: антимінс, Євангеліє,

Рис. 3.4. Вигляд храму у середині

Рис. 3.5. Престол

кілька напрестольних хрестів, і завіса, що покриває всі предмети на Престолах, коли богослужіння не відбуваються (рис. 3.5).

Вівтар відділяється від середньої частини храму іконостасом (вівтарною перегородкою), що складається з декількох рядів ікон (склад яких чітко регламентований, і розташовані вони в строго певному порядку) та має троє врат; середні врата називаються царськими, тому що через них Цар слави (сам Господь Ісус Христос), невидимо проходить у святих дарунках (у святому причащенні). Тому через царські врата нікому не дозволяється проходити, крім священнослужителів.

Все, що відбувається по особливому чині (порядку) у храмі, на чолі зі священнослужителем, читання й спів молитов називається *богослужінням*. Найважливішими богослужіннями є літургія або обідня (відбувається до полудня). Під час її пригадується все земне життя Спасителя й відбувається таїнство причащення. Таїнство причащення полягає в тому, що в ньому благодаттю Божій хліб і вино освячуються – робляться щирим Тілом і істинною кров'ю Христовою, залишаючись по виду хлібом і вином. І ми під цим видом хліба й вина приймаємо щире тіло й щирі кров Спасителя, щоб увійти в Царство Небесне й мати вічне життя. До святого причащення потрібно підходити спокійно й не поспішаючи, схрестивши на груди руки. Після причащення

поцілувати чашу, не хрестячись, щоб випадково не штовхнути її.

Тому що храм є велике святе місце, де з особливою милістю, невидимо, є присутнім Сам Бог, те тому ми повинні входити в храм з молитвою, і тримати себе в храмі тихо й благоговійно. Під час богослужіння не можна розмовляти, а тим більше сміятися. Не можна повертатися спиною до вівтаря. Кожний повинен стояти на своєму місці й не переходити з одного місця на інше. Тільки у випадку нездоров'я дозволяється сісти й відпочити. Не слід іти із храму до закінчення богослужіння.

Відвідування храму: перші кроки в храмі та правила поведження. При відвідуванні храму потрібно знати устрій храму – його атрибути, правила поведінки в ньому: як входити і виходити з храму, як і кому молитися, як ставити свічки і як прикладатися до ікон, як подавати записки тощо. Важливо також знати як тримати себе в храмі, правила про уклони й хрест, про святі ікони, про сповідь, про причащення, поминання й проскури, панахиду й молебень, найважливіші свята року, пости, духовне читання. Тому, відвідуючи храм, поводитися потрібно по-особому – благоговійно.

3.3. Культурно-обрядовий комплекс релігії

Проаналізуємо *культурно-обрядовий комплекс* релігії в різноманітні засоби його вираження. **Обряди**, надаючи богослужінню особливої урочистості, краси та довершеності, щонайкраще розкриваються за допомогою релігійної символіки, тієї таємничої мови, в якій зашифровано світ надприродного і в розрізі якої доцільно було б говорити радше про символічний комплекс знаків, що складаються з двох елементів: *земного, видимого й божественного*, що його можливо побачити тільки «очима віри».

Кажучи інакше, в яких би дослідницьких площинах не розглядався процес звернення того чи іншого богослужіння як певної сукупності взаємних колективно-індивідуальних дій між надприродною істотою та віруючою людиною, саме сприйняття цих особливих відносин значною мірою залежатиме від розуміння природи символу як основного носія культурно-обрядової інформації. Їх сомилення створює неповторну атмосферу та натхненні умонастрої і під потужним впливом чого перебувають реципієнти культурної дії.

Важливим є релігієзнавча та богословська інтерпретації **символа**. **Релігієзнавча наука** базується на тому, що *символ* є:

- особливою різновидністю знаку, який може мати різні значення, однак в чітко заданій релігійній парадигмі мислення або ритуальному акті характеризується однозначністю: відображаючи сукупність ідей, уявлень, норм та цінностей, виконує соціально згуртовуючу та мотивуючу функції, яка спрямована на досягнення певної цілі;

- маючи часткову подібність з позначуваним об'єктом, виражає лише одну або кілька його властивостей чи ж викликає пов'язані з ним асоціації, тобто об'єктивізує позначувані образи й поняття;

- є чуттєвим знаком земної матеріалізації небесного в складній системі церемоніальних процедур, що мають чітко задані світоглядні орієнтири та

виразне аксіологічне значення; як умовне позначення сутності певного явища виражає не тільки його зміст чи виступає засобом спілкування між віруючими конкретної деномінації/конфесії, але й задає алгоритм мислення та визначає поведінку віручої спільноти, аксіологію духовної діяльності.

Натомість, *богословський підхід* до інтерпретації символу впливає з неможливості розумового пояснення його природи бодай тому, що вона зводиться до протиставлення дихотомії «видимого» й «невидимого», матеріально вираженого й незбагненого. Початок такому розумінню символу було покладено ще в перші сторіччя нової ери, на етапі формування християнського віровчення та культу.

Важливим елементом обряду у християнстві є *богослужіння*, яке формувалося на основі єврейського благочестя та візантійського церемоніалу (рис. 3.6). Оскільки більшість ранніх християн були євреями, то й молилися вони так, як звикли молитися у традиції синагоги. До того ж, Апостоли часто проповідували в синагогах під час синагогальних богослужінь. Оскільки богослужіння в синагозі містить у собі читання Святого Письма, розспівування псалмів на духовних пісень, то ці богослужбові елементи перейшли у християнське богослужіння. У Єрусалимському Храмі жертвоприношення відбувалися тричі в день: зранку до сходу Сонця, в обід та ввечері. Відповідно, й у християнстві сформувалась традиція збиратись на молитву декілька разів на день.

Рис. 3.6. Монастирські богослужіння

Головним богослужінням християн є *літургія*, тобто богослужіння, під час якого християни приймають Святу Тайну Євхаристії (рис. 3.7). Незалежно від обряду, літургія містить декілька базових елементів: приготування дарів, під час якого готуються хліб і вино для їх подальшого освячення, читання частин Святого Письма, молитви та Євхаристія, тобто прийняття Тіла і Крові Христа. В різних частинах християнського світу склалися різні структури та звичаї літургії. Їх прийнято називати літургійними обрядами.

Рис. 3.7. Божественна літургія

Окрім літургії, в католицькій та православній традиціях сформувались *богослужіння добового циклу*. До них входять вечірня, яку християни моляться ввечері, оскільки перейняли біблійну традицію, відповідно до якої доба починається з вечора; повечір'я, яке моляться після заходу Сонця; північна, яку моляться опівночі; час перший, час третій, час шостий та час дев'ятий, які моляться впродовж дня. Сьогодні ці богослужіння повністю рідко можна

зустріти в парафіяльних храмах. У більшості вони практикуються в монастирях. Богослужіння добового циклу складаються з псалмів, уривків Святого Письма та стихир, тобто релігійних пісень. У протестантських деномінаціях традиція богослужінь зазнала численних змін.

Важливим елементом літургійного обряду є *літургійний рік*, тобто перелік свят, які відзначають християни впродовж року. В католиків та православних літургійний рік містить у собі два цикли: *рухомий та нерухомий* (рис. 3.8).

До *нерухомого циклу* належать свята, які кожного року святкуються в одні і ті самі дні місяця. Головними святами рухомого циклу є Різдво Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Покров Богородиці, Непорочне зачаття Богородиці, Різдво Христове, Богоявлення, Благовіщення Господнє, Преображення Господнє, Успіння Богородиці. Ці свята поділяються на господські, в який Церква згадує події, пов'язані з Ісусом Христом, та богородичні, в яких Церква згадує події, пов'язані з Богородицею. До нерухомого циклу належать також дні пам'яті святих.

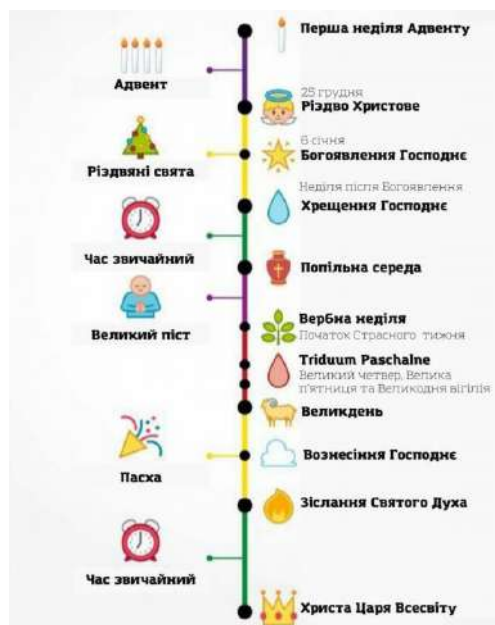

Рис. 3.8. Літургійний рік

До *рухомого циклу* належать свята, дата святкування яких змінюється щороку. Головним святом рухомого циклу є Воскресіння Христове або Пасха. Християни святкують Пасху в першу неділю після повного місяця після весняного рівнодення, тобто після 21 березня. Відмінність дат святкування Пасхи східними і західними християнами обумовлюється тим, що західні християни вважають весняним рівноденням 21 березня за григоріанським календарем, а східні – 21 березня за юліанським календарем. Відповідно до Пасхи укладається рухомий цикл. Перед Пасхою триває Великий піст і Страсний тиждень. У п'ятницю перед Пасхою християни згадують хресну смерть Христа. В сороковий день після Пасхи святкують Вознесіння Господнє. У п'ятдесятний день після Пасхи християни святкують Зіслання Святого Духа (П'ятидесятниця).

Невід'ємним елементом обряду є *культ святих* – вшанування віруючими певних реальних чи вигаданих осіб, канонізованих даною церквою. У більшості конфесій виникнення цього культу пов'язане зі сприйняттям святих як осіб, що мають особливі заслуги перед Богом і можуть творити чудеса і бути посередниками та заступниками людей перед Богом. Ознакою культу святих є наявність відповідних свят, обрядів, молитов, церковних служб і літургій, а також існування релігійних і позарелігійних організацій, які у своїй діяльності пропагують ідеї та спосіб життя святих. Культ святих особливо розвинутий у православ'ї, католицизмі, ісламі, буддизмі, іудаїзмі.

У християнській традиції до культу святих належить **ікона** (зображення, образ) живописне, рідше релігійне зображення богів, святих та ін. надприродних істот, яке служить предметом релігійного поклоніння і вшанування. Культ ікон був визнаний лише на 7-му Вселенському соборі (787). Деякі ікони церкви оголошують чудотворними, через які благодать Бога, що перебуває в них, проявляється навіть чудесами, наприклад, зціляє хворих.

Бувають *святі ікони*, на яких ми споглядаємо святі лики, що піднімають наш розум до Бога і Його святим і запалюють наше серце любов'ю до нашого *Творця й Спасителя*.

Рис. 3.9. Святі ікони

Щоб наочніше представити духовність тих, що з'явилися Авраамові, їх зображують іноді із крилами. Кожне з осіб Святої Трійці окремо зображується так:

- ✓ *Бог Отець* – у вигляді старця, тому що Він так з'явився деяким пророкам.
- ✓ *Бог Син* зображується в тім виді, яким Він був, коли для нашого порятунку зійшов на землю й зробився людиною: дитиною на руках у Божій Матері; навчаючи народ і здійснюючі чудеса; що перетворює; страждаючим на хресті; лежачим в труні; воскреслим й вознесшимся.

✓ *Бог Дух Святий* зображується у вигляді голуба: так він виявив Себе під час хрещення Спасителя в Йордані й у вигляді вогненних язиків: так Він зійшов видимим образом на святих апостолів у п'ятдесятний день після воскресіння Ісуса Христа.

Крім Бога на святих іконах зображуються: Божа Матір, ангели, архангели й святі люди. На іконах і картинах навколо **голови** Спасителя, Божий Матері й святих догідників Божих зображується сяйво або світлий кружок, що називається **німбом**. У німбі Спасителя іноді ставлять три букви ОωН (грецьке

слово), що означає **Суцйй**, адже існує тільки один Бог. Над головою Божий Матері ставлять букви МР ФУ (це перші й останні букви грецьких слів), які означають Матір Бога або Божа Матір.

Культ Богородиці. Одним із найдавніших культів на планеті є культ Богородиці (рис. 3.10).

Рис. 3.10. Богородиця

У пантеоні Святих Божа Мати посідає особливе, чільне місце. Її ікони знаходяться в кожному храмі, на найвидніших місцях, де вона шанується як Богородиця, Богоматір (Матерь Божа), Цариця Небесна. Докази налічують понад 860 найменувань ікон Богородиці (дод. В).

Земна мати Ісуса Христа, одна з найшановніших особистостей і найбільша з християнських святих. Народивши бога, Марія стає найближчою до бога людей. Тому до неї звернено майже всі молитви. Більшість давньоруських храмів присвячено не Ісусу, а Богородиці. Адже зображення на іконах з немовлям Ісусом ставлять у центр постать богоматері як верховної заступниці перед богом, представниці за людей.

Найбільша слава її в тому, що вона спромоглася бути матір'ю Сина Божого, Ісуса Христа! І за одне це стала «чесною херувим і найславнішою без порівняння серафим».

Богородичні свята: Різдво Пресвятої Богородиці, Введення в храм Пресвятої Богородиці, Благовіщення Пресвятої Богородиці, Успіння Пресвятої Богородиці, Пам'ять святих праведних Йоакима та Анни, Зачаття праведної Анної Пресвятої Марії, Успіння праведної Анни, Собор Пресвятої Богородиці, Покров Пресвятої Богородиці, Положення чесної ризи Пресвятої Богородиці у Влахерні, Положення поясу Пресвятої Богородиці у Халкопратії.

Культ святих репрезентований пророками, апостолами, мучениками, святителями, преподобними, безсеребренниками, блаженними й праведними.

Рис. 3.11. Ікони Святих

Пророками називають тих Божих святих, які пророкували майбутнє Спасителя; вони жили до пришестя Спасителя на землю.

Апостоли – це найближчі учні Ісуса Христа, яких він під час свого земного життя посилав на проповідь. Їх було спочатку дванадцять: а потім ще сімдесят. Двоє з апостолів, Петро й Павло, називаються *перш верховними*, тому що більше інших потрудилися в проповіді Христової віри. Чотири апостоли (Матвій, Марко, Лука й Іоан Богослов), що написали Євангеліє, називаються *євангелістами*. Святі, які подібно апостолам розповсюджували віру Христову в різних місцях, називаються *рівноапостольними* (Марія Магдалина, перш мучениця Текля, свята Ніна, просвітителька Грузії й ін.).

Мученики – ті християни, які за віру в Ісуса Христа прийняли жорстокі тортування й навіть смерть. Мученики, що померлі за святу віру після особливо важких страждань, називаються *великомучениками* (наприклад: святий великомученик Георгій; святі великомучениці Варвара й Катерина й ін.); що перші потерпіли за Христову віру (архидиякон Стефан і свята Текля), називаються *першмучениками*, а Святителі (єпископи або архієреї – святий Микола Чудотворець і ін.), що перетерпіли мучення за Христа, називаються *священомучениками*.

Святителі, що догодили Богові своїм праведним життям (Василь Великий, Григорій Богослов і Іоанн Златоуст), називаються *всесвітніми вчителями*, тобто вчителями всієї християнської церкви.

Преподобні – праведні люди, які віддалялися від мирського життя в суспільстві й догодили Богові, перебуваючи в дитинстві (тобто не одружуючись), в пості й молитві, живучі в пустелях і монастирях (Сергій Радонежський, Серафім Садовський й ін.). Преподобні, які перетерпіли мучення за Христа, називаються преподобномучениками.

Безсеребренники – служили ближнім безоплатним лікуванням хвороби, тобто без усякої плати зціляли хвороби, як тілесні, так щиросердечні (великомученик і цілитель Пантелеймон й ін.).

Блаженні (праведні) – проводили праведне, бажане Богові життя, і живучі подібно нам у миру, будучи сімейними людьми. Перші праведники на землі: родоначальники (патріархи) людського роду, називаються праотцями, як наприклад: Адам, Ной, Авраам і ін.

Найбільше важливими постатями серед *догідників* Божих є Микола Чудотворець, Серафім Саровський і Георгій Победоносець.

Микола Чудотворець (догідник). Захищає від нестатку й убогості. Коли його ікона перебуває в будинку, він стежить, щоб був сток, оберігає від

нестатку. Крім того є заступником всіх мандрівників, водіїв, льотчиків, моряків і просто людей, що перебувають у дорозі й почитають Миколу Чудотворця.

Серафім Саровський. Молитви допомагають при захворюванні опорно-рухової системи, хребта, суглобів.

Георгій Победоносець – помічник тих людей, які пов'язані зі зброєю: військові, пожарні, міліція, рятувальники. Крім того до них належать спортсмени й люди, що відкривають нову справу.

Кожному християнинові, як тільки він народжується на світло Боже, при святому хрещенні, Церквою дається святий у помічники й заступники. Він піклується про немовля, як сама любляча мати, і зберігає його від всіх лих і нещастя, які зустрічаються людині на землі.

Окремим видом релігійної практики є *молитва* як маркер релігійності індивіда, жанр релігійного дискурсу, складник народної традиції, літературний жанр, особливий психологічний стан молитвмовця, процес і спосіб комунікації.

Молитву, як і інші форми ритуальних, обрядових формул, виводять з архаїчних вірувань у магію слова, можливість вербального впливу на істот, довколишній світ, природні й надприродні сили. Етнографічні дослідження трактують молитви як уснопоетичні утворення, особливий жанр магічно-сакрального фольклору, в межах якого сформувалися щоденно-побутові, лікувально-зцілювальні, промислово-господарські, родинно-громадські групи текстів.

Рис. 3.12. Молитва

З часом тексти молитов усталилися; у подіях, вагомих для життя людини (народження, шлюб) чи громади (врожай, перемога), їх виголошували жерці при здійсненні публічного ритуалу. Словам і звукам молитви приписували чудодійну силу. Зародилися тяглі традиції певних обрядових дій при підготовці чи звершенні молитви. Різноманітні й розбіжні у різних культурах, як *омовіння* (ритуальне очищення), *покривання голови* (чи навпаки, скидання покрову, головних уборів), *вбрання у спеціальний одяг* чи використання релігійної атрибутики, дотримання особливих позицій тіла (розведення, складання чи здіймання рук, схиляння голови, поклони, обертання, моління навстоячки, сидьма, навколішках), ритуальних жестів тощо. Важливою стає орієнтація вірянина під час здійснення молитви.

У розвинутих традиційних релігіях усталюються сакралізовані словесні формули, утверджується чіткий молитовний цикл, який регламентує щоденне життя вірян (певна кількість молитов на день, молитви перед трапезою, початком важливих справ, громадських дій тощо). Поширюються практики підрахунку індивідуальних молитов (для цього використовують, наприклад, кульки, камінці, коралі, чотки, вервиці) або способи їх механічної заміни.

В *авраамічних релігіях* (іудаїзмі, християнстві, ісламі) молитва набула значення духовного єднання вірянина з Богом, запиту Його благословення, а також сакрального діалогу, бесіди, живого досвіду спілкування з Всевишнім.

Вважається актом засвідчення своєї віри, духовним зусиллям, а також проявом духовної боротьби зі спокусами, демонічними силами. У християнській аскетичній молитві розглядали як невинну й довічну духовну працю, діяльний вияв правдивої віри, поборення всякого гріха, шлях до богопізнання, джерело внутрішньої духовної гармонії.

Тексти найголовніших молитов викладені у Святому Письмі, за переконанням вірян, вони мають богооб'явлений характер. Набули значення канону, обов'язково супроводжують всі священнодії є основою щоденної релігійної практики ревних вірян. Найчастіше мають віршовану форму. Молитовні формули закріплені у багатожанровій системі релігійної літургії, гімнографії. Уніфікацію молитовних текстів та упровадження нових здійснюють керівні (авторитетні) для конфесії релігійні інституції. Поряд із тим чимало нових релігійних рухів, неопротестантських течій заохочують активну молитовну творчість.

Основні критерії типології молитов:

– *за часом виголошення:* наприклад, вранішні, вечірні; в ісламі – п'ятиразового щоденного циклу та ін.;

– *за адресатом:* наприклад, у християнстві – до Господа Бога, Святого Духа, Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці, Святої Трійці, архангела Михаїла, певного святого та ін.; у буддизмі – буддам, бодгісаттвам;

– *за змістом:* подячні, благальні, звеличувальні (прославні), заступницькі, покайні;

– *за суб'єктом:* індивідуальні, колективні;

– *за способом:* декламації (зовнішні, мовлені), мовчазні (внутрішні, сердечні), механічні (за допомогою обертальних пристроїв), електронні (боти).

Виділяють також молитви явні й таємні, щоденні (повторювані) та спеціалізовані (за певних обставин, для конкретної події), традиційні (усталені, узвичаєні) й спонтанні (імпровізовані). Предметом полеміки серед науковців є атрибуція як молитви мантр і медитацій. Тексти молитов можуть бути зібрані у спеціальні богослужбові книги, призначені для колективних богослужінь та збірники для індивідуального використання на різні випадки життя.

У православній традиції виокремлюють види і форми молитв – хвалебні й вдячні, прохальні й покайні.

Хвалебні й вдячні – якщо ми й близькі наші здорові й благополучні, є нам де жити, є во що одягтися, є чим харчуватися, то ми *повинні прославляти й дякувати Богові* в наших молитвах.

Прохальні – якщо з нами трапиться яке-небудь нещастя, хвороба, або лихо, або нестаток, ми повинні просити в Бога допомоги.

Покайні – якщо ми зробимо худу справу (згрішимо) і провинимося перед Богом, ми повинні просити в нього прощення – каятися.

У молитві вірянин звертаємося до *Бога Отця* – першого Обличчя Святої Трійці – це *головні господні молитви*: «Отче наш», молитва Господу Ісусу, молитва до Святого Духа, ангельська пісня «Трисвяте», молитва до Пресвятої Трійці, молитва, що вихваляє, молитва подяки, молитва покайна, молитва

Животворчому Хресту, молитва до Пресвятої Богородиці, ангельське привітання Діві Марії. Вона поділяється на призивання та сім прохань.

Щоденні молитви. Кожна людина зобов'язана молитися щодня, ранком і ввечері, перед вкушанням і після вкушання їжі, перед початком і по закінченні всякої справи, перед навчанням і після, перед сном і після, перед турпоходом і після, перед виходом із дому; молитва за тих, хто збирається в дорогу, за подорожуючих, за близьких людей, за ворогів і недоброзичливців.

Молитви в час недуги: за живих родичів і близьких, за померлих, за недужого, подяка по видужанню, молитви цілителю Пантелеймону – прохальна, про зцілення, вдячна.

Молитися ми повинні не тільки за нас і нашу Батьківщину, але й за батька духовного, учителів і наставників, батьків, родичів, благодійників, і всіх людей, як за живих, так і за померлих, тому що в Бога всі живі.

Молитви святим догідникам. Господь попускає нам хвороби, у першу чергу, за гріхи – для їхньої спокути, для зміни порочного способу життя, усвідомлення цієї порочності й розуміння того, що земне життя – це коротка мить, за яким стоїть вічність, а який вона буде в кожного, залежить від його життя на землі. Найчастіше зі звичайного ходу життя Господь вириває нас хворобою, зберігаючи від серйозного лиха, малою неприємністю рятує від більшої. Молитва й інші чесноти вмилюють Господа і Він ниспосилає нам зцілення. Задля цього він дарував нам цілий ряд Ангелів молитовних, з їхнім вождем Салафійлом, щоб вони чистим натхненням вуст своїх зігрівали наші хладні серця до молитви, щоб напоумляли нас, про що, коли і як молитися, щоб підносили приношення наші до престолу благодаті. Молитви святим Архангелам на кожен день неділі надані молитви до Архангелів, молитви Святим, допомагаючим в різних життєвих ситуаціях, молитви о захисті и помочи в різних життєвих случаях, молитви святим помічникам при недугах даються в Молитовниках.

В *ісламі* молитва є важливою складовою релігійної практики. У Корані немає точних приписів щодо молитви. Вважається, що Аллаг, коли взяв Мугаммеда до небес із Храмової гори в Єрусалимі, наказав мусульманам молитися кілька десятків разів на день. Однак Мугаммед випросив у Аллага зменшення кількості молитов. Так було встановлено, що мусульманин повинен молитися не менше п'яти разів на день. Оскільки Коран не дає правил молитви, то мусульмани, які особисто бачили Пророка, ретельно описали, як він молився. Ці правила – ракаат є обов'язковими.

Перш, ніж почати молитву, мусульманин повинен пройти ритуальне **очищення водою** або, якщо її немає, піском. Під час омивання промовляються слова шагади, до яких додається прохання про покаяння і очищення. У містах, де переважає мусульманське населення, до молитви закликає муедзин, який вийшовши на мінарет, береться руками за вуха і повторює формулу азан. Після цих закликів мусульманин проголошує, що він молиться тільки Аллагу, і опісля починається сама молитва.

Рис. 3.13. Молитва в мусульманстві

Мусульманин торкається руками вух і читає молитви та сури Корану. Обов'язковою є перша сура, а до неї додається будь-яка інша сура за вибором. Після прочитання сур, мусульманин схиляється в поясну поклони.

Після поклону мусульманин сідає, підбравши ліву ногу, і молиться покаяльні молитви, а вставши – подячні (рис. 3.13). Під час усіх молитов мусульманин повернутий обличчям до кібли – Кааби. Молитви читаються тільки арабською мовою.

Першою з п'яти обов'язкових молитов є *фаджр* – світанок. Вона відбувається в час між світанком до сходу Сонця.

Друга молитва – *зугр* – обідня молитва. Вона відбувається в період часу між зенітом Сонця до того моменту, коли тінь якогось предмету не стане рівною самому предмету.

Третьою обов'язковою молитвою є *аср*, яка відбувається після обіду, однак точний час в різних богословських школах різниться.

Четверта молитва – *магриб* – читається, як тільки Сонце повністю зайде за горизонт.

Уночі читається п'ята молитва – *іша*.

Буддійська молитовна практика зорієнтована на читання сутр, повторення мантр, а також візуалізація божеств. Вона полягає у встановленні зв'язку з внутрішньою здатністю до розвитку конструктивних емоцій, таких як співчуття, ентузіазм, терпіння тощо, а також у спонуканні до конструктивних дій, спрямованих на допомогу іншим.

У релігійному культі практикується *семичасна молитва* – це відома практика, яка містить у собі суть усього буддійського шляху (рис.3.14). Вона складається з семи частин, кожна з яких має певну мету:

Перша частина молитви – це простирання. Віруючий вклоняється буддам на знак поваги до якостей, які вони уособлюють: співчуття, любові та мудрості. Простираючись, буддист опускає найвищу частину тіла – голову – на землю, що також допомагає подолати гордість і розвинути смирення.

Рис. 3.14. Буддійська молитва

Потім буддист робить офіри. Більшість буддистів офірують чаші з водою, але сам предмет не дуже важливий. Важливою є мотивація дарування: людина дарує свій час, зусилля, енергію, а також майно. Це допомагає нам подолати прив'язаність.

Визнання своїх недоліків і помилок. Це допомагає подолати вплив негативних кармічних імпульсів.

Тоді буддисти радіють. Вони згадують все хороше, чого самі досягли, і про всі чудові конструктивні дії інших. Це допомагає трансформувати заздрість.

Далі буддисти просять дарувати їм вчення, і це створює сприйнятливий стан розуму.

Наступним є прохання до вчителів не залишати своїх учнів.

Буддисти присвячують усю позитивну силу, яку створили, щоб вона принесла користь всім іншим істотам.

Метою молитви у буддизмі – осмислення шляху, який необхідно подолати власними зусиллями, позбувшись прив'язаності та невігластва, а також розвинути безмежний творчий потенціал, яким усі володіють.

Контрольні питання до теми 3

1. Що таке релігія та духовність?
2. Специфіка релігійної віри.
3. Філософська та релігійне осмислення Бога.
4. Що таке релігійний культ?
5. У чому полягає особливість літургії?
6. Значення ікони у християнській традиції.
7. У чому особливість внутрішнього та зовнішнього оздоблення храму?
8. Види, форми і значення молитов, головні молитви у християнстві.
9. Що таке намаз?
10. Особливості молитовної практики у буддизмі.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова –7;

допоміжна – 26, 32-33, 40, 44, 45-48, 55,90.

Тема 4. Езотеричний туризм: розширення світосприйняття і пошук секретів буття

- 4.1. Езотеричні системи у структурі релігійного туризму
- 4.2. Філософсько-релігієзнавчі аспекти езотеризму
- 4.3. Антропологічний та космологічний вимір езотеризму
- 4.4. Концепції реінкарнації та карми у буддистському світогляді

Сучасна наука вже досягла такого рівня, що практично будь-який подальший крок у її розвитку є кроком в езотеричну область, раніше доступну лише Присвяченим.

Люди ніколи не сумнівалися, що поряд з миром видимим існує й мир невидимий. На зорі людської історії ці два мири взагалі не розділялися в людській свідомості: люди й боги співіснували, у кожній речі була душа. Вчення про єдність законів, керуючих тим і цим мирами називається сьогодні *езотеризмом*.

4.1. Езотеричні системи у структурі релігійного туризму

Езотеризм («таємний», «таємне») – феномен культури різних епох, що включає, з одного боку, віру в існування надприродного світу, містичні уявлення про нього (езотеричні вірування), а з другого – магічні засоби спілкування з ним, підкорення його своїм інтересам (езотеричні культу).

У *Стародавньому світі* кордони езотеризму в культурі були різними. Наукові знання Стародавнього Сходу, які мали рецептурний характер, були езотеричними за формою свого існування (математичні, астрономічні, медичні знання) і монополізовані жрецькими корпораціями.

В *античному світі* езотеризм як вірування приймав форми орфізму, піфагореїзму, гностицизму (абракадабра). Розмежуванню знання на езотеричне, доступне для посвячених та екзотеричне, в європейській традиції, за свідченнями Геллія, поклав Арістотель при організації навчального процесу у Лікеї. За часів еллінізму і пізньої Античності фактором розвитку і відтворення езотеризму стають культурні зв'язки між Заходом і Сходом (астрологія, нумерологія).

У *середньовічному* соціокультурному просторі виникають вчення Кабали, нумерологія, фізіогноміка, алхімія, набувають подальшого поширення астрологія, герметизм, специфічною формою езотеризму стає окультизм.

У масовій свідомості *Нового і Новітнього часів* езотеричні вірування знаходяться як за межами традиційно-доктринальних релігій (але використовують суттєві елементи їх віровчень), так і за межами діючої наукової картини світу. Він реалізується у формі месмеризму, спиритизму, теософії, антропософії, Живого Етики, системах Гурджієва, Успенського, творчості Крішнамурті, Шрі Ауробіндо, Судзукі, Ошо тощо.

Поширенню езотеризму в сучасних формах сприяв розвиток альтернативної науки, що стає помітним фактором на межі XIX-XX ст.. З посиленням кризових явищ у розвитку техногенної цивілізації орієнтальна складова езотеризму помітно зростає. В умовах *цивілізаційних* криз езотеризм набуває реакційного змісту: він присутній у практиці фашизму (концепція «вічного льоду»), сатанізму. Пошуки «езотеричних знань» минулого спостерігаються у сучасному натуралістичному та соціотехнічному міфотворенні («стародавньої астронавтики» концепція, фен-шуй, уфологія містична).

Культовий бік езотеризму проявляється при розподілі елементів релігійних культів на таємні, приховані, доступні розумінню лише посвячених обранців («спрямовані усередину») і зовнішніх, відкритих, доступних усім обрядові церемонії («спрямовані зовні»). Розподіл на *езотеричний й екзотеричний культу* має певну підставу, хоча і є досить умовним, тому що кожен культ (обряд у самому широкому значенні слова) має як зовнішню, видиму, формальну, так і приховану, утаємничену, змістовну сторони. Езотеризм притаманний як офіційно визнаним, традиційно-доктринальним релігіям, так і позавіресповідним містичним течіям і культурам. Іноді езотеризм розглядається як надзвичайно глибокі позитивні знання про світ, приховані від «непосвячених».

В соціокультурному просторі колишнього СРСР всі прояви езотеризму були викоренені наприкінці 20-х-поч.30-х рр. XX ст., а його прибічники були піддані репресіям. У світоглядній і організаційній формах езотеризм активізувався у 60-70-ті рр. XX ст. (езотерична література). Саме в цей час з'являються гуртки і групи, які практикують йогу, натуропатію, китайську медицину (чжень-цзю-терапія), нетрадиційне народне лікування, лікування біополем, екстрасенсорика. Езотеризм сприяли пошуків до православія, буддизму, протестантизму, католицизму, східним релігіям; езотеризм був формою опозиції офіційній ідеології. Суттєву роль у відтворенні езотеризму відіграє фантастика наукова. В умовах докорінної соціокультурної трансформації, якої зазнає сучасна техногенна цивілізація, езотеризм у своїх численних проявах і формах розбудовує власну картину світу, опозиційну як для конфесійно визначених релігійних картин, так і до наукової картини світу.

Езотеричний туризм (езотеризм) – це новий унікальний напрям туризму, нова сторінка в історії духовної еволюції людства. Езотеризм – філософський світогляд суб'єктивного пізнання Природи, нова сторінка в історії духовної еволюції людства. Це узагальнююча назва сучасного вчення про світ і людину як єдність макрокосму і мікркосму, метод пізнання «внутрішньої сутності»

всіх речей, мірою яких, як відомо, є людина. Це внутрішній, духовно-психологічний шлях пізнання містичних законів Всесвіту (Абсолюту), суті еволюції Світу.

Мета езотеричного туризму. Його метою є розширення традиційного релігійного світосприйняття і пошук секретів буття. А головним завданням є розкриття істинної мети і цінності існування людини, навчити її бути щасливою не вчора або завтра, а тут і зараз. За допомогою езотеричних турів, люди отримують унікальну можливість пізнати свій внутрішній світ, змінити своє життя, і побачити реальність очима по справжньому щасливої людини. Езотеричний туризм – можна описати як похід з метою пізнати себе, відкрити щось нове у своєму житті, *подивитися на себе і своє життя з боку*.

В основі сучасного езотеризму лежить порівняльне вивчення навчань Сходу і Заходу, мета яких – допомогти людині пізнати самого себе, бо без цього він не зможе пізнати все інше. Недарма на храмі Аполлона в Дельфах було написано: *Gnwriseauton* – «Пізнай самого себе». З ХХ-го століття езотеризм скорочено називають «езотерика». Цю науку в основному творили не просто Присвячені, а Присвячені дуже високого рівня: Гегель, Гермес Трисмегіст, Піфагор, Сократ, Платон, Аристотель, Авіценна, Бекон, Джордано Бруно, Парацельс, Кеплер, Сведенборг, Коперник, Ньютон, Лейбниц, Шекспір, Іммануїл Кант.

Значення езотеричного туризму полягає у зміні орієнтації людей з матеріальної зовнішньої оболонки повсякденної суєти на духовну сторону життя і свого власного внутрішнього світу. Езотеричний туризм допомагає людині побачити, *як влаштований світ і вона сама, зрозуміє взаємозв'язки своїх вчинків і того, що відбувається в житті*. У результаті людина усвідомлює, які практики їй потрібно виконувати, щоб навести всередині порядок

Езотеричний туризм носить переважно прикладний характер, наприклад: *суфізм* у середині ісламу, *каббала* у середині іудаїзму, *нейдань* у середині даосизму, *йога* у середині індуїзму, *чань* (дзен) у середині буддизму, *ісихазм* у середині православ'я, *харизматизм* у середині протестанства. Езотеричний туризм у всьому світі явно на підйомі: езотеричні тури, що здійснюються як в межах України, так і з виїздом за кордон, щорічно збільшуються на 25-30%. Це не тільки відпочинок *душі і тіла*, але ще й ефективний *засіб досягти гармонії* у своєму житті. Найбільш популярний напрям таких турів в межах країни – це Карпати, а за її межами – Японія, Китай, Тайланд для вивчення езотеричних теорій та практик східних вчень.

Езотеричні системи (школи) ховаються в надрах ряду релігій (в основному Східних), принципово відрізняючись від застарілого християнізованого Західного містицизму (орденів і релігій) тим, що їх езотеричні вчення більш зріло мудрі і життєво практичні.

В езотериці розрізняють два основні напрямки розвитку:

- ✓ **шлях Каббали** (Тори) – *спадна лінія езотерика – від Неба до Землі;*
- ✓ **шлях Будди** (Дхарми) – *висхідна лінія – від Землі до Неба.*

Отже, езотеричний туризм - це вибір людей, які прагнуть не тільки насолодитися культурною і релігійною пишністю незвичайних куточків планети, але також *доторкнутися до вічних таємниць світобудови*, і за допомогою древніх знань і мудрого досвіду століть стати на шлях здоров'я, щастя і гармонії, знайти відповіді на свої сокровенні питання.

4.2. Філософсько-релігієзнавчі аспекти езотеризму

Найбільш відомою і розвинутою езотеричною практикою є *індійська йога*. Перші згадки про неї відомі ще з Рігведи. Найдревніші із описаних практик йоги являють собою методи збільшення власної сили – *танаса* (спека) за допомогою аскетичних практик та виконання обрядів й обітниць. У християнській традиції така практика суттєво примітизувалася, тому до нашого часу дійшло переконання в тому, що мета обітів – розвиток волі. Але у східній традиції обіти використовуються для значно глибшої внутрішньої роботи.

З пункту бачення механізму дієвості, обіти можна поділити на дві групи:

➤ *обіти, які обмежують будь-які функції людини*, наприклад, брахмачаря (відмова від сексуального життя), обіт мовчання, голодування і т. п. Людина, яка обмежує якийсь прояв своєї природи, досягає накопичення і посилення певної внутрішньої енергії, що дозволяє актуалізувати її, а потім поставити під свідомий контроль.

➤ *обіти, які позитивно визначають форму поведінки людини*, сприяють накопиченню енергії, актуалізації внутрішніх проблем і їх вирішенню. Чим довше триває обіт, тим глибші внутрішні проблеми розкриваються.

Ще однією стародавньою практикою є *повторення мантр* – певних наборів звуків, які резонансно діють на окремі ділянки головного мозку. Практика промовляння мантр змінює відносні амплітуди ритмів мозку, що сприяє досягненню змінних станів свідомості. Мантри не потрібно ототожнювати з молитвами і формами, що призначені для вербального самонавіювання, бо вони можуть не мати смислового навантаження. Деякі мантри мали символічний смисл, наприклад, шість складів основної мантри тибетського буддизму «Ом мані падме хум» співвідносились з шістьма світами буддистської космології.

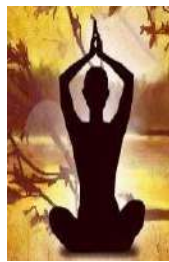
У процесі розвитку індійської культури виділилось декілька типів йоги, котрі базуються на різних методиках – марга (шляхах) – досягнення внутрішніх змін. Кожний із цих шляхів відповідає одному із напрямів йоги(рис.4.1):

а. Хатха-йога

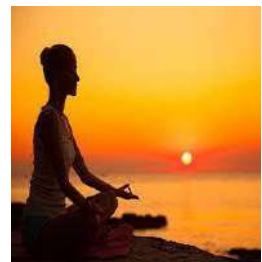
б. Джнана-йога

в. Раджа-йога

г. Карма-йога

д. Бхакті-йога

Рис. 4.1. Шляхі йоги

- *Хатха-йога* – шлях тіла, яке перетворюється.
- *Джнана-йога* – шлях знань, або шлях інтелекту.
- *Раджа-йога* – шлях внутрішнього самоконтролю і керування психікою.

- **Карма-йога** – шлях дії, присвяченого Богу.
- **Бгакті-йога** – шлях пошанування, або шлях віри.

Хатха-йога базується на можливості духовного і психологічного вдосконалення за допомогою розвитку свого тіла, розкриття прихованого в ньому потенціалу з метою створення умов підготовки себе до сприйняття реальності і «вищих істин». Греки називали це «шляхом соматиків», тобто людей тіла, матерії.

Основу Хатха-йоги складають спеціальна дієта, очищуючі процедури, та три групи фізичних вправ: *асани, пранаями і мудри*.

Асани – статичні пози різної степені складності, які діють в основному на фізичне і ефірне тіла (аннамайя і пранамайя в йогічній систематиці). За типом дієвості асани можна поділити на розтягуючі, скручуючі, силові, перевернуті, стискаючі і комбіновані, котрі надають повністю конкретну дію.

Пранаями – це спеціальні дихальні вправи, які діють як на фізіологічну складову людини через зміну концентрації кисню і вуглекислого газу, так і на емоційну складову, яка в індійській традиції називається камамайя – за допомогою системи психосоматичних відповідностей і специфічних типів дихання.

Мудри – це особливі жести, які переважно діють на підсвідомість людини. Спеціальними вправами для астрального і ментального (камамайя і маномайя) тіл є медитація, які деколи відносять до «вищих» розділів йоги, таких як Раджа-йога.

Раджа-йога (царська йога) має мету взяти під контроль психічний стан людини, тобто навчитися керувати астральним і ментальним тілом. Основна її техніка – медитація.

Джнана-йога – це інтелектуальна перебудова. Однією із базових технік цієї йоги є інтелектуальне розпізнання істинної реальності (Атмана) і реальності щоденного світу, яка є тільки проявом ілюзії (майї). Практикуючий рефлексує про різні, більш абстрактні елементи реальності, робить висновки про їхню ілюзорність до тих пір, поки в пориві інтелектуального екстазу не досягне істинну реальність.

Карма-йога – це «шлях дії». Суть його полягає, виходячи із Бхагавадгіти, в наступному: прагнучи до звільнення, людина повинна діяти, враховуючи обов'язок, так, щоб присвятити результати праці Божеству. Рух до злиття з Атманом є проходження восьми рівнів, кожний із котрих включає одну із груп психотехнік:

- *Яма* – система обітів і самообмежень;
- *Ніяма* – система очищень;
- *Асана* – статичні пози;
- *Пранаяма* – дихальні вправи;
- *Прат'якхарха* – контроль органів чуття;
- *Дхарана* – утримання свідомості в стійкому стані;
- *Дхіана* – здібність до довільної концентрації свідомості на вибраному об'єкті;

➤ *Самадхі* – вищий стан, у якому людина досягає істинну сутність оточуючих її речей.

Отож, метою йоги є формування внутрішнього стрижня «я», кристалізація свідомості, виділення частини психіки, стійкої до зовнішніх і внутрішніх емоційних чи інтелектуальних впливів. Загально, мета йоги – зробити людину сильнішою і щасливішою.

Християнство запозичило дуже багато елементів із філософських систем Стародавньої Греції в яких містилися елементи **езотеризму**. Так, із **платонізму** християнство взяло ідеалістичний погляд на світ і переконання про вищість духовного над матеріальним; із **арістотелізму** – концепцію Бога як першопричину і мету світу; із **стоїцизму** – переконання, що матеріальний світ просякнутий духом, твердження верховенства Бога, рівності людей, необхідність застосування певних етичних норм; від **кініків** – ідею байдужості і презирства до земних благ; від **скептицизму** – заперечення можливості повного пізнання світу розумом, що у християнському вченні виявляється в тому, що Одкровення і богонатхненність є єдиним джерелом пізнання істини.

У християнстві існували та й існують езотеричні психопрактики. Найвідомішими із них є ісихазм та духовні вправи Ігнатія Лойоли.

Ісихазм (внутрішня тиша) – містична практика православ'я, що лежить в основі східнохристиянської чернечої духовності (рис. 4.2). Бере свій початок від апостола Івана. Послідовники ісихазму переживали відчуття реальності буття Бога. Для цього вони особливим чином поєднували дихання із спеціальним положенням тіла, промовляючи при цьому молитву, але не устами, а «духовним серцем», щоб вона безмовно звучала в грудях, розкриваючи в людині любов Ісуса до всього світу. Ісихасти також практикували «осяяння Фаворським світлом» – входження в потік чистого світла і благодаті Святого Духа. Після XIV ст. ісихазм набув значного поширення серед візантійського

Рис. 4.2. Ісихазм

чернецтва, особливо у КиєвоПечерській лаврі. Учні теоретика ісихазму святий Григорія Палами Калліст та Ігнатій Ксантопули використовували у своїй практиці назви, які тотожні в інших традиційних езотеричних та ініціаційних доктринах.

Психопрактики ісихазму можна поділити на чотири групи:

1. «Безперервна молитва», тобто постійне повторення молитви «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене»;
2. «Направлення» розуму в серце – психопрактика, яка скерована на більш чуттєве (серцеве) сприйняття дійсності, тобто на відчуття безпосереднього емоційного контакту з Богом;
3. Споглядання світлових феноменів (фотизмів) як несотвореного Фаворського Світла (згідно св. Григорію Паламі – божественних енергій);

4. Психоматичні методи (затримка дихання, специфічні пози, зосередженість на певних ділянках тіла).

Духовні вправи Ігнатія Лойоли. Католик Ігнатій Лойола (рис. 4.3) заснував орден єзуїтів (Товариство Ісуса), у якому основною містичною практикою були *восьмиденні духовні вправи*, суть яких полягала в ототожнюванні себе з Ісусом Христом впродовж останнього тижня Його земного життя. Переживання практикуючого деколи були настільки яскравими і реальними, що на його руках і тілі виникали стигмати – кровоточиві рани Ісуса.

Перед початком вправ наставник задавав учневі питання: яке призначення людини і її місце в світі? Відповідь мала бути трішки піднесеною: людина існує на землі, щоб вихвалити Бога, шанувати Бога, служити Богу і

Рис. 4.3. Ігнатій Лойола

таким чином врятувати свою душу. Все що є на землі повинно служити людині для виконання такого покликання. Напрямом таких роздумів, які були одночасно звільненням і піднесенням душі, наставник таку учнівську душу «вводив» в безодню пекла. Душа учня розмовляла з Ісусом, звинувачуючи і мучаючи себе, просячи поради і допомоги. Згодом перед учнем всі його гріхи оживають в думках і він усвідомлює свою нікчемність. Наступає відраза до самого себе, відчуття, що він образив Бога, всемогутнього і всемилостивого. І тут знову з'являється картина розп'ятого Ісуса і учень просить Його милосердя і обіцяє виправитись. Такі вправи повторюються декілька раз. І учень завжди має можливість порозмовляти з Христом. На кінець першого тижня учень просить, щоб йому дозволили звільнитись від стражденної свідомості своєї гріховності шляхом сповіді. Маючи відпущення гріхів і причастившись, учень наділяється осяянням у наступному тижні. Під час третього тижня – учень переживає страждання Ісуса, а під час четвертого – його воскресіння і славу. Одночасно учня вводять в строгую церковність, запускаючи в його свідомість певні правила, обов'язковість сповіді, причастя, пости, захист папських декретів і т. п.

Отож, наставник впродовж чотирьох тижнів прищепив учневі три речі:

- він змусив його пережити всю драму відкуплення світу, починаючи з падіння ангелів і закінчуючи вознесінням Христа і направив (наставник) думки учня на ці уяви;

- він змусив учня пережити його власне (учневе) життя з усіма його найпотаємнішими гріховностями і в такий спосіб усвідомити свої недоліки і гріхи;

- він дав учневі можливість шляхом цих двох випробувань розірвати з минулим і почати нове життя. Останнє і є метою всіх випробувань.

Суфізм (піднесений, величний) – містично-аскетична течія в *ісламі*, яка виникла в Іраці і Сирії у VIII-IX ст. Хоч суфії вважають, що суфізм появився і практикувався ще до виникнення ісламу.

Метою суфізму є досягнення стану безпосереднього злиття людини з Богом, пізнання Бога через любов (рис. 4.4). Любов розуміється як розширююча здібність цілісного сприйняття того, що в світі, окрім духа (який одночасно любить і є любимим), нічого не має.

Сприйняття такого Бога властиве й багатьом іншим релігійним системам: християнству, крішнаїзму. Так само, як представники цих систем, суфії вважали, що після того як людина подолає деяку відстань на шляху до любові, Бог почне проявляти себе, допомагаючи і притягуючи «мандрівника» до власної Присутності. Людина

Рис. 4.4. Суфізм

починає жити в латихані («відпускає» себе і припиняє «боротися»), дозволяє собі бути усяким, бути «прийнятим», «притягненим».

На відміну від ортодоксального ісламу, суфізм приділяє головну увагу не виконанню зовнішніх приписів, а духовному стану людини. Багато елементів ідеології суфізму базуються на поглибленому езотеричному тлумаченні Корану. У суфізмі виділяють декілька стадій психологічної трансформації людини, які мають наступну послідовність.

1. *Терпіння і благоговіння.* Йдеться не про пасивність перед виникаючими проблемами, а про деяку тривалість при реалізації направлених зусиль на трансформацію сприйняття.

2. *Страх і надія.* Стан учня у цей період подібний тремтінню перед далекою дорогою.

3. *Відмова від себе і бідність.* Йдеться про усунення залежностей і звільненні від прихильностей.

4. *Віра в Бога.* Йдеться про систему формування спонукаючих мотивів, на основі яких народжується стійке сприйняття себе як частини світу, а світу – як частини себе.

5. *Любов.* Це почуття проголошується початковим, яке дано людині, щоб вона любила Бога, але воно забуто людиною і яке їй необхідно згадати.

6. *Наміри. Щирість. Правдивість.* Правильні наміри дають можливість проникнення в глибинну суть речей, і в цьому смислі вони важливіші за здійснювані дії, так як людина вчиться сприймати світ без особливих акцентів на форму і частковість.

7. *Розмірковування і самопізнання.* Це тотожно до буддистських, даоських, йогічних методів очищення розуму.

8. *Пам'ять про смерть.* Роздуми про смерть є одними із найсильніших засобів нейтралізації проблем гордині, фобій і т. п.

На шляху до Знання, або особистісному росту, людина може зіштовхнутися з певними як об'єктивними, так і суб'єктивними проблемами. До

них відносять: неухажність, неспроможність, нафи (імпульси, які спонукають до задоволення бажань, домінують над розумовою діяльністю людини, «нікчемні» сили в її природі).

У *суфійській практиці* важлива роль належить фізичному тілу, як інструменту налаштування на тонкі вібрації. Для цього використовують різні аскези, специфічні рухи, т. зв. дервішські танці і т. п. Мета цих вправ полягає на досягненні ритуального екстазу або інший варіант входження в змінний стан свідомості, у якому здійснюється поєднання «розуму» суфія із «світовим розумом», єднання суб'єкта і об'єкта.

Важливим елементом в суфізмі, у процесі формування і розвитку особистості учня, є воля. Вона сприймається як інструмент, який розвивають специфічними психотехніками, котрі мають відтінок як екстримізму, так і м'якого поступового пестування. Розрізняють вільну волю і божественну волю. Перша належить людській сутності, якій властиво йти в розріз «істинним» природнім інтересам, обминаючи фізичні і психічні закони. Друга відноситься до рівня фундаментальних проблем буття і з'являється на етапі «святості».

У суфізмі практика придушення емоцій та їх заперечення не рекомендується, бо емоція розглядається з позиції інструменту, який може народжувати правильні дії, правильні бажання і правильні думки при правильному використанні і трансформації виникаючої емоційної реакції.

4.3. Антропологічний та космологічний вимір езотеризму

Езотеризм як феномен культури різних епох, що включає, з одного боку, віру в існування надприродного світу, містичні уявлення про нього, а з другого – магичні засоби спілкування з ним, підкорення його своїм інтересам, присутній як у традиційних релігійних системах, так і в позарелігійних містичних течіях.

Головна зорієнтованість езотеричних рухів – усвідомлене самозмінення особистості. На відміну від змінених станів свідомості, які досягаються послідовниками багатьох релігій, зміни особистості, до якої прагнуть послідовники езотеричних систем, мають стійкий характер. Із всієї різноманітності езотеричних систем можна виділити декілька найбільш поширених постулатів, до яких прямували їхні послідовники:

- формування нових якостей особистості;
- розвиток тих, що є, і оволодіння новими здібностями, у тому числі такими, які перевищують «нормальні» людські здібності;
- розширення свідомості, збільшення рівня усвідомленості.

Напрацювання нових особистісних якостей є найбільш поширеною і легко досяжною метою, яка ставиться не тільки езотеричним системам, але й більшості релігійно-виховним системам.

Серед здібностей, котрих прагнули набути послідовники різних езотеричних систем, можна виділити наступні:

- вдосконалення органів сприйняття, кондицій тіла, культури руху;
- розвиток специфічних комунікативних навиків;

- здібність до довільного досягнення змінних станів свідомості;
- здібність до вольового контролю фізіологічних процесів в організмі.

Розширення свідомості – найскладніша мета. Цей процес можна охарактеризувати як посилення свідомості за рахунок «поглинання» ним безсвідомих об'єктів у процесі їх усвідомлення, тобто наділення іменем. У ході росту і посилення свідомості зменшується кількість безсвідомих сил, які тиснуть на нього, а позиції самої свідомості стають щораз міцніші, що й забезпечує її звільнення від афектів безсвідомого.

У цьому контексті стають зрозумілими дві інші мети духовного розвитку: усвідомленність і цілісність, так як усвідомленність і є тим станом, при якому свідомість стає домінуючою психічною функцією, яка керує всіма іншими, а цілісність досягається при усвідомленні людиною свого безсвідомого, поглиненні його свідомістю. Виділяють дві схеми розширення свідомості в процесі духовного розвитку:

- розширення вверх – свідоме опанування більш загальними законами і формами поведінки, яка включає в себе також звільнення від програм, настановлень і стереотипів, закладених у надсвідомості людини;
- розширення вниз – усвідомлення людиною своєї природи і можливостей, потреб, бажань, котрі ведуть по життю, використання їхньої енергії.

Проблема людини завжди стояла в центрі філософської та ідеологічної боротьби, була предметом вивчення різних природничих і суспільних наук. Людину прагнули пізнати як античні філософи і мислителі, так і визначні вчені недавнього минулого та сучасності.

За езотеричним уявленням людина складається із багатьох тіл, комплект яких і становить його сутність. Іноді ці тіла поєднують в «плани» або «рівні» - *фізичний, астральний, ментальний*. У різних джерелах кількість і назви тіл варіюють – їх може бути більше або менше, хоча сімка переважає. Найпоширеніший варіант: фізичне, ефірне, астральне, ментальне (*нижчий розум*), буддхічне (*абстрактний розум*) і два останніх тіла – *тіло духовного розуму й каузальне тіло*.

Два останніх тіла становлять монаду. *Монада* – найпростіший елемент, неподільна частка буття; в окультизмі – основа людської сутності, що поєднує каузальне тіло й тіло духовного розуму. Перші монади були створені одночасно з виникненням Землі й склалися з одних тонких тіл, тобто для нас були б невидимі. Крім того, вони були позбавлені розуму.

За голографічною моделлю людини наше тіло оживляється енергією Душі й Духу, але лише в тій ступені, у якій ми пронизані інформацією про живе. Думаючи про живе, ми будимо в собі творчу енергію життя, що гармонізує психофізіологічні процеси, усуває хвороби, відсуває старість, робить нас щасливими.

Якщо в думках і справах ми прив'язалися до кісної матерії, то в нас починають діяти її руйнівні закони. Ми викликаємо на себе недуги й нещастя, скорочуємо життя. Після смерті людина не зникає, а перетворюється. Але це

відбувається лише в тому випадку, якщо він при житті був живим, а не рабом матерії.

Енергетична система людини. Людина, відповідно до теорії Ейнштейна, являє собою сукупність енергетичних полів, взаємодіючих з фізичним тілом на клітинному рівні. Життя й здоров'я залежать від невлливої життєвої субстанції (космічної універсальної енергії), здатної регенерувати й відновлювати всі елементи й структури тіла. Тому що його клітини представляють сукупність молекул, об'єднаних зв'язком енергетичних полів. Ця енергетична система управляється й підтримується потоками життєвої сили, що надходить в організм ззовні, по спеціальних енергетичних каналах (меридіанах). Ці канали, є *об'ємним резонатором у чотирьохмірному просторі*. Енергія, що надходить ззовні перетворюється фізичним планом, і передається живому розумному організму – планеті Земля. У цьому й призначення людини.

Всесвіт бачить нас не як фізичні тіла, а як *енергетичні кокони* різних колірив і відтінків. Залежно від того, яке світло ми випромінюємо, такий відгук від Всесвіту й одержуємо: допомога у вигляді удачі, потрібних подій, добрих людей (якщо колір аури чистий і яскравий) або невдачі у вигляді проблем (якщо аура темна й брудна).

Торсіонна природа людини. Енергетичний кокон людини є однією зі складніших спінових систем, що представляє собою частотне торсіонне поле унікальної конфігурації й певної потужності: щільності, розміру, частоти випромінювання (рис. 4.5).

Людина, як частина природи, створена з атомів і молекул, що володіють ядерними й атомними спінами. Тому що *спин є джерелом торсіонних полів*, то кожна клітина людини створює своє торсіонне поле, що як магніт притягає й орієнтує їх у певнім положенні в просторі, створюючи неповторну комбінацію клітин (рис. 4.6 – західний тип, рис. 4.7 – східний). Виходить, людський організм у цілому створює *своє загальне торсіонне поле (біополе)* і може його генерувати й міняти. Причому, може генерувати як позитивне, так і негативне торсіонне поле. Саме воно служить носієм інформації організму в цілому і його клітин про структуру, стан як внутрішнього, так і зовнішнього миру людини. При його допомозі до кожної клітини *доносяться усі думки, почуття, бажання*, напрямки життєдіяльності людини. Ефект біополя людини, можна пояснити за допомогою фізики вакууму і його похідних – торсіонних полів.

Рис. 4.5

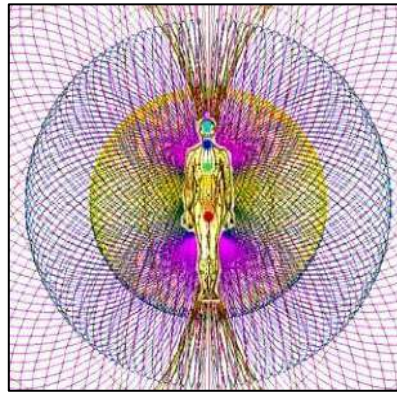

Рис. 4.6

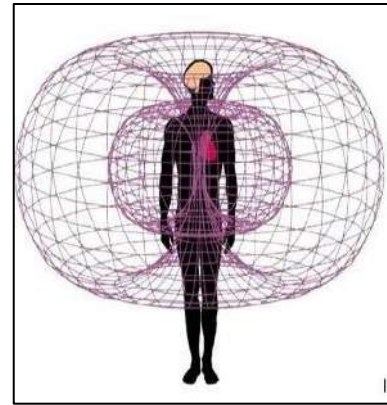

Рис. 4.7

Енергоінформаційна структура людини – це абстрактна модель (енергоінформаційний каркас) – проєкція інформації в чотирьохмірний простір. Енергоінформаційний каркас у зовнішньому вигляді представляє багатомірне Яблуко і є елементарною багатомірною клітиною Світобудови. Багатошарова структура «Яблуко» – це імунний захист людини й всієї його сутності. Структура Енергоінформаційного каркаса справедлива не тільки для людини, але й для будь-якого біологічного об'єкта.

Серед учених зложилося подання про те, що в людей спостерігається два типи енергетики: західний (рис. 4.8) і східний (рис. 4.9).

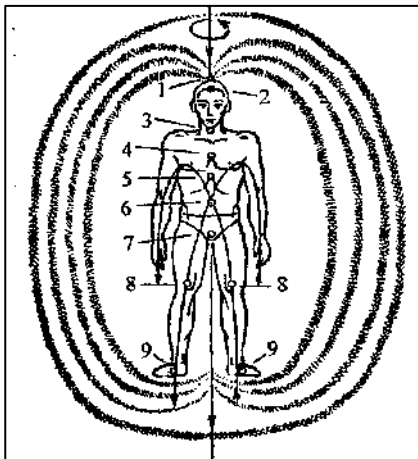

Рис. 4.8. Імунна оболочка західного типу енергетики

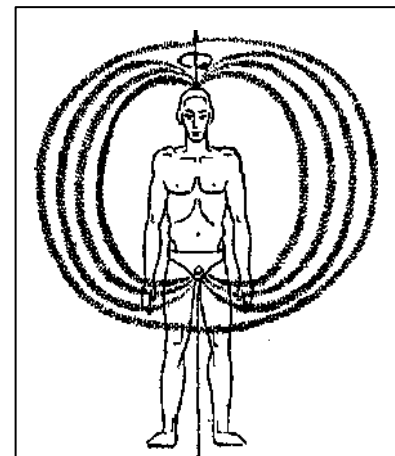
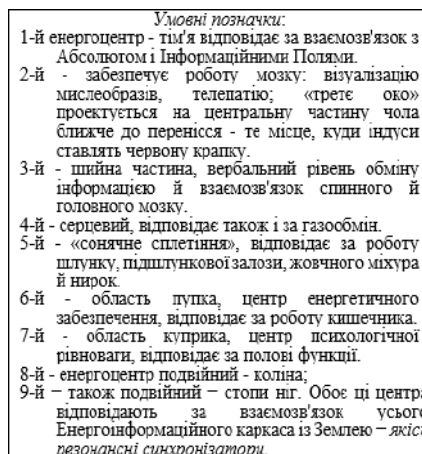

Рис. 4.9. Імунна оболочка східного типу енергетики

Західний тип енергетики. Енергоінформаційний канал, обертаючись проти ходу годинникової стрілки, входить у тім'я –1-й енергоцентр. Канал проходить через тіло й іде в Землю. У міру проходження через фізичне тіло, енергоінформаційний канал активізує роботу всіх енергоцентрів. Ця структура багатошарова (як мотрійка), інакше називається *енергетичним коконом*.

Східний тип енергетики. Енергоінформаційний канал виходить із Землі й через людину, через всі рівні багатомірних Інформаційних Полів іде в Абсолют. Тим самим, відбувається повний цикл Енергоінформаційного обміну. У людини східного типу 7-я чакра (область куприка) це 1-й енергоцентр – вхід Енергоінформаційного каналу із Землі. Виходячи потім через 7-ю чакру,

частину цього каналу, так само як і в західному типі, утворить *багатошаровий кокон* – імунне «Яблуко». Однак, на відміну від західного типу, цей кокон, виходячи з 7-й чакри, входить в 1-ю. Ноги в цьому випадку як би не захищені.

Така радикальна відмінність енергетики заходу й сходу відобразилося на способі життя й мислення. Це відмінність можна знайти у філософських і релігійних поглядах. У православному християнстві раніше було прийнято молитися стоячи: Енергоінформаційний канал при цьому через подвійний 9-й центр вільно йде в землю. При медитаціях «східники» сідають у позу «лотос» або, молячись, сідають на п'яти, стоячи при цьому на колінах. Тим самим здійснюється «заземлення» 1-й чакри й відкриття виходу Енергоінформаційного каналу Землі. Чолобитними уклонами активізується 6-я чакра – «третє око».

Біополе людини (рис. 4.10). Організм людини випромінює в навколишній простір всі відомі фізичні поля, як потік електромагнітних хвиль і являє собою *складну торсіонну систему індивідуального типу* унікальної конфігурації, що визначає (у числі інших факторів) його здоров'я. У людини кілька рівнів торсіонних полів відповідають *невидимим енергетичним тонким тілам*, яких у нього – сім (ефірне, астральне, емоційне, кармічне, ментальне, духовне, божественне). *Кожне тонке тіло* людини має діапазон торсіонних частот [30].

Рис. 4.10. Біополе людини

Більш тонкі тіла мають більш тонкі вібрації й більш високі торсіонні частоти. Наприклад, духовне тіло має більш високоякісне торсіонне випромінювання, у порівнянні з астральним тілом. При цьому, у людей західного й східного типу (як раніше відзначалося) є істотні розходження як форми біополя так і циркуляції енергії по каналах енергетичної системи.

Аура – світна енергетична оболонка, «тонкий одяг» людини, свого роду енергетичне поле, що перебуває навколо фізичного тіла (рис. 4.11). Ауру можна побачити навколо будь-якого предмета, будь те камінь, листок, метелик, яблуко (рис. 4.12), квітка, палець руки, руки (рис. 4.13).

Рис. 4.11

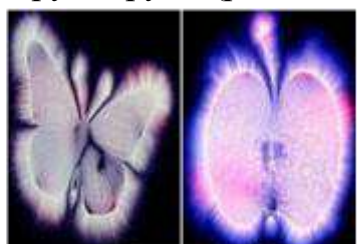

Рис. 4.12

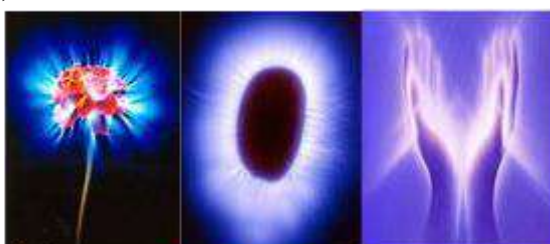

Рис. 4.13

Відповідно до енциклопедичного тлумачення аура являє собою невидиме «недосвідченим» оком випромінювання, або енергетичну польову «оболонку 2, що оточує живі тіла. Термін «аура» походить від грецького слова «авра», що означає «подув», «бриз». Аура не віддільна від фізичного тіла, не має границь і є свого роду його продовженням. Вона не обмежується зовнішніми границями

й проникає в кожен клітинний тіло, відбиваючи її характеристики на тонких польових рівнях. Аура здорової людини поширюється на відстань приблизно 10-15 см від фізичного тіла. У міру духовного росту, аура здатна збільшуватися. Вона може розповісти про плотські або духовні думки людини й повідати про стан його здоров'я, а всі думки друкуються на її оболонці. Тобто аура є якимось енергоінформаційним полем із записаною інформацією, якою ми володіємо. Це поле є в кожного з нас і через нього відбувається зв'язок із зовнішнім миром.

Аура складається з декількох шарів (ефірного, астрального, емоційного, ментального, кармічного, духовного, божественного), які містять інформацію про особистість, образ її життя, думки й почуття. З фотографічною точністю аура відбиває розумове, фізичне й психічне здоров'я людини. Аура відіграє величезну роль у формуванні не тільки здоров'я людини, але й всіх його життєвих подій.

«Тонкий одяг» людини – захист від невдач і хвороб. Аура людини – це «тонкий одяг, судина», де зберігається його життєва енергія, його захист від зовнішніх впливів: космічних випромінювань, погодних факторів, впливу інших людей і т. д. Навколишній світ впливає на нас як «гарною», позитивною енергією, так і «поганою», негативною. Позитивна надходить до нас від Землі, Космосу, Природи. Негативна – від оточуючих людей, засобів масової інформації й навіть від всіх предметів і продуктів харчування, виготовлених руками людей! Негативна енергія створюється й нашими організмами в результаті хвороб, поганих думок і негативних емоцій. Вся вона для тіла є «брудом», тому надалі ми будемо використовувати термін «брудна енергія». Зовнішні й внутрішні брудні енергії можуть розміщатися як зовні тіла, так і всередині нього (на внутрішніх органах) (рис. 4.14). Очищення тіла від брудної енергії зсередини й зовні так само необхідно, як щоденна гігієна тіла й порожнини рота!

Рис. 4.14

Свій «енергетичний одяг» потрібно періодично «прати». Так же, як ми перемо наш одяг, щоб він був чистий, ми повинні постійно очищати наше енергетичне поле. Не турбуючись про становищі своєї тонкої матерії, людина відкриває двері хворобам і проблемам.

Чакри – шлюзи торсіонних полів, є тонко енергетичними центрами, джерелами підживлення аури (рис. 4.15-4.16). Чакри створюють торсіонне поле, перетворюючи і трансформуючи енергії. Їх головна функція – обмін енергією із зовнішнім миром. Через чакри енергетичний потік з іншої реальності, з тонкого миру, поступає у фізичне тіло. Хаотичну наявну енергію тіла людини, і ту, що поступає із зовнішнього простору, чакри перетворюють у чисті потоки світла, необхідні для створення голограм, керуючих всією його

Рис. 4.15

Рис. 4.16

життєдіяльністю. Від цього прямо залежить здоров'я людини і якість його життя.

Отже, чакри – це *нервові центри*, що акумулюють і розподіляють фізичні, емоційні, розумову й духовну енергії. Вони служать *фокусами* торсіонних полів. Чим вище розташування чакри, тим вище частота поля і «тонше його вібрації». Такі поля мають більше високоякісне торсіонне випромінювання.

Колірна характеристика аури є невід'ємною її якістю (рис. 4.17-4.19). Залежно від настрою колір аури людини може мінятися, але основний фон залишиться колишнім, у кожної людини він свій і називається **кольором життєвої цілі**.

Кожній чакрі відповідає свій колір: першій – червоний, другій – жовтогарячий, третій – жовтий, четвертій – зелений, п'ятій – блакитний, шостій – синій, сьомій – фіолетовий.

Енергетичний портрет людини відбиває кольори й місце розташування чакр (рис. 4.19). В ідеалі аура людини повинна бути яскравого насиченого кольору, щільною у формі кокона й досить великого діаметра (чим більше, тим краще). Залежно від характеру людини, аура може істотно мінятися. По аурі й переважного її кольору можна довідатися про життєве призначення, переваги, риси характеру, здатності людини: *червоний колір* в аурі – колір природженого лідера, цілеспрямованого й упевненого в собі (рис.4.20).

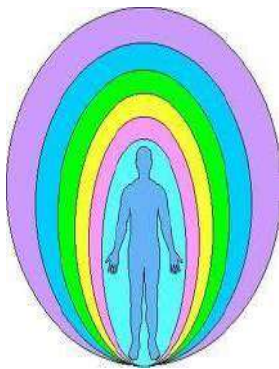

Рис. 4.17

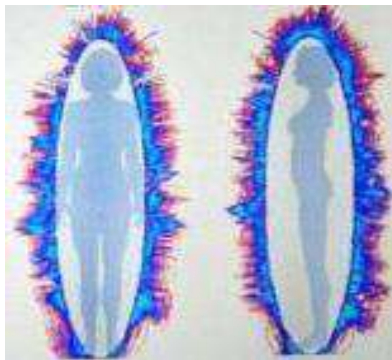

Рис. 4.18

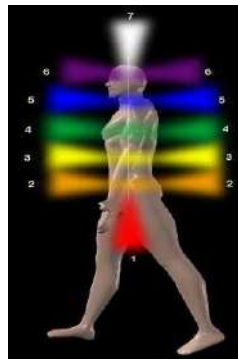

Рис. 4.19

Рис. 4.20

Реакція аури на присутність інших людей. Коли ми зустрічаємося з тими, хто нам подобається, наші поля відкриваються й відбувається взаємодія двох тонко енергетичних структур:

- високе почуття виражається в тім, що аурічне світіння люблячих людей поєднується в єдине ціле; таке поле характеризується підвищеною колірною насиченістю, об'ємністю й вібраційною активністю (рис. 4.21);
- психологічна несумісність проявляється в повнім відторгненні польових структур друг від друга; напевно всі ми зустрічали людей, присутність яких ставала для нас нестерпним з першої миті;
- відчуття спустошеності після спілкування з деякими людьми – є свідченням їх «енергетичного вампіризму», що заповнюють дефіцит своєї власної енергії за рахунок вашої аурічної енергії. Після такого енергетичного

«перекачування» вони відчують приплив сил, а їхні жертви відчувають себе спустошеними.

Ауру можна вимірювати, аналізувати, а інформацію, отриману з її допомогою, застосовувати для діагностування хвороб (рис. 4.22). Під впливом негативних факторів біополе деформується. У ньому з'являються провали або досить виродливі нарости (рис. 4.23), а аура стає розрідженою, тьмяною, скукоженою від депресії, дисгармонії. Тривале порушення біополя проявляється на фізичному рівні як хронічні захворювання й порушення роботи систем і органів організму. Саме станом цих полів обумовлена наявність здоров'я, так і виникнення захворювань.

Рис. 4.21

Рис. 4.22

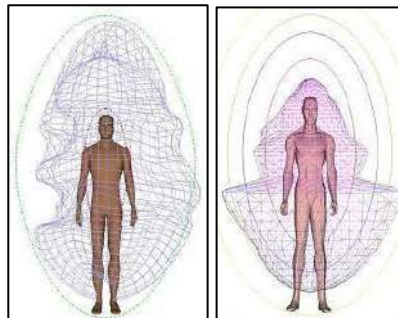

Рис. 4.23

Всі існуючі штучно створені плоскі зображення (малюнки, картини) мають своє торсіонне поле. Наприклад, лівостороннє поле мають такі геометричні фігури як трикутник, зірка, квадрат. Правобічне, позитивне поле генерують фігури прямокутник, хрест церковний, ікони.

Основними енергоінформаційними взаємодіями в езотеризмі виступають **егрегори, карма і реінкарнація**. Поняття про Егрегори є одним з головних понять теософії.

Егрегори і паразити свідомості. Дослідники окультних давніх і новітніх релігійних рухів вважають, що **егрегор** («дух-охоронець») це *істота, наділена квазірозумом*, яка породжується думками й емоціями людей; відтак егрегор набуває самостійного буття, він здатен на найпростіші логічні операції з емоціями і почуттями людей. Отже егрегор – це кимось створена істота. Всі основні релігійні, партійні та ін. Егрегори – *створені не людьми*, а Вищими як світлими так і темними силами. Тобто це структури, що *володіють якоюсь свідомістю і можливістю діяти*, які працюють в інтересах егрегора, образно кажучи є його слугами. Від них тягнеться зв'язок до більших утворень. А вже хто на кінці цієї низки зв'язків сказати важко. Ланцюжок може йти дуже далеко. Серед цих сил французький окультист Франсуа Менон (початок ХХ ст.) виділяв Добро і Зло, Життя і Смерть, Порядок і Хаос.

З погляду біоенергоінформатики Егрегори являють собою *операційні системи сверхкомп'ютерного організму Ноосфери* (Планетарний Логос, єдина психосфера, Господь Бог). Кожний Егрегор є одиницею структури стосовно Ноосфери й сверхсистемою – стосовно людини. Людина являє собою приймально-передавач енерго-інформаційних каналів численних підегрегорів, з

якими він зв'язаний кармічно. Взаємодія між ними може бути двостороння і одностороння зі сторони людини.

Егрегор як енерго-інформаційно-тимчасова структура виникає за співспрямованих дій групи людей, які об'єднані спільним прагненням. У рамках такого об'єднання людей передбачається *взаємний розвиток егрегора й індивідуумів* через обмін інформацією, енергіями, що сприяє розвитку гіпотетичного «колективного розуму». Загалом же егрегор можна охарактеризувати, як *якесь породження думок групи людей*, чинне незалежно від кожного з членів групи, а можливо, і від всієї групи в цілому. Від узгодженості і чисельності групи залежить сила і довговічність егрегора.

Егрегорів, породжених думками групи людей, дуже багато: релігійних, родоплемінних, кланових, магічних орденів, деяких філософських учень, творчих шкіл, колективів, які тривало та цілеспрямовано співпрацюють, соціальних течій тощо (рис. 4.24).

Рис. 4.24. Види Егрегорів

Родовий егрегор супроводжує людину все життя, незалежно від того, як до нього ставиться сама людина. Напевно в роду у кожного з нас знайдуться святі, люди з дуже високим рівнем *езотеричного розвитку*, та у кого світилися тонкі тіла. За рахунок їх сил і тримаються благополучні сценарії розвитку родових ліній. І тримаються до тих пір поки не будуть вичерпані накопичені заслуги.

Найбільш поширеним є *егрегор сім'ї*, як проявлена частина родового егрегора.

Грошовий егрегор є дуже популярним: сучасний світ, його настрої і стани повністю просякнуті спрагою грошей і споживацтвом. Егрегор грошей вже *поглинув і великі релігійно-філософські Егрегори*: у мережі вже можна знайти продаж талісманів для підключення за гроші до грошового Егрегору.

Релігійний егрегор завжди був популярним серед сільського населення. Якщо Ви намагаєтесь вийти з під його впливу, вам «навколишній простір» надає повний спектр доказів, що Ви робите не правильно. Серйозні спроби «зачепити» людину назад зазвичай відбуваються протягом перших місяця-двох, або до півроку і навіть більше. Головне не залазити далеко в подібні структури: *співналаштувався, зробив усе, що хотів, «відключився»*.

Вплив Егрегорів. Підживлення Егрегору здійснюється емоціями як позитивними так і негативними. Якщо люди при обговоренні дій влади лають її на чому світ стоїть – *то підживлення* цього егрегора все одно відбувається.

Важлива тільки співнастройка, а не те позитивний чи негативний заряд несуть думки. Навіть якщо Ви будете посилати думки в цей егрегор про його руйнування, то він тільки спасибі скаже і ще попросить. *Єдиний варіант не годувати паразитів - повне їх ігнорування.* Як ніби їх не існує. Але спроб зачепити вас назад буде зроблено дуже багато, і тим більше, чим більше енергії ви віддавали раніше туди: будете зустрічати багато людей, з якими колись обговорювали політику, абсолютно сторонні можуть розмовляти про це з вами, або навпаки дуже близькі люди.

Так звані паразити свідомості. Якщо людський мозок зараз в середньому використовується на 1,5-3 %, то тонкоматеріальне тіло ще менше. Цим і користуються деякі польові паразити: все те, що не використовується людиною – *паразит вважає своїм.* Якщо людиною основну частину життя не використовувалося самоусвідомлення (тонкого тіла), то чим вона стає старшою, тим менше вона «гнучка» в плані розуму, так як її захопили (з'їли) польові паразити. Боротьба з цим – протягом усього життя використовувати голову за призначенням.

Роль людини в житті Егрегора. Будь-яка людина має інформаційно-енергетичний канал у той або інший Егрегор і може діяти на нього безпосередньо (молитва, мантра, ідеологічні установки). Контакт іде постійно: хоче людина «спілкуватися» чи ні, але служіння йде безупинно. Один раз відкривши канал, Егрегор постачає людину *бажаннями, емоціями, інтересом, інформацією й енергією.* За рахунок цього відбувається якесь програмування людини, що забезпечує Егрегору цілісність, схоронність, можливість росту й розвитку.

Людина одночасно пов'язана з багатьма Егрегорами (сім'я, трудовий колектив, лазнева компанія, партія, соціальний шар, держава, релігія й т.д.), тому що саме через нього йде реалізація взаємозв'язків між ними. Від індивідуальної творчості людини залежить еволюційний розвиток Егрегора. На фізичному плані твердження, що людина сама творець своєї історії вірно, але з додаванням, що творець у рамках своєї Карми.

4.4. Концепції реінкарнації та карми у буддистському світогляді

Вчення про карму і реінкарнацію проходить *червоною ниткою* через багато східних релігій (*буддизму, індуїзму*), а філософи Древньої Греції, вважаючи його шляхом до спасіння. Це вчення пояснює, що наша душа проходить шлях народження, дозрівання, смерті і потім знову знаходить можливість відродження. Це вчення говорить нам про те, що ми – це частина рухомого потоку свідомості, і що наша душа розвивається в процесі накопичення досвіду багатьох життів.

Реінкарнація (циклічне життя): день переходить в ніч, із сходом сонця знову в день; змінюються пори року; нові покоління народжуються, старі помирають. Природа пронизана низкою народжень, смертей, перероджень. Реінкарнація – це віра в те, що душа людини перероджується після смерті у

нове тіло, тобто *зберігається особистість людини після смерті*. В залежності від філософських поглядів, душа може інкарнувати у людей, тварин чи рослин, *поки не вирветься із кола народжень, смертей і перероджень*.

А ось для прихильників монотеїстичних релігій (*християнства, іудаїзму, ісламу*) – ідея про безкінечні життя (переродження) здається їм довжелезним марафоном замість короткого спринтерського забігу. Вони вважають життя просто коротким етапом, що *визначає якість загробного життя*.

Реінкарнація – переселення, перевтілення душ – релігійно-філософська доктрина, згідно з якою безсмертна сутність живої істоти *перевтілюється знову і знову з одного тіла в інше* (рис. 4.25).

Вихід Душі в момент смерті

Реінкарнація – переродження Душ

Рис. 4.25. Переселення, перевтілення душ

Цю безсмертну сутність часто називають *духом або душею, «божественною іскрою», «вищим» або «істинним Я»*. Згідно з подібними віруванням, у кожному житті розвивається нова індивідуальна особистість у фізичному світі, але одночасно певна частина «Я» індивіда залишається незмінною, переходячи з тіла в тіло у низці *перевтілень*. Ланцюжок *перевтілень* має деяку мету і *душа в ньому зазнає еволюції*.

Доктрина реінкарнації є центральним положенням та одним з основних понять в більшості індійських релігій, таких як індуїзм (йога, вайшнавизм, і шиваїзм), джайнізм, і сикхізм, а також у відриві від якоїсь релігійної системи. Переселення душ вперше згадується у Ведах – найдавніших священних текстах індуїзму.

Згідно з буддійським вченням, схема формування механізму перероджень міститься у *дванадцяти членній формулі буття* [24]. Свідомість блукає у шести світах Сансари (пекельних істот, голодних духів, тварин, людей, асурів, богів). Ці блукання відбуваються як протягом життя, так і після смерті. Перебування в тому чи іншому світі визначається психічним станом. Місцеперебування визначають попередні вчинки (Карма). В момент смерті відбувається перехід в інше місцеперебування в залежності від попередніх вчинків.

Карма, як поняття, означає відповідальність і розплату за вчинки, реінкарнація – це всього лише синонім слова шанс. По суті, карма говорить нам, що все, що ми робимо, повернеться, описавши повне коло, до порога нашого будинку коли-небудь і де-небудь.

Наші душі втілюються (перебувають у фізичному тілі) багато разів.

Реінкарнація дає нам можливість знову народитися й розплатитися з

кармічними боргами стосовно інших людей, стати вільними й пожати плоди зроблених нами милостивих діянь.

Вчення про карму й реінкарнацію пояснює, що душа розвивається в процесі нагромадження досвіду багатьох життів. Вона безпосередньо пов'язана з особистістю людини й має в собі два початки: *світле* й *темне*. Для того, щоб жити в щасті вічно, душа повинна розвиватися за рахунок добрих справ, сумлінно служачи роду земному й роду Небесному, збільшуючи частину Світла (знань, інформації) і Вогню (енергії) у собі.

У Слов'янській Традиції коло перероджень (реінкарнацій) називається – *Колород*, в індуїзмі – Сансара.

Сансара і колесо сансари. Наше життя має дуже динамічний ритм, воно наповнене своїми турботами і безперервною метушнею. У постійному круговороті повсякденності багато з нас, могли чути такі слова як: «Сансара» або «колесо сансари».

Сансара (самсара) – це постійний кругообіг народжень і смертей, переродження душі, що прагне до звільнення і очищенню від результатів всіх своїх минулих накопичених дій (*карми*). У процесі свого життя людина робить безліч вчинків, які і визначають її майбутній результат. В кінці земного буття – підводиться риска, де на підсумкові «ваги» ставлять все праведні і неправедні вчинки людини, накопичені за все його минуле життя.

– *Сансара в філософії*, являє собою найважливіший закон, якому відводиться центральне місце. Різні школи, засновані на релігії, знаходять її місцем несприятливим, вважаючи перешкодою, яка заважає пізнати істину природи буття людини.

– *Сансара в буддизмі*, представляється таким собі просвітою, які базуються на тому, що між народженням і смертю є ще й проміжний стан. Саме в ньому - момент нового існування подібний до процесу передачі вогню від однієї свічки до іншої

Механізмом закону Сансари є Колесо Сансари (*Бхавачакра*), що прописує істини буття не тільки в цьому житті, але й очікування від подальшого *перевтілення (інкарнації)*. Кожна спиця Колеса Сансари прирівнюється до одного *втілення душі*, яких всього вісім. Протягом життя (спиці), людина живе і накопичує *карму*, як позитивну (хорошу) так і негативну (погану), отже вона може вести до щасливого або нещасного народження в наступному перевтіленні, та впливає на те, якими будуть його подальші перевтілення. Якщо до завершення останнього переродження карма відпрацьована, то

Рис. 4.26. Бхавачакра – Колесо Сансари

людина має можливість стати вільною, скориставшись правом вибору [24].

Колесо Сансари (колесо буття) – це складний кармічний механізм, символ кругообігу народжень і смертей (контролюється повелителем смерті), який означає, що кожні невиконані завдання і гріховні вчинки накопичуються

протягом життя, але при цьому, людям дається шанс на їх спокутування в майбутніх перевтіленнях. Колесо Сансари показує все фази життя людини, його тримає владика смерті (рис. 4.26).

В центрі зображення намальований круг з чотирма колами, які поділені на сегменти. У кожному з них ілюструється дія законів карми. Центральні фігури кругообігу – три істоти, що отруюють людський розум, а саме:

- свиня – символ неуцтва, жадібності і невігластва;
- півень – символ прихильності і плотської пристрасті;
- змія – символ злості затуманений гнівом і огидою.

Ці три отрути затьмарюють розум людини, змушуючи постійно перероджуватися, накопичуючи і спокутуючи свою карму.

Друге коло – Бардо. Він складається зі світлої і темної частини, які символізують благі діяння і гріхи. На колі зліва зображені ченці і ті миряни, які свого чистого життям заслуговують вдалого перевтілення і тому рухаються вгору. На правій стороні – грішні оголені люди, яким уготовано жалюгідне переродження. Якщо душа схильна до добрих вчинків – вона переродиться в сприятливих світах. Душі повні гріхів, потрапляють на темну сторону і направляються в пекельні світи.

Третє коло ділиться на шість частин, за кількістю шести типів світів: починаючи від найсвітліших і закінчуючи темними і похмурими: нагорі – небеса, зліва – звичайні люди, праворуч – боги і титани, в правій нижній половині – нещасні духи, які страждають від чуттєвості, в лівій нижній половині – тваринний світ, а в самій нижній частині – холодне і гаряче пекло. Всі вони зображують можливу участь людини після його смерті. У кожній із секцій знаходиться **зображення Будди** або святого вчителя, які допомагають всім прийти до спасіння своєї душі.

Саме останнє зовнішнє коло складається з дванадцяти картин, які зображують життя людини по сходах, за якими він знову рухається до смерті. Кожна картина має свою символіку: незнання, свідомість, форма, дотик, відчуття, спрага, прихильність, становлення, народження, старість і смерть (розглядаючи їх значення за годинниковою стрілкою). На кожній з них, міститься безліч докладних ілюстрацій про те, що ж відбувається з душею на всіх етапах кругообігу, і що найголовніше.

Все тісно взаємопов'язано – люди, чіпляючись за життя, породжують карму і вже по ній приходять до нового циклу існування. Все повертається на круги своя. Тому колесо Сансари є колесом Карми – постійний рух по шляху, прокладеному своїми ж вчинками, тобто дією, що неминуче несе за собою певні наслідки. До дій відносяться не тільки фізичні вчинки, але і сказані слова, і навіть думки: незнання, свідомість, форма, дотик, відчуття, спрага, прихильність, становлення, народження, старість і смерть. *Загальна сукупність цих фізичних, ментальних і вербальних дій, вчинених за все життя, і визначає характер наступного народження, життя і смерті.*

Карма може бути поганою або хорошою, тобто вона може вести до щасливого або нещасного народження в наступному перевтіленні. І подальшу долю людини вирішує повелитель смерті – бог Яма. Він виносить своє рішення по кармі людини, накопиченої за його життя, і найчастіше виходить так, що карма дуже погана, і всім грішникам судилося пройти через страшний суд (рис. 4.27).

Бхавачакра

Кармічні імпульси

Владика смерті тримає Колесо Сансари

Круговорот і воронка подій Сансари

Рис. 4.27. Кармічні шляхи людей

Наше життя має дуже динамічний ритм, воно наповнено своїми турботами, безперервною метушнею і постійним круговоротом повсякденності. Якщо дуже ретельно працювати над собою і своїм внутрішнім світом, намагаючись усунути і викорінювати ті якості, які породжують всі несприятливі діяння, то можна вийти з Колеса Сансари.

Для цього потрібно знати, що ключ до точки виходу лежить в самих подіях. Знаючи всі їх компоненти та важелі впливу можна перепрограмувати своє життя і стати вільним. Чи під силу нам смертним вносити зміни в наше кармічне приречення? Або це тільки право Вищих Сил? Слід разом розібратися.

Вчення Будди визнає, що людську сутність неможливо змінити, а від тих вчинків, які здійснюють люди, змінюється тільки їх світосприйняття: здійснюючи недобрі вчинки людина згодом отримує лише біль, страждання і хвороби; за добрі і хороші діяння люди в подяку отримують повне умиротворення. Складовими цілого механізму виступають 12 ланок, а саме: кармічні імпульси та свідомість піми сформована; почуття сприйняття самого світу та бажання, які з'являються завдяки почуттям; прихильність до думок і почуттів; існування, народження; вигляд, фізичний і психічний; формування шести почуттів: слуху, нюху, дотику, смаку і розуму та смерть.

Сенс циклу існування криється в тому, що всі дії людини, хороші або погані, все одно залишають свій слід в його карму. Цей слід, згодом, і приводить людину до його майбутнього *перевтілення*. Головна мета релігії

буддизму – звільнення від накопиченої карми, а головна мета буддиста – не залежно від своїх почуттів і бажань, прожити життя *не залишаючи слідів на карму*.

Якщо душа не виконує поставлених завдань – вона застряє на кілька перероджень, поки не навчиться знаходити рішення. Колесо Сансари, подібно воронці, може затягнути в свої мережі кожную людину. Для цього достатньо мати звичайні людські вади та слабкості.

Існує теорія, згідно з якою, чим вище число перероджень душі, тим складніше вирватися з зростаючого колеса. Головною причиною цього є систематичне повторення однієї і тієї ж помилки впродовж кожного перевтілення. Тому з кожним переродженням стає все складніше вибратися з Колеса Сансари. Його можна називати кармічним покаранням, а процес переродження – реінкарнацією. Коли всі матеріальні бажання припиняються, душа вже не народжується, а *звільняється з круговороту Сансари*.

Карма – універсальний закон дії у дгармічних релігіях Виникнувши в стародавній Індії, карма є частиною філософії *індуїзму, джайнізму, буддизму та сикхізму*. У філософії – це *всесвітній причинно-наслідковий закон*, згідно з яким *праведні або гріховні дії людини визначають її долю, страждання або насолоди, які вона перенесе*.

Карма лежить в основі причинно-наслідкового ряду (Сансари) і застосовується в основному для розуміння зв'язків, які виходять за межі одного життя. Кожна дія або подія є складовою частиною великої сітки причин і стає причиною для майбутніх реакцій або подій. Ця сітка карми (дії) регулюється згідно із «законом карми» – законом дії та реакції [24].

У буддійському вченні карму формують наші наміри. Намір може бути відносно добрим чи

Рис. 4.28. Всесвіт впливає на функціонування законів карми

поганим, так само як і бажання може бути відносно добрим чи поганим. Так що і карма може бути гарною чи поганою відносно. Гарна карма робить хороші наслідки, а погана карма робить погані наслідки.

Попри скептичні погляди багатьох людей, кармічні закони всеж існують і працюють. Кажуть, що на функціонування цих законів впливає Всесвіт (рис. 4.28).

Шість кармічних законів: закон наповнення, причини і наслідку, подібності, накопичення змін, взаємозв'язку та свободної волі.

Закон наповнення свідчить про те, що заповнене через край неможливо наповнити ще більше. Саме тому, коли людина бажає появи чогось нового в її житті, то вона повинна, перш за все, позбутися від старих предметів, захоплень або відносин. У такому разі, це старе заміниться новим, що принесе в життя свіжі емоції і позитивну енергетику. Відбувається цей процес не відразу, на рішення і усвідомлення змін необхідний час, а бажання повинне бути щирим і впевненим.

Закон причини і наслідку говорить про те, що всі події, які трапляються в житті, відбуваються з певних причин. До цього закону належить і «закон бумеранга». Здійснюючи будь-який вчинок, потрібно завжди заздалегідь подумати про наслідки, які він може принести. Сенс «закону бумеранга» полягає в тому, що, роблячи комусь погано, людина при цьому заряджається негативною енергетикою, притягуючи до себе біди і проблеми.

Закон подібності проголошує, що подібне притягується до подібного. Насправді, найближче оточення людини зазвичай подібне їй самій – за формою мислення, способом життя і звичками. Варто зауважити, що недоліки оточення, які можуть особливо дратувати, неодмінно присутні і в самої людини, потрібно лише уважніше проаналізувати свою поведінку.

Закон накопичення змін – для досягнення бажаної мети необхідно рухатися до неї поступово, невеликими кроками, але чітко і за планом. За приклад можна взяти бажання схуднути – тільки щоденні вправи в комплексі з правильним харчуванням принесуть результат.

Закон взаємозв'язку – все, що відбувається в житті людей, має вплив одне на одного. Навіть начебто незалежна людина залежить від зовнішніх обставин і думки оточення.

Закон свободної волі – ми маємо вільну волю вирішувати, як повести себе в кожній ситуації. Але наявність вільної волі не робить нас «вільними» і незалежними. Вільна воля значить, що ми можемо вибрати, як поведися під впливом різноманітних обставин. Проте з цією свободою волі межує відповідальність, оскільки від наших вчинків залежать подальші наслідки. Тому ми вільні у виборі свого майбутнього в результаті насолоджуємося або страждаємо. **З індивідуальних карм закладається колективна карма.** Якщо багато людей поведуться схожим чином, підтримують якусь дію, то всі вони несуть колективну відповідальність за результати і одержують колективну реакцію, погану чи добру, в залежності від виконаної діяльності.

Хоча закон карми такий, що ми ніколи не виступаємо сліпою жертвою обставин або наперед визначеності, ми також ніколи не звільняємося від законів творіння, встановлених згідно з волею його Творця. Верховному Господу небайдужий стан речей у матеріальному світі. Він бажає бачити живі істоти щасливими і піднесеними у духовному знанні. Тому інколи Він влаштовує такі ситуації і події, над якими людина не владна.

Контрольні питання до теми 4

1. Визначення поняття езотеризм?
2. Містичні погляди на світ та їх відображення у релігії.
3. У чому особливість езотеричної практики в індійській йозі?
4. Ісихазм і його поширення у християнстві.
5. Містико-аскетична традиція ісламу.
6. Енергетична система і торсіонна природа людини.
7. Поняття про біополе, ауру і чакри людини. Роль людини в Природі.

8. Поняття про Егрегори, їх види та взаємодія людини з ведучим Егрегором.
9. Інформаційна система Всесвіту.
10. Карма и реінкарнація. Кармічні закони: суть, види, значення.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 14, 18-19;

допоміжна – 23, 27-28, 30-31, 35, 37, 60.

Тема 5. Сакральний (священий) туризм як різновид релігійного туризму

- 5.1. Поняття про сакральне і сакральний туризм
- 5.2. Сакральні об'єкти, реліквії та святині в туризмі
- 5.3. Ресурсна база і сакральність певних місць
- 5.4. Матеріальні і духовні ресурси та дива сакрального туризму

Сакральний туризм – різновид релігійного туризму, важлива складова сучасної індустрії туризму, де турист під час відвідування певних місць створює, відновлює або підкреслює зв'язок з уявним потойбічним. Сакральне в широкому сенсі – це все, що має відношення до божественного, релігійного, небесного, потойбічного, ірраціонального, містичного, що відрізняється від повсякденних речей, понять, явищ.

Роль сакрального туризму, який пов'язаний з пізнанням сакральних реліквій і святинь, релігійних вірувань найрізноманітніших етносів в різних регіонах світу важко переоцінити. З розвитком натхненності *дематеріалізація* (розкладання тіл на атоми) буде всі частіше *замінити смерть*.

5.1. Поняття про сакральне і сакральний туризм

Сакральне (священне, присвячене богам) – все те, що має відношення до Божественного, релігійного, небесного, потойбічного, містичного. Сакральне наділене Божою благодаттю (релігійна віра, таїнства, церква, особи зведені в священицький сан, об'єкти, речі і дії, що відносяться до релігійного культу) [1]. Сакральне включає не лише сферу релігійного, а й широкий спектр уявлень, що відносяться до магії, езотерики. Сакральний означає внутрішній, священний, святий, потаємний, духовний, особистий світ людини, групи людей, суспільства, в якому найголовнішим у житті є *взаємозв'язок, спілкування з Вищими Космічними Силами, Світовим Розумом, Богом*.

Сакральний світ людини, етносу існував ще до появи релігій з їх постулатами і нормами [6]. Сакральний туризм є одним із найстаріших і, водночас, одним із найновіших різновидів туризму. Початок сучасного сакрального туризму для країн західного світу належить до 1980-х років. Коріння сакрального туризму походить від паломництва, (подорожі) з метою поклоніння святим і сакральне значимим місцям. Люди-паломники несуть у собі частку сакрального, адже вони своїми діями прислужилися вірі й сприймаються як втаємничені, осяяні небесною благодаттю. Духовна сфера людини завжди відчувала енергію та специфічні стани завдяки впливу енергії так званих «місць сили», культових та археологічних об'єктів, сакрального мистецтва та архітектури, сакральних образів та символів, сакральних текстів, музичних звуків та сакральних дій.

Якщо зміст поняття релігійний в своїй основі містить ставлення людини до Бога і віру в нього та релігійну поведінку людини, то зміст поняття сакральний вміщує в собі все це у як найширшому смислі. Зміст поняття сакральний охоплює також систему відносин між людиною, групою людей, суспільством і найвищими священним цінностями – дивовижними заповітними сокровенними таємницями.

Таким чином, під **сакральним туризмом** розуміють духовно-екологічні маршрути та тури сакральними місцями, з відвідуванням релігійних культових та археологічних об'єктів (кургани, мегаліти, наскальні малюнки, храми тощо). Розвитку його популярності сприяла наявність релігійних святинь, пам'яток духовної культури та сакральної природи, духовно-моральний стан населення. До сакрального туризму відносять переважно всі види туристичних послуг, що стосуються релігії, різноманітних містичних і незрозумілих явищ і традицій. Сакральний туризм не тільки сприяє отриманню туристами нових знань про культові споруди, різні вірування, але й допомагає збагаченню світогляду, зміцненню духовно-емоційної сфери особистості, тобто зміцненню не тільки індивідуального, але й суспільного здоров'я.

5.2. Сакральні об'єкти, реліквії та святині туризму

Процес або дія з метою набуття священності, наповнення сакральним характером є **сакралізацією**. А зворотний процес має назву **десакралізації**, також можливе повторне набуття сакральності, що було десакралізоване, тобто **ресакралізація** [15]. Релігійний підхід до сакралізації в першу чергу пов'язаний з дивами, видіннями, діями засновників релігій або святих, а також із центрами духовного життя. Це характеристика речей, істот, явищ, що стосуються найвищих ідеалів, релігійного культу, церковних таїнств чи поклоніння. Тому в релігійному туризмі актуальним є розгляд сутності сакральних понять та категорій, таких як: сакральні об'єкти, сакральний простір, сакральне мистецтво, сакральна архітектура, сакральний образ, сакральні символи, сакральний час, сакральні тексти, сакральні дії.

Сакральні об'єкти – це об'єкти, що мають як матеріальний вимір (сакральне місце, «місце сили») так і духовний (святе, священне місце), які

певним чином впливають на людину [15]. Місця Сили зустрічаються на всіх континентах світу, наприклад, сакральні об'єкти Мексиці (рис. 5.1)

Величественный Стоунхенд – самый известный кромлех в мире

Мексика: місця Сили Стародавніх Цивілізацій

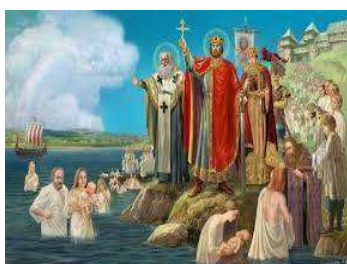

Заборонене Королівство Мустанг

Рис. 5.1. Місця Сили стародавніх Цивілізацій (Мексика)

Сакральними можуть бути будь-які сакралізовані природні об'єкти (вершини гір, скелі, кургани, долини, урочища, печери, гаї, дерева, *ріки, озера, джерела, водоспади* та ін.), що визнані священними і використовуються для здійснення культових (ритуальних) дій.

Сакральність води. Всі релігії широко використовують сакральність води ставлячись до них як до чудодійної сили. Вважається, що вода очищає не тільки від фізичного бруду, а й від моральної нечистоти. На сьогодні є два місця, де туристи проводять омивання. Одно з них – річка Йордан якраз те саме місце, де Ісус охрестився. Тому для християн всього світу ця річка вважається священною. Дуже часто сюди приїжджають церкви та громади проводити водні хрещення. Люди з усіх куточків планети приїжджають сюди для того, щоб тут хреститися або для обмивання та відпущення гріхів (рис. 5.2).

Хрещення Ісуса (Йордан)

Священне обмивання

Києво-Печерська лавра Хрещення людей

Рис. 5.2. Хрещення дітей

Для хрещення дітей релігія також використовує святу воду. Останнім часом дуже поширилося зимове купання. Щороку в Україні проводяться водохресні купання (рис. 5.3).

Рис. 5.3. Зимові купання

Символом святості та чистоти, незважаючи на фізичне забруднення води, вважається річка Ганг. Води Гангу, за легендою, мають здатність до очищення, зняття гріхів, а сама річка залишається символом святості та чистоти. Головним ритуалом, пов'язаним з річкою, є просто купання в її водах (рис. 5.4).

Рис.5.4. Масові обмивання в р. Ганг (Індія)

Багато паломників (близько 8 мільйонів) зі всієї Індії та інших країн прибувають до річки виключно з метою здійснення священного обмивання, яке вважається обов'язковим для індуся (щонайменше раз за життя). Омивання, наприклад, необхідне після спілкування з іновірцями.

Рукотворні сакральні святині. До рукотворних святинь належать храми, собори, мечеті, ікони; культові музеї і духовні центри та численні монастирі, місця, пов'язані з принесенням жертв, місця погребіння; також різні речі, що належали святим та з часом стали реліквіями [15]. Важливими туристичними об'єктами можуть виступати також поховання вищих ієрархів православної церкви. У них зберігаються *моці святих, релігійні реліквії, чудотворні ікони*, які приваблюють паломників. На сьогодні, як правило, відвідуються лише найбільш відомі монастирі (Києво-Печерська лавра, Фролівський, Покровський монастир у Києві, Почаївська лавра на Тернопільщині та ін.). Цінність цих об'єктів визначається не їх місцем знаходженням (столичні чи провінційні), а мистецьким рівнем. Це стосується як *архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети*, створених відомими художниками і

невідомими майстрами. Україна добре забезпечена пам'ятками *сакральної архітектури*. Протягом історії в Україні сформувалася потужна база релігійних, сакральних споруд різних конфесій, історичних періодів, стилів. Архітектурні образи і внутрішнє оздоблення храмів представляють сакральне церковне мистецтво.

Пам'ятки сакральної архітектури минулих епох (дод. Г) є свідками життя народу та його духовної культури. Культові споруди призначені для проведення обрядів задля прилучення людини до віри. Храми втілюють образ світоустрою, визначеного в тій чи іншій релігії (християнство, буддизм, іслам).

У різних країнах залежно від віросповідання оформилися певні типи культових споруд: у православ'ї – собор, церква; у католиків – костел, у буддистів – пагода; в іудеїв – синагога; у мусульман – мечеть (рис. 5.5).

Рис 5.5. Види культових споруд

Дуже багато різних видів культових споруд спостерігається в буддизмі (рис. 5.6).

Рис. 5.6. Культові споруди в буддизмі

В наукових працях з'являються нові види сакралізованих природних об'єктів. До них належать сакральні антропогенні та тафальнлані ландшафти.

Сакральні ландшафти – це природні або природно-антропогенні геосистеми, які виконують духовну функцію, пов'язану з релігійними об'єктами паломництва. Важливою ознакою сакральних ландшафтів є збереження духовної функції територій протягом значного часу, навіть при зміні релігійної та етнічної належності. Спількування з цими місцями завжди супроводжуються особливими ставленнями до них. Сьогодні відвідання святих місць стало вагомою часткою туризму. Відвідання святих місць є складником багатьох турів, навіть не

ПОВ'ЯЗАНИХ З ПАЛОМНИЦТВОМ.

Тафальні (поховання, могила) **ландшафти** сформувалися з прадавніх часів, коли місця поховання вибиралися досить різноманітно: наприклад на спеціальних помостах, столах, деревах чи з закопування в землю (кургани, кам'яні могили, кладовища, дольмени тощо). Тафальні ландшафти дуже відрізняються між собою як за розмірами - від невеликих склепів та курганів (3-4 м²) до гігантських споруд (з площами до 400 га. та висотами 120-130 м.), - так і структурою. Найбільш поширені види поховань - кургани, кам'яні могили та дольмени. Кургани - це горби насипані над могилою висотою від 20-30 см до кількох метрів.

Кам'яні могили –є природними утвореннями скупчення каменів, висота яких сягає 12 метрів, що займають ділянку близько 30 тис. кв. метрів, і за своєю формою нагадують курган (рис. 5.7).

Рис. 5.7. Кам'яні могили

Кам'яна могила – *древнє святилище*, одне з найпотужніших енергетичних центрів планети. Це місце могутніх жерців давнини, які назавжди залишили тут свої релігійні сакральні знаки (послання перших кроманьйонців). Ці пагорби тисячоліттями слугували людям вівтарем для відправлення та не втратили сили і до сьогодні [23].

Дольмени (кам'яні столи) – стародавні похоронні та культові споруди певної форми, що відносяться до категорії мегалітів (складених з трьох великих каменів у формі букви П.). У багатьох дольменах виявлені фрагменти поховання: древні кістки, предмети побуту – наконечники стріл, бурштинові намиста, крем'яні сокири, черепки керамічної посуду (рис. 5.8).

Рис. 5.8. Види дольменів

Археологи підтверджують, що для дольменів усіх типів похоронна функція є основною. Думки дослідників про спорудження дольменів різняться.

Хтось бачить дольмени як місця поховання людей (можливо жерців, шаманів), інші – як стародавні обсерваторії, дехто бачить в них місця сили, що акумулюють та передають енергію (Землі, Сонця), а хтось вузли вселенської енергетичної структури, що відповідають за розвиток життя на планеті; дехто пов'язує їх з позаземними цивілізаціями, а хтось із порталами між різними світами, епохами.

Ареал поширення – по всьому світу: є вони в Європі, на Кавказі, в Африці, Росії, Кореї, Індії та інших. У додатку Г2 надано рисунки дольменів різних країн.

В Україні (Крим, Поділля, Київщина) також є багато цікавинок: змієві вали, культові святилища, кургани, живописні скали, велитенські камені і навіть таємничі дольмени (рис. 5.9).

Рис. 5.9. Дольмени України

Сакральне мистецтво (музичне, образотворче, літературне) – це символічне мистецтво на релігійну тематику, що тісно пов'язане з вірою в Бога, з релігійними обрядами, релігійним життям, символізмом божественної сили: всі художні предмети, які стосуються богослужіння, переважно церковне начиння (ікони, картини, полотна на склі та ін.). Завдання сакрального мистецтва полягає у тому, щоб піднести рух душі над рухом розуму. Завдяки впливу сакрального мистецтва духовна людина завжди відчувала енергію та специфічні стани [15]. В іконах сфокусовано уявлення про святих, в яких сакральні образи перетворюються в чуттєво-доступні форми (візуальні, слухові, тактильні) (рис. 5.10).

Рис. 5.10. Святий великомучени Георгій та Пантэлеймон-целитель; святі великомучениці Варвара і Катерина

Сакральний образ – комплекс уявлень про існування святих, чим церква впливає на свідомість людини, змушує переживати таємничу присутність надприродного, божественного; завдяки слову, пронизує душу й серце особистості. Сакральне – з релігійної точки зору є невидимим й може передаватися тільки завдяки символічним формам. Наприклад, ці три знаки, є найпотужнішими символами трьох світових релігій (рис. 5.11).

Символ – це не просто будь-який знак, це образ, що має форму і наділений значенням. За допомогою мови символів виражається почуттєве сприйняття людиною навколишнього світу.

Сакральні символи є найважливішим медіатором сакрального, що відіграють роль стимулятора для виникнення ідеї у свідомості людини. Щоб приховану ідею уберігати від зневаги ворогами їх використовують для приховування зображення під символами (голуб, риба, змія, дракон, пальма і т. д.). Містичні символи поділяють на особисті (атрибути богів, священні рослини і тварини) і абстрактні, зазвичай це прості геометричні фігури (хрест, трикутник, коло, квадрат) чи їхні комбінації (рис. 5.12). Різноманітність релігійних символів див. дод. ГЗ.

Рис. 5.11

Рис. 5.12. Православні і католицькі символи релігії

Музичний звук (символ) символізує причетність до вічного. Його спосіб існування – час. Тому співу священних віршів у світових релігіях завжди було приділено особливу увагу. Спів віршів священних Вед, спів псалмів сприяють концентрації душі на священному об'єкті, входженні її у чисту суть, що не потребує у свого вираження якихось просторових символів.

Часовість відносно сакрального є символічним виміром вічності. Всі часові види мистецтва більш причетні до вічності, ніж словесні або пластичні. Цей «часовий» символ є засобом протистояння силам зла, силам руйнування, хоча сам по собі час є не що інше, як здійснення цього руйнування.

Сакральні тексти містять основи релігійного вчення і можуть бути об'єктом поклоніння. Читаючи або слухаючи літературні твори сакрального мистецтва, людина збагачує свій духовний світ, формує власні погляди тощо.

Сакральні дії – це, як правило, богослужіння та релігійні обряди. Наприклад, характерними особливими культовими діями в християнстві є: хрещення, евхаристія (причащення), сповідь (покаяння), миропомазання священство, таїнство шлюбу, елеосвячення (помазанні елеєм тіла). За їх допомогою віруючі нібито містично *долучаються до* невидимої *Божественної благодаті*. Причому, основна їх перевага в синергетичних ефектах сакральних програм, що формують культуру та духовність, здійснюють виховну роботу, спрямовану на молоде покоління [15].

Отже, загальною основою сакрального туризму є вірування, що молитва або обряд, пов'язані з певним місцем їх здійснення, природним чи рукотворним об'єктом, має відношення до божества або певного явища.

Найбільші сакральні реліквії й святині:

Основними сакральними святинями (світовими місцями) паломництва є:

- у *християн*: Віфлеєм, Тель-Авів, Єрусалим, Назарет, річка Йордан, Гора Афон – (об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО) та інші місцевості, пов'язані з Христом, апостолами, Пресвятою Богородицею;
- для *католиків і протестантів* є: Істинний Хрест (Рим), Свята Кров (Брюгге, Бельгія), Терновий Вінець, Собор Паризької Богоматері (Париж, Франція), Лурд (Франція), Туринська плащаниця (Турин, Італія), Святі Цвяхи (Ітонський коледж, Велика Британія), Ченстохово (Польща) тощо;
- у *буддистів* центром паломництва є м. Бодхгая (Індія). Тут Далай-лама щорічно читає лекції. У м. Дхармаса-ла (Індія) розташована сучасна резиденція Далайлами; у ламаїстів важливим є відвідання Лхаси (Тибет);
- *важлива святиня ісламу* – мечеть Хайфа Омара в Єрусалимі, що є третьою за значущістю у мусульманському світі; у мусульман відвідання Мекки, Медіни і здійснення там запропонованих ритуалів є дуже важливим;
- у *індусів* – відвідання Ілахабада і Варанасі (Індія);
- у *синтоїстів* – відвідання Нара (Японія).

В Україні сакральнo-мистецькою привабливістю є величезна кількість релігійних споруд, та основна національна святиня - Свято-Успенська Києво-Печерська лавра, що є чинниками формування іноземних паломницьких потоків в Україну.

5.3. Ресурсна база і сакральність певних місць

Україна добре забезпечена пам'ятками сакральної архітектури. Протягом історії в Україні сформувалася потужна база релігійних, сакральних споруд різних конфесій, історичних періодів, стилів, які можна використати для потреб туризму. Загалом по Україні нараховується 15533 сакральні споруди, з них 3464 – це пам'ятки архітектури. Монастирів налічується 172, православних церков 7076, українських греко-католицьких церков 2671, римо-католицьких – 517, протестантських – 1536, релігійних громад іудейського віро визначення – 47, релігійних громад мусульман 40, громад східних релігій – 2, окремих релігійних громад 8 об'єктів.

Середня щільність пам'яток – 26 об'єктів/1000км². Найменш забезпечена об'єктами сакральної архітектури Запорізька область - нараховується 85 об'єктів сакральної архітектури. Найкраще забезпечена сакральними пам'ятками Львівська область – нараховується 2520 об'єктів сакральної архітектури; в Чернівецькій області нараховується 1097 об'єкти сакральної архітектури. В зв'язку з невеликою площею цієї області тут спостерігається найбільша щільність пам'яток – 140 об'єктів/1000км². Розподіл областей України за кількістю об'єктів сакральної архітектури надано в табл. 5.1.

5.1. Розподіл областей України за кількістю об'єктів сакральної архітектури

Забезпеченість	К-сть об'єктів, од.	Області	К-сть в групі
Висока	> 1900	Львівська.	1

Вище середнього	1300–900	Івано-Франківська, Тернопільська.	2
Середня	700–1300	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Київська, Рівненська, Чернівецька.	6
Помірна	85–700	АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	16

Дані табл. 5.1 свідчать про високий потенціал для розвитку сакрального туризму в Україні. Лідерами із значним потенціалом для розвитку цього виду туризму є Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська області.

Пропозиція туристичних фірм в сфері сакрального, паломницького, релігійного туризму, в основному, орієнтована на виїзний (зовнішній туризм) (табл. 5.2). Щодо внутрішнього – пропозиція не досить значна та орієнтована, на добре відомі пам'ятки чи центри паломництва.

Фірми, що пропонують тури сакрального характеру, сконцентровані переважно на заході України і пропонують, зазвичай, добре відомі релігійні об'єкти: Свято-Успенська Почаївська (Тернопільська обл.), Києво-Печерська (м. Київ), Святогірська Свято-Успенська (Донецька обл.) Лаври.

Важливе місце в культурі України повинно також належати *церковним пам'яткам національних меншин*, адже багато з цих є архітектурними пам'ятками загальнонаціонального значення. Це забезпечить ознайомлення широких верств населення з маловідомими сторінками історії релігії і одночасно сприятиме формуванню культури міжконфесійних та міжнаціональних відносин.

Найбільш важливими об'єктами на території України є численні монастирі і храми, де зберігаються мощі святих, релігійні реліквії та чудотворні ікони. Цінність цих об'єктів визначається не їх місцем знаходженням (столичні чи провінційні), а мистецьким рівнем. Це стосується як *архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети*, створених відомими художниками і невідомими майстрами. Важливими туристичними об'єктами можуть виступати також *поховання вищих ієрархів православної церкви*.

5.2. Найбільш важливі й відомі об'єкти сакрального туризму

Місце знаходження	Найбільш важливими об'єктами
Україна	<ul style="list-style-type: none"> - Свято-Успенська Києво Печерська Лавра (Україна, Київ), ставропігійний чоловічий монастир. - Софійський собор - Софія Київська. - Успенський собор у Почаєві, Троїцький собор. - Святогірський монастир у Слов'яногірську. <p>Монастирі УПЦ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Андріївський чол. монастир Ровеньківської єпархії. - Антоніє-Феодосієвський Потоцький чол. монастир Кременчуцької єпархії. - Архангело-Михайлівський жіночий монастир Тульчинської єпархії. - Архангело-Михайлівський жіночий монастир Хустської єпархії. - Архангело-Михайлівський жіночий монастир Бердянської єпархії.

<p>Зарубіжні православні центри</p>	<p>Греція: - <i>Свята гора Афон</i> на півострові Халкідікі, тут розташовані п'ять чільних монастирів: лавра Св. Афанасія, Ватопеди, Іверон (Іверський), Хилендари (Хіландар) і Св. Діонісія. На Святій горі розташований монастир Св. великомученика Пантелеймона, що належить РПЦ. Цей монастир займає 19 е місце в ієрархії святогорських монастирів. Наприкінці ХІХ ст. у монастирі жили більше 1000 ченців, зараз - близько 50; - <i>р. Патри</i>, тут покояться нетлінні мощі св. Андрія Первозванного; Острів Кіпр: храм Лазаря з гробницею і святими мощами; колона Бичування апостола Павла; - катакомбний храм Св. Соломонії. <i>Сербія і Чорногорія:</i> церква Миколи Чудотворця (ХІІ ст.); монастир Студениця (ХІІ ст.); - церква Св. Петра (ХІІ ст.). Болгарія: церква Св. Софії; собор Олександра Невського; церква Св. Пантелеймона. Італія: у р. Барі знаходиться храм, де покояться мощі Миколи Чудотворця; у р. Амальфі покояться мощі св. апостола Андрія. Франція: у р. Сен Дені покояться мощі св. Діонісія; у р. Турі покояться мощі преподобного Мартіна Турського; у р. Ельзасі покояться мощі св. мучениць Віри, Надії, Любові і Софії.</p>
<p>Ізраїль - Галілея, Єрусалим, Назарет, Йордан,</p>	<p>Свята Земля - гори, які бачили Божих пророків; море, яке пам'ятає Христа; Земля, де Бог з любові до нас приніс і віддав на жертву свого улюбленого Сина. Місця, пов'язані з біблійними подіями – розп'яттям і воскресінням Христа; Стіна Плачу та Храм Гробу Господнього. Місто Давида, долина Кедрона і гора Сіон.</p>
<p>Культові місця Єгипту</p>	<p>Синайській півострів: монастир Св. Катерини, де покояться її нетлінні мощі; гора Синай (вона ж гора Мойсея, гора Хорив) де, згідно з Біблією, Бог явився Мойсею і передав десять заповідей; Кольоровий каньон – вражає своїми фантастичними картинами, дивовижними візерунками, майже марсіанськими пейзажами.</p>

5.4. Матеріальні і духовні ресурси та дива сакрального туризму

Сакральне паломництво – це специфічний вид туризму, найнеобхідніший і найкорисніший на сьогоднішній день вид відпочинку, який поєднує в собі відновлення фізичних і душевних сил людини.

А. Матеріальні сакральні ресурси, що наповнюють серце Божою благодаттю [15].

Найбільш значущі місця:

✓ **Ізраїль** – перлина серед пустелі або колиска трьох релігій: християн, іудеїв і мусульман. Мають безліч найвідоміших пам'яток Мертвим морем.

✓ **Тель-Авів** є найпершою пам'яткою – найбільший релігійний центр світу: місто, пов'язане з земним перебуванням Ісуса Христа.

✓ **Єрусалим**. Якщо Тель-Авів називають серцем Ізраїлю, то Єрусалим – його душею. В Єрусалимі найвизначнішими пам'ятками є Стіна Плачу та Храм Гробу Господнього, який вважається головним храмом світу для усіх християн. Він зведений на місці, де був розп'ятий, похований, а потім воскрес Ісус Христос. Стіна Плачу сьогодні є найсвятішим місцем для іудеїв усього світу. Люди вкладають між каменів Стіни записочки з проханнями до Бога, а потім моляться або просто мовчать. І вдень і вночі чути молитви біля Стіни на різних мовах світу.

✓ **Єгипет**. Паломництво на гору Синай – неймовірне поєднання і пляжного відпочинку, і духовних екскурсій, і естетичного споглядання неймовірної краси Червоного моря, піщаних скель, єгипетських каньйонів та островів. *Синайський монастир Святої Катерини* храму в Шарм-ель-Шейх. Фрески та вітражі цього храму присвячені біблійним сюжетам і поєднують в собі безліч різних стилів. Кольоровий каньон – одне з найпопулярніших туристичних місць.

Б. Духовні ресурси та дива сакрального туризму

До релігійних ресурсів крім матеріальних слід також віднести і духовні ресурси такі як: дива та благодать. Вони укріплюють, зцілюють вірян, захищають від напастей, ворогів.

Дива. В різних місцевостях дива духовні творяться по-різному, наприклад:

✓ в унікальному Миколаївському храмі (Одеська область) знаходяться **мироточивий хрест**;

✓ в монастирській церкві св. Михаїла (м. Марія Повч Угорщина) знаходилася славна на всю Європу чудотворна ікона Божої Матері – Марії Повчанської, яка належить до так званих **плакучих ікон**;

✓ Казанська ікона Божої матері (найбільша святиня російської православної церкви) - біля неї без води на засохлих гілках проростають живі квіти лілії;

✓ Іверська ікона Божої матері (Іверський монастир на Афоні в Греції) є **кровоточивою**;

✓ Ікона Спаса Нерукотворного - Новгородська ікона XII століття в ХХ ст. **само оновилася**;

✓ ікони цілителя Пантелеймона і мученика Георгія, *відбилися* (їх образи) на склі кіоту.

Благодать віряни відчувають через молитовну до чудотворних ікон: наприклад, Пресвята Богородиця в Погоні через чудотворну ікону Божої Матері показувала свою силу для потребуючих: через молитовну до неї відбулось ряд чудесних зцілень, які є записані в книзі. Є ще багато ікон Пресвятої Богородиці, що шануються як чудотворні: Манявська, Унівська, Холмська, Тербовлянська, Крехівська, Ченстохова, поряд з якими віряни відчувають Божу благодать.

Відвідуючи святі місця, всесвітньо відомі духовні центри туристи не тільки духовно збагачуються, вони очищають своє серце, наповнюють його *Божою благодаттю* та несуть цю благодать для своїх рідних, близьких і знайомих.

В Україні визнаними сакральними духовним центром є :

✓ *Зарваниця* (Тернопільської обл.), де перед образом Матері Божої Зарваницької Папа Римський Іван Павло II звеличував свої молитви.

✓ *Волинь* – музей волинської ікони є знаковим об'єктом для розвитку сакрального туризму православної віри.

Місто Умань (Черкаська область) стало місцем паломництва євреїв, які сповідують одну з течій юдаїзму – хасидизм. Хасиди вважають своїм обов'язком побувати хоча б раз у своєму житті на могилі цадика Нахмана. Вони також вважають, що якщо вони зустрінуть Новий рік Рош Гашана біля його могили, то наступний рік буде дуже щасливим для них.

Контрольні питання до теми 5

1. Сакральні об'єкти і сакральні ресурси.
2. Матеріальні і духовні ресурси та дива сакрального туризму.
3. Сакральні святині як зв'язок туриста з потайбичним під час відвідування певних місць.
4. Сакральні і культові центри: храми з чудотворними іконами, місця історичних релігійних подій, відомих святих, духовних вчителів, аскетів.
5. Сакральні території: місця сили, знаки та символи, наділені особою силою.
6. Сакральні надприродні сили: **тотеми і антитотеми**, мандали, мантри.
7. Сакральні сили природи (аномальні зони) і надздібності людства.
8. Сакральні знаки та символи, наділені особою силою: руни, таро.
9. Сакральні об'єкти та **культові спорудження для зв'язку з потайбичним**. (Дольмени).
10. Сакральньо-мистецька привабливість: обряди, легенди, музеї
11. Методи, інструменти, засоби і способи для духовного розвитку: медитації, візуалізації, афірмації та ін.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:
базова – 6, 7, 14, 19;
допоміжна – 25, 31, 35, 39, 54.

Тема 6. Методологічні основи езотеричного і сакрального туризму

- 6.1. Езотеричні інструменти і сакральні дії активізації Божественних енергій.
- 6.2. Езотеричні методології і техніки пізнання Світу.
- 6.3. Сакральні образи таємничої присутності надприродного, Божественного.

Релігійний езотеричний і сакральний туризм, як наукові напрями, потребують теоретичного підґрунтя, розробки методичної бази. Оскільки релігійний туризм – це самостійний вид туризму, то в нього, як і в інших його видів, є свої різновиди *езотеричних інструментів, принципів та символічних форм* (знаків, образів, містичних зображень і текстів-мантр, геометричних фігур, чисел) наділених значенням.

6.1. Езотеричні інструменти і сакральні дії активізації Божественних енергій

Езотеричні інструменти - це сили і особисті устремління, що проводять та активізують у просторі на тонкому плані певні божественні енергії. До них відносять астрологію, хіромантію, медитацію, ворожіння тощо [11].

Сакральні дії: медитація і ворожіння. Найважливіший засіб духовного переживання і пізнання макрокосму є медитація і "програма дій".

Медитація (рис. 6.1) передбачає в основному

Рис. 6.1. Медитація

роботу духу, і навіть не роботу, а *рівновагу* духу, який не порушується ніякими зовнішніми факторами. Медитація та інші вправи *потрібні тільки новачкам*, щоб привчити свій розум до абстрагування від всіляких перешкод. Як правило, людям у віці до 30 років абстрагуватися важко: спокус занадто багато, але потім ця здатність часто приходиться сама собою.

Ворожіння – різновид магічних практик, ритуальні дії та прийоми, передбачень нібито поданих духами й богами знаків [11].

Розпізнавання і тлумачення цих знаків було особливою функцією служителів культу. Виникло за первісного суспільства. У стародавні часи ворожіння було універсальним складником вірувань та Авраамічних релігій та

необхідним елементом язичницького богослужіння. В античному світі до урочистих магічних практик ворожіння вдавалися перед кожною вагомою державною справою, військовою або політичною кампанією, істотними змінами у приватному житті, чекали на сприятливий результат. Значного розвитку набуло у стародавніх Греції, Римі, Ассирії, Вавилоні.

У сучасності, несхильні до повір'їв чи окультизму, люди задля вирішення спірних варіантів використовують монету, що за змістом теж є ворожінням. У сучасну добу ворожіння, набули вигляду формальних процедур, стало засобом маніпуляції. своєрідною «індустрією», видом послуг підприємництва. Виділяють ворожіння приурочені до певної події, певних свят чи днів та періодів року. Розрізняють також ворожіння індивідуальні й колективні, «чоловічі» і «жіночі», за способом здійснення (гідромантия, геомантия, піромантия, хіромантия тощо).

Для ворожін'їв використовують спеціальні символічні засоби (наприклад, руни, карти таро), вогонь, воду, землю, рослини. Проводять спостереження за небесними явищами і розташуванням небесних тіл. Часто вважають, що ворожбит не тільки може відкрити майбутнє, а й вплинути на нього (звідси – наворожити, приворожити, наврочити). Разом із тим практика ворожін'їв, пов'язаних із спостереженнями за явищами природи, живого світу, акумулювала й деякий раціональний досвід. Тому різні види передбачення, ворожіння поширилися й вкоренилися в побутовій народній культурі. В Україні, традиційно ворожили на Івана Купала, Новий рік, Святвечір (переддень Різдва), на Андрія (рис. 6.2).

Рис. 6.2. Приклади ворожіння

Люди не розуміють божественної волі, мало хто з них здатний її сприйняти. Але божественна воля для кожної людини (його «програма дій») записана в *книзі долі*, і її можна прочитати. Для цього потрібно лише знати грамоту. Грамоту (тобто мову астрології, хіромантиї) знають деякі люди і можуть прочитати той запис, який стосується вас. *Це не порушення божественної волі, а навпаки, усвідомлення її, що набагато краще за незнання.*

Сакральні образи: амулети і талісмани. Різні предмети мають різну енергію і в різних кількостях, більшою чи меншою мірою впливаючи на власне оточення. Отже, для ефективних результатів вибір має падати на найбільш активні об'єкти, які необхідні для магічної зміни самою природою або рукотворними об'єктами. Ці об'єкти – амулети та талісмани, різниця між ними досить умовна [15].

Амулет розрахований на вплив зовнішнє, на захист ззовні та набуття різних благ навколишнього світу. Тобто все відбувається не завдяки використанню ваших внутрішніх сил, а виходить з таємного руху загального простору астралу, за рахунок зовнішніх сил. Інакше кажучи, при використанні амулету, а не талісмана, бажання виконуватимуться за рахунок навколишнього простору. Можуть приходити гроші без вашої активної участі. Але, не маючи навичок поводження з грошима, ви можете легко розпрощатися з ними. Співробітники магазину магії завжди допоможуть вам купити амулет або оберіг, що найбільше підходить для вас (рис. 6.3).

Рис. 6.3. Амулети

Природними є об'єкти, які за своєю природою володіють *магічною силою*, яка необхідна для окремої ситуації або справи, і не вимагає додаткових дій для їх ефективності. Це каміння та мінерали, трави та священні реліквії, свята вода та ін. Талісмани та амулети є об'єктами, які пережили певні перетворення завдяки чаклунському ритуалу, який посилює його природні якості та передає нове призначення та зміст. Види Амулетів-талісманів див. дод. Г4.

Талісман підтримує особисті якості та здібності, що є у людини від природи. Якщо ви застосовуєте талісман для збільшення добробуту, то ви самі станете динамічнішим, спритнішим і за рахунок власної інтуїції та ділових якостей матимете все це. Такі талісмани виготовляють із різних частин тіла тварин, чийі якості необхідні людині, наприклад, акулі зуби, ікла вовка, кіготь тигра, перо орла або пугача. Які як захисні талісмани та амулети можна використовувати Янтри (рис. 6.4).

Рис. 6.4. Янтри–талісмани

Сучасні езотерики повністю визнають цей принцип, хоча і формулюють його і в інших термінах. Звідси і відповідь на питання про те, чи суперечить релігії ворожіння (або астрологія, хіромантія). У Вавилоні жерці займалися

поклонінням, зціленням, ворожінням: усвідомленням примату духу над

залізним мечем і мідним щитом. У Китаї передбачення здійснювалося на основі І-Цзін – методології пізнання Світу. Широко використовуються також інші методи зображення різних релігійних символів: Таро, Рейки, Мандали, Янтри, Руни тощо.

6.2. Езотеричні методології і техніки пізнання Світу

Прогнозування, передбачення та тлумачення важливих питань пізнання світу езотерики здійснюють використовуючи різні техніки й методології, такі як І-Цзін, Рейки, Таро тощо.

І-Цзін – китайська «Книга змін» передбачення (тлумачення) життєво важливих питань - одна з найдавніших пам'яток писемності в світовій цивілізації і вважається однією з основ китайської древньої культури і філософії. За цією системою китайці пророкували майбутнє. Її унікальність в тому, що вона дає розгорнуте тлумачення ситуації з можливими варіантами її розвитку, описує ситуацію, що склалася, і дає варіанти її розвитку, залежно від тих дій, які будуть зроблені.

Книга Змін описує 64 гексаграми, афористичний (короткий) опис кожної з них є теорією макрокосму та мікрокосму, достатньою як для опису політичних подій, так і для аналізу життєвої ситуації окремої людини, і навіть для прогнозування результатів якогось фізико-хімічного експерименту (табл. 6.1).

6.1. Таблиця гексограмм

низ	верх							
								
	1	43	14	34	9	5	26	11
	10	58	38	54	61	60	41	19
	13	49	30	55	37	63	22	36
	25	17	21	51	42	3	27	24
	44	28	50	32	57	48	18	46
	6	47	64	40	59	29	4	7
	33	31	56	62	53	39	52	15
	12	45	35	16	20	8	23	2

Головний зміст книги полягає не в гаданні, а в передбаченні на основі якоїсь методології пізнання світу і вимагає уважного вивчення доступного всім.

Щороку багато туристів відвідують Японію для занять *Рейкі* – популярною японською технікою для зняття стресу, релаксації та зцілення.

Рейкі – (Рей – дух, душа, Кі – енергія) (рис. 6.5-6.6).

Рис.6.5. Знаки Рейкі

Рис.6.6. Життєва енергія Всесвіту

Рейкі - японське слово, що складається з двох частин: *Рей* – означає: святий дух, душа природи, дар, натхнення, таємниця, тобто його можна визначити, як Вищий Розум, який скеровує творення і функціонування Всесвіту, інакше це все, що існує як у думці, так і в формі, універсальний «всесвіт», «промінь». Він представляє універсальність методу та включає рівень Духа та Душі. *Кі* – це життєва енергія, що вдихає життя у творіння, універсальна неполяризована енергія Всесвіту, джерело всього у Всесвіті. Символи Рейки зображують єдність духу, душі та тіла. Рейкі – це канал всередині людини, який відкривається під час ініціацій, і по якому тече життєва енергія Всесвіту. Цілюща практика Рейки – одна з найефективніших: сприяє одужанню духу, душі й тіла.

Цифрова теорія світобудови (світопорядку). Цифри (числа) один з наріжних каменів нашого сьогоденного світорозуміння. У її основі лежить однакова символіка чисел: мир ділиться на три «поверхи» по вертикалі – спочатку небо, повітря й земля, потім рай, земля й підземне царство, і на чотири сторони світла (вони ж чотири стихії, чотири пори року й т. п.). З найдавніших часів числа служили засобом опису світопорядку та орієнтації у ньому людини. У своїй культурі вони набували певних значень і зв'язувалися також з літерами.

Цифри – це символи та коди макро- та мікrokосмосу. Вони не просто засіб передачі повсякденної інформації. У Каббалі цифри та літери це – посуд для зберігання божественної інформації. Ще Піфагор вважав, що цифри здатні надзвичайно впливати на долі людей.

Існує ціла наука – **нумерологія**, що дозволяє цифрами прогнозувати та передбачати людські долі. Вона надає великі можливості для опису особи на основі імені та дати народження, за допомогою обчислення наступних чисел: числа життєвого шляху, числа дня народження, числа бажання серця, числа індивідуальності, чисел здоров'я, чисел кармічних уроків, числа прихованої прихисті, числа підсвідомої впевненості, числа рівноваги, числа зрілості, числа раціональних думок. На основі цих знань ми зможемо коригувати свої слабкі сторони, і найповніше використовувати свої переваги, що, у свою чергу, допоможе вирішити поставлені перед нами завдання, змінити долю та відпрацювати кармічні борги (якщо такі є). Також цей метод допоможе підібрати оптимально сприятливе ім'я дитині, і здійснити ще багато корисних і важливих для нас речей! (табл. 6.2) .

6.2. Числові значення літер

1	2	3	4	5	6	7	8	9
А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И
К	Л	М	Н	О	П	Р	С	Т

У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ю	Я
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Примітка: в українській нумерології літери І, И, Й і Ї вважаються однаковою вібрацією 9', літери Е, Є - вібрацією 6, літера Ь власних вібрацій немає і тому за підрахунку не враховується.

Приклад. Наприклад, необхідно визначити цифровий код міста Житомира:

Ж И Т О М И Р

$$7+9+9+5+3+9+7 = 49 \rightarrow 4+9 = 13 \rightarrow 1+3=4.$$

Отримане число "4" є цифровим кодом м. Житомира і буде сприятливим для життя людей, які мають "вібруюче число" народження "4".

Число несе у собі особливе значення. Ось ключові слова для кожного з них, які допоможуть вам зрозуміти, який сенс міститься в кожному з чисел (табл. 6.3).

6.3. Ключові слова для чисел

 <p>Число 1 Індивідуальність Независимість Решительність Сильная воля Начинання Новшества Лидерство Смелость</p>	 <p>Число 2 Врівноваженість Чутливість Схильність Жіночий початок Співпраця Гармонійність Компроміс Терпіння</p>	 <p>Число 3 Багата уява Приносить радість Самовираження Натхнення Творчість Спиритизм Ентузіазм Дар слова</p>
 <p>Число 4 Напружена праця Обачність Грунтовність Систематичність Планування Практичність Стабільність Безпека Управління</p>	 <p>Число 5 Прагнення свободи Чужий умовностям Винахідливість Привабливість Прогресивність Винахідливість Непокірність Сексуальність Мінливість Швидкий розум</p>	 <p>Число 6 Бажання все прикрашати Потреба у ній Відповідальність Шлюби та розлучення Обслуговування Почуття обов'язку Ліля Спілкування Кохання</p>
 <p>Число 7 Прагнення до досконалості Прагнення до усамітнення Схильність до філософії Схильність до аналітики Схильність до містики Розвинена інтуїція Спеціалізація Поглибленість Скептицизм</p>	 <p>Число 8 Бажання бути визнаним Руків у справі / авторство Гроші та матер. належить Провикливість Досягнення успіху Організованість Успіх та багатство Сила та влада</p>	 <p>Число 9 Різностороння обдарованість Винагорода Досконалість Співчуття Завершення Духовність Братство Дарування</p>

Основні аспекти чисел особистості та інтерпретація доль особистостей надано в дод. Д табл. 4-7.

Від числової енергії дня, дати народження безпосередньо залежить здоров'я фізичного тіла. Тобто, числова енергія дати народження людини характеризує кількість її здоров'я.

Число здоров'я. Число здоров'я розкриває ресурси організму та допомагає правильно стежити за своїм самопочуттям. Визначити число здоров'я не складе

величезної праці. Якщо ви народилися з 1 по 9 число будь-якого місяця, то дата вашого народження буде відповідати числу здоров'я. А якщо ви з'явилися на світ у період з 10-го по 31-те, воно складається з чисел порядкового номера дня народження. Наприклад, людина народилася 23 числа. Числова енергія здоров'я, чи кількість здоров'я, становить 5 ($2+3=5$). Зміст числової енергії здоров'я надано в дод. Д табл. 8.

6.3. Сакральні образи таємничої присутності надприродного, Божественного

З релігійної точки зору сакральне є невидимим і може передаватися тільки завдяки символічним формам, наділеним значенням. Почуттєве сприйняття людиною навколишнього світу виражається релігією за допомогою мови символів. Сакральні символи (образи) є тим езотеричним інструментом за допомогою якого церква, впливаючи на свідомість людини, змушує її переживати комплекс уявлень про таємничу присутність надприродного, божественного та існування святих. В релігії сакральні символи є містичними символами атрибутів богів, священних рослин і тварин. В західній релігії атрибутами богів виступають ікони. Східна релігія з цією метою використовує руни, янтри, мандали, мудри тощо.

Руни – насамперед магичні, а потім уже алфавітні знаки. Кожна руна має власне ім'я та пов'язується з тим чи іншим божеством, предметом чи явищем. Це є символ, знак якоїсь сутності, її ім'я. Рунічна система (рис.6.8) дозволяє перекласти думку, що виникла в області нашої свідомості, в інші області, надати їй форму, а разом з формою і дієвість

Рис. 6.8. Система рун

Рунічна система представляє систему прорікань і пророцтв про минуле і майбутнє людини, її матеріального, духовного і чуттєвого аспектів життя. Символічне значення рун дано в дод. Д.

Янтри – тіло божества, а самим божеством є Мантра Божества. За її допомогою божество закликається до Янтри. Коли тіло і душа присутні разом, Божество живе в Янтрі, як ми у своєму тілі. Так само як і ми не можемо діяти без тіла у цьому Всесвіті, так само і Божеству важко проявитися без янтри у Всесвіті. Янтра – це вікно у вищі сфери енергії, де живе необхідне нам Божество (рис. 6.9).

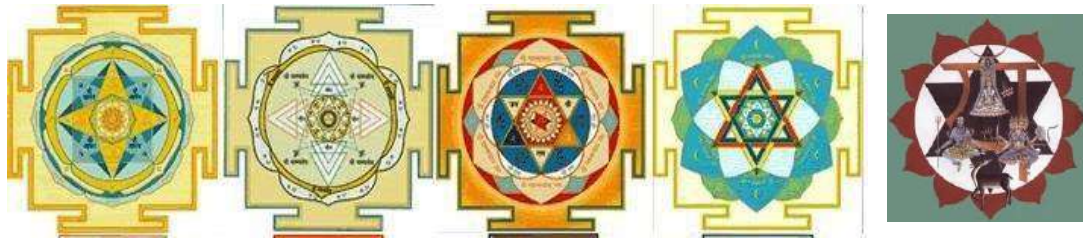

Рис. 6.9. Види янтр

Щоб янтра стала цим вікном, її потрібно відчинити, розбудити. Для цього використовується мантра Божества. Після запрошення Божества в Янтру необхідно ставитись до неї як до живого Божества. Різні Божества мають свої Янтри. Слово янтра в загальному сенсі означає інструмент, який на тонкому плані проводить та активізує у просторі певні божественні енергії – те, чим виконується якась робота. З духовної точки зору це те, що допомагає розуму зосередитись на об'єкті. На вигляд Янтра – це геометричний символ: діаграма, в якій міститься невербальна інформація про влаштування Всесвіту, Макро-косму та Мікрокосму. Ми досягаємо Всесвіт за допомогою зору, через грубий орган (очі), або минаючи очі, відразу через тонкий орган, або методом медитації та інструментом для практики. Галерею янтр див. дод. Д2.

Мандали – сакральні (священні) символи образу Миру, осередку космічних сил, сфери проживання божеств в індуїзмі та буддизмі (рис. 6.10).

Мандала Будди

Вишну-Мандала

Мандала шести
Ваджравархі

Калачакра-мандала

Мандала

Мандаоа Миру

Мандала Махавіри
чакравартинів

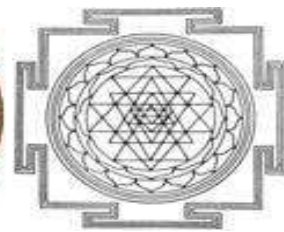

Схема простої
мандали

Рис. 6.10. Види мандал

Мандала – символ вічного кругообігу часів і подій, сонячного року, втілень і перетвілень, модель Всесвіту, що зображується у вигляді кола з вписаним у нього хрестом або квадратом, що позначає сторони світла. Мандали є геометричною проекцією Всесвіту в її тимчасовому і просторовому аспекті. Також вони є засобом досягнення глибин підсвідомості: в ході медитації людина поміщає себе в невидимий центр мандали і, очікуючи на сходження божества,

ототожнює себе з силами, що керують Всесвітом.

Мудри. Мудра («знак», «жест») – в індуїзмі і буддизмі – ритуальна мова жестів, створення енергетичної зміни божественних особистостей, дозволяють впливати на душу і тіло. Тобто це символічне, ритуальне розташування кистей рук, певні положення пальців рук, очей чи тіла – образно уявляють певні стани свідомості чи процеси свідомості під час уявної роботи (медитації, афірмації, рефлексології).

Мудра – це закрита енергетична система, що містить енергії багатьох божественних і надлюдських особистостей.

Мудра-йога для пальців рук

Серія мудр наведена на рис. 6.11. Галерея інших мудр дана в дод. ДЗ.

Цілюща сила на кінчиках пальців

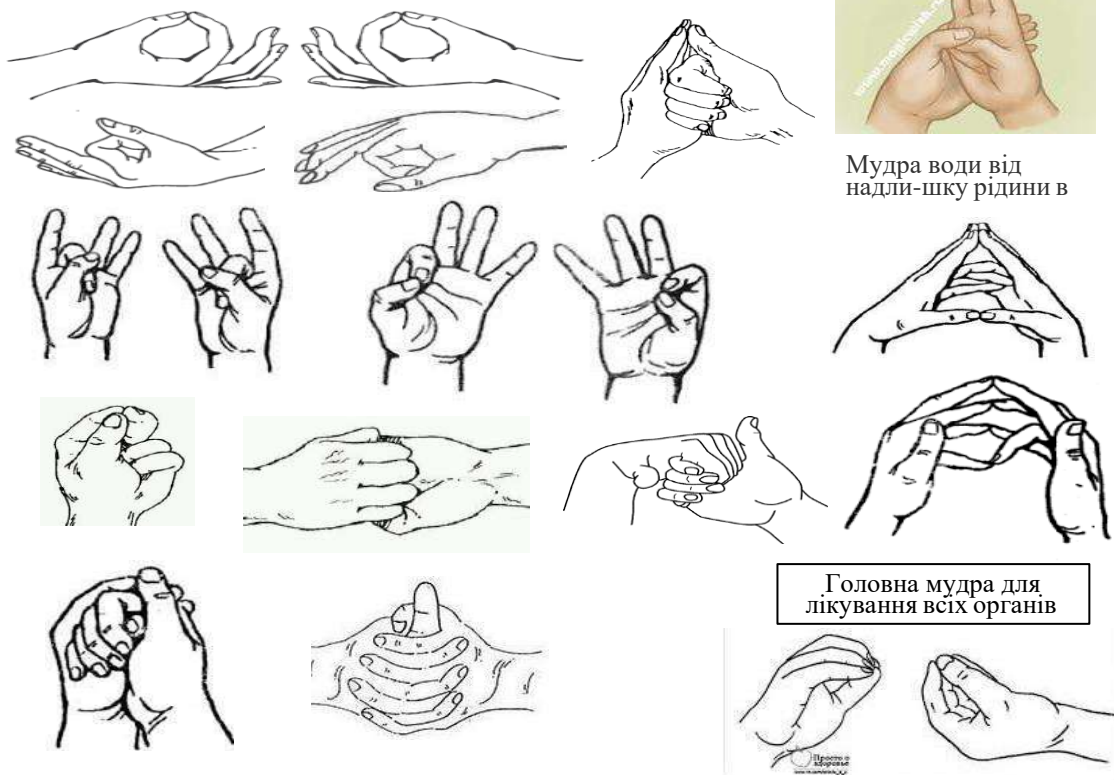

Рис. 6.11. Найсильніші мудри для магнетизму та стрункості

Ця енергетична система спрямована на вдосконалення внутрішніх функцій і роботу з підсвідомістю, в якій деякі енергетичні канали замикаються і їх енергія, накопичуючись, залишається в тілі, а деякі канали розімкнуті і підтримують динамічну енергетичну рівновагу із зовнішнім середовищем (кількість енергії, що вільно залишає канал, дорівнює кількості енергії, що вільно надходить до нього ззовні).

Мудри - це прості йогічні події, які мають велике значення. Вони знімають стрес, виводять токсини, позбавляють болю і напруги, покращують роботу різних органів, підвищують загальний тонус і захисні сили організму, допомагають набути спокою, зосередження та єдності з навколишнім світом.

Контрольні питання до теми 6

1. Методологічні основи езотеричного і сакрального туризму.
2. Езотеричні методології і техніки пізнання Світу.
3. Символічні форми (знаків, образів, містичних зображень і текстів-мантр, геометричних фігур, чисел) наділених значенням.
4. Сакральні дії: медитація і ворожіння, їх суть і зміст.
5. Сакральні образи: амулети і талісмани, їх суть і зміст.
6. Якими методами в езотеричному і сакральному туризмі здійснюється прогнозування, передбачення та тлумачення важливих питань пізнання?
7. В чому полягає головний зміст і унікальність І-Цзін:?
8. Суть цифрової теорії світобудови (світопорядку).
9. Наука нумерологія. Визначення числа здоров'я
10. Суть методів Рун, Янтр, Мандал, Мудр.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 7, 14, 19;

допоміжна – 21-23, 27, 31, 35, 39, 60.

РОЗДІЛ II

ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ І ПАЛОМНИЦТВА СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ

Тема 7. Паломництво як соціокультурний феномен сучасного людства

- 7.1. Паломницький туризм: сутність, основні поняття, види.
- 7.2. Мета і мотиви здійснення паломництва.
- 7.3. Основні регіони паломницького туризму Україні і Світу.

Релігійний туризм має пізнавальну мету, посилену духовною функцією. А паломництво має на меті духовну місію [6, 9].

У релігійному туризмі прийнято виокремлювати два напрями діяльності – релігійний, пов'язаний з участю у подіях релігійного життя (здійснюються за допомогою екскурсій) і паломницький (подорож з метою відвідування святинь і святих місць).

Термін «релігійний туризм» відображає, передусім релігійно-пізнавальні аспекти або лише пізнавальні, а «паломницький туризм» пов'язаний з мандрівкою виключно з релігійною метою, сутність якого полягає у поклонінні святим місцям, вчиненням богослужінь і молитов біля шанованих святинь та ґрунтується на вірі людини. Тобто справжнім паломником може бути лише віруюча людина [24].

Україна здавна приймала паломників в своїх святих місцях і українські паломники відвідували святі місця в далеких від неї землях. Паломництво завжди вважалось найвищим проявом особистої духовності, служіння вірі та ідеї [28, 48]. Його специфіка визначається особливостями релігійної свідомості віруючих і культової практики різних регіональних напрямків. Світові й вітчизняні сакральні ресурси сприяють зростанню попиту на паломницькі тури, завдяки чому їхня кількість постійно зростає. Паломників, за приблизними даними, щорічно налічується понад 220 млн осіб, з них 150 млн – християни, 50 – мусульмани, буддисти і 20 млн, – представники інших віросповідань.

Паломники

7.1. Паломницький туризм: сутність, основні поняття, види

У літературних джерелах існує декілька понять, пов'язаних з паломництвом: паломницький туризм, паломницька галузь, паломницька діяльність і паломництво.

Паломницький туризм – це сукупність поїздок до святих місць представників різних конфесій з паломницькими цілями (рис. 7.1).

За мотивацією подорожуючих – *це духовна місія* з пізнавальною метою, посиленою специфічною духовною потребою безпосереднього спілкування зі святинями та пов'язана із вчиненням богослужінь і молитов біля шанованих святинь.

Рис. 7.1. Туристи

Паломницька діяльність є важливою

частиною урочистих релігійних заходів християни, мусульмани, євреї та інших конфесій (рис. 7.2).

Соборна Апостольська Церква

Консиліум в соборі

Релігійна церемонія

Рис. 7.2 Урочисті релігійні заходи

Одним з важливих аспектів паломницьких поїздок є їх духовно просвітницька спрямованість. Під час відвідування святих місць люди дізнаються про історію і духовні традиції монастирів і храмів, особливості богослужіння, святих і подвижників благочестя, чие життя і діяльність були пов'язані зі святинями, які входять до паломницького маршруту.

Паломницька галузь (індустрія) дозволяє задовольняти духовно-суспільні потреби населення та є ефективною в економічному плані [36, 38-42].

Розвиток паломницької галузі дозволяє:

- розширювати зайнятність населення;
- реалізовувати соціальні потреби держави на оздоровлення і відпочинок населення;
- надавати економічні вигоди на рівні територій.

Паломництво – явище культурного життя людства, специфічна духовна

потреба безпосереднього спілкування зі святинями, це ходіння або подорож до

святих місць з чітко визначеними культовими цілями. Паломництвом є будь-яка подорож з метою надбання духовних цінностей і наближення до Абсолюту через поклоніння святині, інакше – паломництво це наближення до Бога. У більшості релігій паломництво відіграє традиційну місіонерську роль, сприяючи утвердженню релігійних істин в суспільстві (рис. 7.3).

Рис. 7.3. Паломники

На сьогоднішній день паломництво – це найнеобхідніший і найкорисніший вид відпочинку, який поєднує в собі відновлення фізичних і душевних сил людини. Паломники в даний час широко користуються послугами туристичної індустрії. Паломницькі тури на відміну від релігійно–пізнавальних турів або культурно–історичних, несуть певним віруванням сенс здійснення обряду, а не лише пізнавальні цілі.

Базові духовні пріоритети різних епох акумулює в собі **феномен сакрального**. Ядром феномена сакрального, як для суспільства в цілому так і для окремої особистості, є такі фундаментальні основи культури духовних цінностей як **міф, релігія, віра, ритуал**.

До таких універсальних явищ, котрі синтезують зазначені історичні, релігійні, культурні процеси, належить також **феномен прощі**, пов'язаний зі словом прощати (рис. 7.4).

Наші предки справедливо вбачали в паломництві особливий молитовний подвиг, пов'язаний із **покаянням та покутою**: бажанням спокутувати скоєні гріхи, відмолити їх та бути прощеним.

Рис. 7.4. Феномен прощі

Духовні плоди паломництва прощі – очищення серця, зміцнення віри або навернення до віри, зцілення духовне і фізичне.

Паломництво за сутністю – це мандрівка, подорож людей, яку вони здійснюють для поклоніння святим місцям. Але паломницька поїздка – це досить специфічний різновид туризму. **Ідея паломництва** має на увазі дії в умовах певних труднощів та символізує готовність особи пожертвувати тимчасовим матеріальним в ім'я вічного духовного. Паломники менше уваги приділяють якості обслуговування на об'єктах розміщення та харчування. Вони переважно зацікавлені у відвідуванні монастирів, храмів, а також освячених

місць, які визнаються святими (джерела, ріки, печери, гори та ін.). Експерсія для паломників має другорядне значення.

Паломництво за змістом – це духовна праця прагнення віруючих людей вклонитися святим місцям та спрямована на очищення душі. Це певне відношення людини до дійсності, яке визначається характером релігійної свідомості. *Духовний сенс паломництва*: релігійні орієнтири вірян, їхній духовний досвід та молитовно-культува практика.

Паломництво по святих місцях – природна потреба людської душі: багато віруючих прагнули відвідати місця, пов'язані з виникненням християнства, доторкнутися до святинь (рис. 7.5).

Паломництво це не туристичний огляд визначних місць, а велика праця для духовного збагачення і очищення. В давнину люди проходили сотні кілометрів, щоб помолитися на святому місці, намагалися відключитися від мирського життя і налаштуватися на молитву – *це вважалося служінням Богу*. Все тілесне

Рис. 7.5. Доторкнутися до святинь

йшло на другий план. Головним ділом для паломників була молитва*.

Термін **«паломництво»** походить від слова «пальма» – гілки цього дерева привозили перші паломники-християни, що побували в Святої землі під час свята «Вхід Господній в Єрусалим».

Людей, що здійснюють паломництва називають паломниками. Термін **«паломник»** західного походження і являє собою скорочення від слова «пальмовник». «Пальмовник» – той, хто несе пальмову гілку і бере участь у Хресній ході Квітної неділі. В Україні це свято отримало найменування «Вербна неділя».

Паломник (богомалець) в більшості випадків – глибоко релігійна людина з системою цінностей, яка вже склалася. Прекрасне пояснення цього терміну існує в українській мові – «прочанин», що означає «ходити на прощу» – шукати прощення гріхів йдучи з молитвою до святих місць. Термін поєднує стан душі і рух до мети.

Однак, мандрівників різних віросповідань називають по-різному:

- в християнстві це **прочани**;
- в католицизмі – **пілігрими**;
- в ісламі – люди, що здійснюють **«хадж»**;
- релігійний туризм в Індії (і взагалі у буддистів) прийнято позначати одним словом – **«кора»**;
- у західній традиції «religious pilgrim», – «пілігрим», увага акцентується не на духовному стані, а на зовнішньому переміщенні в просторі – **мандрівник, той, хто мандрує**.

* Про види молитви див. розділ I тема 3. «Рятівні молитви» [<https://pilgrimage.in.ua/scho->

take-palomnytstvo/].

Ці визначення стали універсальними, і сьогодні їх використовують у всіх світових релігіях (християнство, іслам, буддизм) і всіх релігійних течіях світу.

Сучасних паломників можна умовно поділити на дві категорії:

- до першою належать високоосвічені, які добре орієнтуються в реаліях церковно-суспільного життя, чітко уявляють собі мету і значення паломництва;
- до другої належать люди, які нещодавно переступили поріг храму.

Здійснюючи паломництво, вони керуються найрізноманітнішими джерелами інформації, у тому числі розповідями інших паломників, не завжди компетентними. На їхню мотивацію великий вплив здійснює характер подачі інформації.

Паломництво дуже корисне в житті людини-християнина, оскільки через прощу до святих паломник:

- знайомиться з самим християнством, пізнає саму його суть;
- воцерковляється і знаходить для себе спасіння через єдність з Христом;
- змінюється, виправляє своє життя і стає насправді церковною людиною.

Паломництво має тісний зв'язок з вченням про святі ікони. На VII Вселенському Соборі висловлено відмінність між ставленням до Бога і до святих ікон і прийнято розрізняти два поняття: служіння «латрі» і поклоніння «проскінісіс»:

- служіння можливе лише Богу;
- поклоніння належить іконам;
- святі місця – місця для поклоніння.

Правильне розуміння терміна паломництво багато в чому має визначити справжню культуру самого православного паломництва. І тоді, без сумніву, кожне паломництво сприятиме духовному зростанню і преображенню людини.

Особливості паломництва:

– *духовно-просвітницька спрямованість*: люди дізнаються про історію і духовні традиції монастирів і храмів, особливості богослужіння, святих і подвижників благочестя, чіє життя і діяльність були пов'язані зі святинами, які входять до паломницького маршруту.

– *обрядова подорож до святого місця* – об'єкта поклоніння з метою здійснення культових дій. Святі місця світового релігійного значення є чинником формування міжнародних паломницьких потоків; сакральні святині регіонального значення є чинником формування іноземних паломницьких потоків в Україну, а святині локального та місцевого значення створюють переважно внутрішні паломницькі потоки;

– *дії в умовах певних труднощів*, добровільно взяті на себе зобов'язання бути в цих умовах лише для того, щоб поринути в глибину свого духовного життя через покуту, піст та молитву. Це символізує готовність людини пожертвувати тимчасовою і скороминущою матеріальною комфортністю в ім'я вічного духовного (рис. 7.6).

Рис. 7.6. Духовно паломницький туризм

Види паломництва. Паломництво й пізнавальні тури релігійної спрямованості, організація масових відвідин монастирів, святих місць є різновидом релігійного туризму, який ділиться на декілька напрямів в залежності від глибини ставлення людей до релігії.

У науці виділяють кілька видів паломництва, які класифікуються за різними ознаками:

- за кількістю учасників і ознакою сімейної приналежності – індивідуальні, сімейні і групові паломництва;
- за тривалістю – тривалі і короткочасні паломництва (раніше по православним канонам паломництвом вважалася поїздка тривалістю більше 10 днів);
- по сезонності – цілорічні паломництва, а також приурочені до релігійних свят;
- по об'єктах відвідування – відвідування конфесійних культових місць (церков, монастирів, храмів), а також природних культових місць (гір, озер, печер, джерел, лісів);
- за місцем розташування об'єкта паломництва – внутрішні (у межах державних кордонів) і зарубіжні паломницькі тури;
- за ознакою обов'язковості – добровільні і обов'язкові паломницькі тури (наприклад, в ісламі паломництво хадж є обов'язковим для кожного правовірного).
- за геопросторовою ознакою релігійно-паломницький туризм розподіляють на локальний, регіональний і світовий (міжнародний). Локальному релігійно-паломницькому туризму зазвичай притаманні одноденні подорожі, регіональному – короткотривалі, а світовому (міжнародному) – тривалі та довготривалі.

Духовно-паломницький туризм – різновид паломницького туризму, тобто паломництво, пов'язане з відвідинами певних місць, що є святими. Він має вузьку соціально-психологічну базу і географічну спрямованість. Це, наприклад, поїздки туристів в різні центри духовної практики в країнах Сходу, в першу чергу в Індію, Тибет, Китай, Непал, Японію.

Духовно-паломницький туризм тісно пов'язаний із іншими видами туризму – релігійним, лікувально-оздоровчим та спортивним (рис. 7.7).

Рис. 7.7. Туристи та йоги одночасно

Зв'язок з лікувально-оздоровчим туризмом. Наприклад, багато духовних центрів Індії є центрами аюрведичного лікування. В Індії аюрведа – це комплексна наука лікування, омолодження організму та запобігання захворювань, що виникають як наслідок порушення гармонії між **енергією людини і Всесвіту**;

Пізнання своєї внутрішньої духовної природи - мета таких практик:

- допомогти людині у вирішенні її проблем, а також в його духовному і моральному самовдосконаленні;
- *набор запасу життєвих сил, або енергії Ці*: щороку багато туристів відвідують Китай для занять цигунством (рис. 7.8).

Практика Аюрведи в Індії

Китайська практика Цігун

Рис. 7.8. Духовні практики

Цигун – це комплекс рухових і дихальних вправ саморегуляції **енергії Ці**, що допомагають людині набрати великий запас життєвих сил, або енергії Ці. Це традиційна китайська практика, яка поєднала рух із диханням та медитацією (про медитацію див. розділ 6.1).

Також багато туристів відвідують Японію для оволодіння японською технікою зцілення **Рейкі** (див. розділ 6.2). Направляючи енергію в тіло клієнта майстер Рейкі стимулює його внутрішній потенціал самозцілення та відновлює життєві сили, необхідні для здоров'я на всіх рівнях (фізичному, емоційному, психічному чи духовному).

Отже, такі поїздки містить елементи релігійного та лікувально-оздоровчого туризму.

7.2. Мета та мотиви здійснення паломництва

Основною метою здійснення паломництва є відвідування святих місць і поклоніння їм. До святинь відносять *монастирі, храми, природні об'єкти – гори, річки, озера, гаї, печери* [37]. Часто паломництво може бути приурочене до певного свята. У Ватикан збирається понад мільйон прочан послухати пасхальну проповідь Папи Римського. *А головною метою паломника є не* «огляд визначних пам'яток, зіткнення зі святинею, участь у богослужіннях, коли паломники мають можливість причаститися Святих Тайн. В паломництві люди мають можливість зустріти Живого Бога і впізнати Його. Одним з основних почуттів паломника має бути *благоговіння*. У цьому головна мета паломництва.

Традиційно, більшість людей здійснювали паломництво до святих місць пішки, у зручному розтоптаному взутті, пішки (рис. 7.9).

Рис. 7.9. Піша хода паломників

На ночівлю зупинялись на постійних дворах або у селян на сіновалах.

В кожному паломництві крім супроводу керівника групи є ще духовний супровід священника. Всі спільно моляться (короткі ранішні та вечірні молитви), дивляться цікаві релігійні чи художні фільми, обговорюють їх.

Причини здійснення паломництва:

- бажання зцілитися від душевних і фізичних недуг;
- помолитися за рідних і близьких;
- знайти благодать;
- виконати богоугодну роботу;
- відмолити гріхи;
- висловити подяку за блага, послані зверху;
- проявити відданість вірі;
- прагнення до подвижництва в ім'я віри;
- знайти сенс життя.

Люди відправляються в паломництва, коли для них недостатньо ритуальних дій в місцях звичного середовища їхнього проживання (рис. 7.10).

Рис. 7.10. Проща в Зарваниці

Паломники – це здебільшого дуже релігійні люди з уже сформованою системою цінностей, які зважуються на тривалі і нелегкі в плані комфорту подорожі лише для того, щоб поринути в глибину свого духовного життя через покуту, піст та молитву. Щоб здійснити паломництво, вони попередньо до нього готувались, виконувати певні релігійні призначення: молитви, дотримання посту, утримання від гніву, роздратування, осуду, розваг, зберігати душевну рівновагу.

Вони їдуть або йдуть до святих місць, які є для них досить важливими та знаковими і готові на час поступитися звичного способу життя: колом спілкування, задоволенням, харчуванням для досягнення своїх духовних і етичних цілей. Тому під час таких туристичних мандрівок паломники часто беруть на себе посилені пости, відмову від транспортних засобів та комфортабельних умов проживання. Вони приїхали поклонитися святиням, їх цікавить безпосередня участь у релігійних обрядах, а екскурсії, відвідування музеїв, виставок для них є вторинними або супутніми.

Піші паломництва, особливо по вже існуючих маршрутах, розвинені у всіх релігіях. Паломництво є давньою українською культурно-духовною традицією. В дорядянський період розвитку українські віруючі мали добру традицію звершувати піше паломництво до Києво-Печерської лаври та ходити на прощу в Почаїв, а також відвідувати інші відомі сакральні-духовні об'єкти України та за кордоном.

В основі поїздок віруючих з метою здійснення культових дій лежить інформація про надприродні здатності об'єкта відвідування. Вона є **спонукальним мотивом** релігійного туризму й від неї залежить масштабність паломництва. На світовому ринку паломницького туризму країни, що традиційно вважаються центрами паломництва, розташовуються в наступному порядку: Ізраїль (30%), Греція (12%), Італія (7%), Туреччина (6%), Саудівська Аравія (5%) [29, с.178].

У силу релігійних переконань або цікавості щодо своєї або чужої віри, люди у всьому світі подорожують, щоб відвідати Святу Землю, Ватикан, Мекку, монастирі та інші святі місця.

У більшості релігій паломництво відіграє важливу роль:

- *традиційну місіонерську роль*, сприяючи утвердженню релігійних істин в суспільстві;

– важливу загальноосвітню роль та духовно-просвітницьку спрямованість.

Під час відвідування святих місць люди дізнаються про історію і духовні традиції монастирів і храмів, особливості богослужіння, святих і подвижників благочестя, чиє життя і діяльність були пов'язані зі святинами, які входять до паломницького маршруту. Монастирі та храми завжди були не тільки місцем духовного діяння, а й культурними центрами. Тут віками накопичувалися книги, ікони, твори прикладного мистецтва, вироби народних ремісників.

Паломництво, мандрівка до святині - є ніби фізичним втіленням цього духовного шляху і руху. Її суть завжди одна – **поклонитися Богові на особливому місці** Його об'явлення, яке називають **святим місцем**. Отож, цей процес – це завжди рух і шлях у напрямку до Бога (рис. 7.11).

Рис. 7.11. Мандрівка до святині християн

7.3. Основні регіони паломницького туризму Світу і України

У всі часи паломників особливо привертала такі всесвітньо відомі оплоти християнства, як Свята Земля, Константинополь, Свята Гора Афон [44]. Найбільшим релігійним центром світу, по праву, вважається Єрусалим. Його особливе місце серед інших центрів паломництва обумовлене тим, що Єрусалим вважається святим серед представників відразу трьох релігій – іудаїзму, християнства і ісламу. Для євреїв, що сповідують іудаїзм, священним вважається все місто і особливо Стіна Плачу. Єрусалим для християн пов'язаний із земним перебуванням Ісуса Христа: вони приїжджають до Єрусалиму, щоб пройти по його стопах, відвідати храм Святого Гробу Господнього, поклонитися його реліквіям – Голгофі, Каменю Миропомазання, Гробниці Господньої. Ще християни прагнуть відвідати місця, пов'язані з виникненням християнства, помолитися «біля витоків», побачити своїми очима фрески, що дійшли до наших часів, та доторкнутися до чудодійних ікон і цілющих мощей.

В ісламських країнах релігійне паломництво також користується значним попитом й популярністю, де **хадж** (духовна подорож) до Мекки та Медини є обов'язковим для всіх мусульман; в індуїзмі традиційним є **обмивальне паломництво у річці Ганг**. В буддизмі віруючі не здійснюють масових відвідин святих місць. Проте вони нерідко відправляються в індивідуальні подорожі, прагнучи досягти глибшої духовної досконалості. Одне з культових місць в буддизмі – Лхаса в Тибеті, де розташовані буддійський монастир і палац Далай-Лами – духовного глави буддистів.

Основні регіони і центри паломницьких турів Світу. Паломництво в тій чи іншій формі розповсюджено практично у всіх релігіях і язичницьких культурах та починає все швидше розвиватися [32, 33, 48].

Основними світовими місцями паломництва є:

- у *християн*: Віфлеєм, Єрусалим, Назарет, річка Йордан та інші місцевості, пов'язані з Христом, апостолами, Пресвятою Богородицею;
- у *мусульман* відвідання Мекки, Медіни і здійснення там запропонованих ритуалів;
- у *ламаїстів* – відвідання Лхаси (Тибет);
- у *індусів* – відвідання Ілахабада і Варанасі (Індія), обмивальне паломництво до річки Ганг;
- у *синтоїстів* – відвідання Нара (Японія).

Найвідоміші християнські релігійно-паломницькі святині сконцентровані переважно в *Європі* – Греція, Італія, Кіпр, Франція, Німеччина, Болгарія, Румунія, Іспанія, Португалія, Сербія, Грузія, Україна; в *Азії* – Ізраїль, Туреччина, Йорданія, Сирія, Єгипет, Саудівська Аравія, Індія, Китай, Тибет.

Серед найбільш відомих світових паломницьких центрів є міста Єрусалим, Віфлеєм, Назарет, Дамаск, Стамбул, Париж, Лурд, Фатіма, Барі, Рим, Ченстохово, Тбілісі, Свята Гора Афон, г. Синай (Єгипет) тощо.

Головні макрорегіони паломництва Світу:

- Християнська Європа, яка є головним світовим регіоном паломництва [47];
- Північна Америка з домінуванням християнства та численними іншими релігіями;
- Латинська Америка з переважанням християнства і традиційними народними віруваннями корінного населення;
- Північна Африка з переважанням ісламу;
- Західна та Східна Африка, де панує іслам та присутні окремі центри християнства і традиційних місцевих релігій;
- Західна Азія з домінуванням ісламу й анклавними християнства та юдаїзму;
- Південна Азія, де отримали поширення індуїзм і буддизм, а також окремі центри християнства, джайнізму, сикхізму та ісламу;
- Південно-Східна Азія, де переважає буддизм та сформувалися значні осередки ісламу, християнства й анклавні індуїзму;
- Східна Азія з панівними буддизмом, конфуціанством, синтоїзмом та окремими осередками ісламу і християнства;
- Центральна і Середня Азія з домінуванням буддизму та ісламу.

Центрами поклоніння буддистів стали численні храми, в яких розміщуються статуї Будди, символізуючи різні аспекти його учення: збірка статуй Будди знаходиться в найбільшому в світі буддійському монастир Борободу (о. Ява в Індонезії); найбільша в країні статуя Великого Будди – м. Нара; Храм Зуба, де як найбільший скарб зберігається один із зубів Будди (м. Канді Шрі-ланка).

Всі святі місця індуїзму, кількість яких обчислюється десятками тисяч, знаходяться в Індії. Основні з них (Патна, Варанасі, Амарнат, Аллахабад, Мадурая) присвячені головним божествам пантеону індуїзму – Шиві, Крішну, Вішну. Індія – країна, в якій мирно співіснує безліч релігій і тисячі Богів. Призначення янтр див. розділ 6.3 (рис. 7.12).

Божества пантеону індуїзму

Шива (ліворуч), Вішну (посередині) і Брахма (праворуч)

Янтри як ані конічні божества

Рис. 7.12. Головні божества пантеону індуїзму

Релігійно-паломницький туризм в Україні. В Україні сконцентрована значна кількість сакральних-релігійних об'єктів різного плану та різних конфесій [33, 40, 41]. Релігійно-паломницькі потоки туристів і паломників, у тому числі й іноземних, притягуються численними історико-культурними та релігійно-паломницькими об'єктами (церкви, монастирі, де відбуваються богослужіння, каплиці, старовинні й чудотворні ікони, дзвіниці, цілющі джерела, окремі предмети культу та моці святих угодників), що розміщені на території України (рис. 7.13).

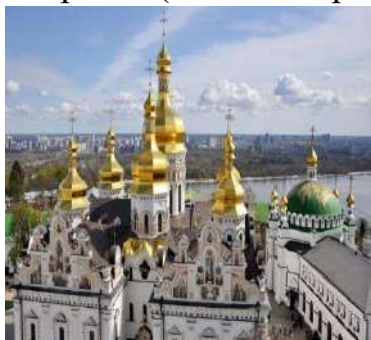

Рис. 7.13. Туристи в Україні

Так як Україна в історичному плані є переважно православною, то на її території знаходяться переважно православні святині [42]. Хоча зустрічаються й католицькі (у тому числі уніатські), наприклад, Крехівський, Мгарський, Зарваницький та Унівський монастирі, собор святого Юра у Львові, собор св. апостолів Петра й Павла у Луцьку, св. Трійці в Олиці, колишня резиденція папського нунція в Кисиліні тощо. Найвні також іудейські святині, зокрема поховання хасидського лідера цадика рабі Нахмана (Брацлавського) в Умані та

інші хасидсько-іудейські святі місця у Меджибожі, Бердичіві, Вінниці, Чернівцях, Одесі, Львові, Луцьку, Любомлі тощо.

В країні нараховується понад триста відомих православних монастирів, три з яких мають статус лаври (з дванадцяти православних монастирів світового 76 рівня із статусом лаври) – Києво-Печерська (м. Київ), Почаївська (м. Почаїв) та Святогірська (м. Святогірськ) Свято-Успенські лаври (рис.7.14).

Києво-Печерська лавра

Софія Київська

Почаївська лавра

Святогірська лавра

Свято-Успенська лавра

Крехівський монастир

Рис. 7.14. Православні святині України

Релігійна традиція українського народу та наявні *сакральні ресурси й тафальні ландшафти* сприяють формуванню стійкого попиту на паломницькі тури. Люди тисячами йшли і йдуть до таких святинь, як Києво-Печерська, Почаївська, Святогірська, Троїце-Сергієва лаври, Видубицький і Михайлівський Золотоверхий монастирі, Китаєва і Оптина пустині, Зимненський і Флоринський монастирі та багато інших великих і малих обителей, які немов світосайні островки християнського благочестя приваблювали велику кількість прочан не тільки нашої землі, але й з усього Православного світу.

Найбільш важливими об'єктами при розробці туристично-екскурсійних маршрутів на території України є численні монастирі і храми, де зберігаються мощі святих, чудотворні ікони та інші реліквії [38].

Серед інших християнських святих місць держави найбільш відомими релігійно-паломницькими центрами є:

– на Півночі – міста Чернігів, Ніжинна Сході – Харків, Ізюм, Святогірськ, Донецьк, Макіївка, Сєверодонецьк, Луганськ, Нікольське та ін. [39, 42];

– на Півдні – Одеса, Балта, Кулевча, Ізмаїл, Шабо, Білгород-Дністровський, Сімферополь, Бахчисарай, Інкерман, Севастополь, Херсонес, Ялта, Ореанда, Лівадія, Мангуп тощо;

– на Заході – Почаїв, Корець, Володимир-Волинський, Кременець, Львів, Зарваниця, Тернопіль, Гошів, Крехів, Чернівці, Банчени, Свалява, Мукачево, Грушево та ін.;

– у Центрі – Чигирин, Умань, Бар, Браїлов, Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський, Овруч, Коростень, Чоловічі, Золотоноша та ін.

Попри суспільно-політичні пертурбації в Україні, туризм демонструє феноменальну життєздатність і динамізм, в першу чергу завдяки своїй *релігійній ресурсній базі*. Тільки за останні три-чотири роки в Україні значно збільшилася кількість туристів, що здійснюють паломництво до святинь України, а також прямуючих за кордон з сакральною метою [26, с. 230-231].

На сьогоднішній день в Україні діє близько 120 паломницьких служб, які займаються організацією екскурсій, поїздок і паломництва по святих місцях України [33, 49].

Регіони активного міжнародного паломницького туризму в Україні.

Надзвичайно важлива роль у розвитку туристичної галузі країни належить внутрішньому туризму. Адже внутрішній туризм в Україні є галуззю економіки, яка сьогодні ще не здатна забезпечити значних надходжень у державний бюджет, хоча країна має всі необхідні умови і ресурси для розвитку внутрішнього туризму:

✓ АР Крим, де зосереджені пам'ятки християнства і дохристиянських релігій, іудаїзму, ісламу, караїзму;

✓ Умань, Бердичів, Меджибіж, Тараща та інші міста, що пов'язані з історією хасидизму, захороненням цадиків. Хасидизм як духовний феномен українського єврейства, своєрідна реакція на трагічні для євреїв подій Хмельниччини і Коліївщини [40];

✓ Галичина, Буковина, Закарпаття - перехрестя західного і східного християнства, латинської і візантійської культур, - регіон, в якому збереглися «святі місця» католицизму, православ'я, іудаїзму, протестантизму, вірменської церкви;

✓ низка міст обласного і районного підпорядкування (Вінниччина, Житомирщина, Хмельниччина, Волинь), що відтворюють національну і сакральну культуру княжої доби і середньовіччя (українського бароко), співжиття католицького і православного світу [38];

✓ знаменитий шлях «від варяг у греки», завдяки зосередженням у них історико-культурних і сакральних пам'яток багатой української дохристиянської і християнської культури і духовності, доленосних подій, пов'язаних із запровадженням християнства; Київ, Чернігів, інші міста центральної України можуть повернути історико-культурний інтерес до витоків Київського християнства, до знакових постатей української християнської історії;

✓ мальовничі куточки Донбасу – Святогірська лавра на Донеччині та Киселева балка у Луганській області, відвідування яких набуло популярності у 90-і роки минулого століття. Багатовікова історія Свято-Успенської Святогірської Лаври дала світові безліч святих і унікальний історико-

архітектурний комплекс, що поєднує природні елементи і творіння рук людських.

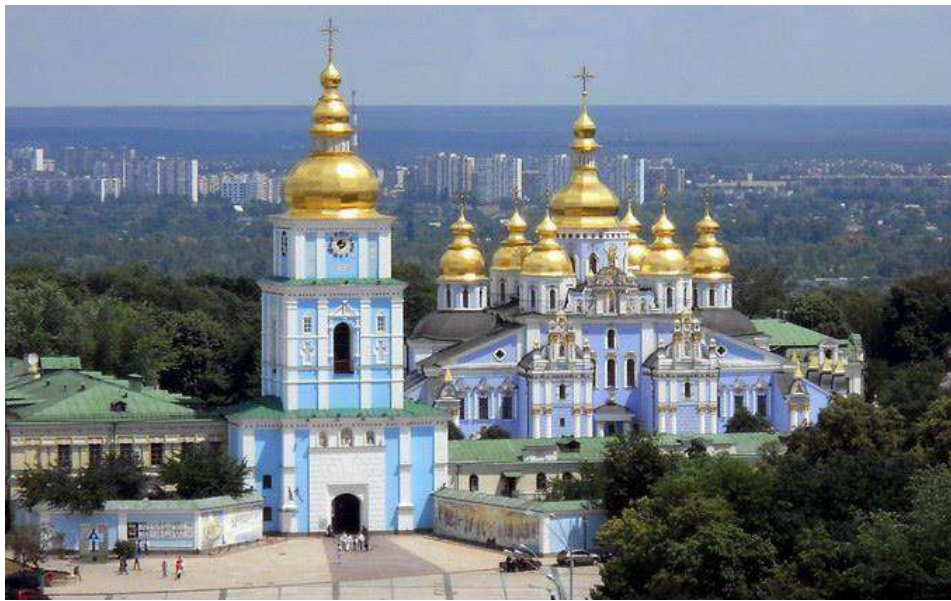
За роки незалежності в Україні спостерігається стійка тенденція росту релігійних організацій всіх конфесій, чисельності церков, монастирів і інших культових установ: кількість монастирів збільшилася в 2,5 рази, недільних шкіл - в 2,66 рази, духовних навчальних закладів - в 3,53 рази. У них учіться майже 20 тисяч чоловік. Кількість священнослужителів зросла з 14018 до 27902, або на 99% [9, 26, 41, 49].

На міжнародному ринку релігійного туризму Україна вже частково використовує свої можливості. Іноземні паломницькі потоки в Україну переважають з Росії, Польщі та Ізраїлю.

Останніми роками зростає *паломництво хасидів* (містичний напрямок в юди́змі – поєднання з Богом через індивідуальну молитву), засновником якого був Баал Шем Тов із Поділля (с. Меджибіж), а продовжувачем його став правнук цадик (праведник) Рабі Нахман, який помер в Умані 1810 р. і донині вважається учителем хасидів. Основні місця паломництва хасидів – у Черкаській, Житомирській, Київській, Вінницькій областях. Тут не лише діють паломницькі маршрути, а й створюється відповідна туристична інфраструктура.

Кожному християнину варто відвідати 10 святих місць в Україні: Софію Київську або Софійський Собор, Києво-Печерську лавру, Почаївську Успенську Лавру, Свято-Успенську Унівську лавру, Собор Зарваницької Матері Божої, Кафедральний собор св. апостола Петра і Павла у Кам'янці-Подільському, Всеукраїнський санктварій Матері Божої, Святого Скапулярію, санктварій Летичівської Богородиці, Монастирі–Крехівський і Михайлівський Золотоверхий.

Отже, регіонами міжнародного паломницького туризму можуть і повинні стати Прикарпаття та Закарпаття, пов'язані з культурою, пам'ятними місцями народів, споріднених з католицизмом, іудаїзмом, вірменською церквою. Київ, Чернігів, Одеса, Полтава – ці та інші міста є носіями не лише християнської монокультури, а й поліконфесійної культури як у минулому, так і в наші дні. Тут збереглися пам'ятки давньої християнської і навіть дохристиянської – язичницької цивілізації. Низка українських міст обласного і навіть районного підпорядкування (Поділля, Хмельниччина, Вінниччина) - якщо не діючі, то потенційні туристичні маршрути не лише для громадян України, а й для іноземців.

Контрольні питання до теми 7

1. Сутність паломництва, його користь для християнина.
2. Причини здійснення паломництва: мета і мотиви.
3. Види і особливості паломництва.
4. Культурно-духовний розвиток, духовні та релігійні потреби особистості.
5. Індустрія і центри релігійного туризму і паломництва Світу, об'єкти.
6. Релігійні центри, релігійні діючі культові об'єкти.
7. Релігійно-паломницький туризм в Україні.
8. Регіони активного міжнародного паломницького туризму в Україні.
9. Головні макрорегіони паломництва Світу.
10. Зв'язок паломництво з вченням про святі ікони.
11. Основні світові місця паломництва у християн і мусульман; у ламаїстів , індусів та синтоїстів.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 7, 11, 14-15, 18-19;

допоміжна -38, 43, 56, 63-65, 67-79,

Тема 8. Релігійний туризм і паломництво в християнстві

- 8.1. Основи християнського віровчення
- 8.2. Головні догмати і таїнства християнства
- 8.3. Основні форми віровчення християнства
- 8.4. Іудаїзм і хасидизм в Україні
- 8.5. Православне паломництво
- 8.6. Свята земля і християнські православні святині Світу

Християнство – найбільш розвинена і поширена світова релігія з віровченням про єдиного та вічного Бога, Творця неба і землі у трьох іпостасях – Господа Вседержителя (Бога-Отця), єдино-родного несотвореного Сина – Господа Ісуса Христа (Бога-Сина) та Животворчу Божу Благодать (Бога-Духа Святого) (рис 8.1).

Основу християнської релігії становить учення про Боголюдину Ісуса Христа (Сина Божого) і віра в його спокутну місію спасіння людства від гріха жертвним розп'яттям на Голгофі. Приймавши хресні муки і смерть Христос постраждав за весь рід людський. Тому християнство підкреслює, що *«приймаючи свій хрест»* людина може перемагати зло в собі самій і в

Рис. 8.1. Ісус Христос

навколишньому світі. Адже страждання очищають душу, будь-які обмеження своїх бажань і пристрастей також призводять до очищення [34, 46].

Християнство визнає існування світу видимого і світу невидимого (світу духовного), безсмертної людської душі та ангелів, визначає природу людини – її спотворення, гріхопадіння (перворідний гріх) та викуплення Христом, її майбутню долю – воскресіння мертвих і страшний суд, її вічне блаженство (рай) або вічне прокляття (пекло).

Найвідоміші християнські релігійно-паломницькі святині сконцентровані переважно в Європі – Греція, Італія, Кіпр, Франція, Німеччина, Болгарія, Румунія, Іспанія, Португалія, Сербія, Грузія, у тому числі й Україна, а також в Азії – Ізраїль, Туреччина, Йорданія, Сирія, Єгипет, Саудівська Аравія, Індія, Китай, Тибет. Серед найбільш відомих світових паломницьких центрів є міста Єрусалим, Віфлеєм, Назарет, Дамаск, Стамбул, Париж, Лурд, Фатіма, Барі, Рим, Ченстохово, Тбілісі, Свята Гора Афон, гора Синай (Єгипет) [47].

У наш час християнство сповідують майже 2,5 мільярди людей, воно налічує більш як 20 тис. різних конфесій, з них *римсько-католицька церква* (1,4 млрд. віруючих), *протестантські церкви* (750 млн. віруючих), *православна*

церква (300 млн. віруючих). На сьогоднішній день в християнській церкві виділяють три основних течії: *католицизм* (понад 50 % від усіх християн), *протестантизм* (близько 25 %), *православ'я* (близько 12 %) та низку дрібніших.

Отже, християнство – найбільша авраамічна та світова релігія як за чисельністю прихильників, яких близько 2,5 млрд, так і за географічною поширеністю: у кожній країні світу є хоча б одна християнська громада.

8.1. Основи християнського віровчення

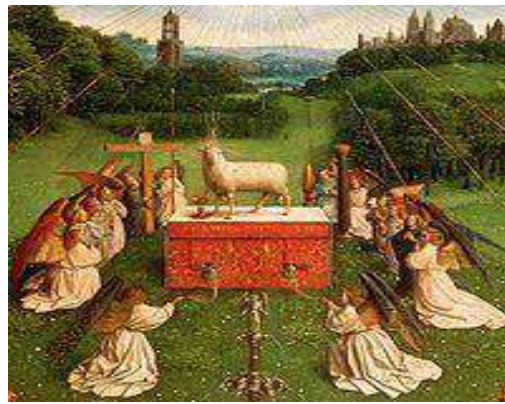
Християнство зародилося в I ст. н.е. у Палестині. Воно пропонує своїм прихильникам шлях внутрішнього спасіння: протиставляти суворий аскетизм грубим плотським задоволенням, свідому смиренність і покірність – зарозумілості й марнославству, а відхід від гріховного світу в себе, усередину власної особистості. У такий спосіб людина не просто виконує Божі заповіді, вона одухотворяється, перетворюється і стає ближчою до Бога. У цьому є виправдання жертвовної смерті Христа та у цьому полягає призначення християнина. Дотримання всіх релігійних канонів, віри в друге пришествя Христа у залежності від способу життя, кожному віддається за заслугами: кому страшний суд, кому небесна кара, кому царство Боже [46].

Християнство нерозривно пов'язане з вірою в єдиного Бога (безначальну, безпричинну Істоту, яка існує вічно і не має початку в часі). Бог своїм Словом створив увесь видимий і невидимий нам світ. Від Отця, до початку часів, народився Син, тобто Бог-Син співвічний Богу-Отцю.

Всі християни дотримуються фундаментальних вірувань – символів віри (рис. 8.2)

Бог-Отець і його творіння

Жертвоне принесення

Рис. 8.2. Символи віри

Християнський символи віри:

- ✓ існує один Всемогутній Бог, який все створив і всім керує;
- ✓ Бог є справедливий Суддя: за добро нагороджує, а за зло карає;
- ✓ Бог-Один, але в трьох іпостасях (особах): Бог-Отець, Бог-Син і Бог Дух святий, або Пресвята Трійця;
- ✓ Син Божий став людиною, страждав, вмер і воскрес за для людського;

- ✓ Ісус Христос заснував Єдину Соборну й Апостольську Церкву, в якій здійснюється спасіння людини Божою благодаттю;
- ✓ є вічне життя і воскресіння померлих.

Ісуса Христа («помазаника») вважають основоположником християнства. *Помазаниками* в християнстві й іудаїзмі називають *пророків, первосвящеників, монархів*, які через обряд помазання елеєм отримують нібито свою владу від самого Бога.

Два основних принципи віровчення християнства. В основі віровчення християнства лежать два основних принципи: *ідея гріховності й ідея вибачення.*

У культурах відправлення християнства особливе – найбільш важливе місце належить шануванню хреста (рис. 8.3).

Рис. 8.3. Хрест і Біблія

Священні книги християн – Біблія (Святе Письмо) і Святий Переказ. Віровчення християнства викладене у Святому Письмі, Святому Переказі та працях християнських філософів. *Святе Письмо*, яке вважається за Слово Боже, виконує роль духовного наставництва. *Святий Переказ* – сукупність релігійних положень і настанов, які нібито мають богоодкровенний характер, церква вважає рівноцінним Святому Письму.

Священним писанням християнства є *Біблія* – збірник творів про історію християнства, віровчення, культу і пророцтва, обов'язки християн, їх світогляд і діяльність. Християни її ще називають *Словом Божим, Книгою Спасіння, Книгою книг тощо.* Назва «Біблія» утвердилась серед християн із IV ст. Біблія складається з Старого і Нового Завітів:

Старий Завіт містить 50 книг іудейських священних текстів, з них особливо важливі перші п'ять книг – *Тора*, в яких розповідається про створення Богом Всесвіту; про гріхопадіння першої людини, про історію народу Ізраїлю, про пророків і пророцтва. Також важливою складовою є Псалми – стародавні пісні і молитви до Бога.

Новий Завіт (договір) – складається з чотирьох груп книг (Євангелія, Діяння апостолів, Послання апостолів і Апокаліпсис), складається з 27 книг. Основною частиною є *Євангелія*, які мають різні назви за іменами тих осіб, яким приписується авторство (Євангелія від «Матвія», «Марка», «Луки», «Іоанна»).

Мова Біблії – давньоєврейська та арамейська. Сьогодні Біблія перекладена майже всіма мовами світу.

8.2. Головні догмати і таїнства християнства

Основні положення християнського віровчення, які беруться на віру бездоказово, називають **догматами**. Вони сформульовані у Біблії та постановках християнських Вселенських Соборів. Їхня сутність викладена у 12 постулатах (положень) Символу віри, які зобов'язують християн вірити:

- ✓ в Бога як творця світу і першу іпостась Святої Трійці;
- ✓ в Сина Божого єдинородного Ісуса Христа;
- ✓ в Боговтілення, згідно з яким Ісус Христос, залишаючись Богом, разом із тим став людиною, народившись від Діви Марії (рис. 8.4);
- ✓ в спокуту Ісуса Христа: страждання і смерть на хресті;
- ✓ в воскресіння Ісуса Христа;
- ✓ в тілесне вознесіння Ісуса Христа;
- ✓ в друге пришестя Ісуса Христа на землю;
- ✓ в Святого Духа;
- ✓ в непогрішність церкви;
- ✓ в таїнство хрещення;
- ✓ в майбутнє всезагальне воскресіння мертвих;
- ✓ у вічне життя.

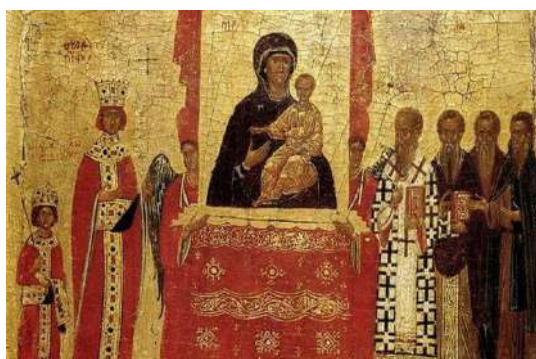

Рис. 8.4. Діва Марія з Сином Божим

Найважливіше положення християнства – догмат **боговтілення**, згідно з яким Ісус Христос, будучи Богом, став людиною, народившись від Діви Марії. Цей догмат покликаний представити християнство як «богом-встановлену релігію».

Значну роль відведено догмату **спокутування**, згідно з яким своїми стражданнями і смертю на хресті Ісус Христос приніс себе у жертву Богу-Отцю за гріхи людей – спокутував їх. Цим він відкрив людству шлях до «спасіння від влади гріха».

Рис. 8.5. Догмати християнства

Одне з центральних місць посідає догмат **воскресіння** Ісуса Христа, яке проголошується запорукою майбутнього загального воскресіння людей з мертвих. Догмат **вознесіння** зобов'язує християн вірити, що після свого воскресіння Ісус Христос тілесно вознісся на небо – до Бога-Отця, підкресливши цим нікчемність земного буття порівняно з вічністю, яка чекає на людину в потойбічному світі.

Переважна більшість християн визнає два найважливіших догмата про *Святу Трійцю* і про *двоїсту природу Ісуса Христа* – *божественну і людську*:

✓ перший догмат – Трійця – Бог єдиний у трьох іпостасях: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Віра у триєдність Бога – основа християнської релігії (рис. 8.6);

✓ другий догмат – народження Сина Людського – це народження Бога у людській подобі в образі Ісуса Христа; цим підкреслюється, що Ісус є *Боголюдиною*.

Рис. 8.6. Свята трійця

В основу християнської релігії лягла віра в спокутну місію і друге пришестя Ісуса Христа на землю. Кожній людині, в залежності від способу життя, дотримання всіх релігійних канонів, віри в друге пришестя Христа, віддасться за заслугами: *кому страшний суд, кому небесна кара, кому царство Боже* (рис. 8.7).

Рис. 8.7. Пекло і Рай

Християнство розвиває визрілу в іудаїзмі ідею єдиного Бога, носія абсолютної доброти, абсолютного знання й абсолютної могутності. Євангеліє від Матфея вимагає від християн: не поклонятися іншим богам; не вимовляти ім'я Бога даремно; шанувати батька і матір; не вбивати; не красти; не свідчити неправдиво; не жадати дому ближнього свого; не хотіти дружини ближнього свого. Разом з тим християнська церква розвиває ідею про її **непогрішність**: *помилятися можуть окремі християни, але не церква*. Теза пояснюється тим, що церква одержала Святий Дух від самого Христа через апостолів, які заснували перші християнські громади.

Обов'язки всіх християн: відзначати встановлені свята; у неділю і під час свят брати участь у церковних богослужіннях; хоча б один раз на рік приймати

причастя; не розважатися у заборонений церквою час; зобов'язані молитися, дотримуватися постів і виконувати всі таїнства.

Молитва – основа християнської духовності. Вона включає три головних елементи: вдячність, покаяння, заступництво (молитва про інших) з використанням ікон (стилізоване зображення Ісуса, його матері Марії, святих). Частіш за все християни використовують три спеціальні молитви: молитву Господу або «Отче наш»; молитву Ісусові, що складається з повторення речення «Господи Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй мене, грішного»; і молитву «Радуйся, Маріє або Аве, Марія» – гімн Діві Марії.

Пости – це міцний засіб емоційного впливу на віруючих у християнстві. Представляють заборону або обмеження вживання їжі взагалі чи деяких її видів з метою регламентації життя віруючих і поглиблення їх релігійності.

Кодекс християнської моралі (сукупність правил, які регулюють взаємини між людьми в родині, громаді, суспільстві) вважаються незмінними, а основні норми моралі зберігають свою силу в кожному новому поколінні віруючих людей.

Відповідно до християнського вчення, **людина створена «за образом і подобою» Бога**. Однак гріхопадіння перших людей, наклало на всіх людей *пляму первородного гріха*. Христос, прийнявши хресні муки і смерть, спокутував гріхи людей, постраждавши за весь рід людський. Тому християнство підкреслює, що *страждання очищають душу людину, будь-які обмеження своїх бажань і пристрастей також призводять до очищення*, «приймаючи свій хрест» людина може перемагати зло в собі самій і в навколишньому світі. У такий спосіб людина не просто виконує Божі заповіді, вона перетворюється, одухотворяється і стає ближчою до Бога. У цьому полягає призначення християнина, у цьому є його виправдання жертвовної смерті Христа. З цим поглядом на людину пов'язане поняття «таїнства» християнства.

Таїнства християнства. Поняття «таїнства» характерне тільки для християнства – це особливі культові дії, за допомогою яких нібито віруючим передається невидима благодать Божа.

В основі культу християнства лежать сім святих таїнств, які визначають повноту й досконалість благодаті Божої (рис. 8.8):

Хрещення в річці Йордан

Богослужіння і прощаче в Зарваниці

Рис. 8.8. Святі таїнства

– *хрещення* – символізує прийняття людини в лоно християнства, зняття з неї первородного гріха і відкриття таким чином їй шляху до спасіння;

- *євхаристія* (причащення) – символізує єдність Бога з людьми через частування віруючих хлібом і вином (символами «тіла і крові Христа»), які немовби стають послідовниками Ісуса Христа;
- *сповідь* (покаяння) – своєрідний звіт віруючого перед священиком про порушення заповідей Божих і отримання від нього прощення («відпущення гріхів») ім'ям Христа;
- *миропомазання* (змазування тіла ароматичною олією – миром), що символізує освячення і передає божественну благодать і допомогу людині зберегти і зміцнити духовні сили на шляху до спасіння;
- *священство* – це є ті повноваження і сила, які Бог надає чоловікам при посвяченні в духовний сан священнослужителя;
- *таїнство шлюбу* – майбутнє подружжя, обіцяючи перед вівтарем бути вірним один одному, отримують через священнослужителів благодать однодушності від імені Христа;
- *єлеєосвячення* (помазанні єлеєм тіла) символізує зцілення людини від душевних і тілесних хвороб й одночасно є засобом відпущення нерозкаяних гріхів.

Під час здійснення таїнств віруючі містично долучаються до Божественної благодаті.

Богослужбова практика і обов'язкові елементи храмів. Богослужбова практика у християн різних напрямків дуже різноманітна: урочиста *літургія* у православ'ї, *меса* в католицизмі, проста *богослужбова практика* у протестантизмі. У церковній організації різних конфесій також існують значні відмінності – від жорсткої централізації до фактично повної незалежності кожної церковної громади.

Таїнства і богослужіння здійснюються у храмах (церквах), різноманітних за своїм улаштуванням і вбранням, але всі мають такі обов'язкові елементи (рис.8.9).

Рис. 8.9. Інтер'єр храму православної церкви

Обов'язкові елементи храмів:

- ✓ *вівтар* – розміщується у східній частині християнського храму, де знаходиться престол, і відокремлюється від іншої частини храму іконостасом. З нього роздають віруючим хліб і вино під час причастя;

- ✓ *аналой* – кафедра, з якої читають проповіді;
- ✓ *вітражні вікна* – вікна з кольорових фрагментів у вигляді малюнків на біблійні теми;
- ✓ *купель* (чаша), в якій знаходиться вода для хрещення;
- ✓ *сповідальня* – місце для сповіді

Християнська Церква об'єднує християн у святу спільноту, яка зветься Нареченою Христа і розглядається як своєрідний Ноїв Ковчег, спасіння поза яким є неможливим. Через церкву передаються таїнства та благодать, яка є духовним очищенням та оновленням у Христі.

8.3. Основні форми віровчення християнства

З третього століття нової ери християнство розділилося за напрямками: на західне і східне.

Західне християнство називається **католицизмом**, його прихильники віруючі-католики, проживають в основному в країнах Західної Європи, Прибалтики, Латинської Америки, США, Австралії та в західних областях України і Білорусі.

Східне християнство називається **православ'ям**, його віруючі це православні християни. Поширене православ'я головним чином серед населення Східної Європи і Близького Сходу. В Україні і у багатьох інших країнах християнство є наймасовішою релігією, понад 30 % населення світу становлять християни.

У XVI ст. ще відокремився **протестантизм**, який згодом розпався на низку самостійних церков: *лютеранську, кальвіністську, англіканську, баптистську, адвентистську, методистську* тощо.

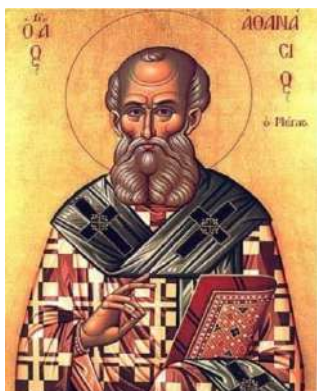
Причини розколів церкви численні, складні, і при цьому не завжди ставилися благі цілі, не завжди дотримувалися інтереси народу. Головними були: зіткнення різних ідеологій, неповага до людської волі, нетерпимість, людський гріх, а також розвиток нових суспільних відносин. Керівники церков прагнуть сьогодні до подолання пагубних наслідків багатівікової ворожнечі.

Отже, основними формами віровчення християнства, що утворилися в процесі історичного розвитку християнського світу є православ'я, католицизм, протестантизм та нові різновиди реформаційного руху

Православ'я – християнська спільнота, напрямок одного з найбільших у світі віровчень. Богословські основи православ'я сформувалися у Візантії, де воно було панівною релігією в IV–XI ст. Поширене головним чином у країнах Східної Європи, Близького Сходу, на Балканах серед багатьох народів, що розмовляють різними мовами. Богословські основи православ'я сформувалися

Найбільше послідовників Православ'я (від 80 до 98 %) проживає у Греції, Молдові, Грузії, Білорусі, Румунії, Сербії, Чорногорії, Болгарії, на Кіпрі, Македонії, Україні. Також це провідна релігія у Казахстані, Естонії, Албанії, Киргизстані, Латвії, Туркменістані, Узбекистані, Литві, Хорватії.

Основою віровчення визнане Священне писання (Біблія) і Святий Переказ (постанови затверджені Вселенськими соборами). Основні положення віровчення сформульовані у працях найбільших церковних авторитетів (Афанасія Олександрійського, Василя Великого, Григорія Богослова, Іоанна Дамаскіна, Іоанна Златоуста) (рис 8.10).

Афанасій
Олександрійський

Григорій Богослов, Іоанн Златоуст,
Іоанн Дамаскін

Василь Великий

Рис. 8.10. Найбільші церковні авторитети

Православний культ відрізняється *обрядовір'ям* – великою кількістю ритуальних дійств, які проникнуті символічним значенням, втіленим в обрядах, таїнствах, святах та ін. Усяке богослужіння це цілий комплекс церковних обрядів. Головним православним богослужінням є *літургія* (обідня) в ході якої здійснюється таїнство причащення. Під час обідні здійснюються пізні ритуали, молитви, проповідь, духовне піснеспівання (хорове – без музикального супроводу). Літургія виконується кожної неділі і в свята. *Проповідь* є важливою складовою богослужіння і пропаганди та пояснення віровчення. Основу православної обрядності складають *християнські таїнства*. В православ'ї визнається *сім таїнств*: хрещення, причастя, покаяння, шлюб, елеосвяття, священство і миропомазання. Під час ритуалу на рукопокладаючого сходить Святий Дух і той стає посередником між Богом і людьми.

Важливе місце в православної обрядності займає *храм*, який *зорієнтований із сходу на захід*. У *східній частині* храму розташовані вівтар – центр богослужбової діяльності, віддалений стіною, прикрашеною іконами (іконостасом), в *західній* – центральний вхід. Надзвичайно поширеним в православ'ї є *культ ікон*. Православні *поклоняються також хресту*. Важливе місце займав також *культ святих*, яких в православ'ї існує 7 рангів: ангели, архангели, пророки, праведні, преподобні, святителі, мученики. (див. тема 3). Шануються також *останки (моці) святих*. Православ'я визнає як *чоловічі монастирі так і жіночі*. *Головні чоловічі монастирі називаються Лаврами*.

Православні свята. Православна церква великого значення також надає *святим і постам*. Свята освячені в церковних календарях для кожного дня року, щоб відзначити ту або іншу подію. У день цієї події встановлюються особливі пісні, молитви й обряди.

На чолі святкового кола виступає **Великдень** – найбільш шановане загальнохристиянське свято (рис. 8.11).

До нього примикають так звані дванадцять свята – 12 найзначніших головних свят: Хрещення Господнє, Стрітєння, Благовіщення, Преображення, Різдво Богородиці, Введення в храм Богородиці, Успіння Богородиці, Трійця (п'ятидесятниця), Вхід Господній до Єрусалима, Вознесіння Господнє, Воздвиження хреста Господнього і Різдво Христове.

Рис. 8.11. Великдень – найбільш шановане релігійне свято

Великим церковним святкам як правило, передують **пост**. Суть посту – «очищення і відновлення людської душі», приготування до важливої події релігійного життя. В українському православ'ї існує чотири великих багатоденних постів: перед Великоднем, перед днем Петра і Павла, перед Успінням Богородиці й перед Різдвом Христовим.

Будь-яка релігійна система проповідує свій релігійний культ: релігійне шанування різних предметів і надприродних істот, у формі таїнств, обрядів, жертвоприносин тощо. У православ'ї, за вченням церкви, дотримуються таїнства, під час яких, на віруючих сходять *особлива благодать*.

Католицизм – є найбільш розповсюдженим напрямком, найкрупніша течія в християнстві. Слово «католицизм» означає – вселенський, всесвітній. Свій початок католицизм бере від невеликої римської християнської громади, першим єпископом якої був *апостол Петро* (рис. 8.12).

Апостол Петро

Ватикан

Папа Римський на Вселенському

Рис. 8.12. Католицизм

Як один із напрямків християнської релігії католицизм визнає її основні догми й обряди, але має ряд особливостей у віровченні, у культурі, в організації.

Основою католицького віровчення прийняті Святе Письмо та Святий Переказ, а крім того – папські послання і постанови. Центром католицизму й резиденцією його глави (папи Римського) є Ватикан. Римський папа визначає доктрини з питань віри й моралі, призначає католицьких ієрархів (кардиналів і єпископів) з представників духівництва різних країн.

Деякі догмати католицизм тлумачить по-своєму:

– в догматі про Святий Дух проголошується, що *Святий Дух виходить і від*

Батька, і від Сина (у православ'ї – Святий Дух походить від Бога-Отця);

- в справі спасіння сформувалося своєрідне вчення про роль церкви, що *віра і добрі справи* є основою спасіння;
- за вченням католицизму церква має скарбницю «над належних» справ – *«запас» добрих справ, вчинених Ісусом Христом, Богоматір'ю, святими, благочестивими християнами* (у православ'ї цього немає);
- у католицизмі розвинулося вчення *про індульгенцію* – відпущення гріхів за гроші або за які-небудь заслуги перед церквою, а із цього виникли правила молитов за померлих і право папи скорочувати термін перебування душі в чистилищі (догмат про чистилище, існує тільки в католицькому віровченні);
- у католицькому віровченні є догмати, про *непогрішність папи; непорочне зачаття Діви Марії, тілесне піднесення Діви Марії* (Мадонни). Її шанують як «заступницю» перед Богом, яка особливо добре знає біди людей, особливо жінок. Культ *Богородиці* притаманне надзвичайне панування – яке набуло рис екзальтації. Католицизм утворив цілий напрям теології *морфологію*;
- у католиків *безшлюбність (целібат) обов'язкова для всього духівництва*, а у православ'ї обітницю безшлюбності приймає лише чорне духівництво (чернецтво).

Культ католицизму теж має деякі особливості, хоча використовуються ті ж предмети і об'єкти культу – *храми, ікони*, в яких (більш, ніж у православ'ї і протестантизмі) проявляються театралізовані дійства і використовуються різні види і жанри мистецтва. Зберігається *культ ангелів і реліквій*, але дуже розвинутий *культ мощей і святих*.

Центр культу у католиків – храм, основні елементи культу – свята й пости, що регламентують побутовий уклад життя парафіян. Один із найбільш важливих і урочистих постів – Різдвяний піст. З нього і починається церковний рік, тобто з 29 листопада. Католицькі свята в церковному календарі відображені в суворо встановлені дні, святкування яких змінюються з року в рік.

Католицизм є основною релігією в багатьох європейських країнах: Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Австрія, Бельгія, Литва, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Хорватія, Ірландія, Мальта та ін. Усього в 21 державі Європи католики становлять більшість населення, в Німеччині, Нідерландах та Швейцарії – половину.

Отже, католицизм і православ'я мають досить істотні відмінності на рівні догматики, культу та церковної організації. Для католицизму притаманна певна гнучкість, схильність пристосування до соціального оточення. Православ'я міцно тримається догматичної закостенілості, що спирається на визнання тільки Символу віри.

Протестантизм – третя основна течія в християнстві, виникла в XVI ст. на хвилі широкого невдоволення діяльністю римсько-католицької церкви, Папи Римського, католицьких священнослужителів Західної Європи. Єдиного центру протестантизму не існує, він охоплює безліч самостійних сповідань і церков, які формують всесвітні об'єднання церков. Лідерами Реформації були Мартін Лютер (1483-1546), Ульріх Цвінглі (1484-1531), Жан Кальвін (1509-1564) (рис. 8 13).

Рис. 8.13. Лідери протестантизму

Протестанти керуються тільки Святим Письмом (Біблія), Святий Переказ відкидається, хоча в деяких протестантських церквах є своя специфіка з цього питання.

Суть протестантизму полягає в тому, що він пропонує людині врятувати свою душу тільки вірою, яка дарується Богом, *без посередництва церкви* (рис.8.14).

Церковь ЕХБ (Винница)

Біблія, перекладена німецькою

Лютеранська церква Христа Спасителя (Миколаїв)

Рис. 8.14. Протестанські святині

Основні догмати протестантизму: спасіння людини відбувається лише через її особисту віру в спокутну жертву Ісуса Христа, загальна рівність перед Богом усіх віруючих, визнання з 7 таїнств тільки *хрещення й причастя*.

Протестанти відкидають авторитет папських декретів і послань, ченців, хресне знамення, священні сани, ікони, не визнають культу Богородиці, чистилища, вимагають скасування відособленого стану священників, не підкоряються самому папі, богослужіння складається з проповідей, спільних молитов і співу псалмів.

Лютер переклав Біблію німецькою мовою і для прихильників реформованого християнства вона стала настільною книгою.

Баптизм виступає за хрещення людей тільки в дорослому віці, коли людина може свідомо вибрати собі віру, адвентисти сприймають друге пришествя Ісуса Христа для страшного суду над живими і мертвими як спасіння. Організатором цього релігійного напрямку виступив Кальвін.

Через висунуте вчення про «приречення» Кальвінізм одержав широке поширення. Це вчення говорить, що усі люди, згідно з непізнаваною божественною волею, поділяються на обраних і засуджених: обрані призначені до порятунку, їм приготований рай, відкинуті – до вічних мук, тому йдуть до пекла (рис. 8.15).

Жан Кальвін

Друге пришестя Ісуса Христа

Рис. 8.15. Кальвінізм

8.4. Іудаїзм і хасидизм в Україні

Іудаїзм – одна з найдавніших етнонаціональних релігій, що виникла на початку I-го тисячоліття до н. е. серед семітського племені – євреїв. Вчення іудаїзму стверджує, що:

- світ є єдиною сутністю і що життя – це цінність, що має бути збережена в усіх живих істотах так само, як і в людині;
- будь-яка істота є прекрасною і потребує бережливого ставлення до неї, до природи вцілому та її компонентів, зокрема до води, особливо дощової та джерельної.

Основою віровчення є:

- *віросповідне ядро* – ідея про існування єдиного Творця світу – Бога Ягве (Єгова), вічного, всемогутнього і усюдисущого;
- *святе Письмо* становлять три книги Танак: Тора (П'ятикнижжя Мойсееве), Невиім (Пророки, або книги пророцькі – 21 книга) та Кетувім (Писання – 13 книг), зміст яких створювався майже тисячоліття;
- *до священних книг* належить і кількатомний Талмуд (Вчення) яке є основою повсякденної практики в Іудаїзмі. Він містить тлумачення положень Танака, релігійні закони, правові і етичні норми та моральні міркування, афоризми життєвої мудрості й історичні оповіді, мрії про майбутнє євреїв та уявлення про шляхи порятунку людства тощо.

Течії Іудаїзму. Сучасний Іудаїзм має три головні течії: ортодоксальну, реформістську і консервативну. В Україні діють десятки ортодоксальних і реформістських іудейських організацій. Функціонує Міжнародний Соломонів університет в м. Київ. Містичним відгалуженням іудаїзму є Хасидизм.

Хасидизм (благочестивий, послідовник) – що вирізняється своєю консервативністю й соціальною ізоляцією (рис. 8.16).

Рис. 8.16. Хасидизм

Хасидизм виник на території України у першій половині XVIII століття та Східної Європи. Його прибічники проживають у США, Ізраїлі, Україні та Британії. Засновником хасидизму вважається Ізраїль Бен Еліезер.

Слово «*хасид*» означає благочестивий, бо був глибоко занурений в Тору й Кабалу і глибоко переконаний, що людина – особливе, виняткове за своїм призначенням творіння. Її ціль – служіння Богу, прагнення злиття з Творцем через благочестиву поведінку, виконання заповідей, а також гарячу молитву, яка здійснюється за допомогою Цадика – праведника, що виконує роль посередника між людьми і Всевишнім.

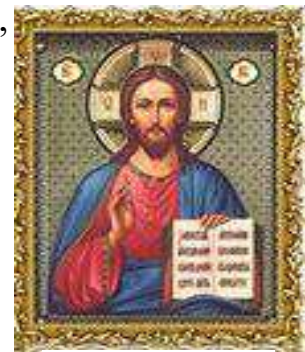

Рис. 8.17

Ключовим принципом хасидизму є *пошана та підпорядкування династії Рабе* (спадковий лідер), оскільки він вважається духовним авторитетом, з яким послідовник повинен бути пов'язаним, аби наблизитися до Бога. Хасиди об'єднуються в окремі незалежні групи

(династії), кожен з яких очолює Рабе. Існує багато течій хасидизму. Україна є батьківщиною хасидизму: на її території знаходяться велика кількість поселень, де народилися, діяли, або знаходяться могили хасидських праведників – одного з засновників Баал-Шем-Това (в м. Меджибіж), правнука цадика Нахмана (в м. Умань).

Найбільша кількість хасидських святинь розташовані в м. Умань, в Буковині, Волині, Галичині, Закарпатті, Поділлі, Поліссі, та Київщині. З 2010 року між Україною та Ізраїлем була підписана угода про взаємний безвізовий в'їзд до країни.

8.5. Православне паломництво

Особливо священним для християн є паломництво (яке зародилося ще в IV ст.) – подорож з метою поклоніння якомусь предмету або місцю. Паломництво по святих місцях є одним з проявів благочестя, викликане бажанням побачити великі святині, помолитися в місцях, особливо значущих для християнського серця, віддати таким чином видиме поклоніння Господу, Божій Матері, святим (рис. 8.17). З давніх-давен християни вирушали в мандри, щоб побачити місця, пов'язані з земним життям Спасителя, помолитися біля Гробу Господнього.

Паломницькі центри є здебільшого місцями значної територіальної концентрації культурних та історичних сакральних об'єктів, що притягують до себе великі потоки паломників. Найголовнішим центром християнського паломництва і найбільшою святинею всього християнського світу є **Єрусалим**, що сяє величними базиліками, які увічнювали кожен подій земного життя Ісуса Христа. У Єрусалимі збудовані храми Гробу Господнього, Воскресіння та Вознесіння Христового, Чесного Хреста Господнього, у Віфлеємі – церква Різдва Христового. Відтоді й до сьогодні Єрусалим – Святе місто, а ціла Палестина – Свята земля.

Інші популярні православні центри паломництва Світу:

- ✓ *Ізраїль*: Свята земля і християнські святині;

✓ *Греція*: Свята гора Афон, тут розташовані п'ять чільних монастирів: з них лавра Св. Афанасія і Св. Діонісія, монастир Св. великомученика Пантелеймона, який займає 19-е місце в ієрархії святогорських монастирів. Тут покояться нетлінні мощі св. Андрія Первозванного.

✓ *Єгипет*: Гора Синай – гора Мойсея з монастирями;

✓ *Острів Кіпр*: храм святого Лазаря з гробницею і святими мощами; колона Бичування апостола Павла; катакомбний храм Св. Соломонії.

✓ *Сербія і Чорногорія*: монастир Сопочани із діючою церквою Святої Трійці та фресками XIII ст., церква Миколи Чудотворця (XII ст.); монастир Студениця (XII ст.); церква Св. Петра (XII ст.).

✓ *Болгарія*: церква Св. Софії; церква Св. Пантелеймона, собор О. Невського;

✓ *Італія*: храми, де покояться мощі Миколи Чудотворця і мощі св. апостола Андрія.

✓ *Франція*: покояться мощі св. Діонісія; мощі св. мучениць Віри, Надії, Любові і Софії.

✓ *Україна*: Києво-Печерська лавра (м. Київ), Почаївська Лавра (м. Почаїв), Церква Святої Катерини - монастирський храм у Києві на Подолі, де покояться її нетлінні мощі.

В наші дні традиція здійснювати паломництва відроджується: безліч людей відправляються як в загальновідомі, так і в маловідомі монастирі. У цій сфері працює багато фірм, що організують транспорт, проживання і відвідування храмів.

8.6. Свята Земля і християнські православні святині Світу

Найпопулярнішою святинєю світового рівня для християн-паломників є Свята Земля (Ізраїль). Центрами православного християнства, які відвідують паломники є: Вифлеєм (рис. 8.18), Єрусалим (Ворота Ірода, Левові Ворота, Золоті Ворота, Сіон-Ахі Ворота, церква Святої Анни, церква Плачу Господнього, Гефсиманія – Оливковий Сад, церква Бичування, церква Гробу Господнього), Назарет та інші місця.

Рис. 8.18. Вифлеєм

Свята Земля: це гори, які бачили Божих пророків; море, яке пам'ятає Христа; земля, де

Бог з любові до нас приніс і віддав на жертву Свого улюбленого Сина. Свята Земля багата на святі реліквії. Паломники, що прибувають в Святу землю, спочатку прямують до Вифлеєму, де відвідують храм Різдва Христового. У стіні храму влаштована ніша, викладена мармуром, в якій знаходяться ясла, де за переказами лежало немовля Ісус. Духовна значимість паломництва в Назарет полягає у відвідуванні того місця, де Ісус зростав і пізніше знайшов учнів серед рибалок, його *об'єкти культу*: Базилика Благовіщення, Грот Діви – місце

Благовіщення.

Єрусалим – духовний центр євреїв Землі ізраїльської, саме тут відбулося найбільша подія історії людства – спокутний подвиг Ісуса Христа (рис. 8.19).

Єрусалим

Храм Гробу Господнього

Стіна плачу

Рис. 8.19. Єрусалим

У центрі Єрусалима розташоване Старе місто, оточене стінами, в оточенні яких знаходяться найголовніші святині трьох головних релігій: Стіна плачу – єврейська святиня, Храм Гробу Господнього і купол Скелі на Храмовій горі. У Стіни плачу вимовляють молитви і закладають в щілини між величезними каміннями записки з проханнями до Бога. На північному заході від Старого міста знаходиться гора Сіон, а на ній – Храм Успіння, в якому мати Ісуса, Марія провела останню ніч перед смертю, в підвалі якого розміщена статуя Сплячої Марії. Поруч з церквою знаходиться Світлиця Тайної Вечері, де відбулася остання трапеза Ісуса з апостолами (рис. 8.20).

Статуя Сплячої Марії

Остання трапеза Ісуса з апостолами

Рис. 8.20. Світлиця Тайної Вечері

На схід від Старого міста розташована Оливна гора, а біля її підніжжя знаходиться гробниця Марії.

Об'єкти культу: Гетсиманський сад, який став свідком душевних мук Ісуса Христа, храм Гробу Господнього, Йордан, Кана Галілейська, Вифезда, Єрихона, Оливна гора, Монастир «Paternoster», Церква Марії Магдалини, Церква «DominusFlevit» («Сльоза Господа»), «Церква Всіх Націй» – Страстей Господніх, Гробниця Діви Марії, Камінь помазання (на який було покладено тіло Христа перед похованням) та багато іншого.

В Гетсиманському саду ростуть вісім старих оливкових дерев, посаджених ще під часи Ісуса. Тут же розташована базиліка Страстей Господніх, всередині якої – скеля Страстей Господніх, Шляху Скорботи «Via Dolorosa», по якому йшов Христос від судилища на Голгофу. Наприкінці Хресної дороги знаходиться Храм Гробу Господнього.

Храм Гробу Господнього унікальна споруда (включає в себе близько сорока різних будівель) вважається головним храмом світу для усіх християн –

цей величний у своїй простоті собор постав на місці розп'яття, поховання та воскресіння Ісуса Христа: тут Голгофа, на якій Христос перетерпів хресну смерть за гріхи наші; тут леже, де протягом трьох днів спочивало тіло Ісуса і де відбулось його славне воскресіння з мертвих.

Йордан – місце хрещення Ісуса, відновлення обітниць Хрещення у ріці Йордан, місце нагірної проповіді Ісуса Христа – Гора Блаженства, Галілейське море (рис. 8.21).

Рис. 8.21. Йордан– місце хрещення Ісуса

Кана Галілейська – місце першого чуда Ісуса Христа – перетворення води в вино на весільній гостині. Відновлення подружні обітниць для одружених паломників.

Вифезда – «овеча купіль», святині: Церква св. Анни – місце Різдва Пречистої Діви Марії, камінь помазання, стіна Плачу, гора Фавор, Назарет, храм Благовіщення, джерело Діви Марії, храм св. Йосифа.

Єрихона – святині: «Дерево Закхея», монастир св. Герасима, наскельний монастир «Спокус» (рис. 8.22).

Монастир св. Герасима.

Дерево Закхея

Рис. 8 22. Єрихона

Греція – *святинні об'єкти*: найбільш значимими є Свята гора Афон, Собор Андрія Первозванного, монастир Св. великомученика Пантелеймона, монастирі Метеори.

Свята гора Афон найбільш знамените паломницьке місце в Греції для православних. Гора Афон має статус автономної монастирської держави (рис. 8.23).

Рис. 8.23. Свята гора Афон

На території Афону знаходиться 20 православних монастирів в яких проживає понад 2 000 осіб, суто з чоловічої статі, оскільки згідно із Статутом та законом «аватон», вже більш ніж 1000 років жінкам, дітям і тваринам жіночої статі вхід на півострів строго заборонений. Згідно релігійної традиції Святу гору називають *земним уділом Божої Матері*.

Афонські храми є справжніми скарбницями візантійського іконопису. Крім настінного живопису і фресок, в них зберігаються сотні унікальних стародавніх ікон, багато з яких вважаються чудотворними – **чудотворні** ікони Божої Матері: «Скоропослушниця» (X ст.), «Одигітрія» (XII ст.), «Всецариця» (XVII ст.), «Троєручиця», «Солодке цілування», «Акафістна», «Стариця», *Іверська ікона Пресвятої Богородиці (Вратарниця)*. Деякі з ікон є нерукотворними. Наприклад, ікона Богородиці у монастирі Велика Лавра, згідно з легендою, прийшла по воді. Також зберігається *частка Хреста Господнього*, частини тернового вінця, крові, тростини і плащаниці Христової, *мощі святих, голова великомученика Пантелеймона Цілителя, чудотворна мозаїчна ікона святого Миколая (XIII-XIV ст.) та багато інших реліквій.*

Собор Андрія Первозванного (1974 р.) – великий православний храм Греції, святиня всього християнського світу, другий за розміром на Балканах. Собор є ґрунтовною, масивною будівлею, центральний купол якого (увінчаний п'ятиметровим позолоченим хрестом), оточують дванадцять малих куполів-дзвіниць з хрестами, символізуючи Ісуса в оточенні дванадцяти апостолів. *Святині:* нетлінні мощі св. Андрія Первозванного, велика кількість мозаїк: мозаїка Христа знаходиться у центрі купола; мозаїка із зображенням Богородиці покриває напівкруглу абсиду простягнутими руками, якби тримаючи невидимий покрив; також є мозаїка апостола Андрія, а підлога собору прикрашена мозаїкою із зображенням рослин, птахів, риб і звірів.

Монастир Св. великомученика Пантелеймона (Греція) займає 19 місце у ієрархії святогорських монастирів. В кінці XIX ст. в монастирі жили більше 1000 ченців, зараз – близько 50. Відвідувати Святу гору, відповідно до уставу монастирської держави, дозволяється тільки чоловікам. Жінкам заборонено навіть наближатись до узбережжя. Від відвідувачів, громадян Греції, вимагається дозвіл Кабінету з обслуговування прочан. Перебувати у храмах та оглядати реліквії дозволяється тільки під час богослужінь.

Монастирі Метеори (Греція). Комплекс монастирів «Метеора» («ширяючий у повітрі») – це одне з найвідоміших і найкрасивіших місць Греції. Шість монастирів розташовані на скелях, на невеликій території, створюється враження, що вони висять в повітрі. Нічого подібного в світі немає. Скелі з’явилися із землі близько 60 мільйонів років тому, через тектонічні рухи земної кори.

Храм Св. Лазаря з гробницею і мощами. Церква Святого Лазаря – християнський храм IX століття у місті Ларнаці Кіпрської православної церкви. Церква названа на честь праведного Лазаря з Віфанії, якого, воскресив Ісус Христос і після чого він прожив ще 30 років, а потім вдруге помер на Кіпрі.

Над його гробницею була споруджена церква святого Лазаря. У церкві праворуч біля вівтаря є печера – гробниця праведного Лазаря, в якій знаходиться голова і половина його кісток (друга половина мощей була в Константинополі, хрестоносці в 1204-1291 р. забрали їх до Франції в м. Марсель).

Острів Кіпр і його святині: храм Св. Лазаря з гробницею і святими мощами, колона Бичування апостола Павла, катакомбний храм Св. Соломонії (рис. 8.24).

Острів Кіпр

Церква Святого Лазаря з гробницею і святими мощами

Колона Бичування апостола Павла

Катакомбний храм Св. Соломонії

Рис. 8.24. Острів Кіпр і його святині

Колона Бичування апостола Павла розташована на острові Кіпр, в місті Пафос. Це древній мармуровий стовп, що представляє собою величезну історичну і культурну цінність: згідно легенд, саме до цього стовпа язичники прив’язали апостола Павла під час бичування. Повагу викликає невідомою старовина цього монумента – колона датована першим століттям нашої ери, її вік становить близько 2000 років. В цілому це одна з найдивовижніших культових пам’яток Кіпру, подивитися на яку приходять чимало туристів.

Катакомбний храм Св. Соломонії – святе місце «Печера сімох сплячих», де були поховані сім братів і їх матір Соломонія, яка померла в молитвах над рідними тілами синів, які були страчені за наказом сирійського царя Антіоха. У

IX столітті в катакомбах Святої Соломонії була церква. Зараз тут можна побачити тільки фрагменти фресок XII століття та написи на стінах імен воїнів, загиблих у хрестових походах. У цьому підземному храмі немає вітваря або іконостасу. Численні паломники, ставлять свічки біля ікони Соломонії, моляться, просять про позбавлення від хвороб, залишають свої дари, ікони, фотографії близьких.

Сербія: монастир Сопочани, монастир Студениця (XII ст.).

Монастир Сопочани із діючою церквою Святої Трійці та фресками XIII ст. чоловічий православний монастир на одній зі скель Фессалії – один із шести Метеорських монастирів, що збереглись донині. Унікальний бароковий іконостас церкви був зроблений у 1773-1782 роки, і має 120 ікон візантійського стилю. Незабаром він був позолочений та розписаний.

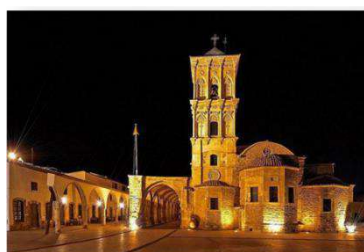
Комплекс Монастир Студениця – один з найбільших і багатших сербських православних монастирів, присвячений Успінню Богородиці. Він включає в себе: церкву Богородиці; церкву Іоакима і Ганни (1314 р.), церкву Св. Миколая із фресками XII, фундамент якої присвяченій Св. Івану Хрестителю; стару трапезну, дзвіницю (XIII ст.); монастирські келії XVIII століття, де знаходиться музей і виставка експонатів Студениці (рис. 8.25).

Монастир Сопочани (Сербія)

Унікальний бароковий іконостас

Діюча церква Святої

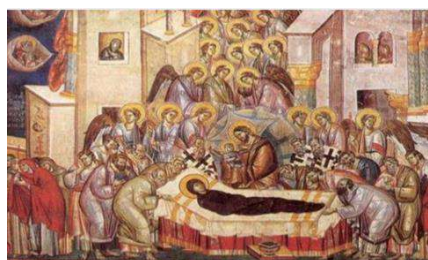

Рис. 8.25. Комплекс Монастир Студениця

Болгарія: священні об'єкти: церква Св. Пантелеймона, собор Св. Софії, собор Олександра Невського та ін.

Монастир і церква Св. Пантелеймона (лікаря). Монастир досить молодий, (1988 р.), а церква «Св. Пантелеймон» ще молодша (1998 р.) освячена митрополитом Арсенієм. У 2006 році будуються дві нові церкви святих лікарів «Святих Козьми і Дем'яна», житлові будови, кухня з трапезної, облаштовується територія.

Собор Святої Софії – православний храм у столиці Болгарії, зразок візантійської культової архітектури; другий найстарший храм (VI ст.) у місті, один з найцінніших витворів ранньохристиянської архітектури в Південно-

Східній Європі. Софійський собор стоїть у середині стародавнього некрополя, де було виявлено чимало поховань. Деякі з гробниць навіть мають фрески. Інтер'єр собору відзначається суворістю форм і відсутністю показної розкоші, оскільки свята Софія уособлює божественну мудрість. Ікони в церкві зображують Софію, як жінку, що стоїть над трьома іншими жінками, що уособлюють віру, надію та любов. Церква також має інші ікони історичних святих, у тому числі Св. Георгія та Св. Володимира.

Собор Олександра Невського – кафедральний собор патріарха Болгарської православної церкви, побудований у неовізантійському стилі і розташований у центрі міста Софії на площі св. Олександра Невського. При внутрішньому оздобленні храму використано винятково якісні та дорогі будівельні матеріали: онікс із Бразилії, різнокольорові італійські мармури, алебастр. Світильники вироблені у Мюнхені (рис. 8.26).

Чоловічий православний монастир і церква св. Пантелеймона (Болгарія)

Собор Святої Софії (Болгарія)

Собор Олександра Невського (Болгарія)

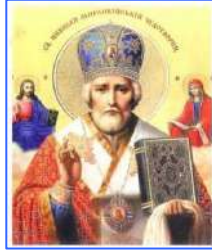
Рис. 8.26. Священні об'єкти Болгарії

Італія має багато центр християнського паломництва найбільшими з яких є Рим і місто Барі, де знаходиться багато священних реліквій.

Рим – найбільший центр християнського паломництва, де можна поклонитися відразу багатьом святиням. Щорічно його відвідують 8 млн християн. У Вічному місті знаходяться всесвітньо відомі собори. Один із них – Сан-Джованні-Ін-Латерано – є кафедральним собором Риму, що був заснований у IV ст. та неодноразово руйнувався і знову відновлювався. У ньому зібрані священні реліквії: голови святих Петра і Павла, іудейський ковчег, накидка Марії, частина столу, за яким відбувалася Тайна Вечеря, перекладина «істинного хреста» (рис. 8.27).

Рим. Собор Сан-Джованні-ін-Латерано

Микола Чудотворець

Храм, де покояться моці Миколи Чудотворця (Італія)

Рис. 8.27. Священні об'єкти Італії

Місто Барі пишається тим, що в ньому знаходиться – храм, де покояться моці Миколи Чудотворця, та знаходиться така шановна святиня, як ікона святителя. Святитель святий Миколай навіть після свого останнього спочинку, не перестає опікуватися своїх духовних чад, слухаючи їх молитви і сприяючи болящим і стражденним. Молитви великого угодника Божого допомагають всім: особливо дітям, літнім людям, убогим і хворим, торговцям, морякам і мандрівникам.

Ізраїль – перлина серед пустелі або колиска трьох релігій, Тель-Авів – столиця. *Святині*: храм Різдва Христового, Молочна печера, Гора Сіон, гробниця Царя Давида, Місце Тайної Вечері та сходження Святого Духа на апостолів у день П'ятидесятниці, Бенедиктинський монастир – місце Успіння Пресвятої Богородиці. Тель-Авівський музей Мистецтв, тут є все – фото, дизайн, скульптура (рис. 8.28).

Ізраїль – перлина серед пустелі

Тель-Авіві – столиця Ізраїлю

Мертве море (Ізраїль)

Рис. 8.28. Ізраїль

Ізраїль манить не тільки вірян, а й цінителів гарного відпочинку на морі. Країні вдалось створити найкращі умови для своїх громадян, а ізраїльські лікарі стали популярними на весь світ завдяки своєму підходу до лікування та рівню освіти. Ізраїль манить туристів саме Мертвим морем. Яке по суті є солоним

озером, Склад води у мертвому морі унікальний, не характерний для інших морів.

Гора Синай – гора Мойсея знаходиться на висоті 2285 метрів над рівнем моря на Синайському півострові в Єгипті. Саме на цій горі, згідно з Біблією, Бог явився Мойсею і передав Десять заповідей. На вершині гори підноситься православний храм Святої Трійці і невеличка мечеть. Під скелею є невелика печера, де, як вказано у Біблії, протягом сорока днів і ночей ховався Мойсей.

На північному схилі гори розташовані православний печерний храм Пророка Іллі і його колодязь, а також православна каплиця Богородиці, з півночі біля підніжжя гори стоїть монастир Святої Катерини, заснований в IV столітті.

Це – один з найдавніших, безперервно діючих християнських монастирів у світі. Фрески та вітражі цього храму присвячені біблійним сюжетам і поєднують в собі безліч різних стилів. Монастир в основному населяють греки православного віросповідання. Кольоровий каньон – одне з найпопулярніших туристичних місць(рис. 8.29).

Гора Синай (Єгипет)

Синайський монастир Святої Катерини

Рис. 8.29. Гора Синай

Каплиця Тернового Вінця в Еврика-Спрінгс (США). У місті Еврика-Спрінгс (США) знаходиться незвичайної конструкції каплиця Тернового Вінця. Завдяки матеріалу, з якого вона побудована (це дерево) і своїй архітектурі, вона прекрасно вписується в навколишній ландшафт. Висота її становить 15 метрів включаючи більше п'яти тисяч труб, а її 425 вікон дають стільки світла каплиці, що вона навіть не потребує штучного освітлення. З майданчика на верху дзвіниці можна помилуватися панорамою Рейк'явіка. У 2000-му році каплиця включена до Національного реєстру історичних місць США (рис. 8.30).

Рис. 8.30. Каплиця Тернового Вінця в Еврика-Спрінгс

Татевський монастир в Сунітській області (Вірменія) – монастир Вірменської Апостольської Церкви (IX ст.), один з найважливіших центрів науки й освіти у Вірменії. Головна архітектурна споруда монастиря – Церква св. Погоса і Петроса (X ст.), була побудована в 895-906 роках(рис. 8.31).

Рис. 8.31. Татевський монастир

Контрольні питання до теми 8

1. Основи віровчення християнства.
2. Православна церква, її структура і православні церковні організації.
3. Православне паломництво, його основні функції.
4. Православ'я, християнські таїнства. Католицизм.
5. Іудаїзм і хасидизм в Україні. Основою віровчення.
6. Протестантизм, основні догмати.
7. Релігійні центри в Україні й країнах СНД
8. Найбільш відомі монастирі православної церкви в Україні
9. Зарубіжні православні центри, монастирі і храми УПЦ
10. Християнські святині і Свята земля. Свята гора Афон.
11. Хасидизм, передумови виникнення і сучасний стан хасидського паломництва в Україні.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 7, 9, 12, 19;

допоміжна -: 44, 47, 63-66, 79-

Тема 9. Релігійний туризм в ісламі

- 9.1. Історія виникнення ісламу
- 9.2. Догмати ісламу, особливості віровчення і обрядність
- 9.3. Сунізм, шиїзм і суфізм
- 9.4. Мусульманські релігійні свята
- 9.5. Хадж в Мекку. Програма хаджу
- 9.6. Територія розповсюдження ісламу. Іслам в Україні
- 9.7. Релігійні об'єкти ісламу

Іслам є другою релігією після християнства за кількістю послідовників і третьою за часом виникнення (622 р.) світовою релігією. Батьківщиною Ісламу є північно західна частина Аравійського півострова зі священними містами Мекка та Медина.

Термін «іслам» у перекладі з арабської означає «покірність», тобто як «покірність волі божій». А того, хто прийняв цю релігію називають відданим (мусульманин). Звідси – друга назва цієї релігії – мусульманство. Як і всі релігії, іслам має кілька течій, найпоширенішими з яких є сунітська та шиїтська, що відрізняються одна від одної деякими догматами і обрядами.

Іслам – панівна релігія на Близькому Сході і у деяких місцевостях Африки й Азії. Велика ісламська громада є в Китаї, на Балканському півострові у Східній Європі й Росії, а також у Західній Європі. Мусульман у світі налічується 1 млрд 180 млн осіб. Вони живуть більш як у 120 країнах світу. У країнах арабського світу живуть близько 20 % мусульман.

В Україні регіоном поширення Ісламу є Крим. Мусульмани в Україні сповідують здебільшого сунізм ханіфітського напрямку. Мають понад 150 культових споруд – мечетей. Єдиної організаційної структури немає. Офіційно діють три центри: Духовне управління мусульман України (ДУМУ), Духовне управління мусульман Криму (ДУМК), Духовний центр мусульман України (ДЦМУ). Вони випускають релігійну літературу, мають навчальні заклади, власну пресу.

9.1. Історія виникнення ісламу

В основі віровчення Ісламу лежать два основних принципи: все суще в світі створене Аллахом і всі явища і події, які відбулися і відбудуться у Всесвіті зумовлені їм і відбуваються по його волі [7].

Іслам значною мірою ґрунтувався на релігіях, що вже існували, перш за все на іудаїзмі та християнстві, тому дотримується традицій іудаїзму та християнства: багато їх мотивів та образів увійшло до мусульманської традиції.

Іслам визнає святість одкровень, що були дані Мойсею, Давиду, Ісусу та святість Біблії, але вважає, що їх послідовники спотворили надані їм істини.

Взагалі мусульманська традиція вважає, що Аллахом було послано 35 *набі* (пророків), які (*отримали божє об'явлення*). Головними серед них є шість – це Адам, Ібрагім, Нух, а також Муса, Іса та Муггамед. Саме пророк і расуль Муггамед є (за ісламом) «печаткою пророків», тобто останнім, що завершує цей ланцюг.

Засновником ісламу був пророк Муггамед бен Абд Аллах (народився в 570 р. н. е.), араб, який жив у Мекці та серед його мешканців проповідував (вважаючи себе Божим обранцем). Він проголошував:

- *велич одноосібного та єдиного бога Аллаха,*
- *відкидав багатобожжя* (що було тоді розповсюджене),
- попереджав про майбутнє *воскресіння з мертвих,*
- *про День Суду та кару у неклі* всіх тих, хто не увірує в Аллаха.

Саме ці висловлювання, пізніше записані за його словами, склали святу книгу мусульман – *Коран*, написану в ХХ ст.

Проповіді Муггамеда зустрічали опір значної частини населення Мекки, а згодом перетворилися у переслідування. Муггамед був змушений покинути Мекку та зробити *хіджру* (переселення) до Медіни. *Рік хіджри (622)* – за мусульманським календарем вважається початком нової ери.

Саме в Медині Моххамед стає не лише проповідником, а духовним та політичним лідером общини. Саме тут будується *перша мечеть*, встановлюються *засади релігійного вчення та мусульманського ритуалу, правила життя общини*. Саме звідси починається розповсюдження ісламу на арабські племена півострова, саме тут формується перше мусульманське військо, яке близько 630 р. здобуває Мекку. Помер Пророк Муггамед в 632 році у Медині у віці 63 років. [88].

Після смерті Муггамеда територія впливу мусульманської общини, що перетворилась у державу (*халіфат*) дуже швидко розширюється. У боротьбі мусульман головною рушійною силою була ідея боротьби за віру (*джихад*). Кожен мусульманин фактично був солдатом, який ішов на битву проти невірних в ім'я Аллаха, і кожен був готовий прийняти смерть за віру, тобто стати *шахідом*, якому було гарантовано місце в раю. Ідеї джихаду, як війни проти невірних, збереглися в ісламі до наших днів.

За 30 років існування халіфат охопив територію Персії та Візантії, сучасного Ірану, Іраку, Сирії, Єгипту, Лівії та поширив володіння халіфату на Схід до Аму-Дар'ї та Інду, і на Захід – до Атлантичного океану та Піренеїв.

Вже з Х ст. халіфат занепадає, а у ХІІІ ст. він був знищений монголами. Але політичну естафету мусульманства перейняли турки. З ХV ст. провідною мусульманською державою стає Османська імперія, де до початку ХХ ст. іслам був державною релігією.

9.2. Догмати ісламу, особливості віровчення і обрядність

Основні визначення ісламу викладені у святій книзі мусульман – *Корані*, з доповненнями і змінами, що вносились протягом часу. Текст Корану поділено

на 114 сур (глав), які складаються з айатів (віршів). Доповненням до Корану є Суна (зразок), змістом якої є висловлювання пророка Муггамеда та хадиси (розповіді) про його діяння та вчинки людей, які близько знали пророка.

Другим після Корану джерелом віри мусульман-сунітів є **Суна** («священне писання») – зведення оповідей про діяння, вчинки Муггамеда, його висловлювання з різних приводів, його автобіографія. Суна є основою фінха – мусульманського правознавства і шаріату – **зведення мусульман**.

У Корані й Суні поряд з релігійними догмами і переказами про всесилля Аллаха містяться різні моральні повчання, викладені принципи взаємостосунків з іншими народами, ставлення до жінки, до власності тощо.

В ісламі виділяється п'ять основних догматів – *усуль ад-дін* (основи віри):

✓ *перший* – єдинобожжя – визнання єдності Аллаха і категоричне заперечення багатобожжя, що знайшло відображення у формулі «*немає бога, крім Аллаха*»; Аллах є єдиним творцем всього суцього, всемогутнім і всезнаючим;

✓ *другий* – віра в божественну справедливість, в правосуддя Аллаха, про заплату в рівній мірі, як за добрі діяння так і за негожі;

✓ *третій* – визнання пророчої місії Муггамеда і пророків, які жили до нього. У мусульманській догматики **концепція пророцтва** займає вкрай важливе місце. Пророки проповідували віру в єдиного Бога, передбачали появу Муггамеда. *Муггамед вважається звичайною людиною і не може стати об'єктом обожнювання. У той же час, іслам визнає повну непогрішність Муггамеда як посланника Божого. Пророки, послані Богом для проповіді священного писання, відносяться до категорії обраних, наближених до Бога людей;*

✓ *четвертий* – віра в воскресіння, Судний день і потойбічний світ. Воскресіння померлих і суд Аллаха над людьми, яким уготовано рай чи пекло, були однією з головних тем проповідей Моххамеда, викладених в Корані;

✓ *п'ятий* – пов'язаний з вченням про імамат-халіфат (доктрині влади в ісламі). При всій непорушності догматів ісламу їх інтерпретація змінювалася з плином часу і була предметом бурхливої полеміки.

Основним догматом Ісламу є *ідея єдинобожжя, віра в єдиного Бога Аллаха: «Немає Бога, крім Аллаха, і Моххамед - пророк його».*

Особливості віровчення ісламу [7]:

– віра в Аллаха (тобто віра в Бога). Бог в ісламі єдиний, превосходящ, поза часу, милостивий і милосердний;

– віра в священні книги. З кожним з посланників Всевишній посилав людям Книгу одкровенень Тору – через Мойсея, Євангеліє – через Ісуса, Коран – через Муггамеда;

– віра в ангелів, диявола і джинів. Ангели, створені зі світла, служать провідниками і помічниками Бога. Джини, створені з вогню, що населяли землю до людини, можуть бути як добрими, так і злими. Диявол (шайтан) – занепалий ангел, який очолив ворожі людині сили;

- віра в пророків. В ісламі визначено 30 пророків, а в Корані записано 26 пророцтв. Муггамед вважається останнім посланником, печаткою пророків;
- віра в рай та пекло;
- віра в приречення. Аллаху відомо все, все, що відбувається має свій сенс і є виразом його волі;
- віра в життя після смерті і в безсмертя душі.

Віровчення і культ Ісламу спрямовані на зміцнення віри, богобоязливості, формування високих фіз. і моральних якостей особи, її тілесної й духовної чистоти. Іслам не дозволяє завдавати шкоди живим створінням, морити голодом тварин, знищувати рослини, забороняє проливати воду й марно її витрачати, закликає обирати найсправедливіші методи для використання живого (особливо тварин). Виокремились три осн. напрями Ісламу: сунізм, шіїзм та хасидизм.

Ісламський символ віри звучить так: «**Немає Бога, крім Аллаха, і Муггамед – Пророк його**».

Іслам заснований на п'яти заповідях, «стовпах» мусульманського віровчення, з яких чотири містять обрядові і моральні приписи:

1. Свідectво – «**шахада**». Суть ісламу є покiрність богу і визнання того, що Моххамед – його посланець. Воно виражається у формулі «немає божества, крім Аллаха, і Муггамед – посланник Аллаха».

2. Молитва – «**саят**». Висловлює схиляння перед богом і вдячність йому. Молитва здійснюється п'ять разів на день – на сході, опівдні, після обіду, на заході й увечері. Перед кожною молитвою необхідно здійснювати ритуальне обмивання.

3. Милостиня – «**зак'ят**». Свого роду податок на користь бідних мусульман. Раз у рік мусульманин виплачує 2,5 % свого капіталу в якості милостині нужденним. Розміри закята регламентовані мусульманським правом. Сплату закята інтерпретують як «очищення» від гріховності багатства, з якого він стягується. В ісламі також існує – добровільна милостиня на користь незаможних і нужденних.

4. Піст – «**саум**». Мусульмани постять протягом усього місяця рамадан. Звільнення від поста отримують вагітні та жінки, діти, хворі, особи похилого віку, а також ті, хто не можуть його дотримуватися з об'єктивних причин (перебування в дорозі, участь у військових діях, і т. д.). Віруючі, тимчасово звільнені від поста або порушили його з яких-небудь причин, повинні заповнити пропущене в інший час.

5. Паломництво – «**хадж**». Щонайменше один раз у житті мусульманин повинен відправитися в паломництво в Мекку, до Кааби (святилище Аллаха). Йому передують очисні обряди (обмивання, обрізання волосся, нігтів) і одягання в **іхрам** – спеціальне вбрання, що складається з двох шматків білої матерії, один з яких обертається навколо стегон, а інший накидається на плечі [87].

Щоб стати мусульманином, достатньо вимовити в присутності поважних людей ісламський символ віри.

В ісламі відсутні обряди, характерні для християнства. В ісламі відсутній культ святих. Ніщо не повинно порушувати принципи і верховності єдності Бога і відволікати віруючих від поклоніння Аллаху. Тому в ісламі заборонені зображення Бога, людей, тварин. Відповідно в ісламі **відсутня іконографія**. Відсутність культу святих, чудотворних ікон, монастирів – все це призводить до того, що в ісламі значно менше, ніж у християнстві, священних місць, що приваблюють туристів - паломників.

Рис. 9.1. Хадж у Мекці

Отже, в Корані чітко йдеться про необхідність пожертвувань. Тому в ісламі проповідується подаяння жебракам, хворим,

які потребують допомоги, турбота про свої сім'ї. Потрібна також сплата милостині (2,5 %) від усього нажитого людиною на користь бідних. У дев'ятий місяць місячного календаря рамадан мусульманам приписано піст. Найбільш важливою заповіддю є **хадж** (рис. 9.1).

Коран вважає відвідування Мекки і Медини обов'язком кожного мусульманина. Хадж починається в строго певний час (на 7-й день місяця **зу-ль-хіджав**) в Мекки, приурочений до часу свята жертвопринесення – **ід аль-адх**.

Так само як і всі інші релігійні обов'язки мусульман, хадж строго регламентований. Хадж не може зробити людина, що не пройшла обрізання. Якщо людина захворіла, то може послати замість себе заступника. Проте літні люди рідко звертаються до такої практики, бо смерть у час хаджу припускає, що мусульманин буде похований біля святих місць. Жінки можуть зробити хадж тільки в супроводі чоловіків.

Поряд з великим паломництвом (**хадж**) існує і мале – **умра**, яке можна здійснити в іншу пору року. *Стати імамом*, тобто «виробляти молитву», може будь-яка шанована людина, що добре розбирається в Корані і ритуальній практиці. На молитву віруючі повинні одягати чистий одяг, зробивши обмивання. Мале паломництво (умра), також як і відвідини Медини, вважається справою богоугодною, але не рівноцінною великому паломництву.

Ісламські обряди.

В ісламі велику роль відіграє складна обрядність: мусульманин повинен п'ять разів на день здійснити молитву (намаз), дотримуватись релігійних свят, постів, обрядів, звичаїв, здійснювати неможливе.

✓ *Тридцятиденний пост місяця рамазану* належить до обов'язкових звичаїв. Іслам має особливу форму повідомлення віруючих про час намазу. Кличе до молитви служитель мечеті – муедзин. Намаз здійснюється у будь-якому місці, де застав віруючого арм (заклик до молитви): у полі, біля верстата, у кабінеті. Перед намазом обов'язкове обмивання обличчя та рук до ліктів, голови та ніг. Адже вода володіє чудодійною силою: очищає не тільки від фізичного бруду, а й від моральної нечистоти. Омивання, наприклад, необхідне після спілкування з іновірцями.

✓ *Суннат (обрізання)* – один з основних обрядів у мусульман. Хлопчиків приблизно в семирічному віці, коли вони, як вважалося, уже виходили з-під материнської опіки, піддавали цій операції. Це, як і в іудеїв, свого роду символом релігійної належності і вважається обов'язковим, адже символізує зростання дитини, перехід її в новий, «дорослий» стан. Як і інші обряди, обрізання звичайно супроводиться святом (той), на яке з'їжджається багато родичів з відповідними подарунками на випадок свята.

✓ *Весілля* – ще один важливий обряд у житті мусульманина. Молодих, як правило, вінчає один із служителів ісламу (імам або мулла), який здійснює обряд, від імені ісламу ніби скріплює союз молодих, перетворюючи його в офіційно визнаний шлюб, що має силу закону.

✓ *Народження дитини*, особливо сина, відзначається в родині мусульманина святково зі спеціальними ритуальними обрядами.

✓ *Похорон* – останній із серії обрядів, які існують протягом усього життя мусульманина. Здійснюється в день смерті і виконується за участю духовних осіб, які читають заупокійні молитви з Корану. Коштує він, як правило, недешево, адже місце в раю слід оплатити. Гроші і подарунки невтішних родичів йдуть і присутнім на обряді муллам та імамам, і жебракам та дервішам, які супроводжують похоронну процесію, а також родичам та гостям, що беруть участь у поминках.

9.3. Сунізм, шиїзм і суфізм

Світською і духовною владами керує *Імамат*.

В ісламі існують дві основні течії – *сунізм і шиїзм*, що розходяться в питаннях спадкоємності духовної влади, та секта *хариджитів*, яка заперечує владу обох угруповань.

Сунізм найбільш ортодоксальний (правовірний) напрям ісламу. Базується на Корані і Сунні і визнає принцип виборності *халіфів* (наступників Моххамеда) (рис. 9.2).

Рис. 9.2. Релігійний і світський вождь

Сунні є другим після Корану джерелом віровчення – *священним переказом ісламу*. Сунізм поширений у Середній Азії, Закавказзі, Поволжі, Сибіру, на Уралі, в Малій Азії, Єгипті, Північній Африці. Він охоплює різноманітні школи, течії, секти, тлумачення свят, елементів молитов та інших ритуальних обрядів, молитовних установ, структури релігійних об'єднань, духовенства тощо. Більшість (90%) мусульман світу є сунітами.

Шиїзм Це другий за масовістю напрям в ісламі. Його заснували прихильники Алі – двоюрідного брата Муггамеда, добиваючись обрання його *халіфом*. Шиїзм охоплює течії, секти,

які вважають Алі та його потомків єдиними

Рис. 9.3. Мечеть Имама (Иран)

законними спадкоємцями і духовними послідовниками пророка Муггамеда; визнають Коран, місію Муггамеда, мусульманські традиції, хоч по-своєму тлумачать деякі догмати ісламу (рис. 9.3). Вірячи у переселення душ, вони стверджують, що в тілах імамів, потомків Алі, втілена душа Муггамеда. Прихильники цієї течії також вірять в прихід у світ незадовго до Страшного суду таємного *імама* – *Махді*, який встановить рівність і справедливість. У шіїзмі багато сектантських течій. Але всі вони відстоюють «чистоту релігійної віри», єдиними послідовниками якої вважають тільки себе.

У межах сунізму сформувалося багато течій і шкіл (наприклад, Суфізм), які, сповідуючи основні принципи, мають певні відмінності.

Суфізм – це містико-аскетична течія в сунізмі, що робить акценти на емоційній і інтуїтивній стороні релігійного досвіду [35].

Основними його цілями є: повне розчинення людської свідомості у свідомості Бога, безпосереднє

Рис. 9.4. Шейх Алі Джифри

емоційне переживання досвіду спілкування з Богом, пошуки внутрішнього духовного життя. Суфії суворо дотримувались постів, приймали обітниця (рис. 9.4). Вони були байдужими до багатства та незгод життя, вважаючи головною метою позбавлення особистих якостей та набуття божественних, тобто пряме з'єднання з божественною «істиною». Нині суфізм втратив колишню популярність, проте в окремих країнах його позиції ще досить міцні. Це дуже неоднорідна, розгалужена течія, до якої входять окремі братства.

9.4. Мусульманські релігійні свята

Важлива роль в житті мусульман належить релігійним святкам (*Ід аль-Адха* і *Ід аль-Фітр*), які становлять невід'ємну частину мусульманських таїнств, обрядів паломництва і посту (рис. 9.5).

Прощальна проповідь пророка Моххамеда

Святкування Рамадан

Пожертвування під час Курбан-байраму

Рис. 9.5. Мусульманські релігійні свята

До числа мусульманських свят належить також п'ятниця – день спільної молитви. У цей день в мечетях проходять масові молитовні зібрання. До числа неканонічних свят, що широко відзначаються в світі ісламу, відноситься *Маулід ан-Набі* – свято народження пророка Моххамеда, який відзначається 12-

го числа місяця *рабі аль-аввал* (читаються проповіді в мечетях, відбувається колективна молитва). Ще популярне свято – *Аль-ісра аль-Мірадж* (нічну подорож і вознесіння) знаменує чудову подорож Муггамеда в Єрусалим і його вознесіння до небесного престолу Аллаха. Під час свята ніч 27-го *раджаба* проводиться в недосипанні, читанні Корану і молитвах.

З гори Арафат пророк Муггамед прочитав свою Прощальну проповідь в останній рік свого життя. Мусульмани також з великими почеснями і глибокою повагою відзначають не тільки день народження Пророка Муггамеда, але і ніч його вознесіння, ніч заповіді і ніч могутності. Мусульмани вірять, що цієї ночі Господь щедро роздає Свої благословення та прощення, приймає молитви-прохання та пробачає гріхи.

Дати мусульманських свят приведені в табл. 9.1.

9.1. Мусульманські релігійні свята

Мусульманський календар	Офіційний календар	Назва свята	Переклад назви свята
26-27 рамадан	24-25 січня	Лейлят аль Кадр	Ніч могутності
1 шаввала	29 січня	Ід аль Фітр	Свято закінчення посту
9 зуль-хиджжи	6 квітня	Ід аум Арафа	Стояння біля гори Арафат
10 зуль-хиджжи	7 квітня	Ід аль-Адха	Свято жертвопринесення
1 мухаррама	27 квітня	Навруз	Початок нового 1419 мусульманського року по хіджрі
10 мухаррама	6 травня	Ашура	Десятий день нового року
11-12 рабі аль-аввал	5-6 липня	Маулід ан Набі	Ніч народження Пророка Моххамеда
1-2 раджаба	22-23 жовтня	Ніч Рагаиб	День одруження батьків Пророка Моххамеда
26-27 раджаба	16-17 листопада	Аль-ісра аль-Мірадж	Ніч вознесіння Пророка Моххамеда до Аллаха
14-15 шаабана	3-4 грудня	Бараат	Ніч очищення
1 рамадану	20 грудня		Початок священного посту

* За матеріалами Мусульманського релігійного товариства.

Під час таких свят, як Стояння біля гори Арафат і Свято жертвопринесення, кожен мусульманин повинен здійснити прощу до Кааби, Дому Божого в Мецці (Саудівська Аравія). Кааба – перший храм на Землі, зведений колись пророком Ібрагимом (Авраам). Цю прощу називають *хадж* – її повинен здійснити хоч би раз у житті кожен дорослий мусульманин, що має фізичну та фінансову можливість і не лишає родину без засобів на прожиття на час своєї відсутності. *Хадж* – один зі стовпів Ісламу, разом зі свідомством (шахада), молитвою, закотом (милостинею) та постом (рис. 9.6).

Рис. 9.6. Хадж: семиразовий обхід навколо святилища Кааба
9.5. Хадж в Мекку. Програма хаджу

Паломництво в Мекку вважається *хаджем* (велике паломництво), якщо воно закінчилося святом Ід аль Адха (Курбан-байрам) і чоловік вчинив всі необхідні ритуали протягом 6 днів. Мусульмани можуть відвідувати ці місця в будь який інший час року, та якщо паломництво буде менш тривалим за термінами і закінчилося в інший день, то воно буде називатися *умра* (мале паломництво).

Під час хаджу мусульманам необхідно виконати чотири умови:

- одягтися в біле вбрання – *іхрам*;
- здійснити обхід навколо Кааби (*таваф*);
- здійснити предстояння в долині Арафат (*вукуф*);
- знову здійснити обхід навколо Кааби після повернення з долини Арафат.

При в'їзді в Мекку віруючий добровільно приймає на себе особливі обмеження (*іхрам*). Зміст іхраму полягає у загальному очищенні, рівність, єдиноустремління і самопожертву. Всі люди, незалежно від їх стану і добробуту, одягаються в однаковий одяг і постають перед Богом рівними. В знак смирення чоловіки не носять головних уборів, хоча парасольки від сонця дозволені. Жінки не повинні приховувати своє обличчя для утвердження атмосфери довіри й чистоти. Паломники повинні тримати свій розум в стані спокою, не допускати роздратування, сварок, образ. Прояв похоті або інтимні стосунки роблять хадж недійсним. Під час хаджу не можна свататися або вступати в шлюб.

Отже, хадж почався в той момент, коли люди увійшли в *іхрам*. Під час проведення паломництва спеціальна поліція відстежує дотримання організаційних моментів, стежить за порядком проведення заходів, спостерігає за порядком проведення ритуалу. Законодавство Саудівської Аравії дуже суворе.

Програма хаджу:

1. Сьомого числа місяця зуль хіджа – проповідь у мечеті Кааби. Паломники сім раз обходять Каабу проти годинникової стрілки. У той же вечір або на наступне ранок паломникам показують Мекку. Сім разів здійснюють ритуальний біг між пагорбами Сафа і Марва. Відвідують святе джерело Зам

заст. На цьому мале паломництво може закінчитися, і тоді воно буде вважатися паломництвом умра.

2. На восьмий день процесія паломників здійснює повне обмивання і йде до долини Світу в 10 км від Кааби. Потім вирушає до гори Арафат, яка розташована в 24 км від Мекки.

3. Дев'ятого числа починається предстояння перед Богом на горі Милості. Паломники стоять з полудня до настання сутінок (чоловіки з непокритою головою) і здійснюють молитви.

4. Десятого числа прочани вирушають у долину Міна, де кидають сім камінчиків, підібраних раніше, у стовп, що символізує диявола (Ібліса). Цей ритуал носить назву «побиття камінням диявола». Потім заколюють жертвну тварину (вівцю, козу чи верблюда). М'ясо роздається бідним. Потім паломники обривають собі волосся на голові і підстригають нігті (обрізані, волосся і нігті зариваються в землю). Після повернення до Мекки паломники знову обходять Каабу. Після чого паломництво Хадж вважається завершеним. Паломник чоловік, який здійснив хадж, називається хаджі, жінка – хаджу.

Дуже часто з паломництвом до Мекки прийнято поєднувати відвідування могили великого Пророка Моххамеда, в Медині. Іноді в довершення хаджу здійснюється подорож паломництво в Єрусалим на гору Пророків.

9.6. Територія розповсюдження ісламу. Іслам в Україні

За даними Всесвітньої ісламської ліги, в різних країнах світу налічується приблизно 1 млрд 900 млн. прихильників ісламу, що становить приблизно 25 % населення Землі. Іслам сповідують країни Близького та Середнього Сходу, Азії, Африки. Мусульмани мешкають більше ніж у 120 країнах. У 35 країнах вони становлять 95–99 % населення, в 15 державах – впливова меншість, у 28 країнах іслам – державна релігія [8].

Основна маса віруючих мусульман зосереджена у двох великих регіонах сучасного світу:

Перший регіон – Туреччина, Іран, Афганістан, Пакистан та деякі інші країни. Тут знаходиться *країна ісламу* – **аравійські степи та напівпустелі**, мешкають в цьому регіоні близько 60% мусульманського населення планети.

Другий регіон охоплює частину Південно Східної Азії – Бангладеш, Малайзію, Індонезію, південну частину Філіппінського архіпелагу (о. Манденас). Тут мешкають близько третини мусульман. За межами цих регіонів більш менш значні групи мусульман трапляються в країнах Чорної Африки (Сенегал, Малі, Нігерія та ін.), на Балканах (Албанія та Югославія, Боснія та Герцеговина, частково Болгарія), у Китаї – серед національних меншин.

Розподіл 1 млрд. 900 млн. мусульман між різними течіями ісламу в цілому приблизно такий: суніти – 90%; шиїти – 7% млн; хариджити – 3%.

Найбільше мусульман мешкає в таких країнах:

Індонезія – 231 млн;

Єгипет 89 млн;

Пакистан – 195 млн;	Іран – 80 млн;
Індія – 191 млн;	Афганістан – 32 млн;
Бангладеш – 150 млн;	Ефіопія – 36 млн;
Туреччина – 80 млн;	Марокко – 36 млн;
Нігерія – 100 млн;	Алжир – 42 млн.

Три країни є переважно шиїтськими: Іран (93%), Бахрейн (66%) та Ірак (близько 60%). Шиїти мешкають в Ірані (26 млн), Індії (22 млн), Пакистані (16 млн), Іраку (7,5 млн), Афганістані (6 млн).

Іслам в Україні

Переважним регіоном поширення ісламу в Україні є Крим, де набув поширення сунізм. В Україні на початок 2021 року діяло 176 мусульманських громад [13]. У інформаційному звіті Міністерства культури України у 2023 року, зазначається, що загальна кількість релігійних структур прихильників ісламу налічує 1233 релігійні організації. Це складає 3,3 % від загальної релігійної мережі держави. На початок 2019 року кількість мусульманських релігійних організацій становила 1135 одиниць, що також складало 3,3 % релігійної мережі країни. Тобто впродовж 4-х років питома вага мусульманських релігійних організацій в загальнодержавній складовій залишалася сталою. Однак фактичний приріст їх релігійних громад за 4 роки становив 96 одиниць, з яких 26 було засновано впродовж 2022 року. Здебільшого мусульманські релігійні організації діють у Південно-Східному регіоні, зокрема в Автономній Республіці Крим (1007 організацій), Херсонській (60 одиниць) та Донецькій (37 одиниць) областях та в м. Києві

9.7. Релігійні об'єкти ісламу

Паломництвом в ісламі вважається відвідування двох священних міст – Мекки і Медини, що знаходяться в Саудівській Аравії. Ці паломництва поділяються на дві категорії:

- 1) хадж (велике паломництво);
- 2) умра (мале паломництво).

Мекку і Медину щорічно відвідують близько 4 млн паломників.

Мекка – найвідоміше місто Саудівської Аравії, розташоване за 72 км від узбережжя Червоного моря в історичній місцевості Хіджаз. Місто є святиною для мусульман, оскільки в ньому народився пророк Магомет. Це центр інтересу, мета, до якої прихильники релігійної віри прагнуть дістатись.

В місті знаходяться святині мусульманського світу:

✓ **Мечеть Аль-Харам** головний священний храм мусульман у внутрішньому дворі якого знаходиться Кааба. Об'єкт обов'язкового паломництва – хаджу. Прототип Мечеті Аль-Харам з'явився у 638 р. За часів пророка Моххамеда і «праведних халіфів» Заповідна Мечеть була суттєво перебудована. Сьогодні площа мечеті становить 309 тис. кв. метрів і може вмістити за деякими оцінками до 700 тисяч чоловік. Мечеть має 9 мінаретів висотою 89 метрів, 11 сходів та 7 ескалаторів. До мечеті веде 4 головних входи

і ще 54 додаткових, не рахуючи входів на 2-й і нижній рівні. Потужне освітлення комплексу Заповідної Мечеті здійснюється за допомогою двох електростанцій. Мечеть оснащена радіо і телестудіями, внутрішні приміщення обладнані кондиціонерами. Усередині мечеті знаходиться *святинище Кааба*.

✓ *Святинище Кааба* – будівля, кам'яна споруда прямокутної форми в центрі Священної Мечеті (аль-Масжид аль-Харам) у Мекці, головне святинище ісламу, яке мусульмани називають аль-Бейт аль-Харам, що означає «святий дім» (рис. 9.7).

Мусульмани всього світу під час молитви звертаються обличчям у напрямку Кааби. Навколо Кааби під час хаджу здійснюється обряд *таваф* (рис. 9.8).

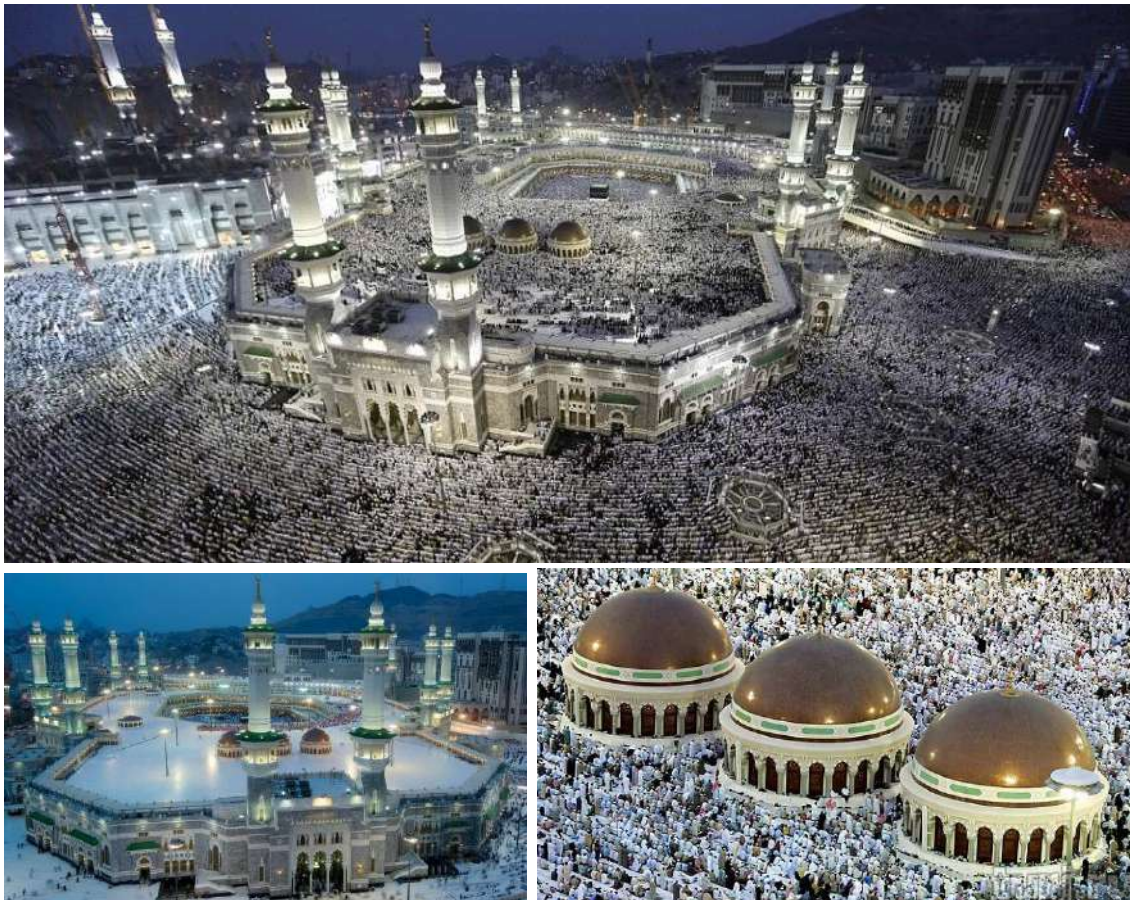

Рис. 9.7. Комплекс Святині мусульманського світу у Мекці

Каабу виготовлено з граніту і вкрито зверху тканиною, на рівні 1,5 м у Каабу *вбудовано чорний камінь* (аль-Хаджар аль-Есвад). Його видима поверхня – приблизно 16,5 на 20 см. Природа Чорного каменю невідома. Деякі дослідники вважають його метеоритом, інші - великим шматком невідомої вулканічної породи, адже кам'яниста Аравія рясніє згаслими вулканами.

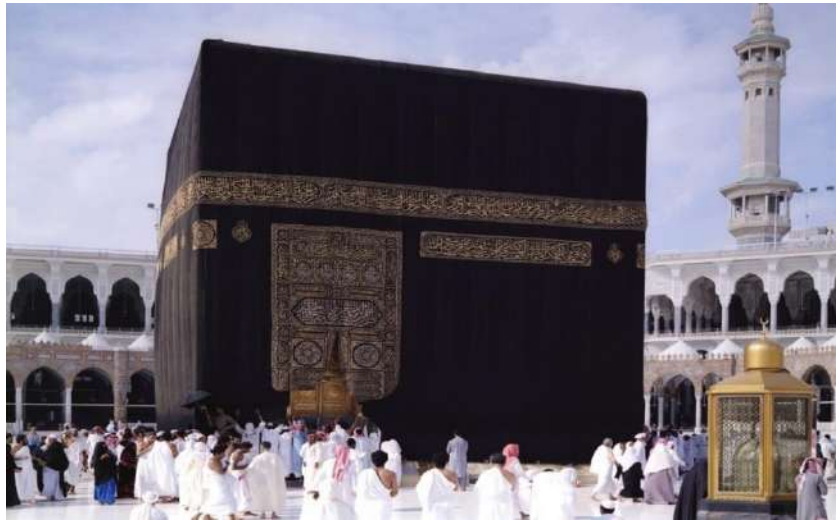
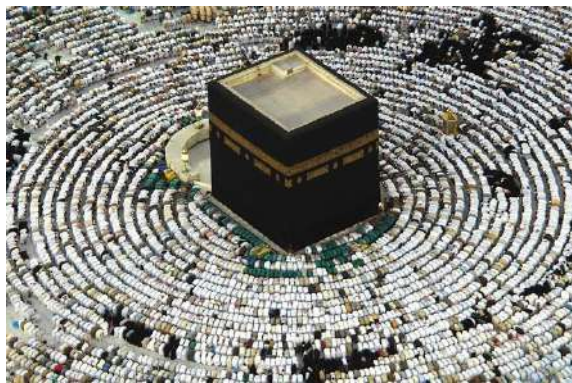

Рис. 9.8. Зовнішній вигляд Кааби

Паломники прагнуть поцілувати *Чорний камінь*, а якщо це не вдається, то хоча б доторкнутися до нього (рис. 9.9).

Тавах – семиразове ходіння навколо Кааби проти годинникової стрілки

Чорний камінь, вмуровано в Каабу.

Рис. 9.9. Обряд під час молитви у Мецці

Споруда Кааба має прямокутну форму. Її висота становить 15 м, довжина і ширина, відповідно, 10 і 12 метрів. Кути Кааби розташовано за сторонами світу і мають назви: південний, північний, західний і східний.

Кааба збудована з сірого каменю з навколишніх гір, основа з мармурового фундаменту. Її чотири кути називаються – червоний, сирійський, еменський і чорний (так як біля нього знаходиться «чорний камінь», до якого паломники прагнуть доторкнутися і поцілувати його). Зовні святилище Кааба покрито чорним покривалом (серпанком), яке щорічно виготовляється в Єгипті. Незадовго до прибуття паломників чорне покривало замінюють на білий чохол. В кінці паломницького місяця її знову одягають в нове чорне покривало, а старе розрізають на шматки і продають прочанам, як реліквію (рис. 9.10).

Рис. 9.10. Внутрішній вигляд Кааби: стеля підтримується трьома колонами.

Двері Кааби знаходиться на висоті 2 м від землі, до неї піднімають сходи. У середині Кааби є приміщення. Про внутрішній вигляд *Кааби* відомо не всім: стеля підтримується трьома колонами, кожна колона носить ім'я одне з головних ангелів.

У середині три дерев'яні колони підтримують покрівлю, безліч ламп з написами, підлога викладена мармуровими плитами. На внутрішніх стінах встановлені таблички з іменами правителів, які коли-небудь брали участь в будівництві або ремонті Кааби.

✓ *Масджід Куба (мечеть Куба)* – перша ісламська мечеть також розташована в Медині. Її знищила блискавка, ймовірно близько 850 року і майже забута. У 892 р. місце було очищене, мечеть відновлюють, яку знищує вогонь в 1257 і майже негайно знов відновлюють. Каїтбей правитель Єгипту реставрує її, в 1487. Її перші камені були закладені пророком Моххамедом, але мечеть була закінчена його соратниками. Моххамед провів у її стінах більше 20 ночей молячись.

✓ *мечеть Аль-Масджід Ан-Набавія (мечеть пророка)* - там знаходиться могила пророка Моххамеда. Мечеть була побудована на ділянці, сусідній до дому Моххамеда, і як мусульмани вірять, що пророки мають бути поховані в тому ж місці, де вони померли, Моххамед був тому похований в його будинку. Могила пізніше стала частиною мечеті, коли дозволив *Омейяд халіф Валід I* (рис. 9.11).

Перша мечеть на цьому місці була побудована ще за життя Муггамеда, наступні ісламські правителі розширили та прикрасили святиню. Під Зеленим куполом (*Купол Пророка*) розташована могила Муггамеда. Перші два

Рис. 9.11. Мечеть пророка Моххамеда

мусульманських халіфа Абу-Бекр та Умар також поховані у мечеті. Мечеть слугувала також приміщенням для проведення культурних та громадських

заходів, судом та релігійною школою.

Деякі інші важливі мусульманські паломницькі святині.

Крім паломницьких центрів у Мецці і Медині, в довершення хаджу іноді здійснюється подорож паломництво в Єрусалим на гору Пророків. Крім цього ісламські паломники відвідують інші релігійні об'єкти в інших країнах світу:

- у Єрусалимі знаходиться мусульманський храм – Мечеть аль-Акса;
- у Стамбулі знаходиться Блакитна мечеть (колишній Софійський собор);
- в Дамаску – мечеть Омейядів;
- в Багдаді – Золота мечеть;
- у Каїрі – мечеть Ібн Тулуна і султана Хасана;
- у Делі – мінарет Кутб Мінар і мечеті Кувват-уль Іслам.

У *Єрусалимі* знаходиться одна з найважливіших святинь ісламу – мечеть халіфа Омара («Купол скелі»). Вона знаходиться на горі Морія, на місці колишнього храму царя Соломона. Це місце є священним для християн, іудеїв і мусульман, оскільки тут Авраам збирався принести в жертву свого сина Ісаака. Для мусульман це місце важливе тим, що звідси пророк Моххамед здійснив свою нічну подорож на небеса.

Мечеть аль-Акса – мусульманський храм в старому місті Єрусалима на Храмовій горі (рис. 9.12). Є третьою святинєю ісламу після мечеті аль-Харам у Мецці та Мечеті Пророка у Медині. Іслам пов'язує з цим місцем *ісра* (нічне переміщення пророка Муггамеда з Мекки в Єрусалим) і *мірадж* (вознесіння). На місці мечеті аль-Акса пророк Муггамед здійснив як імам молитву зі всіма пророками, посланими до нього.

Мечеть була первісно маленьким молитовним домом, побудованим халіфом Умаром, потім була відновлена і розширена халіфом Абд аль-Маліком і закінчена його сином Аль-Валідом в 705 році.

Рис. 9. 12. Мечеть аль-Акса – мусульманський храм Єрусалима

Сьогодні Старе місто Єрусалиму є частиною ізраїльського Єрусалиму, однак мечеть знаходиться під контролем мусульманської організації Вакф. В мечеті одночасно можуть молитися до 5000 віруючих.

Блакитна мечеть, або мечеть Султанахмет – одна з найбільших і одна з найгарніших мечетей Стамбула. Мечеть вважається одним з найвидатніших шедеврів ісламської та світової архітектури. Вона розташована на березі Мармурового моря в історичному центрі Стамбула в районі Султанахмет навпроти мечеті Ая-Софія. Мечеть є одним з символів міста.

Архітектура мечеті поєднує в собі два стилі – класичний османський та візантійський. Для будівництва використані каміння та мармур. У візерунках

мечеті переважають рослинні мотиви - традиційні тюльпани, лілії, гвоздики та троянди, а також орнаменти різних кольорів на білому тлі. Підлога мечеті викладена килимами. Всередині мечеть добре висвітлена – світло падає з 260 вікон. Спочатку скло, використане для вікон, було привезене з Венеції, але пізніше було замінено.

Велика мечеть або мечеть Омейядів – одна з найбільших та найдавніших мечетей у світі, розташована в Дамаску; архітектурна пам'ятка XII ст., частина Старого міста Дамаска, яке входить до всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. Мечеть Омейядів – єдина, де збережено християнську мозаїку, а також відомі фрески з сонячної «смальти». У мечеті розташована каплиця святого Іоанна Хрестителя (пророк Ях'я в ісламській традиції), де зберігається голова святого. В окремому приміщенні при мечеті зберігаються волосина з бороди пророка Моххамеда та голова Хусейна – зятя пророка Муггамеда (рис.9.13).

Блакитна мечеть в Стамбулі

Велика мечеть — мечеть Омейядів в Дамаску

Рис. 9.13. Блакитна мечеть та мечеть Омейядів

Мечеть Ібн-Тулуна – одна з найстаріших мечетей міста Каїр (Єгипет), має оригінальний зовнішній вигляд, що сягає своїм віком середини IX століття; є однією з видатних споруд арабської архітектури (рис. 9.14).

Рис. 9.14. Мечеть Ібн-Тулуна – найстаріша мечеть м. Каїр Єгипет

З трьох боків подвір'я мечеті оточене аркадами. Стрільчасті арки спираються на квадратні стовпи. З четвертого боку до сахну примикає молитовна зала, де міститься міхраб, зведений ще за часів Ібн-Тулуна, але в подальшому значно перебудований. Чотири колони з чудовими капітелями, що прикрашають залу.

На західному боці мечеті підноситься мінарет, що є нетрадиційним за зовнішнім виглядом для Каїру (іракський тип), і також не є з'єднаним з основним приміщенням мечеті. Мечеть Ібн-Тулуна складена з обпаленої цегли і вкрита вапняковою обмазкою, що знову ж таки є свідченням оригінальності споруди для Каїра – адже в регіоні достатньо каміння, що використовується як будівельний матеріал. Архівольти великих і малих арок, капітелі колон, карнизи тощо оздоблені стилізованим рослинним візерунком, традиційним для ісламського мистецтва.

Контрольні питання до теми 9

1. Історія виникнення та основи віровчення ісламу.
2. Особливості паломницького туризму в ісламі.
3. Чим відрізняються види паломництва.
4. Догмати ісламу хадж і умра?
5. Мусульманські свята.
6. Сунізм, шиїзм і суфізм.
7. Територія розповсюдження ісламу.
8. Релігійні об'єкти.
9. Де знаходяться два священних міста ісламу – Мекка і Медіна.
10. Місце знаходження одної з найбільших мечетей у світі – Харам бейт Уллах.
11. Хадж в Мекку. Програма хаджу.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 8-9, 12-13, 20;

допоміжна -: 36, 62, 87-89.

Тема. 10. Релігійний туризм в буддизмі

- 10.1. Історія буддизму. Особливості паломництва в буддизмі.
- 10.2. Основні положення віровчення буддизму.
- 10.3. Напрямки та філософські школи буддизму.
- 10.4. Святі місця та паломницькі центри буддизму.
- 10.5. Географія Буддизму.
- 10.6. Сакральні культові споруди буддизму.

Буддизм – надзвичайно філософська релігія про духовне пробудження, перевтілення побудована на концепціях Дхарми, колес Дхарми і Сансари, карми і реінкарнації та шести світів.

Головна мета Буддизму – постійне пізнання людиною самої себе, заглиблений самоаналіз своїх думок, почуттів і прагнень. Мета буддиста – покласти край стражданню та досягти згасання жадоби, злостивості та хибних поглядів, досягаючи при цьому пробудження (*бодхі*). Буддизм вчить робити добрі та вмілі вчинки, уникати вчинків злих та невмілих, а також очищувати та розвивати розум.

Хоча буддизм вважається релігією і має багато ознак релігії, як-от храми, чернецтво, молитви, у ньому немає віри в Бога-творця, тому його нерідко називають «атеїстичною» релігією. Від інших релігій він відрізняється тим, що Бог не є окремою особою, а духовним началом, яке може змінювати свій стан («Будда в собі», «Будда в нірвані»). У буддизмі визначають безперервну зміну світу, регулюючи всі процеси законами причини та наслідку. Одночасно, релігійний туризм у буддизмі, що налічує 500 млн. віруючих, дещо відрізняється від християн і мусульман. Вони не здійснюють традиційних паломництв, хоча мають власні центри.

Слово «буддизм» створене європейцями у ХІХ столітті. Європейців вражають численні буддійські храми, монастирі, величні скельні й печерні комплекси. Послідовники буддизму зустрічаються в усьому світі, зокрема в Україні.

10.1. Історія буддизму. Особливості паломництва в буддизмі

Буддизм як світова релігія зародився у Східній Індії близько VI століття до н. е. Засновником вчення вважається принц Сіддхартха Гаутама (623–344 р. до н.е. – син царя Шуддходани). У 29 років принц, опинившись за межами палацу, мав кілька зустрічей, які докорінно змінили його життя. Він побачив: 1) старість, 2) хворобу, 3) смерть, 4) мандрівного відлюдника, який удосконалює свій дух, щоб звільнитися від низки народжень. Вражений побаченим, Сіддхартха залишає палац. Принц мандрував шість років і виснажував себе аскетичними практиками, спілкуючись з багатьма духовними вчителями. Він намагався зрозуміти, чи можна жити без страждань (рис.10.1).

Рис. 10.1. Принц Сіддхартха Гаутама і статуя Будди

Одного разу, коли він сидів під деревом, на нього зійшло просвітлення. *Це дерево називається деревом Бодхи, а місце – Бодх-Гая.* І принц Сіддхартха Гаутама **став Буддою, тобто пробудженим.** Величезне, безмежне співчуття, яке Будда відчув до всіх живих істот, спонукало його на шлях служіння.

Він розробив вчення з оригінальною назвою – **Дхарма** (закон, вчення).

Концепція Дхарми. Буддизм також розглядає релігію як Дхарму, що утримує людей і захищає від лиха. Кінцевим результатом ретельної і цілеспрямованої роботи людини над собою є досягнення повного звільнення – нирвани. Концепція цього вчення розглядає навколишній світ як ілюзорний вияв великого містичного начала, представленого найдрібнішими духовними частинками, психофізичними елементами (дхармами).

Надприродній, потойбічний світ, навіть сам Будда та його душа також складається з дхарм. Бог, будучи началом усього сущого, перебуває в стані абсолютного спокою – **нірвани**, а існуючі поряд з ним численні **дрібні божества**, які керують світом, допомагають людям досягти Дхарм. З точки зору буддійського віровчення нирвана – це досконалий абсолют, ідеал, що розуміється як **космічний Будда**. У буддійських книгах нирвана характеризується як: зупинка будь-якого переживання і хвилювання, перехід від стану очевидного буття, до потаємного, непізнаного буття – повного спокою й тиші. Досягнення повного спокою і тиші буддисти вважають **справжнім і вічним буттям**.

Трактування дхарми (Будда-дхарми), як і все світосприйняття раннього буддизму, пронизане проповіддю гуманізму, добрих відносин між людьми, любові до ближнього, ненасильство. Для буддизму притаманна тенденція до зменшення ролі і масштабів покарань. Саме вчення вихваляє **законність і законний шлях в житті**.

Традиції буддійського паломництва сходять до часу життя самого Будди. Згідно з каноном Трипітака, Будда заповів своїм послідовникам відвідувати місця, де він народився, отримав просвітлення, прочитав свою першу проповідь і пішов з цього світу. Тіло Будди після його відходу в нирвану було кремовано, останки розділені на 8 частин і поміщені у ступи.

Паломництва в буддизмі почалися з поклоніння останкам Будди. Паломництво в буддизмі полягає у відвідуванні святих місць для отримання духовних результатів, поклоніння і вираження поваги вищим силам. В каноні сказано, що паломник – це той, хто відмовився від світу, а місця паломництва піднімаються сходинками в небо (рис. 10.2).

Рис. 10.2

Концепція перевтілення душі. Буддизм визнає «Сансару» – концепцію безкінечних переселень душі з одного організму в інший і, на відміну від індуїзму,

розглядає переселення душі не як шлях до досконалості, а як *перехід* від однієї форми життя до іншої, від одного страждання до іншого. Буддисти вважають душу безсмертною і розглядають її як психологічну єдність, що складається з дхарм. Зображує Сансару *Бхавачакра* – Колесо Буття (Колесо перевтілень, кругообіг перероджень) як постійний процес самопородження і страждань (рис. 10.3).

Рис .10.3. Бхавачакри

Перевтілення відбувається згідно

карми (вселенського причинно-наслідкового закону), згідно з якою праведні або гріховні дії людини визначають її долю і ніхто, навіть Будда, не може вплинути на нього. Згідно буддійських вірувань *Карма* є добра, яка створює добрі наслідки і погана, що створює погані наслідки. Існує три шкідливих здібності поганої карми: *пристрасть, ненависть і неуттво*.

Буддійська інтерпретація перевтілення душ *не відводить Богові ніякої ролі в цьому процесі*. Буддизм фактично не визнає існування Бога як творця і спасителя, як голови Космосу. Буддійський Бог немов розчинений у всьому існуючому, і всяка людина є носієм цього Бога, особливо та, що йде шляхом удосконалення і досягає нирвани.

Це протирічить віровченню монотеїстичних релігій, оскільки творчий імпульс у буддизмі виходить не від космічного Бога, який існує окремо від людини, а від самої людини, яка в результаті складного розвитку зливається з Космосом. Буддизм обожнює людину, що, з точки зору всіх Церков і конфесій християнства, є глибокою помилкою і тяжким гріхом.

Разом з тим, підкреслення ролі особистості, її відповідальності й самоконтролю має велике значення в чисто практичному розумінні. Помітний вплив на поліпшення моралі й етики людини, окремої громади і всього суспільства – велика цінність релігії буддизму. Народи, що сповідують буддизм, відзначаються працелюбністю, ученістю, культурою і високим стандартом моралі. Коли вся увага людини зосереджена на прагненні поліпшити себе саму, то виграє від цього все суспільство. Хибне уявлення

буддистів про суть Бога – *компенсується* у них ретельним опрацюванням феномену людини.

Символ вчення Будди (рис. 10.4). Символ вчення Будди є **колесо Дхарми** (Дхармачакра), воно може мати п'ять, шість або вісім спиць. Кожна спиця трактується як зображення складових частин *Благородного восьмеричного шляху*:

- правильне розуміння (правильне бачення);
- правильне намагання (правильна рішучість);
- правильна мова;
- правильна діяльність (правильна поведінка);
- правильні засоби до існування (правильний спосіб життя);
- правильне зусилля;
- правильне усвідомлення (правильний напрямок думок);
- правильна концентрація.

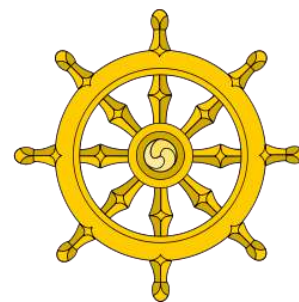

Рис. 10.4. Колесо Дхарми

10.2. Основні положення віровчення буддизму

Чотири благородні істини. Основні положення буддизму викладені в Чотирьох благородних істинах [8], які Гаутама Будда виголосив своїм учням після того, як досяг *пробудження, медитуючи під деревом Бодгі*: життя неминуче пов'язане зі стражданнями; причиною страждання є жага буття і чуттєвих насолод; щоб уникнути страждань, слід звільнитися від цієї жаги буття і досягти повного заспокоєння – нирвани. Бодх-Гая традиційно вважають місцем просвітлення Будди (рис. 10.5).

Під час своєї першої проповіді він виклав чотири благородні істини:

✓ *«Про страждання»* – «Народження – є страждання, старість – страждання, хвороба – страждання, смерть – страждання, бажання – є страждання»;

✓ *«Про причини страждання»* – це жага, з якої

відбувається низка народжень, супроводжуваних чуттєвою насолодою і пожадливістю;

✓ *«Про припинення страждання»* – це вивільнення від спраги і повне викорінення пристрасті, що досягається зреченням від них";

✓ *«Про шляхи припинення страждань»* – це благородний Восьмеричний шлях, що складається у правильному здійсненні поглядів, ідей, речей, дій, способу підтримання життя, пам'яті і зосередження.

Головна мета буддизму – нирвана (просвітлення). З досягненням нирвани

Рис.10.5. Статуя Сіддхартхи Гаутами в Бодх-Гаї, (Індія)

припиняється дія закону карми, і віруючий звільняється від колеса

перероджень. Але буддійське трактування відрізняється запереченням вічності душі. Тому що цикл перероджень, пов'язаних зі стражданнями, завершується досягненням нірвани. У Всесвіті немає нічого постійного і навіть боги схильні до закону карми і теж можуть переродитися на більш низьких рівнях. Особистість як стійке утворення – ілюзія.

Збірник буддійського канону. Буддійський канон називається *Трипітака* (три кошики мудрості) це: чернечий устав, наставлення у вірі і релігійна доктрина тощо. Назва пов'язана з тим, що тексти, написані на пальмовому листі, складали до кошиків. Види кошиків:

- *віная-пітака* (кошик статусу),
- *сутта-пітака* (кошик повчань),
- *абідарма-пітака* (кошик тлумачення).

Перший кошик – *віная-пітака* описує: – обов'язкові правила прийому до буддійських общин, правила щодо житла, особливості проживання в сезон дощів, правила щодо одягу.

Другий кошик – *сутта-пітака*: містить діалоги, вірші, легенди, афоризми, що показують переваги буддизму над брахманізмом; *критикує аскетизм*, якому протиставляється любов, співчуття, доброзичливість; *містить*, разом з міфами про створення світу, *розповіді* про останні дні життя Будди, обставини його смерті, спалення його тіла і розподіл останків після спалення; *розповідає* про звичаї, народні традиції та особливості релігійної думки.

Третій кошик – *абідарма-пітака* містить тексти, у яких: *розглядаються* буддійське вчення в метафізичному та психологічному аспектах; *тлумачаться* чуттєвий світ як породження свідомості людини; *подаються* релігійні та філософські питання як одкровення Будди. Ця частина «трипітаки» була оголошена канонічною найпізніше, і тому визнається священною не всіма буддійськими богословськими школами.

У буддизмі існує концепція шести світів – шести царств:

- 1) світ богів (девів);
- 2) світ демонів (асурів);
- 3) світ людей;
- 4) світ тварин;
- 5) світ голодних духів;
- 6) світ пекла.

Всі вони складають колесо Сансари (страждань), і люди можуть втілюватися в різних світах. Лише просвітлення (нірвана) здатне вивести з цього колеса страждань.

Доктрина спасіння в буддизмі. Доктрина спасіння в буддизмі опирається на чотири благородні істини:

1. Пізнання того, що у світі є страждання.
2. Пізнання причини страждання.
3. Усвідомлення, що від страждання можна звільнитися.
4. Пошук шляхів, які ведуть до вивільнення від страждання.

Десять великих добродійностей:

1) щедрість у подаянні;	б) смирення;
2) дотримання етичних норм;	7) самообожнення;
3) терпимість;	8) відсутність гніву;
4) щирість;	9) не заподіяння зла живим істотам;
5) лагідність;	10) милосердя і не протидія силою силі.

Найбільші п'ять гріхів:

1. Убивство.
2. Крадіжка.
3. Перелюбство.
4. Брехня.
5. Пияцтво.

Три принципи, які відрізняють буддизм від інших релігій:

- ✓ *анітья* – визнання змінності світу;
- ✓ *анатта* (анатман) – відсутність вічної безтілесної душі;
- ✓ *дуккха* – визнання життя, як постійного страждання.

Буддійські свята і церемонії. Існують чотири основні традиції проведення буддійських свят і церемоній: тибетська, японська, китайська тхеравади і західної буддійської громади. У різних країнах і регіонах буддійські свята відрізняються. Буддійські свята призначені в першу чергу для того, щоб згадати про свій обов'язок і підтвердити наміри:

- ✓ Свято *Весак* в день поминання (зазначається у кінці травня – початку червня). В цей день відзначають день народження, просвітлення і день смерті Будди, але в Японії всі ці три події святкуються окремо.
- ✓ Свято *Асала* відзначається в жовтні листопаді, його святкують на честь першої проповіді Будди.
- ✓ Свято *Лосар* – Новий Рік відзначається в лютому–березні.
- ✓ Свято *голодних духів* відзначають в липні–серпні.

10.3. Напрямки і філософські школи буддизму

Буддизм є дуже строкатою релігією, оскільки в ній *ніколи* не було центральної ієрархії і системи обов'язкових для виконання догматів і канонів. Існує лише створене у 1950 році на Міжнародному конгресі у Коломбо *Всесвітнє братство буддистів*.

У Тибеті зустрічається безліч

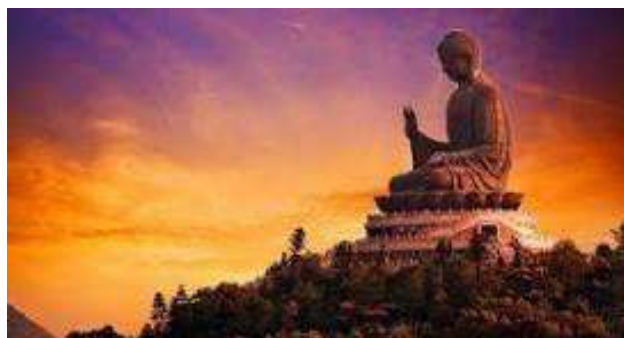

Рис. 10.6. Тяньтань Будда - Большой Будда

Будд, включаючи і попередників Гаутами, тому що слово Будда (Просвітлений) можна застосувати до будь-якого великого Просвітленого, будь-якого великого містика (рис. 10.6).

Вже у ранній період існування, коли буддизм ще не вийшов за межі Індії, у ньому виникло 18 сект, що суперечили одна одній то в корінних, то в другорядних питаннях віри і релігійної практики. Багато таких суперечок було погашено під час буддійських соборів до нашої і ненашої ери, але уникнути долі інших світових релігій буддизму не вдалося.

Три основні напрямки. З часом у буддизмі виділилися три основні напрямки: Хінаяна, Махаяна і Ваджраяна, кожен з яких пропонує способи пробудження людської свідомості:

✓ **Хінаяна** (вужкий) шлях – до пробудження, який передбачає певний аскетизм, відлюдництво, розрахований в основному для практики ченцями. Хінаяна встановлює високі вимоги до буддиста. Пробудження на шляху Хінаяни досягається після багатьох смертей і народжень, а мирянин може сподіватися тільки накопичити позитивну карму впродовж свого життя, щоб бути в наступному ченцем.

✓ **Махаяна** (широкий, великий) шлях до пробудження, при якому припускається можливість досягнення самадхі та нирвани мирянином, який дотримується обітниць духовного вдосконалення під керівництвом бодисаттви. На відміну від ченців, мирянам давався більш спрощений етичний кодекс поведінки, який зводився до дотримання п'яти заповідей: відмова від вбивства; відмова від привласнення чужого майна; відмова від надмірного статевого життя; відмова від зловживання довірою, брехні та шахрайства; відмова від речовин, які збуджують свідомість.

✓ **Ваджраяна** (алмазна колісниця, алмазний шлях, непохитна колісниця) – тут духовна і текстова спадщина Хінаяни і Махаяни доповнилася новими методами, практиками, текстами, міфологією і ритуалами.

Релігійно-філософські школи буддизму. В буддизмі сформувалися декілька релігійно-філософських шкіл: індобуддизм, Дао-буддизм, ламаїзм і тантричний будизм.

➤ **Індобуддизм** (південний і південно-східний буддизм) – найбільш рання школа буддизму. Проповідує нагромадження релігійних заслуг у повсякденному житті й не сподівається на досягнення духовного просвітлення віруючого. Духовенство є обов'язковим наставником віруючого, а монастирі – необхідними центрами соціально-релігійного життя.

➤ **Дао-буддизм** (далекосхідний буддизм у Китаї, Кореї та Японії). Він активно розробляє ідею бодхисаттви – мудреця, який веде людей до спасіння. Виступає за автономність релігійних общин. У його лоні сформувалось багато шкіл і течій, які, наполягаючи на дотриманні спільних засадничих питань, деталізують вчення, зважаючи на особу вчителя.

➤ **Тантричний буддизм** (центральноазіатський) сформувався на початку II-го тисячоліття нашої ери, коли намітився занепад буддизму. Головною метою

релігійної практики вважає удосконалення особи під керівництвом гуру – вчителя, наставника. Він швидко реформувався в Ламаїзм.

➤ *Ламаїзм (тибетський буддизм)* поширившись спочатку в Тибеті (VII-XIV століття н.е.) та Монголії, а з часом і в інших країнах. Ламаїзм – це один з організаційно незалежних різновидів махаянітського напрямку в буддизмі, що сформувався внаслідок поєднання *махаяни* і *тантризму* з давньою тибетською релігією «*бон-по*» (форма шаманізму). Ламаїзм розвиває вчення буддизму про переродження. «Добре» переродження, тобто переселення душі віруючого після смерті в тіло ченця, святого, праведника і далі – в Будду, має бути головною турботою віруючого, але успіх у цій справі неможливий без участі «добрих друзів» – ченців-лам. Звідси і назва – ламаїзм.

Є чотири щаблі ієрархії «добрих друзів»:

1. *Лама*;
2. *Бодхисатва* (істота, що досягла вищої досконалості і має право зануритись у нирвану);
3. *Будда, втілений у людське тіло*;
4. *Будда безтілесний у нирвані*.

Кожен віруючий повинен мати свого ламу, підкорятися його вказівкам і покладатися на його молитви. Це визначає особливе становище лам у суспільстві. В Тибеті ламою обов'язково стає кожний

Рис. 10.7. Далай-лама

первісток у родині. З населенням цієї території трохи більше як 1 мільйон осіб, кількість лам досягає 300 тисяч. Главою тибетського буддійського духовенства і Тибету взагалі до 27.03.2011 року був Далай-лама (рис. 10.7).

10.4. Святі місця та паломницькі центри буддизму

Буддійські святині (рис. 10.8) і святі місця в Індії та Непалі класифікуються на п'ять категорій:

- 1) святі місця, пов'язані з важливими етапами в житті Будди;
- 2) святі місця, які відвідував Будда або де він провів частину життя;
- 3) святі місця, пов'язані з видатними святими і майстрами буддизму;
- 4) святі місця, пов'язані з буддизмом як релігією, його історією і культурою;
- 5) святі місця, в яких триває буддійська життя.

Рис. 10.8. Мусульманська Мечеть (Індія)

Паломницькі місця пов'язані з етапами життєвого шляху Будди. Є вісім центрів шанування Будди, чотири з них є головними для віруючих: Лумбіні (Непал), Бодхгая (Індія), Кушинагара (Індія), Сарнатх (Індія).

Чотири головних центри шанування Будди:

✓ на території сучасного містечка *Лумбіні* в 543 р. до н.е. народився Сіддхартха Гаутама. Поруч знаходяться руїни палацу, де він жив до 29 років. У Лумбіні знаходиться більше 20 монастирів.

✓ *Бодхгая* – саме тут Будді було послано просвітлення. Центром залучення паломників є Махабодхі Мандір - храм, що знаходиться на тому місці, де Будда отримав просвітлення (рис. 10.9).

✓ Сарнатх – тут Будда прочитав свою першу проповідь про чотирьох благородних істинах.

✓ *Кушинагара* – тут Будда залишив своє тіло у віці 80 років.

Інші центри шанування Будди:

✓ *Раджгар* – де Будда повідав світові своє вчення про порожнечу. Тут розташована печера, де проходив перший буддівський собор.

✓ *Вайшалі* – тут Будда читав свої проповіді, в тому числі вчення про природу

Рис. 10.10. Буддівський храмовий комплекс в Тибеті

Будди, і передбачив свій швидкий відхід з земного світу.

✓ У штаті *Махараїштра* знаходяться печерні храми Аджанти і Еллори. Всього 29 храмів, споруджених в скельних породах ущелини, нависаючого над річкою.

Паломницькі центри буддизму в Тибеті. Основний паломницький центр Тибету – його столиця, місто Лхаса. У Лхасі знаходиться палац Потала, колишня резиденція далай лами. Палац Потала, дивовижний царський палац та буддівський храмовий комплекс в Тибеті (рис. 10.10).

У Лхасі існують три кільця (кола), за якими віруючі паломники здійснюють обхід святих місць. Найважливішим паломницьким місцем в Тибеті є священна гора Кайлаш (для представників чотирьох релігій – буддизму, індуїзму, джайнізму і древньої тибетської релігії бон) і озеро Манасаровар, розташоване неподалік.

Центр буддизму в Японії. Одним з найшановніших місць в Японії є місто Нара (бывша столиця японської держави). В наш час місто відвідують щороку близько 3 млн паломників. На території 525 га розташовані кілька буддійських і синтоїстських храмів і кумирен. Найбільш відомий – Великий східний храм – буддійський храм Тодайцзи, в якому знаходиться одна з найбільших статуй Будди у світі і найбільша в Японії (висота 22 м).

Центри буддизму на Шрі Ланці. Це насамперед царствений місто Канді, в якому на березі штучного озера стоїть храм Святого зуба Будди, де зберігається зуб Будди. Тут розташовані вісім святих місць, серед яких саджанець дерева-Бодхі, під яким, за переказами, принц Сіддхартха Гаутама досяг просвітління, і Тупа рама – перше релігійне споруда і ступа, де зберігається частка ключиці Будди.

Центри буддизму в Таїланді. У Таїланді перебувають понад 18 тис. буддійських храмів і монастирів. З них більше 400 – в Місті ангелів – Бангкоку. Найвідоміший - храм Смарагдового Будди, який розташовується на території королівського палацу.

У Камбоджі знаходиться знаменитий храмовий комплекс Ангкор Ват, його площа становить 260 кв. км і включає близько 200 культових споруд.

В Індонезії на острові Ява розташований всесвітньо відомий храмовий комплекс Боробудур.

Поширення буддизму в Африці: Маврикій, Мадагаскар, ПАР, Сейшельські о-ви, Реюньон (Фр.), Кенія, Танзанія, Уганда, Замбія, Зімбабве.

Поширення буддизму в Австралії та Океанії: Буддизм в Австралії та Океанії сповідують вихідці з Китаю, Японії, країн Південно-Східної Азії та п-ва Індостан. Кількість буддистів незначна.

10.5. Географія Буддизму

Буддизм третя за кількістю віруючих світова релігія. Нині сповідує буддизм понад 6% від загальної кількості населення планети. Буддисти мешкають переважно в Азії. В Європі, Америці, Африці, Австралії та Океанії кількість буддистів незначна. З другої половини ХХ ст. чисельність буддійських громад за межами Азії постійно зростає.

Території поширення буддизму.

Території за межами Індії, на які активно поширювався буддизм:

- ✓ Шрі-Ланка, Індокитай та Індонезія (до серед. I-го тис н.е.);
- ✓ Тибет, Китай, Афганістан, Середня Азія (початок н.е.);
- ✓ Корея та Японія (IV-VI ст.);
- ✓ Монголія (XVI-XVII ст.);

✓ Бурятія, Тува (XVIII ст.).

За оцінках деяких вчених, у світі налічується понад 500 млн. прихильників буддизму. Ця цифра не враховує тих віруючих, які одночасно є послідовниками і буддизму, і інших конфесій. В Азії проживає близько 320 млн, в Америці приблизно – 1,5 млн, в Європі – 1,6 млн, в Африці близько – 38 тис. В різних країнах буддистів налічується: в Японії – 72 млн чоловік, в Таїланді – 52 млн, у М'янмі – 37 млн, у В'єтнамі – 35 млн, в Китаї – 34 млн, на Шрі Ланці – 12 млн, в Кореї – 12 млн, у Камбоджі – 7 млн, в Індії – 82 млн, в Лаосі – 2,4 млн, у Непалі – 1,3 млн, в Малайзії – 3 млн.

10.6. Сакральні культові споруди буддизму

Буддизм відрізняється великою кількістю і багатством культових споруд: це перш за все ступи, яких є вісім видів; пагоди – багатоповерхові споруди, вати – буддійські комплекси, чанді - буддійські храми.

I. Ступи – символ Всесвіту – перші буддійські храми, що приурочувались до могильних курганів та служили для зберігання різноманітних святинь, зокрема, мощей Будди. Нині ступи також споруджуються. Причому відбувається це не тільки в традиційних буддійських регіонах, а на інших територіях, зокрема, в Росії, Німеччині, Великобританії, Угорщині, Франції, Україні та ін. З життям Будди пов'язане вісім видів ступ (рис. 10.11):

Рис. 10.11. Ступи – символи Всесвіту

- ✓ *Ступа лотоса* (в Лумбіні). Збудована при житті Будди. Головна частина має форму лотоса і символізує народження Будди.
- ✓ *Ступа Просвітлення* або ступа перемоги над усіма перешкодами (в Бодх-Гаї). Збудована після Просвітлення Будди – найважливіша з усіх восьми.
- ✓ *Ступа мудрості*, або ступа 16 воріт (у Варанасі). Збудована у зв'язку з першими ученнями Будди, які він проповідував.
- ✓ *Ступа чудес* (у Шравасті). В ній Будда переконував тих, хто не підтримував його погляди за допомогою «чудес».
- ✓ *Ступа сходження з небес Тушита* (в Шанкасі). Будда дав доручення своїй матері в світі богів на небесах Тушита. Сходження з цього світу

символізується багатьма східцями даної ступи.

✓ *Ступа примирення*, або ступа єдності (в Раджгірі). Девадатта, двоюрідний брат Будди, сів ворожнечу серед прихильників Будди. Ступа була споруджена з метою примирення.

✓ *Ступа досконалої перемоги* (у Вайшалі). Незадовго до своєї смерті Будда продовжив своє життя на прохання учнів на 3 місяці.

✓ *Ступа паринірвани* (в Кушинагарі). Символізує входження Будди в пари нірвану. Головна частина має форму дзвона – це символ досконалої мудрості Будди.

II. Пагоди – багатоповерхові споруди, в яких зберігаються буддійські святині. Дерев'яна пагода Шицзята найвища і найдавніша серед дерев'яних пагод, що збереглися. Має висоту 67,31 м, звели без жодного цвяха. Це повністю дерев'яна конструкція (рис. 10.12).

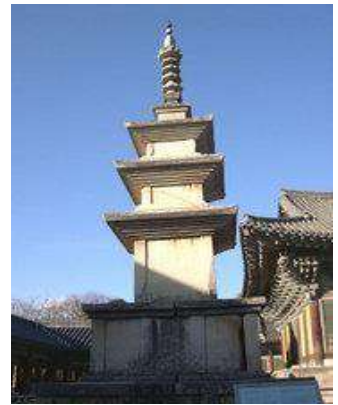
Пагода храму
Кійомідзу-дера
у Кіото

Дерев'яна пагода
Шицзята (67 м.) (1056 р.)
Китай

Найвища в світі
пагода (154 м)
м. Чанчжоу

Пагода у храмі
Пульгукса.
Корея

Рис. 10.12. Пагоди

III. Вати – буддійські храми при монастирях, або й самі монастирі. Слово «*Vat*» означало буддійський комплекс, житло монахів, храм зі статуями Будди і школа при монастирі (рис. 10.13).

Ват Пха Тхатлуанг
(Вьєнтьян, Лаос)

Ват Чайваттханарам
(Аютія, Тайланд)

Ангкор-Ват
(Камбоджа)

Ангкор-Ват
(Камбоджа)

Рис. 10.13. Вати

IV. Чанді – буддійські храми Індонезії. Найбільш грандіозним буддійським храмом Індонезії є чанді *Боробудур*, збудований (близько 800 року н.е.) з кам'яних блоків на схилах природного горба (рис. 10.14).

Боробудур – величезний храмовий комплекс

Чанді

Рис. 10.14. буддійські храми Індонезії

Чанді має вигляд східцеподібної 10-ярусної піраміди (висота 31,5 м, довжина основи 123 м.). Він складається з: дороги процесій, 5 прямокутних терас, 3 круглих терас (з численними дзвоноподібними ступами) і увінчується великою ступою. В нішах терас і ажурних верхніх ступах розміщені 504 статуї Будди, на стінах обходів нижніх терас – 1460 сюжетів з життя Будди.

Ці буддійські храми часто називають: *восьмим* дивом нашої планети, *симфонією* з каменю, *гімном* Будді. Сакральні культові споруди буддизму в інших країнах світу див. дод. Е.

Контрольні питання до теми 10

1. Виникнення і основи віровчення буддизму.
2. Території поширення буддизму. Культові споруди буддизму.
3. Суть буддизму як світової релігії. Збірник буддійського канону.
4. Доктрина спасіння в буддизмі. Колесо Сансари.
5. Філософські школи буддизму.
6. Основні напрямки і секти буддизму.
7. Особливості та історія паломництва в буддизмі.
8. Казкова символічність і приголомшлива розкіш буддійських храмів.
9. Класифікація святих місць і паломницькі центри буддизму.
10. Паломницькі центри буддизму в Індії та Непалі та інші.
11. Паломницькі центри буддизму в Тибеті.

Рекомендована література

Законодавча: - 1-3, 5.

Навчальна:

базова – 6, 11, 14-15, 18-20;

допоміжна – 25, 29, 34, 38, 43, 49, 57, 86.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Релігійні тури: поняття, мета і види.
2. В чому полягає суть релігії?
3. Дати визначення релігійного туризму
4. Назвати види і різновиди та форми релігійного туризму
5. Розкажіть про класифікацію релігійного туризму.
6. В чому полягає суть езотеричного і сакрального туризму?
7. Назвіть найбільш відомі Монастирі УПЦ.
8. Які популярні православні центри Світу вам відомі?
9. Ресурсна база релігійного туризму України та Світу.
10. Ресурсна база релігійного туризму Житомирщини.
11. Назвати нормативно-правове забезпечення діяльності в галузі релігійного туризму в Україні
12. Що розуміють під видимим і невидимим мирами?
13. Що відносить релігія до невидимого миру?
14. Чим відрізняється невидимий мир від видимого?
15. ? Коли наука визнала існування Бога?
16. Що являє собою Мир Бога та його управлінський апарат?
17. Що являє собою людина в нашому фізичному світі?
18. Що означає підключитися людині до хвилі Бога, у так званому молитовному стані?
19. Сутність Душі, її зародження і еволюція.
20. Еволюційна вертикаль Душі.
21. Ноосфера Землі і її мислеформи.
22. Небесна духовна ієрархія.
23. Як здійснюється зв'язок людини з Богом?
24. Що таке релігія та духовність?
25. Як розуміти віру в Бога? Властивості й заповіді Божі.
26. Шлях людини до Бога та спілкування з Богом.
27. Що є місцем особливої присутності Бога на землі?
28. У чому полягає культ Богородиці?
29. Назвати основні Чудотворні, святі та зцілювальні ікони.
30. Чому ікони називають святими?
31. Які ікони розміщені у храмі – в іконостасі й по стінах?
32. Види, форми і значення молитов, головні господні молитви.
33. Де й коли можна молитися Богові?
34. Хто такі Святі люди або догідники Божі? Молитви святим догідникам при недугах.
35. Езотеризм – вчення про Мир і Людину як єдність мікрокосму з макрокосмом.
36. Сучасні погляди на Мир.
37. Закони й основні енергетичні властивості Всесвіту.
38. Вчення про біосферу планети Земля.

39. Ноосфера і Всесвітній Банк даних.
40. Наука про Людину – Дух, Душу, безсмертя.
41. Енергетична система і торсіонна природа людини.
42. Поняття про біополе, ауру і чакри людини. Роль людини в Природі.
43. Поняття про Егрегори, їх види та взаємодія людини з ведучим Егрегором.
44. Інформаційна система Всесвіту.
45. Карма и реінкарнація. Кармічні закони: суть, види, значення
46. Сакральні об'єкти і сакральні ресурси.
47. Матеріальні і духовні ресурси та дива сакрального туризму.
48. Сакральні святині як зв'язок туриста з потайбічним під час відвідування певних місць.
49. Сакральні і культові центри: храми з чудотворними іконами, місця історичних релігійних подій, відомих святих, духовних вчителів, аскетів.
50. Сакральні території: місця сили, знаки та символи, наділені особою силою.
51. Сакральні надприродні сили: *тотем* і *антітотем*, мандали, мантри.
52. Сакральні сили природи (аномальні зони) и надздібності людства.
53. Сакральні знаки та символи, наділені особою силою: руни, таро.
54. Сакральні об'єкти та культові спорудження для зв'язку з потайбічним. (Дольмени).
55. Сакрально-мистецька привабливість: обряди, легенди, музеї
56. Методи, інструменти, засоби і способи для духовного розвитку: медитації, візуалізації, афірмації та ін.
57. Методологічні основи езотеричного і сакрального туризму.
58. Езотеричні методології і техніки пізнання Світу.
59. Символічні форми (знаків, образів, містичних зображень і текстів-мантр, геометричних фігур, чисел) наділених значенням.
60. Сакральні дії: медитація і ворожіння, їх суть і зміст.
61. Сакральні образи: амулети і талісмани, їх суть і зміст.
62. Якими методами в езотеричному і сакральному туризмі здійснюється прогнозування, передбачення та тлумачення важливих питань пізнання?
63. В чому полягає головний зміст і унікальність І-Цзін:?
64. Суть цифрової теорії світобудови (світопорядку).
65. Наука нумерологія. Визначення числа здоров'я
66. Суть методів. Таро, Рун, Янтр, Мандал, Мудр.
67. Сутність паломництва, його користь для християнина.
68. Причини здійснення паломництва: мета і мотиви.
69. Види і особливості паломництва.
70. Культурно-духовний розвиток, духовні та релігійні потреби особистості.
71. Індустрія і центри релігійного туризму і паломництва Світу, об'єкти.
72. Релігійні центри, релігійні діючі культові об'єкти.
73. Релігійно-паломницький туризм в Україні.
74. Регіони активного міжнародного паломницького туризму в Україні.
75. Головні макрорегіони паломництва Світу.
76. Зв'язок паломництво з вченням про святі ікони.

77. Основні світові місця паломництва у християн і мусульман; у ламаїстів, індусів та синтоїстів.
78. Основи віровчення християнства.
79. Православна церква, її структура і православні церковні організації.
80. Православне паломництво, його основні функції.
81. Православ'я, християнські таїнства. Католицизм.
82. Іудаїзм і хасидизм в Україні. Основою віровчення.
83. Протестантизм, основні догмати.
84. Релігійні центри в Україні й країнах СНД
85. Найбільш відомі монастирі православної церкви в Україні
86. Зарубіжні православні центри, монастирі і храми УПЦ
87. Християнські святині і Свята земля. Свята гора Афон.
88. Хасидизм, передумови виникнення і сучасний стан хасидського паломництва в Україні
89. Історія виникнення та основи віровчення ісламу.
90. Особливості паломницького туризму в ісламі.
91. Чим відрізняються види паломництва.
92. Догмати ісламу хадж і умра?
93. Мусульманські свята.
94. Сунізм, шиїзм і суфізм.
95. Територія розповсюдження ісламу.
96. Релігійні об'єкти.
97. Де знаходяться два священних міста ісламу – Мекка і Медіна.
98. Місце знаходження одної з найбільших мечетей у світі – Харам бейт Уллах.
99. Хадж в Мекку. Програма хаджу.
100. Виникнення і основи віровчення буддизму.
101. Території поширення буддизму. Культові споруди буддизму.
102. Суть буддизму як світової релігії. Збірник буддійського канону.
103. Доктрина спасіння в буддизмі. Колесо Сансари.
104. Філософські школи буддизму.
105. Основні напрямки і секти буддизму.
106. Особливості та історія паломництва в буддизмі.
107. Казкова символічність і приголомшлива розкіш буддійських храмів.
108. Класифікація святих місць і паломницькі центри буддизму.
109. Паломницькі центри буддизму в Індії та Непалі та інші.
110. Паломницькі центри буддизму в Тибеті.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавча

1. Конституція України. Режим доступу: <http://tourlib.net/zakon/constitution.htm>.
2. Закон України «Про туризм» від 15.01.2015 р. №124–VIII.
3. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1991. № 25. Ст. 283. С. 656-666.
4. Розпорядженні Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна». Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/53/94>.

Навчальна базова

5. Бабкін О.В. Спеціальні види туризму. Глава 2. Релігійний туризм https://pidru4niki.com/1842112043764/turizm/religiyno-palomnitskiy_turizm
6. Віровчення Ісламу : веб-сайт.URL :<https://buklib.net/books/32997/>.
7. Іслам. Виникнення та розповсюдження ісламу: веб-сайт.URL :https://pidruchniki.com/10480512/religiyeznavstvo/xvi_islam.
8. Любіцева О. О., Романчук С. П. Паломництво та релігійний туризм: навч. посібник. Київ: Альтерпрес, 2011. 416 с.
9. Небесна ієрархія URL: <https://bogizernjata.wixsite.com/gods-grains/angels>.
10. Патійчук В. Класифікація релігійно-паломницьких турів за різноякісними ознаками / В. Патійчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2015. – № 14 (315). – С. 36–48.
11. Сапелкіна З. Є. Релігієзнавчий туризм в Україні // http://tourlib.net/statti_ukr/sapelkina.htm.
12. Сергійко В. Ф. Свобода совісті – правова гарантія розвитку паломницького туризму // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. 2011. Випуск 11. С. 208-221
13. Тарасова В., Ковалевська І. Сутність і значення сакральних категорій в туризмі // Міжнародна науково-практична конференція «Сакральне та туризм» 28 квітня 2023 року.

Навчальна допоміжна

14. Біблія. URL.: <https://www.wordproject.org/bibles/uk/index.htm> (дата звернення 14.02.25).
15. Володимир Вернадський біографія коротко. URL.: <https://dovidka.biz.ua/volodimir-vernadskiy-biografiya-korotko> (дата звернення 14.02.25).
16. Гончаренко М. С., Бойчук. Ю. Д. Екологія людини: навч. посіб. К., 2008. 94 с.
17. Кам'яна Могила - підземний «ермітаж» Приазов'я / Б. Д. Михайлов. Вид. 4-е, допов. Запоріжжя: Дике Поле, 2018. 160 с.
18. Карма // Українська Релігієзнавча Енциклопедія. <https://ukr.media/esoterics/419639/>.

19. Любіцева О. О., Романчук С. П. Паломництво та релігійний туризм: навч. посібник. Київ: Альтерпрес, 2011. 416 с.
 20. Панченко С. А. «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників // Наукові записки Київського ун-ту туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. 2011. Випуск 11. С. 309–318.
 21. Релігія і влада в Україні: інформ-аналітичні матеріали. К.: Центр Разумкова, 2011. 82 с.
 22. Тарасова В. В., Ковалевська І. М. Статистичне дослідження організації релігійного туризму в Україні // Інфраструктура ринку. Одеса. Вип. 51.2021. С. 323-329.
 23. Тарасова В. В., Ковалевська І. М. Оцінка регіонального розвитку релігійного туризму в Україні // Liubych V., Stratutsa Y. The importance of triticale in diversification of grain production // Science and practice, problems and innovations. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference. Ottawa, Canada 2021. Pp. 216-219. URL. Available at: DOI: 10.46299/ISG.2021.I.VII.
 24. Тарасова В. В., Ковалевська І. М., Мілошек В., Фартушенко А. Основи віровчення християнства // тези конф. ЖНАЕУ. 2021.
- Електронні ресурси**
25. Епархиальный паломнический отдел г. Сумы, режим доступу: <http://palomnik.sumy.ua>
 26. Монастирі і храми, URL : <http://www.pravoslavie.ua/monasteries/>.
 27. Паломницько-реколекційний центр Рафаїл - режим доступу: <http://rafail.com.ua/>
 28. Паломницький відділ Харківської єпархії - режим доступу: <http://palomnik.com.ua>.
 29. Паломницький центр Матері Божої Неустанної Помочі URL : <http://www.palomnyk.info/>.
 30. Паломницький Центр Української Православної Церкви - режим доступу: <http://pilgrims.in.ua/ru/top-palomnicheskie-sluzhby/>.
 31. Православна Харківщина - режим доступу: <http://pravoslavie.kharkov.ua>.
 32. Релігійний туризм URL : http://risu.org.ua/ua/relig_tourism.
 33. 1000 священних мест планеты - режим доступу: <http://www.adcinvent.com/>
 34. Українська православна церква Київського Патріархату Харківська Єпархія - режим доступу: <http://cerkva.kharkov.ua>.
 35. Християнство: витoki, віровчення, еволюція: веб-сайт. URL: https://pidruchniki.com/10810806/religiyeznavstvo/hristiyanstvo_vitoki_virovchennya_evolyutsiya.
 36. Християнські храми - режим доступу: <http://www.truechristianity.info/churches.php>.
 37. Чміль О., Чміль В. Релігієзнавчі мандрівки та релігійний туризм - режим доступу: <http://tourlib.net>.

ДОДАТКИ

Додаток А. Православні релігійно-паломницькі монастирі України

Додаток Б. Вища духовна ієрархія й вознесінні майстри вищого космічного розуму Всесвіту.

1. Схема Вищої Духовної Ієрархії.
2. Класифікація ангельських чинів.
3. Імена Архангелів, що упоминає православна церков.

Додаток В. Ікони Богородиці.

Додаток Г

1. Пам'ятки сакральної архітектури минулих епох.
2. Дольмени Світу.
3. Релігія християнства: символи і католицизму .
4. Амулети – талісмани.

Додаток Д

1. Інформація про зміст та значення Старших Арканів.
1. Янтри - стародавні ведичні захисні талісмани.
2. Мудри - Цілюща сила на кінчиках пальців.
3. Ключові слова для чисел. Основні аспекти чисел особистості.
4. Інтерпретація долі особистостей
5. Інтерпретація чисел долі.
6. Символічні значення чисел з більш високими числами.
7. Числова енергія здоров'я людини.

Додаток Е. Сакральні культові споруди буддизму в інших країнах світу.

ДОДАТОК А

1. Православні релігійно-паломницькі монастирі України

№	Назва релігійно-паломницького центра	Місце розташування	Час заснування	Головні святині (об'єкти)
Жіночі монастирі				
1	Троїцький	Сімферополь, АР Крим	2003 р.	Мощі свят. Луки Кримського
2	Покровський	м. Київ	1889 р.	Мощі св. пр. Анастасії та Софії Київських, частки св. мощей ін. святих, частка Ризи Господньої з Його кров'ю
3	Вознесенський Флоринський	м. Київ	1566 р.	Древня церква, копії чудотворних ікон, частки св. мощей
4	Слецький Успенський	Чернігів	X ст.	Чудотворна Ікона «Слецької Богоматері», унікальний архітектурою, великими храмами, що поєднані між собою печерними галереями; збудовані перші цегляні келії; створена повна друкована збірка «Життя святих».
5	Зимненський Успенський	с. Зимне Володимир-Волинський р-н	1001 р.	Зимненська чудотворна ікона, частки св. мощей
6	Корецький Троїцький	м. Корець Рівненська обл.	1496 р.	Корецька ікона Богородиці «Споручниця грішних»
7	Монастир на честь ікони Божої Матері "Живоносне Джерело"	с. Завалійки Хмельницька обл.		Святе цілюще Джерело, Ікона «Живоносне Джерело»-чудотворна ікона, над якою проявився образ Богородиці, Ікона Спасителя, в якого закриваються і відкриваються очі, Чудотворна ікона «Казанської Божої Матері»
8	Чоповицький	с. Чоповичі Житомирська обл.	Кінець XX ст.	Частка Пояса Богородиці, чуд. ікона Кровоточивого Спаса, частки мощей багатьох святих
9	Св. Анастасіївський	м. Житомир	XIX с	Чесна голова святої Анастасії Римлянки, ікона Божої Матері «Всіх скорботних Радість», невеликий дерев'яний ковчег із мощами святих.
10	Афонської ікони Божої Матері	Урочище «Кип'яче» Малинський р-н.		Зберігається чудотворний, кровоточивий образ Господа Ісуса Христа, частина Животворящого Хреста Господнього, частка поясу Матері Божої, чудотворна ікона "Троєручиця"; мощі 24 старців афонських; є камінь, знайдений на березі моря, на поверхні якого чітко видно образ Пресвятої Богородиці, що тримає на руках Богонемовля; є джерело священомученика Кипріяна та мучениці Устинії, вода цього джерела має цілющу силу.

Чоловічі монастирі				
1	Віденський	м. Київ	1901 р.	Чудотворна ікона Богородиці «Призрі на смирення»; мощі св. пр. Димитри та Олімпіади
2	Покровський (Голосіївська пустинь)	м. Київ	XVII ст.	Мощі св. Пр. Алексія голосіївського, блаж. мон. Аліпії, древня чудотворна ікона
3	Троїцький Китаєвська пустинь	м. Київ	XVI ст.	Мощі св. Пр. Феофіла київського та пр. Досифії
4	Святогірський	біля м. Слов'яногірськ, Донецчина	XVII-XIX с.	Унікальний історико-архітектурний комплекс, що поєднує природні елементи і творіння рук людських, включає в себе скити, храми, корпуси та інші споруди.
5	Усікновенський Лядівський	с. Лядова Вінницька обл.	XI ст.	Древні фрески, чернеча усипальниця, цілющі джерела пр. Антонія, Іоанна хрестителя, вмч Параскеви
6	Успенський Одеський	м. Одеса	1824 р.	Мощі св. Пр. Кукши одеського
7	Преображенський Мгарський	м. Мгар Полтавська обл.	1624 р.	Копії багатьох чудотворних ікон, частки св. Мощей, мощі новомучеників
8	Вознесенський	с. Банчени Чернівецька обл.	1996 р.	Частка Животворчого Хреста Господнього і частки багатьох святих
9	Красногорський в честь Всіх Святих	Мукачєво, Закарпаття	1995 р.	Наймолодший монастирський комплекс на Закарпатті; прославився чудесами зцілення чудотворної іконі Богородиці «Всіх скорботних Радість».
10	Тригірський	с. Тригір'я	1583 р.	Є чудотворна ікона Тригірської Божої Матері, монаші келії, споруджені 1782 року; церковно-парафіяльна школа
11	Римо-католицький монастир Кармелітів босих (фортеця)	м. Бердичів	1569 р.	Ікона Бердичівської Богоматері, яку освятив папа Іоанн Павло ІІ; архітектурний комплекс с оборонительними стінами, башнями
12	Свято-Духівський	с. Городське Коростишівський р-н	Кінець ХХ ст.	Мощі святих: Пантелеймона Цілителя, пам'ятний знак «Шлях скорботи», в пам'ять жертв геноциду українського народу.
13	Казанської ікони Божої Матері	Урочище «Кип'яче» Малинський р-н	1911 р.	Ікона Казанський образ Божої Матері у вогняному сьайві. На місці явлення ікони забило джерело, вода в якому закипала, вода виліковує від багатьох хвороб і навіть сліпоти

ДОДАТОК Б

1. Класифікація ангельських чинів

Чин Ангелів	Опис	День святкування	Згадується в Біблії
Серафими	«Полум'яніючі», спонукають до любові до Бога; (ізобр. шестикрилими).	8/21 листопада	Ис.6:2, 6
Херувими	Через них посилається освіта; (ізобр. чотирикрилими).		Евр. 9:5
Престоли	Через них проявляється правосуддя Боже; (ізобр. у вигляді коліс із безліччю очей на ободках).		Кол. 1:16
Влади	Приборкують владу бесівську, відбивають спокуси.		Кол. 1:16
Господства	Посилають силу до мудрого керування земній владі.		Кол. 1:16
Сили	Зміцнюють людей, дають благодать чудотворну догідникам Божим.		Еф. 1:21
Начала	Управляють вселеною, законами природи; охороняють народи, країни.		Кол. 1:16
Архангели	Є провідниками одкровення Божия.		1Фес.4:16;
Ангели	Приставлені для охорони кожного християнина		Быт.19:15; 32:1; Мф.13:49;18:10

Примітка: інформація згідно свмч. Діонісію Ареопагиту.

3. Імена Архангелів, що упоминає православна церков

Архангели	Опис властивостей
Михаїл	«Кто как Бог»; Архістратиг (воєначальник); на іконне попирає ногами диявола. Поставлено Богом над всіма дев'ятью Ангельськими чинами.
Гавриїл	«Сила Божия»; возвещаєт людям великі діла Божі; зображується з райською ветвью або з святящимся фонарем и дзеркалом.
Рафаїл	«Зцілення Боже»; цілитель лікар Божий; зображується із сосудом з целительними снадобьями.
Уриїл	«Світ, огонь Божий»; просвіщає людей и воспламеняєт їх серця любов'ю к Богу; зображується з мечем на рівні груди.
Салафїїл	Молитвеник Божий; зображується з молитовно складеними руками на груди.
Іегудїїл	«Славлячий Бога»; покровитель людей для слави Божій; зобр. держачим золотий венець и бич з чорних мотузок (нагорода святим и воздаяние грїшникам).
Варахїїл	«Благословенне Боже изобр. несущим на груди либо на одеже білі рози, як предвестие блаженства в Царстві Небесному.
Іеремїїл	«Висота Божа»; зобр. з вагами в руке.

Примітка: день святкування - 8/21 листопада.

ДОДАТОК В
Ікони Богородиці

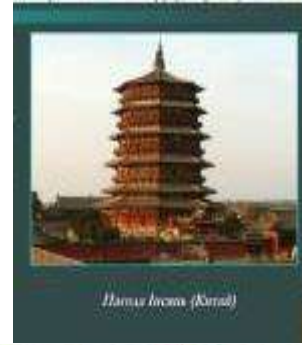
ДОДАТОК Г

1. Пам'ятки сакральної архітектури минулих епох

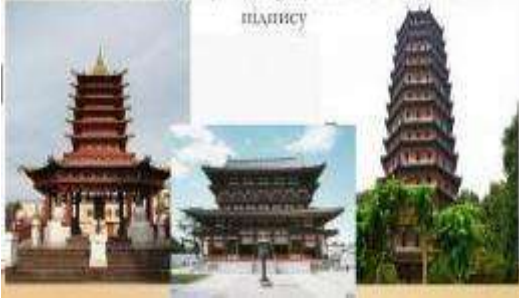

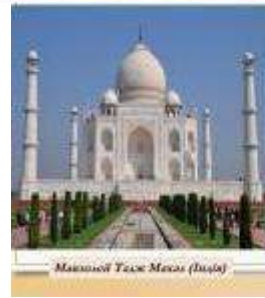
Собор Сент-Жак-де-Компьен — крупнейшая архитектурная базилика в Европе

Пагода Инчэн (Китай)

ПАГОДА

Мавзолей Таж-Махал (Индия)

Михайлівський Золотоверхий собор (Україна)

Храм Василия Блаженного (Россия)

Храм Святой Троицы (Україна)

2. Дольмени Світу

Росія

Великобританія

Южна Корія.

Нідерланди

Іспанія

Сицилія

Бельгія

Болгарія

Ірландія

Мегаліти Європи

3. Релігія християнства: символи православ'я православ'я і католицизму

4. АМУЛЕТЫ - ТАЛІСМАНИ

ДОДАТОК Д

1. Інформація про зміст та значення Старших Арканів

№	Карта	Положення	Зміст
0	Блазень	Значення Перевернутий значення	Свобода, нові починання і враження, пригоди Екстремальні ситуації. О, центризм, бездумний пошук задоволення, поспішні вчинки, дурість.
I	Маг	Значення Перевернутий значення	Нові справи, лідерство, духовне багатство, знання ленність. Нудьга, агресія, обмеженість, проблеми зі здоров'ям (переїдання).
II	Верховна жриця	Значення Перевернутий значення	Здоровий глузд і розсудливість, інтуїція, нові довірчі відносини, успіхи у вивченні будь-якої науки. Неоднозначна ситуація через недосвідченість, здоров'я: почуття страху, нервові розлади; помилки через неухважність - неуважність, сварки з близькими людьми.
III	Імператриця	Значення Перевернутий значення	Шлюб або будь-який інший вдалий союз, вагітність, яскраве сексуальне життя, амурні пригоди; успіхів у бізнесі та творчості. Нещастя, дурість, нерозділене кохання, здоров'я: сексуальні проблеми
IV	Імператор	Значення Перевернутий значення	Стабільність, заступництво, удача в справах. Гроші. Проблеми через відсутність життєвого досвіду, проблеми з оточуючими (обман), підпорядкування, розлад повсякденності.
V	Первосвященик	Значення Перевернутий значення	Шлюб або будь-який інший успішний союз; патрон, порадник; визнання в суспільстві, інтуїція. Вимушена бездіяльність; здоров'я: меланхолія, проблеми зі шлунком, простудні захворювання; проблеми на роботі через відсутність творчого мислення; ізоляція.
VI	Закохані	Значення Перевернутий значення	Романтика, сердечна прихильність; складні ситуації на виробництві; друзі, щире спілкування; У люблячому шлюбі. Обман і розбрат між закоханими (подружжям); здоров'я: безладний статевий контакт; депресія, сварка з близькими людьми.
VII	Колісниця	Значення Перевернутий значення	Успіх у справах, сприятлива обстановка для подорожей, відряджень; Інтуїція, активне спілкування. Проблеми в бізнесі, на виробництві; вірогідна надмірна зарозумілість, проблеми з законом; Здоров'я: проблеми з алкоголем, наркотиками.
VIII	Сила	Значення Перевернутий значення	Вирішення проблем, духовне зростання, удача в амурних справах, друзі допоможуть в труднощах. Сварки з близькими (ви не в змозі себе контролювати), заздрісники, проблеми з грошима (азартні ігри, непотрібні придбання), здоров'я: зниження імунітету, млявість.
IX	Відлюдник	Значення Перевернутий значення	Успіхи в роботі і навчанні, легкість у вивченні мов; успішне завершення проекту; час на планування відпустки, спілкування зі старшими родичами. Проблеми зі здоров'ям, сварки з близькими (нетерпимі і егоїстичні), меланхолія, депресія; проблеми на роботі.

X	Колесо Фортуни	Значення Перевернутий значення	Успіхи в роботі та особистому житті, нове хобі, час сприятливий для подорожей, весілля можливо. Проблеми з фінансами (непотрібні придбання), новий роман невдалий, проблеми зі здоров'ям: шлунок, кишечник, збої на роботі.
XI	Справедливість	Значення Перевернутий значення	Удача в бізнесі, впливовий покровитель, добрі стосунки з близькими людьми, справедливе вирішення юридичних суперечок. Труднощі в судових розглядах, сварки, образи; невдачі в бізнесі, проблеми зі здоров'ям.
XII	Повішений	Значення Перевернутий значення	Необхідність погасити борги, втрати, розрив з партнером, безплідні мрії. Необдумані вчинки, сварки з оточуючими, проблеми на роботі, проблеми зі здоров'ям: зловживання алкоголем.
XIII	Смерть	Значення Перевернутий значення	Нова любов, час сприятливий для вивчення в. мови, прощення старих образ, час сприятливий для занять спортом. Розпад крупних планів, проблеми зі здоров'ям: жовч, депресія; нещасливе кохання, сварки, образи.
XIV	Стриманість	Значення Перевернутий значення	Сприятливий час для планування подорожей, але можливості для навчання хобі, чудові щодні з друзями час подбати про своє здоров'я. Втрати, невдачі, проблеми зі здоров'ям: сексуальні проблеми, нудьга, натягнуті відносини з близькими людьми.
XV	Диявол	Значення Перевернутий значення	Можливі проблеми зі здоров'ям (шлунок, печінка, нирки), сварки, образи, фінансові махінації, розрив з партнером. Проблеми зі здоров'ям: переїдання, депресія, низька самооцінка, спокуса, проблеми на роботі.
XVI	Вежа	Значення Перевернутий значення	Несподівані зміни, сварки, образи; проблеми зі здоров'ям: зневіра, депресія; високий креативний потенціал. Сварки, образи; фінансові труднощі, проблеми з партнером, здоров'я: проблеми в сексуальній сфері.
XVII	Зірка	Значення Перевернутий значення	Успіхи в бізнесі, натхнення, час освоїти нові навички, захоплення; нові знайомства. Самотність, можливий розрив з партнером, проблеми зі здоров'ям, низька самооцінка.
XVIII	Місяць	Значення Перевернутий значення	Таємні вороги, проблеми зі здоров'ям: депресія, застуда; інтуїція, плавник. труднощі. Депресія; сварки, образи; крах планів, підступний друг.
XIX	Сонце	Значення Перевернутий значення	Відмінне здоров'я, шлюб або діловий союз, вагітність, пологи, матеріальне поповнення. Проблеми зі здоров'ям: зниження імунітету; напружені відносини з близькими людьми, проблеми в сексуальному житті.
XX	Суд	Значення Перевернутий значення	Зміцниться здоров'я, радість, бажання збудуться, час придатний для навчання. Втрати, проблеми зі здоров'ям, необдумані вчинки, ізоляція.

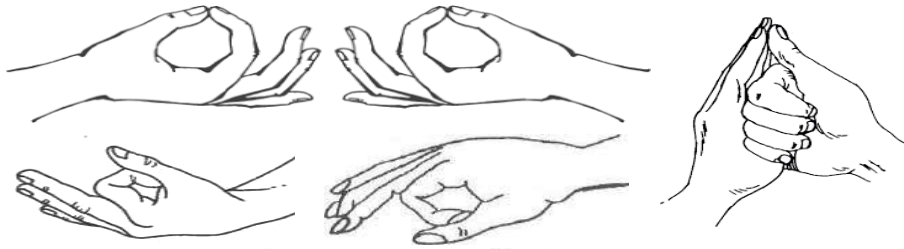
XXI	Світ	Значення Перевернутий значення	Успіх у справах, новий інтерес. робота, просування по кар'єрних сходах. сходи, виконання бажань, нагорода. Проблеми зі здоров'ям: необхідний занепад сил, важке матеріальне становище, образи, сварки, спілкування з близькими людьми.
-----	------	--	---

2. Янтри - стародавні ведичні захисні талісмани

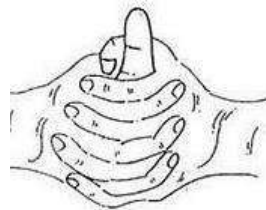
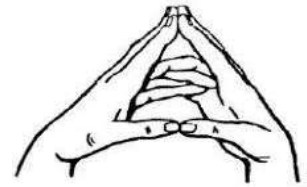
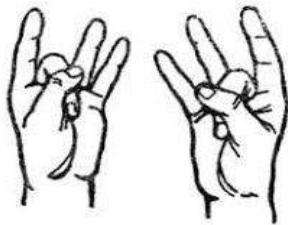

3. МУДРИ

Цілюща сила на кінчиках пальців

Мудра воды от избытка жидкости в организме

Найсильніші мудри магнетизму

4. Ключові слова для чисел

Основні аспекти чисел особистості

Число	Аспекти чисел
1	<p>Позитивний. Лідер, піонер, оригінал; незалежний, амбітний, активний, позитивний, творчий, інтелектуальний, логічний, сміливий, сповнений сили, прогресивний, певний, індивідуальний.</p> <p>Негативний. Егоцентричний, лінивий, егоїстичний, пихатий, залежний, боязкий, ворожий, слабкий, упертий, відсталий, нестабільний, вагається.</p> <p>Деструктивний. Себялюбний, іконоборець, диктатор, тиран, антагоніст.</p>
2	<p>Позитивний. Готовий до співпраці, значний, легко пристосовується, м'який, сприйнятливий, доброзичливий, добросердний; партнерство, гармонія, чарівність, дипломатія, терпіння, такт, спілкування.</p> <p>Негативний. "Людина-флюгер", сором'язливий, байдужий, безтурботний, байдужий, похмурий, незадоволений, надчуттєвий, лизоблюд, безхарактерний, недобрий, воротар.</p> <p>Деструктивний. Шахрай, хитрий, нечесний, жорстокий, сердитий, песимістичний, з поганою вдачею, брехливий, боягузливий.</p>
3	<p>Позитивний. Дбайливий, доброзичливий, чарівний, доброзичливий, добрий, талановитий, оптимістичний, творчий, що має уяву, натхненний, вільний від турбот, артистичний, товариський; самовираження, почуття гумору.</p> <p>Негативний. Неприємний, пихатий, хвалькуватий, екстравагантний, критичний, балакучий, звичайний, дрібний, неухажливий, неспокійний, вилиця, дилетант, поверхневий, сором'язливий.</p> <p>Деструктивний. Ревнивий, нетерпимий, роздвоєний, надкритичний, марний.</p> <p>Позитивний. Організація, служіння, охайність, господарність, лояльність, старання, патріотизм, консерватизм, прагматизм; практичність, великий, терплячий, відповідальний, бюджетний, точний.</p>
4	<p>Негативний. У все втручається, необов'язковий, пихатий, грубий, вузькість поглядів, нетактовний, скупий; не здатний до інтелектуальної роботи; лялька, догматик; різкий, набридливий, пригнічений, невблаганний, лінивий.</p> <p>Деструктивний. Руйнівник, ненависник, безжальний, гвалтівник, жорстокий, ревнивий, злопам'ятний, вульгарний, нелюдський, лінивий.</p> <p>Позитивний. Свобода, зміна, різноманітність, багатосторонній, сміливий, пристосований, прогресивний, незалежний, необтяжений, неприв'язаний, товариський, розуміючий, допитливий.</p>
5	<p>Негативний. Схильність до сенсації, ненадійний, повільний, суперечливий, безтурботний, безвідповідальний, невихований.</p> <p>Деструктивний. Пристрасний, примхливий, розпусний, розбещений, нестримний в алкоголі, наркотиках</p> <p>Позитивний. Дім, гармонія, кохання, шлюб, опіка; надійний, симпатичний, розуміючий, стабільний, відповідальний, врівноважений, твердий, свідомий, співчутливий, музично обдарований, ідеаліст, справедливий, жертковий, альтруїстичний.</p>
6	<p>Негативний. Непомірний, упертий, надто відвертий, тупий, стурбований, самовдоволенний, у всі втручається, не здатний до інтелектуальної роботи, пригнічений, гордовитий, перфекціоніст, тиран.</p> <p>Деструктивний. Тиран, скептик, ревнивий, егоїстичний, підозрілий, цинічний, егоїстичний.</p> <p>Позитивний. Мудрість, знання; стриманий, вдумливий, умілий, духовний; віра; стоїчний, мовчазний, мислитель, шукач, винахідник, відкривач.</p>
7	<p>Негативний. Критичний, бунтівний, посередній; безнадійність, скептичний, принижений, знервований, з дивностями, збентежений.</p> <p>Деструктивний. Непостійний, скептичний, збентежений, злісний, брехливий, хитрий, пригнічений, двоособливий, потайний</p> <p>Позитивний. Досягнення, успіх, самодисципліна, сильний характер, визначні здібності, організатор, лідер, передбачення, здатність до управління, практичність; марнославство, залежність, контроль, впевненість у собі, влада.</p>
8	

- Негативний.** Надмірні амбіції, інтриганство, погана оцінка; ненадійний, безхарактерний, егоїстичний, безтурботний, важкий, мот, нетерплячий, нетерпимий, головний, відсторонений, марнотратний, марний, повільний у справі.
- Деструктивний.** Скнара, задира, тиран; люблячий лайки; мстивий, несправедливий.
- Позитивний.** Співчутливий, імперсональний, альтруїстичний, духовний, добрий, емоційний, щедрий, ідеалістичний, романтичний, милосердний, симпатичний, безкорисливий, філантропічний, люблячий, терпимий, привабливий, ношшакіцій.
- 9 **Негативний.** Нервовий, наляканий, поверхневий, надемоційний, егоїстичний, нестриманий, нестійкий, непрактичний, недобрий.
- Деструктивний.** Озлоблений, похмурий, вульгарний, неетичний, підлий, марнотратний
- Позитивний.** Натхненний, духовний, ідеалістичний, інтуїтивний, розумний, містичний, служіння людству, релігійний, артистичний, винахідливий, поетичний.
- 11 **Негативний.** Комплекс неповноцінності, нечесність, безцільність, скнара; егоїстичний, фанатичний, домінуючий, надто реалістичний
- Деструктивний.** Нечесний, непомірний, пристрасний, ненажерливий, деградуєчий, підлий.
- Позитивний.** Універсальний, практичний, ідеалістичний; будівельник, лідер, директор, менеджер; досягнення, чесність, покращення, експансія.
- 22 **Негативний.** Себялюбний, безідейний, гнівний; безладність думки, заздрість, поспішність, хвалькість, комплекс неповноцінності, байдужість.
- Деструктивний.** Безумство, насильство, чорна магія, злочин.

5. Інтерпретація долі особистостей

Номер шляху	Ознака
Одиниця виміру: Піонер	Доля цієї людини - рухатися вперед. Він знає, як захоплює бути першим, знаходити, відкривати щось. Зазвичай він дуже успішний у точних науках. Він може прославитися одним відкриттям, але це його не зупинить. Він завжди любить починати спочатку, навіть якщо процес дуже важкий. Він бачить красу світу, душі людей, приховане і таємне. Для нього міркування про сенс життя - улюблене заняття. Це талановиті і дуже розумні люди, які вміють заворожувати іншу людину. Вони часто мають кар'єру в світі письменництва, кіно, філософії. Вони роблять добрі справи там, де на них ніхто не натискає.
Двійка: Мислитель	Дуже позитивні люди. Їх часто порівнюють з дітьми, адже вони веселяться, придумують жарти, постійно беруть участь в якихось пригодах. Вони не можуть всидіти на місці, але вміють заряджати все навколо своєю забавою.
Трійка: веселун	Як не дивно, хороші працівники. Вони вміють піднімати настрій, але при цьому не втрачають сенсу життя.
Чотири: кар'єрист	Чотири - це кількість елементів. Він знаходиться в гармонії з усіма стихіями, міцно стоїть на ногах. Така людина вибрав кар'єру. Він йде по шляху реалізації мети, не виходячи з неї. З кар'єристом складно вибудувати відносини, адже робота завжди стоїть на першому місці. Немає межі досконалості, є тільки бажання рухатися вперед. Це непогано, але самі вони, часом, відчувають себе дуже нещасними.
П'ятірка: дослідник	Дослідник любить цей світ. Все в ньому викликає пекучий інтерес. Йому важливо докопатися до суті. Яку б професію він не вибрав, він не зупиниться, поки не відповість на всі свої питання. З дитинства вони долали батьків проханнями показати, розповісти, пояснити. Йому здається дуже важливим знати все. Але коли вони отримують відповіді на питання, ця людина складає власну картину світу. Цікаво брати участь в їх

дослідженні.

- Шоста: Лідер**
Чисельність лідера. Така людина дуже цінує матеріальні цінності. Він знає, що Лідер повинен мати авторитет. З дитинства вони дуже вольові, намагаються змусити інших дітей слухатися, робити те, що вони хочуть. У житті з керівником складно, адже навіть вдома він поставить свою особистість понад усе. Їм теж нелегко, але обраний шлях вимагає жертв. Учитель вміє зацікавити своїх учнів. Йому важливо передавати свої знання, бачення світу іншим. Найчастіше. Він дивиться на світ без рожевих окулярів - це головна якість справжнього вчителя. Він абсолютно об'єктивний. Така людина готова ділитися своїми ідеями, знаннями, думками. Не нехтуйте дружбою з ним, вона принесе вам тільки цінні знання.
- Сім: учитель**
Вісімкам доводиться несолодко в житті, тому що вони дуже потайливі. Вони мають тонку психічну організацію, не прощають образ. Їм простіше побути наодинці з собою, ніж в компанії. У них є друзі, але це дуже перевірені люди, буквально 1-2 людини. З ними вісімка відчуває себе розслабленою. Як тільки такий друг робить щось не так, він повністю втрачає будь-яку довіру і повагу. Що ж, це справжні інтроверти.
- Вісім:
Скритність**
Цифра 9 вважається особливою, тому що зустрічається рідко. Ця людина - новатор. Вона приносить світло людям, допомагаючи зробити їх життя простіше, цікавіше. Багато винахідників в історії мали за долею число 9. Вони добре розбираються в науках, на «ти» з технікою. Все в їх руках набуває унікальні властивості. Деякі називають дев'ятки «посланцями небес». Можливо, так і є.
- Дев'ять:
Новатором**

6. Інтерпретація чисел долі

Число долі	Ознака
1. Місія
Керівництво	З долею No1 ваша місія полягає в тому, щоб розвиватися і стати лідером. Завдання вашого життя – бути сміливим і незалежним, проявляти ініціативу, зберігати ідентичність, новаторство і відповідальність – розвиваючи самосвідомість, волю і рішучість. Вам властиві щедрість, гордість, прагнення створити щось нове, фізична і духовна сила, авторитет, прагнення до влади, ініціативність, почуття відповідальності, безумовна справедливість, практичність. Царина ваших можливостей - це будь-яке, де ви можете навчитися діяти самостійно, мислити самостійно, індивідуалізувати свій характер. Нові ідеї, нові речі та унікальні заняття відкривають перед вами величезні можливості рухатися до своєї долі. Навіть якщо вам не вистачає довіри або ви залишаєтеся в тіні, ви все одно покликані виконати свою долю. Ваша мета - бути лідером. Будьте провідником і навчайте цьому інших.
2. Миротворча
місія	З долею No2 ваша місія полягає в тому, щоб створити гармонію. Ваша робота полягає в тому, щоб знайти баланс, прагнути до співпраці та бути терплячим командним гравцем – розвиваючи почуття ліктя. Ці люди інтроверти, тому хоч і доброзичливі, але часто замкнуті в своєму складному внутрішньому світі багатою уявою. Для цих людей характерні такі якості характеру: почуття відповідальності, прагнення до самостійності в реалізації своїх планів, вони завжди діють дипломатично і обережно, не дозволяють оточуючим змушувати робити те, що їм не подобається. Царина ваших можливостей - це будь-яке, де ви можете навчитися доброти і емоціональноїсприйнятливості, при цьому адаптуючись і переконуючи, що це дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви проходите або нерішучі, ви все одно виконуєте свою долю. Ви призначені для підтримання миру. Помиріться і поділіться цим світом з

людьми.

З долею No3 ваша місія - пробудити енергію і надихнути. Ваше завдання - надихати інших своїм оптимізмом і ентузіазмом, використовуючи Творче натхнення і поширюючи радість навколо себе. Люди під цим числом сповнені почуття відповідальності, прагнуть до самовдосконалення, знаходяться під впливом ідеалізму, нерішучі, прагнуть до визнання. Діючи відкрито, прагнучи отримати вигоду для себе. Вони охоче подорожують, самовіддано заступаються за тих, хто потребує допомоги. У них яскраво виражені нахили до мистецтва.

3. Місія
Самовираженн
я-Так.

Сфера ваших можливостей - це будь-яка, де ви навчитеся висловлювати свої емоції за допомогою дару слів, бути недбалим і дотепним, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви тупі або критичні, ви все одно виконуєте свою долю.

Ви покликані виразити себе. Висловлюйтеся, будьте позитивними і сміливими.

З долею номер 4 ваша місія полягає в тому, щоб створити щось, що має тривалу цінність. Ваша робота полягає в тому, щоб бути практичним і наполегливо працювати, щоб підтримувати порядок і впевненість у тому, що надійність гарантована.

Люди цього типу рухливі, дуже сумлінні в роботі, нервові, у них відмінна пам'ять і хороші організаторські здібності. Під числом 4 мається на увазі успіх в науково-технічних сферах, особливо в промисловості. Він символізує надійність і стабільність, сумлінність, дружбу і досягнення визнання. Найбільше така людина корисна в екстремальних ситуаціях, в складних умовах, коли якості його характеру і вдачі розкриваються з кращого боку. Це ніколи не можна недооцінювати.

4. Місія
проргановізато
ра

Царина ваших можливостей - це будь-яке, де ви навчитеся створювати традиційні цінності, залишатися стійкими і стабільними, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви вперті або підозрілі, ви все одно виконуєте свою долю.

Ваша місія полягає в управлінні та організації. Побудуйте фундамент і будуйте на ньому.

З долею No 5 ваша місія полягає в адаптації, зміні та розвитку. Ваша робота полягає в тому, щоб насолоджуватися своєю свободою і стежити за своєю цікавістю, куди б вона вас не привела, використовуючи всі свої можливості та потяг, щоб залишатися в русі. Ви амбівалентна людина. Ці люди улюблені і популярні, не дуже економні, ненаситно цікавляться всіма аспектами життя, чарівні, ніколи не втрачають своєї індивідуальності.

5. Місія
Звільнення і
свобода

Сфера ваших можливостей - це будь-яке, де ви навчитеся проявляти свою винахідливість і підтримувати свободу духу, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви неспокійні або незадоволені, ви все одно виконуєте свою долю.

Ви покликані бути звільненими і вільними. Рухайтесь вперед і зустрічайте зміни.

З долею No 6 ваша місія - служіння. Ваша місія - підтримувати свою сім'ю і любити своїх близьких, постійно здійснюючи свою любов до прекрасного і спільноти, щоб створити гармонію в житті навколо вас. Вони успішно працюють в сферах, де доводиться багато спілкуватися з людьми, у них є почуття справедливості. Якщо перед ними мета, то вони працюватимуть, але в основному вважають за краще від щирого серця присвячувати себе радощам життя.

6. Місія
служіння
суспільству

Царство ваших можливостей - це будь-яке, де ви навчитеся бути великодушними і втішати інших, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви залежні від інших або схильні до мученицької смерті, ви все одно виконуєте свою долю.

Ваша мета - піклуватися і прикрашати життя. Тримайте свою любов горіти рівномірно.

7. Місія
Навчання
Мудрість

З долею No 7 ваша місія полягає в тому, щоб проаналізувати і знайти суть. Ваше завдання - глибоко копати і розмірковувати над усім, з чим ви стикаєтеся, використовуючи свій дар дослідника і прагнення до досконалості для пошуку внутрішньої мудрості. Вони тонкі, високочутливі натури, милосердні і чутливі до настрою оточуючих. Вони зазнають труднощів при прийнятті рішень, зазвичай фізично слабкі з крихкою статуєю, не сприймають сварок і конфліктів.

Сфера ваших можливостей - це те, де ви навчитеся використовувати свою пильну спостережливість, бути вдумливим і розуміючим, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви цинік або скептик, ви виконаєте свою долю.

Ваша мета — навчати світ. Навчайтеся і навчайте своїй мудрості інших.

8. Місія
матеріальний
успіх

З долею No 8 ваша місія полягає в тому, щоб створити себе. Ваша робота полягає в тому, щоб досягти своєї мети та досягти успіху, використовуючи свої навички в бізнесі чи організації. У житті люди цього типу більше орієнтовані на матеріальне благополуччя, вони повинні бути впевнені в завтрашньому дні, схильні, однак, до меланхолії. Вони абсолютно вірні, на них завжди можна покластися.

Царина ваших можливостей - це будь-яке, де ви навчитеся самовиражатися, проявляти власну силу і проникливість, що дасть вам можливість йти в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви безжальні або могутні, ви все одно виконаєте свою долю.

Ви призначені для матеріального успіху. Досягніть його і будьте впевненим лідером, ким ви були народжені бути.

З долею No 9 ваша місія полягає в тому, щоб виховувати і любити, незважаючи ні на що. Ваше завдання - прагнути до загального братерства, проявляючи безкорисливість, чуйність і дар цілителя. Вони відрізняються ініціативністю і підприємливістю, енергійністю і впевненістю в собі. Ці лідери від природи покладаються на себе, не дозволяють себе перевершити, часом трохи безжальні і зарозумілі, мають велику силу волі. Таким людям варто уникати виснажливої роботи і одноманітності, адже це часто пригнічує честолюбство, яке представляє вібрація його імені. Для себе вони не повинні вимагати більшого, ніж вони зобов'язані, а не вимагати від інших того, на що вони не здатні. Вони повинні втихомирити себе, відмовитися від зайвої гордості і егоїзму, сумнівів і зарозумілості. І визнавати гідність і права інших.

9 Місія
співчуття

Царина ваших можливостей - це будь-яке місце, де ви навчитеся перетворювати, зцілювати, бути толерантним і прощати, що дасть вам можливість рухатися відповідно до своєї долі. Навіть якщо ви довірливі або нетерпимі, ви все одно виконаєте свою долю. Ви призначені для широких горизонтів. Зв'яжіться з ними і допоможіть вам ботаніком.

З контролем долі No 11 ваша особлива місія полягає в тому, щоб надихати та піднімати вгору. У вас стара душа - і ваша робота - жити гідно і приймати свою долю, знаючи, що ваші творчі та інтуїтивні здібності повинні приносити користь людству. Ваша робота полягає в тому, щоб реформувати, розвивати і змінювати життя інших людей.

11. Місія
надихаючого
лідерства

Сфера ваших можливостей - та, де можна навчитися застосовувати свої педагогічні здібності і приймати проблеми з гідністю, навіть якщо це непросто. Діючи в центрі уваги, ви отримаєте можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви нетерплячі, критичні або напружені, ви все одно виконаєте свою долю.

Ви створені для надихаючого лідерства. Відповідайте духовним вимогам життя — і будьте лідером, для чого і народилися.

22. Місія
нести
духовний
закон

З правлячим числом долі 22 ваша місія в житті - реалізувати мрію і реалізувати плани і проекти, які принесуть користь людству. Ваше завдання - реалізувати задумане на практиці, працюючи в практичному напрямку матеріального світу на основі духовних принципів.

Царина ваших можливостей - це те, де ви вчитеся проявляти свою

ефективність і компетентність, стоячи на землі і залишаючись вірним своїй природі, яка полягає в тому, щоб ніколи не здаватися, і це дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви вперті або не в змозі змиритися з чужими прорахунками, ви все одно виконаєте свою долю. Вам судилося бути великим майстром. Привести духовний закон у матеріальний світ.

З правлячим числом долі 33 ваша місія полягає в тому, щоб радісно нести свідомість вищої любові. Ваша робота — служити люблячим серцем і навчати, що життя може бути радісним і сповненим любові.

33. Місія
вища любов і
зцілення

Сфера ваших можливостей - це будь-яка, де ви навчитеся підкреслювати те, що представляє 3 – радість, світло і творчість, станете лідером на службі любові, що дасть вам можливість рухатися в напрямку своєї долі. Навіть якщо ви надмірно емоційні або деморалізовані спогляданням бідності і нещастя, ви все одно виконуєте свою долю.

Вам судилося бути великим цілителем. Любіть і навчайте любові зцілювати всіх нас.

7. Символічні значення чисел з більш високими числами

Число	символічне значення
10	Один з ідеальних. Це універсальне і повне число, універсальний закон, що позначає повний спосіб життя. Знак десять складається з одиниці (буття) і нуля (небуття): він містить дух і матерію; є найвищою точкою розуму людства.
11	Цифра погана. Якщо 10 - це закон, то 11 - закон, гріх, число обурення, розбійник, знак життя і смерті, що відкриває ворота загробного життя. Як число дня народження вказує на ініціативність, надає рішучості, сили і життєвої сили здоровому глузду, ґрунтовності, що допомагає людині піднятися по-справжньому на натхненні висоти.
12	Надідеальне число, число «філософського каменю», символ повноти, співзвуччя з трійкою (1 + 2) і з сімома (3 + 4 = 7, і 3 x 4 = 12), в якій містяться всі прояви матерії і духу, всі ритми Всесвіту і людської природи.
13	Традиційно нещасливе число. Він перевищує на один надідеальний десяток, комплектацію, а тому, як і будь-який надлишок, небезпечний, чреватий несподіваним переходом до нової якості, вибухом. Числу 13 приписують безліч шкідливих і (що зустрічається набагато рідше) корисних магічних властивостей. Деякі «збіги» з цим числом настільки вражають, що здоровий глузд відмовляється вважати їх збігами.
14	Він символізує помірність. Складене з двох сімок, це число вважалося щасливим древніми каббалістами і позначало кількість перетворень, метаморфоз.
15	Кількість духовних вознесінь; п'ятнадцятий день сьомого місяця шанувався і освячувався. Загадково пов'язаний з проблемами добра і зла. Крадькома може зробити людину рабом пентаграм (5). Для каббалістів вона представляла собою генія зла.
16	Піфагорійці шанували його так само щасливо, як і складався з ідеального чотирикутника.
17	«Спокійне, щасливе число». Для багатьох історичних особистостей ця постать була своєрідним талісманом, значення якого складно визначити цінителям.
18	Цифра не щастить. Кількість зілля і долі, забобонів і помилок.
19	Вважається хорошим і сприятливим числом, так як складається з двох щасливих чисел: 1 і 9, які при додаванні дають 10 - ідеальне число, число закону. 19 - число сонця і золота.
20	Кількість правди, віри, здоров'я. Але богослови вважають його жалюгідним числом.

- 21 «Дивне число», іноді приносить удачу, а деякі приносять нещастя. "Корона магії". Кількість ворожін. Він складається з трьох сімок або семи трійок. Обидві комбінації мають дуже сильні магичні властивості.
- Число вищого розуму і глибокої мудрості.
- 22 Як число дня народження, 22 дає стійку основу числа 4 сильний відтінок містики, переважає внутрішнього світу над зовнішнім, світським. Чим це обернеться для даної людини - добром чи злом, користь і користь чи шкода - залежить від його особистості, переважаючих якостей характеру, вдачі.
- Як число імені, 22 може породити сильні коливання між ексцентричністю і геніальністю. Володіючи талантом винахідника або дослідника, ця людина звернеться в царство таємниці, невідомого, незвіданого і нез'ясованого.
- 28 Кількість днів місячного місяця і тому віщує прихильність Місяця
- 30 Число примітно багатьма загадками.
- 32 Кількість мудрості, справедливості, адже його можна послідовно розділити на рівні частини, не віддаючи при цьому ніякої переваги.
- 33 Цифра чудова. З одного боку, їм відповідають 33 букви алфавіту, а з іншого - 7 головних планет, 12 знаків Зодіаку, 5 першоелементів в стані ЯН, 5 першоелементів в стані YIN і 4 стихій - Вогонь, Повітря, Вода, Земля.
- 40 Число абсолютної повноти символізує здоров'я, виражає нашу подорож до істини, наш шлях до небес. Ми святкуємо 40 днів після смерті близьких людей. Сорок днів і ночей йшов дощ під час повені. Слово «карантин» буквально означає «сорокаденний період».
- 50 Воно означає звільнення від рабства і повну свободу.
- 60 Як і 3, 7, 12, він довгий час вважався священним числом. Поряд з десятковою системою халдейські маги використовували шістнадцяткову систему: коло ділиться на 60 градусів, в кожному ступені 60 хвилин по 60 секунд, година триває 60 хвилин і т. Д.
- 72 «Має багато схожості з 12»
- 100 "Виражає повну досконалість"
- 1000 "Містить досконалість всіляких чисел, це куб десяти, який виражає абсолютну досконалість.
- На думку каббалістів, прості числа представляють божественні речі, десятки - небесні, тисячі - майбутні віки".
- 137 Універсальною і світовою константою нашої Галактики як би є її «генетичний код», який забезпечує стабільне функціонування та індивідуальність; це «наріжний камінь», що лежить в основі побудови і квантування всіх як мікро-, так і макроструктур, що входять в Галактику, що забезпечує право їх стабільного функціонування в просторі Галактики. Число 137, на думку групи дослідників, (В. Н. Барулін, В. С. Злобін, К. К. Суховілов), міститься в зашифрованому вигляді в енергетичних кодах планет, Сонячної системи і Галактики. Енергетичний та інформаційний обмін сигналами і енергією між об'єктами в будь-якій матеріальній системі Галактики здійснюється на основі числа 137. Тому всі об'єкти і системи, в структурі яких порушується гармонія по відношенню до числа 137, нестійкі, розпадаються або відторгаються з просторів систем і Галактики. 137 – «Номер смерті».

8. Числова енергія здоров'я людини

Число

Характеристика

1 «Одиниці» дуже активні і напористі, працьовиті і вимогливі. Тому вони повинні в першу чергу піклуватися про серцево-судинну систему і стежити за артеріальним тиском. Рекомендується регулярно оглядати органи зору. Також не варто перевантажувати себе роботою і перевтомою, особливо в зимовий, осінній і весняний періоди, коли організм найбільш ослаблений. Після 50 років бажано утриматися від важкої фізичної праці. Лікарі настійно радять приймати їжу, яка очищає кров. Для людей No1 корисні будь-які вправи, благотворно впливають на кровообіг. Тривалі прогулянки також нададуть позитивний ефект. Для зміцнення здоров'я додайте в раціон родзинки, шафран, мускатний горіх, цитрусові, фініки і імбир. І якомога більше меду!

10-й, 19-й, 28-й, 37-й, 46-й, 55-й, 64-й роки життя можуть принести важливі зміни здоров'я в ту чи іншу сторону, тому постарайтеся приділити надзвичайну увагу своєму самопочуттю.

2 «Двійки» прагнуть до рівноваги, їм властива м'якість і тактовність. У них слабка конституція, підвищена емоційність, тому вони часто схильні до стресів і напруги, що негативно позначається на нервовій системі. Головна небезпека, якої повинні остерігатися люди No 2 - це виснаження, робота без відпочинку, постійне перебування в стані безладу і нерішучості, відсутність перспективи і відсутність впевненості в собі. Для підтримки здоров'я на належному рівні їм необхідно проявляти підвищену увагу до шлунково-кишкового тракту і репродуктивної системи. Уважно стежте за якістю і раціоном харчування, знайте міру у вживанні їжі. Не беріть на себе зайвої відповідальності і більше думайте про себе. Раз на місяць рекомендується проводити внутрішнє очищення організму і пити тільки воду з лимоном. В кінці осені ваше здоров'я найбільш вразливе. Для його зміцнення корисні цикорій, салат, капуста, диня, огірки, зелена цибуля і банани.

Роки життя, в які необхідно уважно стежити за станом свого здоров'я, такі: 20, 29, 38, 47, 56, 65 років.

3 «Трійки» старанні і серйозні у всіх сферах життя – як в школі або на роботі, так і вдома. Люди No3 найчастіше страждають розладами нервової системи, тому ваше головне кредо для підтримки здоров'я - «Бережіть свої нерви». Намагайтеся більше рухатися - це допоможе позбутися не тільки від зниженого тиску, але і підтримає шкіру в тонусі, а також наситить мозок киснем, що подвоїть настрій...Також дуже корисна процедура масажу з використанням різноманітних масел. Їжте більше фруктів і овочів, адже вони є безцінними союзниками в зміцненні імунітету. Будьте обережні в кінці зими.

Особливу увагу приділяйте своєму здоров'ю, коли вам виповнюється 12, 21, 39, 48 і 57 років.

4 «Четвірки» мають міцне здоров'я, але час від часу можуть страждати від внутрішніх протиріч і депресій, зайвої чутливості і підозрливості. Рецепт для здоров'я простий: відженіть негативні думки! Нерідко «четвірки» схильні до різного роду захворювань, які важко діагностуються. Можна сказати, що складні і рідкісні недуги для них - звичайна справа. Тому, якщо у вас є сумніви в правильності поставленого лікарем дільничного терапевта, краще додатково проконсультуватися з іншими кваліфікованими фахівцями. Людям No4 надзвичайно корисні овочі та фрукти, які мають зелене забарвлення, а також баклажани, кольрабі і селера. Намагайтеся їсти менше червоного м'яса. Регулярне вживання очищаючого чаю допоможе «четвіркам» залишатися міцними, бадьорими і здоровими.

Роки, коли передбачається прислухатися до сигналів, які посилає організм: 13, 22, 31, 40, 49, 58 років

«П'ятірки» - активні особистості, із завидною жагою працювати на благо суспільства. Однак саме в цих якостях ховається небезпека перестаратися і заробити безсоння і дратівливість. Більше відпочивайте і не намагайтеся обійняти неосяжне. Якщо ви відчуваєте нездужання, то найкращим лікуванням буде сон, відпочинок і

5 ще раз сон. «П'ятірки» корисні корінь валеріани, петрушка, морська капуста, гриби, горіхи всіх видів, морква, вівсяний хліб і рис. У червні, вересні та жовтні займіться посиленою профілактикою.

У 14 років, 23 роки, 41 рік, 50 років зверніть пильну увагу на своє самопочуття.

У людей зі здоров'ям числом 6 дихальна система особливо вразлива. У дитячому віці їх часто турбує нежить, першіння в горлі і гайморит. Як правило, жінки, народжені в 6-й день, схильні до захворювань грудей. У більшості випадків серце до кінця життя у «шісток» починає здаватися і це викликає порушення кровообігу. Для поліпшення здоров'я людям числа 6 необхідно максимально перебувати на свіжому повітрі. У їжі краще віддати перевагу бобовим, м'яті, дині, гранатам, яблукам, персикам, абрикосам, волоським горіхам і мигдалю.

6 Ось список тих років життя, в які потрібно ретельно стежити за своїм здоров'ям: 15 років, 24, 42 роки, 51 рік, 60 років.

«Сімки» часто долає тривога. Поки все йде гладко, вони легко справляються практично з будь-якими завалами на роботі, але якщо їх порушують, вони, як правило, представляють все в більш темному світлі, ніж насправді, і легко впадають у зневіру. Коротше кажучи, ви, як правило, зосереджуєтесь на негативних аспектах, і це іноді заважає вам жити повноцінно. Не віддавайте волю фантазії, частіше радуйте себе на дрібницях! Пам'ятайте, що ваше тіло занадто крихке для тягаря, який ви берете на себе, оскільки ви сильніші духовно, ніж фізично. Знайдіть час для

7 прогулянок біля річок, ставків, озер, струмків і водоспадів – це заспокоїть вашу нервову систему. «Сімці» потрібно регулярно займатися спортом, тому не забувайте про щоденну ранкову зарядку. Для зміцнення здоров'я підійдуть такі продукти, як зелений салат, капуста, цикорій, огірки, гриби, яблука, виноград і всі фруктові соки. Січень, лютий, липень і серпень - місяці бажаної профілактики захворювань.

Переломні моменти – 7, 16, 25 років, 34, 43, 52 роки, 61 рік – тому постарайтеся подбати про своє здоров'я.

Причиною багатьох захворювань, народжених 8 числа, може бути самотність. Любіть людей і не відмовляйте в допомозі близьких. Адже вони є вашою надійною опорою і опорою. Дуже скоро ви помітите, як хвороби перестануть вас турбувати. «Вісімка» принесе особливу користь режиму харчування і оздоровчого бігу. 8 Намагайтеся обмежити вживання тваринної їжі, віддавайте перевагу фруктам і овочам, включайте в свій раціон шпинат, морква, селера і яблука. У грудні, січні, лютому і червні остерігайтеся перевтоми і погіршення самопочуття.

Роки життя, коли потрібно ставитися до здоров'я з належною увагою: 17, 26, 35 років, 44, 53, 62 роки.

Люди-«дев'ятки» отримують порізи, синці та інші тілесні ушкодження частіше, ніж хворіють. Тому кожен раз між екстримом і спокоєм намагайтеся вибирати друге. Ви дуже темпераментні, активні та ініціативні. Спробуйте направити свою бурхливу енергію в творче русло і творчість. У вас є дивовижна здатність заряджати будь-яку людину ентузіазмом – так і робіть це! Щоб підтримувати здоров'я на належному рівні, уникайте важкої їжі, по можливості обмежте себе винами та іншими алкогольними напоями. Рекомендується вживати всі види свіжої цибулі, часник, хрін, ревінь, гірчицю, імбир і перець. Позитивний вплив на організм надасть контрастна заливка. Проявляйте обережність в кінці весни, восени, взимку.

9 У віці 18, 27, 35, 45 років і 63 років проявляють підвищену увагу до благополуччя і здоров'я.

ДОДАТОК Е
Сакральні культові споруди буддизму в інших країнах світу

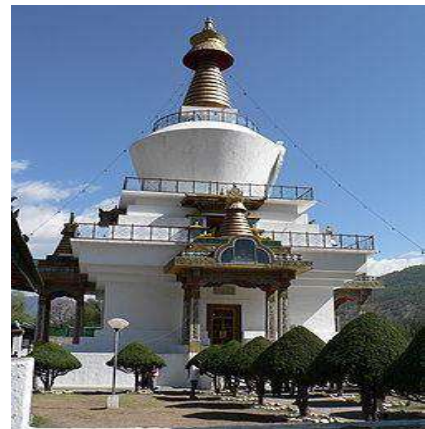
Пагода храму Якусідзі, м. Нара

Буддійський храм Хорю-дзі, м. Ікаруга, Японія

Буддійський монастир

2. Шрі-Ланка – 70%
(Храм Зуба Будди в Канді)

3. В'єтнам

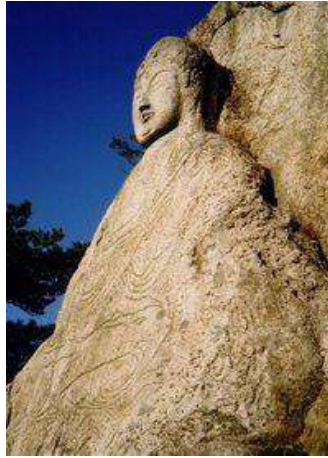
Пагода Киок Ан, м. Хюе

Пагода Джаяк Лем, м. Хошимін

Храм Тисячі лампад (Сінгапур)

**Витесаний зі скелі
Кам'яний Будда Південна
Корея**

**Статуя нефритового Будди
у однойменному храмі, м.
Шанхай.**

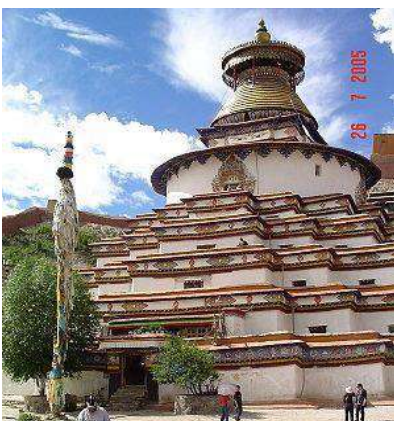
**Ворота храму на горі Цзюхуа,
провінція Аньхой.**

Брама Тедомун, м. Пхеньян

**Гробниця короля
Тонмена, м. Пхеньян**

**Храм Кумбум у місті
Г'яндзе на Тибеті**

**Монастир Шейчен-лінг,
сmt Ольгинка,
Волноваський р-н,
Донецька обл.**

**Буддйська ступа на
острові Хортиця**

Білий храм

Символ миру і сили у тайському буддизмі

Монастир Гандантегчінлен, Улан-Батор

Пагода Ват Пном, Пномпень

Пха Тхат Луанг – Золота ступа - національний символ,

м. В'єтъян.

Ступа Шведагон в Янгоні

Золотий камінь
(Мьянма, висота 7, 6 м)

Бруней – (Малайзія)

Храм Таоїст, острів Себу, Філіппіни

Буддйський храм «Білий Лотос» - Храм Воїнів Світла, м.Черкаси.

Венсенька пагода — один з буддйських центрів Парижа

Будда-Бар Ньюйорку.

Храм Франциско